

PhD ÉRTEKEZÉS

dr. Kis László

**MISKOLC
2010**

**MISKOLCI EGYETEM
ÁLLAM- ÉS JOGTUDOMÁNYI KAR
DEÁK FERENC ÁLLAM- ÉS JOGTUDOMÁNYI
DOKTORI ISKOLA**

dr. Kis László

**A TITKOS ADATGYŰJTÉS SZEREPE A
BÜNTETŐELJÁRÁSBAN, KÜLÖNÖS
TEKINTETTEL AZ EURÓPAI UNIÓ
KERETÉBEN FOLYTATOTT
EGYÜTTMŰKÖDÉSRE**

(PhD értekezés)

**Deák Ferenc Állam- és Jogtudományi
Doktori Iskola**

A doktori iskola vezetője: Prof. Dr. Bragyova András

A doktori program címe: A bűnügyi tudományok
fejlődési irányai

Tudományos vezető: Prof. Dr. Farkas Ákos

**MISKOLC
2010**

Tartalomjegyzék

Ajánlás.....	6
1. Bevezetés.....	8
2. A titkos adatgyűjtési eszközök természete.....	11
3. A titkos adatszerzés és a titkos információgyűjtés elhatárolása, a titkos adatgyűjtés hazai jogforrásai	15
3.1 Rendészeti felderítés – bűnügyi felderítés	16
3.2 Titkos adatszerzés	17
3.3 Titkos információgyűjtés	19
4. A titkos adatgyűjtés szabályozására vonatkozó követelmények, emberi jogi aspektusok.....	25
5. Az egyes titkos adatgyűjtési formák	45
5.1 A nemzetbiztonsági célú titkos információgyűjtés	45
5.2 A bűnüldözési-igazságszolgáltatási célú titkos információgyűjtés.....	56
5.2.1 A bűnüldözési-igazságszolgáltatási érdekből végzett titkos információgyűjtés törvényi céljai.....	57
5.2.2 A bírói engedélyhez nem kötött titkos információgyűjtés	63
5.2.2.1 Informátor, bizalmi személy, titkosan együttműködő más személy igénybevétele.....	63
5.2.2.2 A fedett nyomozó.....	69
5.2.2.3 A puhatolás	78
5.2.2.4 A megfigyelés	79
5.2.2.5 Az ellenőrzött szállítás	82
5.2.2.6 A csapda	84
5.2.2.7 Telefonlehallgatás a sértett bejegyzésével	87
5.2.2.8 Adatkérés.....	88
5.2.3 A bírói engedélyhez kötött titkos információgyűjtés	90
5.2.3.1 A titkos házkutatás	95
5.2.3.2 Magánlakás megfigyelése	96
5.2.3.3 Telekommunikációs eszközök útján továbbított adatok megismerése és rögzítése	97
5.3 A titkos adatszerzés.....	100
6. A rendőri együttműködés sajátosságai.....	110
6.1 A rendőri együttműködés rendszere.....	116
6.1.1 A rendőri együttműködés egyes szintjei	117
6.1.2 A rendőri együttműködés modelljei az együttműködő felek helyzete szerint	118
6.1.3 A rendőri együttműködés modelljei az információ továbbításának alanyai szerint	118

6.1.4 A rendőri együttműködés modelljei a kooperáció szervezeti keretei szerint	120
6.2 A rendőri együttműködés szervezeti keretei	121
6.2.1 Az informális rendőri együttműködés sajátosságai.....	121
6.2.2 Az Interpol	122
6.2.3 Bilaterális egyezmények	125
6.2.4 Schengen	127
6.2.5 Europol.....	132
6.2.5.1 Az Európai Rendőrségi Hivatal előzményei.....	132
6.2.5.2 Az Europol célja, feladata.....	135
6.2.6 Nemzetközi Bűnügyi Együttműködési Központ.....	139
6.2.6.1 A NEBEK szervezete.....	140
6.2.6.2 A NEBEK hatásköre és feladatai	140
6.2.6.3 A NEBEK működése	143
6.2.6.4 Adatkezelés	144
6.2.7 A rendőri együttműködésben résztvevő egyéb szervezetek.....	146
7. A rendőri együttműködés formái	148
7.1 Jogforrások.....	148
7.2 A rendőri kooperáció alkalmazási köre.....	156
7.3 A rendőri együttműködés általános szabályai.....	158
7.4 Az együttműködési formák tipizálása.....	159
7.5 Közvetlen információcsere.....	161
7.6 Az Európai Unió tagállamának bűnüldöző szervével történő információcsere	164
7.7 Közös büntetőcsoport létrehozása	168
7.8 Forrányomon üldözés	170
7.9 Összekötő tisztviselő alkalmazása	173
7.10 Tanúvédelmi Program alkalmazása	174
7.11 Ellenőrzött szállítás	176
7.12 A bűnüldöző szervvel együttműködő személy igénybevétele	181
7.13 Fedett nyomozó alkalmazása	183
7.14 Határon átnyúló megfigyelés	188
7.15 Bírói engedélyhez kötött titkos információgyűjtés és titkos adatszerzés.....	197
7.16 Bankszámlák ellenőrzése és adatkérés.....	206
8. Az együttműködés legfontosabb problémái.....	210
9. A titkos adatgyűjtés során szerzett információk bizonyítékként történő felhasználása a büntetőeljárásban	222
9.1 Alapelvek a bizonyításban	223
9.2 A jogellenesen beszerzett bizonyítási eszközök sorsa egyes külföldi államok büntetőeljárásában.....	239
9.3 A hazai szabályozás	251
9.4 A titkos adatgyűjtés során beszerzett adatok bizonyítékként történő felhasználása a büntetőeljárásban	266
9.5 A bizonyítékok elfogadhatóságának egységes európai szabályozására irányuló törekvések – a Corpus Juris Europae	279
9.5.1 A Corpus Juris funkciója és alapelvei.....	279
9.5.2 A bizonyítási teher	281

9.5.3 A bizonyítási eszközök	283
9.5.4 Bizonyítékok kizárása	287
10. A hazai szabályozás várható jövője – gondolatok egy törvényjavaslat kapcsán	290
11. Záró gondolatok	307
Összefoglaló.....	316
Summary	320
Felhasznált irodalom	324
NYILATKOZAT	344

Ajánlás

Dr.Kis László:

A titkos adatgyűjtés szerepe a büntetőeljárásban, különös tekintettel az Európai Unió keretében folytatott együttműködésre című PhD értekezésének bírálóbizottság előtti nyilvános vitára történő kitűzéséhez

Az utóbbi fél évszázadban a büntetőeljárás bizonyítás terén jelentős változások következtek be. A változások – mint annyi változás - az USA-ból indultak el. Ezek egyik, de talán legjelentősebb, oka szervezett és kábítószer bűnözéssel kapcsolatos felderítési problémákhoz kapcsolódik. A bűnözésnek ez a két területe – a szervezettség, a belső összetartó erő, fegyelem, a szigorú megtorlás miatt - nyílt felderítéssel szinte megközelíthetetlen a nyomozó hatóságok számára. Itt csak a felderítés és a bizonyíték gyűjtés speciális formái vezethetnek eredményre. Ez azonban a II. világháborút követően a demokráciákban már csak garanciális szabályok, emberi, állampolgári jogok által megszabott keretek között történhetett.

Az egyik probléma ezzel kapcsolatban annak meghatározása, hogy hol húzódnak a határok a magánszféra, a személyiségi jogok által védett terület és a bűnüldözési érdek között, ahol már a beavatkozás szabaddá válik? Milyen bűncselekmények felderítésére, milyen feltételekkel, milyen időtartamra rendelhető el a titkos adatszerzés, a beszerzett adatok hogyan használhatók fel, felhasználásuk mennyire célhoz kötött, milyen mélységben, milyen feltételekkel és milyen személyi körben ismerhetők meg az így beszerzett adatok? Hogyan kell őket tárolni, és milyen hosszú ideig tárolhatók? A nemzetközi bűnügyi együttműködés mennyire és milyen körben teszi lehetővé az ilyen adatok továbbítását, tárolását, elosztását, más ország bűnügyi, igazságszolgáltatási szervei általi felhasználását? Megannyi kérdés amelyek megválaszolásra várnak. Ezeket a válaszokat kutatja és fogalmazza meg PhD dolgozatában a jelölt.

A szerző hiánypótló munkát végzett. A magyar szakirodalomban természetesen - például Finszter Géza vagy Nyíri Sándor tollából - számos

tanulmány és könyv látott napvilágot, de ilyen átfogó, újszerű, a titkos adatgyűjtés elméleti alapvetését, nemzetközi vonatkozásait – a magyar szakirodalomban elsőként feldolgozva Gary T. Marx munkáit – közelmúltbeli eredményeit, és ebbe a környezetbe beágyazva a magyar szabályozás alapvető problémáit taglaló munka még nem jelent meg. Az eredmények a szerző eredményei, a munka újdonságereje, magas színvonala a szakavatott olvasó számára sem kérdőjelezhető meg. A dolgozat minden tekintetben megfelel a PhD munkákkal szemben támasztott minőségi követelményeknek és alkalmas arra, hogy a szerző bírálóbizottság előtt nyilvános vitában védje meg.

Miskolc, 2010.

Prof.dr.habil Farkas Ákos
intézetigazgató egyetemi tanár

1. Bevezetés

Jelen dolgozat középpontjában tematikai szempontból a titkos információgyűjtés fogalmi körébe vonható erők és módszerek (a vonatkozó jogszabályokban alkalmazott összefoglaló elnevezést használva: eszközök) állnak. Ez a kérdéskör teremti meg a logikai kapcsolatot a dolgozat másik két nagy témaköre: a rendőri együttműködés és a perrendszerű bizonyítás között.

A rendőri együttműködés a magyar jogirodalomban jelenleg még korántsem teljes körűen feldolgozott témakör – sőt, az eddigi publikációk nagyrészt a mikroszintű kooperáció egyes specifikus kérdéseit érintették mindösszesen -, annak ellenére, hogy a büntetőügyekben folytatott nemzetközi együttműködésben jelentős szerepet tölt be, s a külhoni elméleti szakemberek mind a belső jog, mind az európai jog, mind pedig az emberi jogok perspektívájából vizsgálván régóta foglalkoznak ezen kérdéskörrel, s több monografikus igényű munka született e tárgykörben. Jelen dolgozatnak sem célja a rendőri együttműködésnek a teljesség igényével történő feldolgozása, mindazonáltal a titkos információgyűjtéshez szorosan kapcsolódó kérdéseken túlmenően kísérletet tesz az európai rendőri kooperáció szervezeti és jogforrási rendszerének olyan szintű feldolgozására, mely a titkosszolgálati eszközökre vonatkozó részletszabályok bemutatása és kritikai szempontú elemzése végett álláspontom szerint feltétlenül szükséges, hiszen az ekként bemutatott felvázolt fogalmi és tematikai keretbe illeszthetők be a dolgozat címében foglaltakhoz szorosabb szállal kötődő gondolatok.

A vonatkozó európai, nemzetközi szintű szabályozás tárgyalását azonban természetesen megelőzi a titkos adatgyűjtésnek a felderítési-nyomozati munkában játszott szerepével kapcsolatos tárgykör, amely a témával összefüggő általános kérdésekre koncentrálna, továbbá a titkos információgyűjtés szabályanyagának egészét érintő emberi jogi szempontú követelmények tárgyalása. Ezen két fejezet elsődleges célja, hogy a továbbiakban a dolgozat során következő részeiben kifejtendő témakörök

(titkos információgyűjtési eszközök, rendőri együttműködés, bizonyítékként történő felhasználás) elemzéséhez nyújtson kiindulópontot. Mindazonáltal ezen fejezetek önálló tematikai egységet is képeznek; a titkosszolgálati munka sajátosságaiból fakadóan mind a felderítés-nyomozás, mind pedig az emberi jogok témakörét - jelentőségüknél fogva – önálló fejezetben tartottam célszerűnek tárgyalni. Ezen utóbbi fejezet alapját az Emberi Jogok Európai Bírósága gyakorlatában kialakult elvek képezik, tekintettel arra, hogy a strasbourgi ítélkezés az európai és tagállami jogalkotásra is egyfajta indirekt hatás révén komoly befolyást gyakorol.

A dolgozatnak az egyes titkos adatgyűjtési eszközökre vonatkozó hazai szabályozást elemző részei elsősorban a bűnüldözési-igazságszolgáltatási célú eszközökre koncentrálnak, tekintettel arra, hogy a nemzetbiztonsági célú műveletek rendszerében a titkosszolgálati eszközök tárgyalása - a dolgozat alapvetően büntetőeljárás jellegéből fakadóan – a tematikai kereteket meghaladná. Természetesen a nemzetbiztonsági munka során gyűjtött adatok esetleges büntetőeljárásbeli szerepére tekintettel a vonatkozó alfejezetben sor kerül a nemzetbiztonsági célú titkos információgyűjtés felvázolására is, azonban részletes elemzés tárgya a bűnüldözési témakört érinti.

A magyar szabályozás tárgyalását követően kerül sor a dolgozatban az európai rendőri együttműködés sajátosságainak bemutatására, majd ezen rendszeren belül a titkos információgyűjtés területén folytatott kooperáció részletes elemzésére a fentiekben írt logikának megfelelően, nem mellőzve a megoldásra váró kérdések tárgyalását.

A dolgozat harmadik részének tekinthető utolsó fejezet a titkos információgyűjtés során beszerzett adatok büntetőeljárásban történő felhasználásával foglalkozik. Ebből kitűnően, a dolgozat nem érinti az – egyébiránt a rendőri együttműködés gyakorlatában jelentős szerepet játszó – adatbázisok, információtovábbítás, adatvédelem kérdéseit, hanem - megtartván annak egészére érvényes, alapvetően büntetőeljárás szempontú megközelítését – a jogellenesen beszerzett bizonyítási eszközökből származó bizonyítékok kizárásának és felhasználásának kérdéseit taglalja a kontinentális

és az angolszász típusú bizonyítási rendszerek alapelveinek és több külföldi állam belső szabályainak tükrében, természetesen mindezek mellett a magyar megoldásra is hangsúlyt fektetvén, s ezen kiindulópont felhasználásával jut el a titkosszolgálati eszközökkel beszerzett adatok perrendszerű bizonyításban történő felhasználásának problémaköréhez, amelynek tárgyalása ekként lezárja a titkos információgyűjtés - európai rendőri együttműködés - bizonyítás fentiekben említett logikai triászát. A szerző a kutatásai befejező része és a disszertáció elkészítése kapcsán ezúton is köszöni a „Nemzetközi büntetőjog, nemzetközi büntető igazságszolgáltatás” c. OTKA kutatási program és részt vevő kutatótársai támogatását.

2. A titkos adatgyűjtési eszközök természete

A bűnüldöző hatóságok felderítő munkája rendkívül szerteágazó, az adott jogi szabályozás mellett a mindenkori bűnözés kihívásaihoz igazítható módon rugalmas, ugyanakkor alapos és sokrétű szakmai felkészültséget kívánó tevékenység, amelynek alapvető célja nem csupán a bűncselekmények, azok elkövetői leleplezése, hanem úgyszintén információk, bizonyítékok gyűjtése, rögzítése, feldolgozása, a bűnözés, a bűncselekmények elkövetése feltételrendszerének, lehetséges elkövetői csoportoknak a feltérképezése, ekként tehát nem csupán a múltra, hanem a jelenre és a jövőre is irányuló, komplex megismerési folyamatként fogható fel. Ennek során e hatóságok olyan módszereket is bevetnek, amelyek esetében már maga az alkalmazás ténye titoknak minősül.¹ Ennek indoka természetesen a bűnüldözés hatékonyságának fokozásában keresendő.

A titkos nyomozati eszközök használata a belső, nemzeti jogot érintően is sok vita forrása minden országban, tekintettel akár szabályozásukra (vagy éppen annak hiányára, illetve elégtelenségére), akár gyakorlati alkalmazásukra.² Ezen eszközök alkalmazása mindenféleképpen komoly beavatkozást jelent a magánszférához, az emberi méltósághoz való jogba, rendkívüli költségekkel jár, eredménye a legtöbbször nem látható előre, bizonyos esetekben pedig etikailag megkérdőjelezhető módszereket takar. Mindazonáltal azokban az esetekben, amikor a hagyományos eszközökkel nem biztosítható a bűncselekmények felderítése (különösen pedig megelőzése), az elkövető kilétének, tartózkodási helyének megállapítása vagy a bizonyítási eszközök felkutatása, a titkos eszközökre elengedhetetlenül szükség van.³ Ilyen esetek természetesen a hagyományos bűnözés

¹ V. ö. Bócz Endre (szerk.) (2004), *Kriminalisztika I-II.*, BM Duna Palota és Kiadó, Budapest, 703-707. o.

² A hatékony bűnüldözés és a alapjog-védelem közötti egyensúly megtalálásának nehézségeit illusztrálja a német jogalkotás szemszögéből Soós Ildikó (1997), „Titkos állományú nyomozók és különleges eszközök”, *Belügyi Szemle*, 1997/5. szám, 28-36. o.

³ A titkos eszközök szükségességével kapcsolatos pro és kontra érvekkel összefüggésben lásd Marx, Gary T. (1995), „Undercover: Some Implications for Policy”, in: Fijnaut, Cyrill – Marx, Gary T. (szerk.), *Undercover - Police Surveillance in Comparative Perspective*, Kluwer Law International,

vonatkozásában is előfordulnak, mégis lényegesen gyakoribbak a szervezett bűnözéssel kapcsolatos bűnüldözési feladatok ellátása körében, ahol a hagyományos eszközök (és a követő típusú rendőri munka), az e bűnözési formára jellemző speciális strukturális és működési sajátosságoknak köszönhetően, általában nem vezetnek eredményre. Erre például szolgálhat a konszenzuális, konspiratív jellegű bűnözés is (például a korrupcióhoz kötődő bűncselekmények), ahol – még ha a bűncselekmény a hatóságok tudomására is jutott – rendkívül nehéz a bizonyítékok megszerzése. Ennek oka, hogy ezen bűncselekmények esetében nincsen természetes személy passzív alany, sértett, az elkövetés szoros akarategységben valósul meg, a deliktum mindkét oldalán álló személyek elsődleges célja a bűncselekményből származó előny realizálása, ennek érdekében pedig az elkövetés leplezése.⁴ Minderre tipikus például szolgálhatnak a tágabb értelemben vett gazdasági bűncselekmények. Azon bűncselekmények felderítése, nyomozása, amelyeknek ugyan van természetes személy sértettje, azonban kényszer vagy fenyegetés hatása alatt áll, s így kilétére - és esetleg a bűncselekmény elkövetésére - egyáltalán nem derül fény, vagy bár a sértett személy is ismert, a fenti körülményekből fakadóan nem működik együtt a bűnüldöző hatóságokkal, úgyszintén lehetetlen feladatnak mutatkozik kizárólag nyílt eszközök⁵ felhasználásával. Hasonlóképpen indokolt lehet a titkos eszközök alkalmazása olyan deliktumok esetén, amelyek elkövetése nem hagy észlelhető, azonosítható nyomot, így egyéb kriminalisztikai módszerek alkalmazásával felderítése, illetőleg bizonyítása rendkívüli nehézségeket mutat, vagy éppen lehetetlen.

E probléma megoldása végett egyre fontosabbá vált az úgynevezett proaktív (tehát a bűncselekmény elkövetése előtti) felderítő tevékenység, amely lehetővé teszi a bűncselekmények akár személyi, akár tárgyi

The Hague – London – Boston, 314.o, valamint ezzel kapcsolatosan a titkosszolgálati eszközök alkalmazásának szociológiai összefüggéseiről részletesen: Marx, Gary T. (1988), *Undercover – Police Surveillance in America*, University of California Press, Berkeley – Los Angeles – London, 89-106. o.

⁴ Ebben a tekintetben kiemelt jelentőséggel bír például a fedett nyomozó igénybevétele.

⁵ Megjegyezni kívánom, hogy a „nyílt” kifejezést kizárólag a „titkos” szó ellenpárjaként használom, ez semmiképpen nem érinti a felderítés és nyomozás azon alapvető sajátosságát, hogy az túlnyomórészt zárt, harmadik személyek, illetve az esetleges büntetőeljárásban résztvevők számára folytatásának ideje alatt rendkívül korlátozott nyilvánosságot engedő, kontradiktórium elemeket nélkülöző folyamat.

környezetének alakítását, ekképpen közvetlen beavatkozást biztosít a bűnelkövetés konkrét feltételrendszerébe. E bűnüldözői tevékenység további sajátossága – a fent kifejtettekkel összhangban -, hogy célja elsődlegesen nem a büntetőeljárásbeli bizonyítás számára adatok, bizonyítékok gyűjtése, hanem a bűncselekmények elkövetésének megakadályozása, illetve az elkövető tettenérése, továbbá - a szervezett bűnözést tekintve - a bűnszervezetek feltérképezése, felbomlasztása. Ezen felderítő tevékenység során a titkos eszközök alkalmazása kiemelkedő fontossággal bír.⁶ A határon átnyúló titkos információgyűjtés⁷ is felveti ugyanezen kérdéseket akár szükségessége (például a transznacionális szervezett bűnözés térhódítása), akár gyakorlati alkalmazása felől vizsgáljuk.

A titkos adatgyűjtés céljának sokrétűsége kapcsán ehelyütt kívánok kitérni a felderíthetőség és a bizonyíthatóság fogalmi különbségeire, tekintettel arra is, hogy jelen dolgozatban a titkosszolgálati eszközök felhasználásával beszerzett adatok bizonyítási eljárás során történő felhasználásának témakörét is ki kívánom fejteni. A felderíthetőség problémaköre a bűncselekményről való tudomásszerzés, az elkövetés egyes mozzanatainak, az elkövetők kilétének a feltárását takarja, így az ezen tevékenység során beszerzett információk elsődlegesen a bűnüldöző szerveknek a büntetőeljárás megindítását megelőzően, illetve annak korai szakaszában végzett munkájához nyújtanak segítséget, például az egyszerű, illetve a megalapozott gyanú alátámasztásához. A bizonyíthatóság pedig már kizárólag a büntetőeljárásra, annak is főként a bírósági szakaszára tekint, amennyiben arra ad választ, hogy a büntető anyagi és eljárási szabályok alkalmazása szempontjából releváns

⁶ V. ö. Bevers, Hans (1997), „Intervention and Controllability of Proactive Policing”, in: Den Boer, Monica (szerk.), *Undercover Policing and Accountability from an International Perspective*, European Institute of Public Administration, Maastricht, The Netherlands, 104. o., valamint Van den Wyngaert, Christine (1997), „Organized Crime, Proactive Policing and International Cooperation in Criminal Matters: Who Controls the Police in a Transnational Context?”, in: Den Boer, Monica (szerk.), i. m., 170. o.

⁷ A titkos adatgyűjtés, valamint titkosszolgálati eszközök alkalmazása kifejezéseket a „titkos információgyűjtés” fogalmi megfelelőjeként használom, megjegyezvén, hogy a jelen dolgozat 12. fejezetében felvázolt T/4192. sz. törvényjavaslat nyomán megalkotandó jogszabály hatálybalépését megelőzően a nyomozás elrendelése előtt is (titkos információgyűjtés) és a kizárólag a nyomozás elrendelését követően (titkos adatszerzés) folytatott műveletek megnevezése mind a szakirodalomban, mind a jogszabályokban differenciált képet mutat.

körülményekre vonatkozóan rendelkezésre állnak-e bizonyítékok és azok megfelelnek-e a perrendszerű bizonyítás támasztotta követelményeknek (így többek között jogszerűen szerezték-e be őket).⁸

⁸ Lásd Finszter Géza (2004), „A titkos felderítés kriminalisztikája”, in: Bócz Endre (szerk.), *Kriminalisztika I-II.*, BM Duna Palota és Kiadó, Budapest, 977-979. o., valamint Finszter Géza (2003), „A titkos felderítés kriminalisztikája”, in: Farkas Ákos (szerk.), *Emlékkönyv Kratochwill Ferenc (1933-1993) tiszteletére*, Bűnügyi Tudományi Közlemények 5., Bíbor Kiadó, Miskolc, 140-142. o.

3. A titkos adatszerzés és a titkos információgyűjtés elhatárolása, a titkos adatgyűjtés hazai jogforrásai

A következő fejezetben röviden áttekintem a titkosszolgálati eszközök szabályozásával kapcsolatosan az Európai Emberi Jogi Bíróság gyakorlatában kialakult elveket, azonban ezt megelőzően, dolgozatom jelen részében a vonatkozó magyar jogszabályokat kívánom görcső alá venni. Ennek keretében felvázolom, hogy hazánkban jelenleg mely szervek jogosultak titkos adatgyűjtést folytatni és melyek azok a jogforrások, amelyek e speciális műveletek végzése során irányadók. Már e fejezet elején előre kívánom bocsátani, hogy az ezt megelőző részben írtaknak megfelelően, a titkos eszközök természetéből fakadóan, csupán az ezen eszközökre vonatkozó alapvető jogforrások hozzáférhetők, míg a részletes szabályok - éppen a hatékonyság követelményének biztosítása végett - egyrészt titkosak, másrészt pedig kazuisztikusak és - a bűnüldözés követelményeire igazodóan - rugalmasan változtathatók.

Ahhoz, hogy a titkos adatgyűjtés jogforrási rendszerét áttekintsem, feltétlenül szükségesnek tartom előljáróban pontosan tisztázni, hogy mit is takar ez a gyűjtőfogalom. A titkos adatgyűjtés, titkosszolgálati eszközök kifejezéseket – mint azt korábban jeleztem – a titkos információgyűjtést és a titkos adatszerzést is magában foglaló fogalomként használom. E két alkategória között az alábbi szempontok alapján kívánok különbséget tenni: a jogforrások⁹, az időtényező, valamint az adott titkos tevékenység végzésére feljogosított szervek alapján.¹⁰ Mindezek felvázolásával reményeim szerint sikerül a titkos adatszerzés és a titkos információgyűjtés, valamint a külső

⁹ Jelen fejezetnek nem célja a titkos adatgyűjtés területén folytatott nemzetközi rendőri, illetve bünygyi együttműködés bemutatása, ennek megfelelően ezen terület sajátos jogforrási rendje nem képezi jelen fejezet tárgyát.

¹⁰ Hangsúlyozni kívánom, hogy jelen fejezet keretei között nem kívánok sort keríteni a titkos adatgyűjtés részletes szabályainak ismertetésére, csupán a titkos adatszerzés és a titkos információgyűjtés fogalmi különbségeit, valamint a vonatkozó hazai jogforrások rendszerét óhajtom felvázolni, ezzel alapot szolgáltatván a soron következő fejezetben kifejtendőnek. Ennek megfelelően az egyes titkos adatgyűjtési eszközöket jelen dolgozat következő részében kívánom ismertetni.

engedélyhez kötött és az ehhez nem kötött titkos eszközök differentia specificait körvonalaznom. Ehhez azonban szükségesnek tartom előrebocsátani a rendészeti és bűnügyi felderítés fogalmainak tisztázását, amelyek segítségével a titkos adatgyűjtés körébe tartozó eszközök és módszerek fentiekben említett alkategóriái szerinti csoportosítása és a soron következő alfejezetekben kifejtendő teljesebb képet nyújtanak a titkosrendőri munka természetéről.

3.1 Rendészeti felderítés – bűnügyi felderítés¹¹

A rendészeti¹² felderítés alapvetően a bűnmegelőzéshez, a közbiztonság, közrend védelméhez kapcsolódik, a jelenre és a jövőre tekint, feladata a veszélyforrások felismerése. A bűnügyi felderítés az állam büntető igényéhez kapcsolódik, így a bűncselekmény elkövetésének egyszerű, illetve megalapozott gyanúja az alapja. A rendészeti feladatok sokkal szélesebb spektrumot fognak át, szemben a bűnüldözéssel, amely a valóságot már az események konkrét büntetőjogi relevanciájának szemszögéből vizsgálja. Pontosan ezért a rendészeti felderítésben minden adat fontos lehet, azok begyűjtését folyamatosan kell végezni, az nem szorítható olyan időbeli korlátok közé, mint a bűnügyi hírszerzés, amelynek keretében kizárólag a büntetőjogi szempontból releváns adatok játszanak szerepet és azok beszerzésének abszolút időbeli akadályát képezi a bűncselekmény elévülése, továbbá ebben a körben az időtényező a hatékonyság szempontjából is

¹¹ V. ö. Finszter Géza (2004), i. m., 981-983. o., valamint Bócz Endre (szerk.) (2004), i. m., 704-707. o.

¹² A rendészet fogalmának, sajátosságainak kifejtésére dolgozatomban tematikai egységének megőrzése végett ehelyütt nem kívánok kitérni. A magyar szakirodalomban e témával kapcsolatosan lásd Finszter Géza (2003), *A rendészet elmélete*, KJK-Kerszöv Jogi- és Üzleti Kiadó Kft., Budapest, Finszter Géza (2003), „A rendőrség elmélete és a kormányzat gyakorlata”, *Belügyi Szemle*, 2003/1. szám, 91-110. o., Finszter Géza (2002), „A rendészet rendszere”, in: Irk Ferenc (szerk.), *Kriminológiai Tanulmányok 39.*, Országos Kriminológiai Intézet, Budapest, 37-71. o., valamint Szamel Lajos (1990), *A rendészet és a rendőrség jogi szabályozásának elméleti alapjai*, Magyar Tudományos Akadémia, Államtudományi Kutatások Programirodája, Budapest és Szamel Lajos (1992), „Jogállamiság és rendészet”, *Rendészeti Szemle*, 1992/3. szám, 3-21. o., továbbá Nyíri Sándor (1996), „A rendészeti igazgatás elvi kérdései”, *Belügyi Szemle*, 1996/7-8. szám, 3-11. o.

rendkívül fontos, hiszen a bizonyítékok, illetve azok bizonyító ereje az idő leteltével módosul(hat)nak. Míg a rendészeti felderítés keretében az információk beszerzése azok későbbi, saját felhasználásának céljából történik, melynek során adatbázisokban tárolják, feldolgozzák, továbbítják az adatokat¹³, a bűnügyi felderítés során a titkos információk beszerzése azzal a céllal történik, hogy azokat a büntetőperben bizonyítékként használják fel.¹⁴ A fentiekből az is következik, hogy a rendészeti felderítés sokkal közelebb áll a közigazgatási jog, mint a büntetőjog, büntető eljárásjog terrénumához, míg a bűnügyi felderítés egyértelműen e körbe sorolható.

A gyakorlatban azonban a rendészeti és a bűnügyi felderítés korántsem válik el ilyen élesen egymástól. Nem ritkán a bűnüldözés során a titkos eszközök használata a rendészeti munka során alkalmazott titkos módszerekkel beszerzett adatokra épül.¹⁵

3.2 Titkos adatszerzés

A titkos adatszerzés szabályait a büntetőeljárásról szóló 1998. évi XIX. törvény (Be.) tartalmazza¹⁶. A jogalkotó az 1998. évi XIX. törvénnyel a szakirodalomban már régóta megjelent azon igénynek tett eleget, hogy a büntetőeljárásra vonatkozó alapvető szabályok – így ezek között a

¹³ Megjegyzem, hogy a nemzetközi rendőri együttműködés kiemelkedően fontos és talán a legnagyobb gyakorlati szerepet betöltő területe az információcsere; elegendő ebben a körben az Interpol és az Europol elsődleges feladataira utalni.

¹⁴ Éppen ezért dolgozatom témájának szempontjából elsődlegesen a bűnügyi célú titkos adatgyűjtés játszik szerepet.

¹⁵ Így például a telefonlehallgatással érintett személy (egész pontosan telefonvonal, vagy készülék) meghatározásához, a fedett nyomozó bünszervezetbe való beépülésének, mintavásárlás végzésének előkészítéséhez a bűnüldöző szervnek már rendelkeznie kell előzetes információkkal, melyek adott esetben kizárólag titkosrendőri munka eredményeként szerezhetők be

¹⁶ A büntetőeljárásról szóló 1998. évi XIX. törvény 200-206/A.§§. Megjegyzem, hogy az ún. „régibei.” (1973. évi I. törvény) a jelenleg hatályos büntetőeljárás kódexszel szemben nem tartalmazott speciális szabályokat a titkos adatgyűjtésre vonatkozóan, a szabályozást teljes egészében a titkos eszközök alkalmazására feljogosított szervek tevékenységét szabályozó törvényekre hagyta. Tekintettel azonban arra, hogy a büntetőeljárás megindítását követően a titkos eszközök alkalmazása többlet garanciákat igényel (lásd rendészeti felderítés és bűnügyi felderítés különbségei), továbbá arra, hogy a büntetőeljárás menetével kapcsolatos, így az annak folyamán bevezethető eszközök felhasználására vonatkozó alapvető szabályokat a Be.-ben szükséges lefektetni - már a jogbiztonság követelményének érvényesülése végett is -, a jogalkotó az új Be.-ben már meglehetősen részletességgel szabályozta ezt a témakört. (Különösen igaz ez a 2006. évi LI. törvénnyel módosított büntetőeljárás kódexre.)

büntetőeljárás folyamán folytatható titkos adatszerzéssel kapcsolatos rendelkezések is – a büntetőeljárás kódexben kerüljenek lefektetésre.

Mindez szoros összefüggésben van azzal a körülménnyel, hogy titkos adatszerzés kizárólag a büntetőeljárás folyamán, egészen pontosan a nyomozás elrendelését követően, legfeljebb a nyomozás iratainak ismertetéséig folytatható. Ezt megelőzően titkosszolgálati eszközök a titkos információgyűjtés szabályai szerint alkalmazhatók. A Be. 200.§ (4) bekezdése szerint:

„Ha a nyomozás elrendelését megelőzően külön törvény alapján a bíró, illetőleg az igazságügyminiszter által engedélyezett titkos információgyűjtés végrehajtása során az ügyben a nyomozást elrendelik, a titkos információgyűjtést a továbbiakban csak e törvény szerint mint titkos adatszerzést lehet folytatni.”

Már ehelyütt felhívom azonban a figyelmet arra, hogy a Be. csupán a külső engedélyhez kötött titkos információgyűjtés (például telefonlehallgatás, magánlakás megfigyelése) szabályainak a büntetőeljárás során történő alkalmazását zárja ki, így a külső engedély nélkül végezhető titkos információgyűjtés (például ellenőrzött szállítás, útvonalszakasz megfigyelése) a nyomozás elrendelését megelőzően és azt követően is azonos szabályok mentén folytatható.

A titkos adatszerzés körébe tartozó műveletek végzésére az ügyész, illetve a nyomozó hatóságok jogosultak. A Be. 36.§-ában foglaltak alapján általános nyomozó hatóság a rendőrség, speciális nyomozó hatóság pedig a Vám- és Pénzügyőrség,¹⁷ így a Be. 3. szervet jogosít fel titkos adatszerzés végzésére, amely – mint látni fogjuk – a titkos információgyűjtésre feljogosított bűnüldöző szervek számának csupán töredéke. Ennek oka, hogy főszabályként a büntetőeljárás alatt folytatott megismerő tevékenység végzésére a nyomozásra feljogosított szervek hivatottak. Megjegyzendő, hogy a külső engedélyhez nem kötött titkos információgyűjtésre felhatalmazott szervek e

¹⁷ A Be. 36.§ (4) bekezdése alapján külföldön lévő magyar kereskedelmi hajón, illetőleg polgári légi járművön magyar állampolgár vagy - a Btk. 3. §-ának (2) bekezdésében, illetve 4. §-ában meghatározott esetben - bárki által elkövetett bűncselekmény miatt a hajó, illetőleg a légi jármű parancsnoka jogosult a nyomozó hatóságra vonatkozó rendelkezések alkalmazására. E jogszabályhely szövegezéséből nyilvánvaló, hogy e járművek parancsnoka nem tekinthető általános értelemben nyomozó hatóságnak, csupán bizonyos sajátos körülmények fennállása esetén alkalmazhatók rá az egyébként a nyomozó hatóságokra vonatkozó rendelkezések.

tevékenységüket a nyomozással párhuzamosan továbbra is végezhetik. Ennek oka egyrészt, hogy ezen műveletek csupán közvetve érintik az egyén magánszféráját – ez indokolja a külső engedély szükségességének hiányát is -, másrészt pedig természetükből fakadóan nem szoríthatók olyan időbeli korlátok közé, mint a külső engedélyhez kötött módszerek.¹⁸ Míg az engedélyhez kötött titkos adatgyűjtés általában konkrét személlyel, illetve konkrét cselekménnyel kapcsolatos, addig az engedélyhez nem kötött titkosszolgálati eszközök sokkal távolabbi, stratégiai célok elérésére is alkalmasak, mint például bűnszervezetek felderítése, kábítószeres, fegyveres stb. csempészésére használt útvonalak feltérképezése, így bármilyen bűncselekmény elkövetését megelőző, proaktív eszközként történő használatuk folytán nem kapcsolódnak kifejezetten egy adott bűnügyhöz, annál általában szélesebb spektrumot ölelnek fel.

Valamennyi, a titkos adatszerzés körébe tartozó eszköz alkalmazásához bírói engedélyre van szükség. A Be. 207.§ (2) bekezdés b) pontja alapján a titkos adatszerzés engedélyezése a nyomozási bíró hatáskörébe tartozik.

3.3 Titkos információgyűjtés

A titkos adatszerzéshez képest a titkos információgyűjtés lényegesen szerteágazóbb tevékenységeket felölelő fogalom, amely mind az időtényezőre, mind a feljogosított szervekre, mind pedig a jogforrásokra tekintettel lényegesen sokrétűbb a titkos adatszerzésnél.

A titkos információgyűjtés fogalmán belül, annak célja alapján, különbséget tehetünk nemzetbiztonsági célú, valamint bűnüldözési és igazságszolgáltatási célú titkos információgyűjtés között.¹⁹ Mindkét esetben beszélhetünk külső engedélyhez kötött és ahhoz nem kötött titkos információgyűjtésről. Míg a nemzetbiztonsági célú műveletek esetén a külső

¹⁸ Könnyű belátni, hogy míg például a telefonlehallgatás viszonylag rövid időn belül (pl. 90 nap) is eredményre vezethet, addig az ellenőrzött szállítás, vagy éppen a fedett nyomozó bűnszervezetbe történő beépülése és a megfelelő információk megszerzése hónapokat, éveket vehet igénybe.

¹⁹ V.ö. Finszter Géza (2004), i. m., 972. o. Eben a fogalomrendszerben a titkos adatszerzés alapvetően igazságszolgáltatási célokat szolgál az elkövető, valamint a bizonyítási eszközök felderítésével.

engedély az igazságügyért felelős miniszter engedélyét jelenti, addig a bűnüldözési-igazságszolgáltatási célú titkos információgyűjtés területén ez állhat bírói vagy ügyészi engedélyhez kötöttségben.

A nemzetbiztonsági cél a nemzetbiztonsági szolgálatokról szóló 1995. évi CXXV. törvény (Nbtv.) 3.§-a alapján a Magyar Köztársaság nemzetbiztonsági érdekeinek érvényesítését, ennek keretében az ország szuverenitásának biztosítását, valamint alkotmányos rendjének védelmét takarja. Alapvetően a nemzetbiztonsági célú titkos információgyűjtés nem kapcsolódik szorosan a büntetőeljárás területéhez, tekintettel azonban arra, hogy a nemzetbiztonsági szolgálatok²⁰ tevékenysége részint közvetve, részint azonban közvetlenül összefüggésben van a bűnüldözéssel, jelen dolgozat keretei között is mellőzhetetlennek tartom a vonatkozó szabályok vázlatos ismertetését a soron következő fejezet keretei között, részletes bemutatásuktól azonban eltekintek.

A büntetőeljárással – és így jelen dolgozat témájával is – lényegesen közvetlenebb kapcsolatban áll a bűnüldözési-igazságszolgáltatási célú titkos információgyűjtés. Effajta tevékenység végzésére az alábbi szervek jogosultak:

- a Rendőrség, a Rendőrségről szóló 1994. évi XXXIV. törvény (Rtv.),
- a Vám- és Pénzügyőrség, a Vám- és Pénzügyőrségről szóló 2004. évi XIX. törvény (Vptv.) alapján,
- a Rendvédelmi Szervek Védelmi Szolgálat, az Rtv. 75.§-ában kapott felhatalmazás alapján, az Rtv. rendelkezései szerint, figyelemmel a Rendvédelmi Szervek Védelmi Szolgálatáról szóló 49/1995. (V. 4.) Kormányrendeletben foglaltakra,
- az ügyész, ügyészségi nyomozás során, az ügyészségről szóló 1972. évi V. törvény alapján.²¹

²⁰ Az Nbtv. 1.§-a szerint a Magyar Köztársaság nemzetbiztonsági szolgálatai: az Információs Hivatal, a Nemzetbiztonsági Hivatal, a Katonai Felderítő Hivatal, a Katonai Biztonsági Hivatal, valamint a Nemzetbiztonsági Szakszolgálat.

²¹ Megjegyzendő, hogy egyetlen titkos információgyűjtési módszer, a fedett nyomozó alkalmazása tekintetében a Be. 175.§ (2)-(7) bekezdései (a feljelentés elutasítása a fedett nyomozóval szemben), valamint a 178.§ (2) bekezdése (a nyomozó hatóság egyéb adatszerző tevékenysége) és a 192.§ (2)-(3) bekezdései (a nyomozás megszüntetése a fedett nyomozóval szemben) is tartalmaznak előírásokat, melyek természetesen a nyomozás elrendelését követő szakaszra vonatkoznak.

Megjegyzendő, hogy az ügyész az Ütv. rendelkezései szerint kizárólag a nyomozás elrendelését követően végezhet titkos információgyűjtést. Ebből következően az ügyész bírói engedélyhez nem kötött titkos információgyűjtést, valamint – a Be. felhatalmazása alapján – titkos adatszerzést végezhet.²²

A titkos információgyűjtés alapvető jogforrása - nem csupán a Rendőrség vonatkozásában - az Rtv. Ez az a törvény, amely meglehetősen részletességgel szabályozza a bűnüldözési-igazságszolgáltatási célú titkos információgyűjtés célját, eseteit, eszközeit, időbeli korlátait, az engedélyezés alapvető rendjét, valamint megadja a legfontosabb definíciókat.²³ Az RSZVSZ vonatkozó tevékenységére úgyszintén az Rtv. szabályai az irányadók. Az 1972. évi V. törvény is az Rtv.-t tekinti háttérjogszabálynak, azonban az ügyészt kizárólag bírói engedélyhez nem kötött titkos információgyűjtésre jogosítja fel, továbbá a titkos információgyűjtés célját is szűkíti az ügyész feladatkörébe nem tartozó célokkal. A Vptv. a Vám-és Pénzügyőrség által folytatható titkos információgyűjtés kapcsán gyakorlatilag megismétli az Rtv.-ben foglaltakat, helyenként a Vám- és Pénzügyőrség sajátos feladataihoz igazítva a szabályokat, mindez azonban nem eredményez számottevő eltérést az Rtv.-hez képest. Ehhez kapcsolódóan utalni kívánok arra, hogy a titkos információgyűjtéssel kapcsolatos szabályozás egységes volta nem csupán a jogbiztonság érdekeit szolgálja, de az egyes bűnüldöző szervek közötti, valamint a nemzetközi együttműködés hatékonyságát is számottevően fokozza.

²² V. ö. Ütv. 9/A.§ (1) bekezdése, 5.§ (2) bekezdés e) pontja, valamint 7.§ (2) bekezdés f) pontja. Megjegyzem, hogy ezen tekintetben az Ütv. és Be. nincsen összhangban: célszerű lenne a titkos adatszerzésre vonatkozó felhatalmazást az Ütv.-be is beiktatni.

²³ Megjegyzem, hogy korábban a Határőrség tekintetében is ugyanezen jogszabály volt alkalmazandó, ugyanis a határőrizetről és a Határőrségről szóló 1997. évi XXXII. törvény (Hórtv.) titkos információgyűjtéssel foglalkozó 59.§-a csupán arról rendelkezett, hogy a Határőrség bűnüldözési feladatai végrehajtása érdekében az Rtv. VII. Fejezetében meghatározottak szerint titkos információgyűjtést végezhet, amennyiben a feladat ellátáshoz szükséges adatok más módon nem szerezhetők be. Mindazonáltal a Rendőrség és a Határőrség integrációját követően a korábban a Határőrséghez tartozott feladatokat is a Rendőrség látja el, s a Határőrség mint önálló szervezet megszűnt (lásd 2007. évi XC. törvény). A Határőrségnek a titkos adatgyűjtésben korábbiakban betöltött szerepéről lásd Simon Ferenc (1996), „A határőrség titkos információgyűjtő tevékenysége a bűnüldöző szervek működési rendszerében”, *Belügyi Szemle*, 1996/12. szám, 58-63. o.

A fentiekből kitűnően, míg a Be. titkos adatszerzés végzésére csupán az ügyészt és a nyomozó hatóságokként definiált bűnüldöző szerveket jogosítja fel, addig titkos információgyűjtést mintegy 9 szerv láthat el: nemzetbiztonsági célból a nemzetbiztonsági szolgálatok, bűnüldözési és igazságszolgáltatási célból pedig a Rendőrség, a Vám-és Pénzügyőrség, a Rendvédelmi Szervek Védelmi Szolgálat, valamint az ügyész végezhet titkos információgyűjtést. A jogirodalomban ismeretes olyan álláspont, amely szerint indokolatlan ilyen nagyszámú szervezetet feljogosítani titkosszolgálati eszközök alkalmazására, célszerűbb, és a jogbiztonság, valamint a titkosszolgálati eszközök ultima ratio jellegének is megfelelőbb lenne, ha kevesebb szerv rendelkezne ilyen felhatalmazással.²⁴ Finszter Géza mindehhez hozzáteszi, hogy a jelenlegi kaotikusnak minősített állapot felszámolásához indokolt lenne egyrészt egy önálló bűnügyi rendőrség létrehozása, melynek szervezetét az ügyész irányítaná, másrészt a nemzetbiztonsági szolgálatok bűnüldözési feladatainak átadása a bűnügyi rendőrségnek, harmadrészt pedig a Rendvédelmi Szervek Védelmi Szolgálat ügyészséghez történő szervezése.²⁵ Álláspontom szerint Finszter Géza javaslata mind a jogbiztonság, mind a hatékonyság szempontjai szerint komoly előrelépést jelentene, mindazonáltal figyelemmel kell lennünk arra is, hogy korántsem biztos, hogy egy adott bűnüldöző szerv speciális feladatköréhez kapcsolódó titkos adatgyűjtés elvégzésére egy másik, eltérő feladatkörrel bíró bűnüldöző szerv akár megközelítő hatékonysággal is képes lenne, így ebben a körben az oktatás, valamint a személyi állomány megfelelő átszervezése is kulcsfontosságú.

A Be. 200. § (4) bekezdése szerint, ha a nyomozás elrendelését megelőzően külön törvény alapján a bíró, illetőleg az igazságügyért felelős miniszter által engedélyezett titkos információgyűjtés végrehajtása során az ügyben a nyomozást elrendelik, a titkos információgyűjtést a továbbiakban csak a büntetőeljárás törvény szerint mint titkos adatszerzést lehet folytatni. Ebből következően bírói, illetőleg igazságügyért felelős miniszter

²⁴ Lásd például Tóth Mihály (2001), *A magyar büntetőeljárás az Alkotmánybíróság és az európai emberi jogi ítélkezés tükrében*, KJK-Kerszöv, Budapest, 191-192. o.

²⁵ Finszter Géza (2003), i. m., 138-140. o.

engedélyéhez kötött titkos információgyűjtésnek kizárólag a nyomozás elrendelését megelőzően, a felderítési szakban van helye. Ehelyütt jelzem azonban, hogy a szakirodalomban ezzel ellentétes nézet is ismeretes. Fekecs Gyula szerint²⁶ ugyanis titkos információgyűjtés alkalmazására mind a nyomozás elrendelését megelőzően, mind a nyomozás iratainak ismertetését követően, a büntetőeljárás ügyészi, illetve bírósági szakaszában sor kerülhet. Álláspontom szerint ez több okból sem helytálló. Egyrészt a Be. 200.§ (1) bekezdése bár valóban csupán a titkos adatszerzésre szűkítve jelöli ki az alkalmazás időbeli kereteit a nyomozás elrendelése és a nyomozás iratainak ismertetése között, mégis, ugyanezen paragrafus már szintén hivatkozott (4) bekezdése kifejezetten rögzíti, hogy még abban az esetben is, ha a nyomozás elrendelését megelőzően az adott ügyben engedélyhez kötött titkos információgyűjtést folytattak és az ügyben a nyomozást elrendelik – azaz megindul a büntetőeljárás -, kizárólag titkos adatszerzésnek van helye. Amennyiben a jogalkotó ide is beiktatta volna a nyomozás iratainak ismertetéséig tartó időbeli korlátozást, logikailag nem lenne akadálya Fekecs Gyula álláspontja igazolásának. Tekintettel azonban a jelenlegi szabályozásra, úgy vélem, hogy a 200.§ (4) bekezdésében foglaltak alapján, figyelemmel az (1) bekezdésben írtakra, az adott ügyben korábban folytatott engedélyhez kötött titkos információgyűjtés a büntetőeljárás megindulását követően kizárólag a Be.-ben rögzített, a titkos adatszerzésre vonatkozó szabályok alapján folytatható, e titkos tevékenység időbeli korlátja pedig a nyomozás iratainak ismertetése.²⁷ Az ettől eltérő álláspont azt eredményezné, hogy a titkosszolgálati eszközök alkalmazása csupán a nyomozás során lenne többlet garanciákhoz kötve, míg például a büntetőeljárás bírósági szakaszában, ahol egyes büntetőeljárás alapelvek - mint például a védelem elve, a nyilvánosság elve – kiteljesednek, mások pedig kizárólag itt érvényesülnek – például a kontradiktórius eljárás elve -, az alapvetően titkos felderítési szakaszban

²⁶ Fekecs Gyula (2005), „Titkos információgyűjtés, vagy titkos adatszerzés?”, *Belügyi Szemle*, 2005/6. szám, 52. o.

²⁷ Ezt az álláspontot támasztják alá a rendészeti és bűnügyi felderítés közötti különbségek is, v. ö. Finszter Géza (2004), i. m., 981-983. o.

irányadó szabályok szerint lenne lefolytatható például telefonlehallgatás, ami mind a fegyveregyenlőség, mind a védelemhez való jog szempontjából meglehetősen komoly aggályokat vetne fel, megkockáztatom, hogy ellehetetlenülésük potenciális veszélyét hordozná magában egy ilyen tartalmú szabályozás.²⁸

Az egyes bűnüldöző szervek, illetőleg az ügyészség titkos adatgyűjtéssel kapcsolatos tevékenységére vonatkozó, a fentiekben említett törvényekhez végrehajtási szabályokként kapcsolódó rendelkezéseket tartalmaznak az alábbi jogforrások is:

- a belügyminiszter irányítása alá tartozó nyomozó hatóságok nyomozásának részletes szabályairól és a nyomozási cselekmények jegyzőkönyv helyett más módon való rögzítésének szabályairól szóló 23/2003. (VI. 24.) BM-IM együttes rendelet (142.§),
- a pénzügyminiszter irányítása alá tartozó nyomozó hatóságok nyomozásának részletes szabályairól és a nyomozási cselekmények jegyzőkönyv helyett más módon való rögzítésének szabályairól szóló 17/2003. (VII. 1.) PM-IM együttes rendelet (137.§),
- a vádelőkészítéssel, a nyomozás feletti felügyelettel és a vádemeléssel kapcsolatos ügyészi feladatokról szóló 11/2003. (ÜK. 7.) LÜ utasítás (56-62.§§),
- a különleges módszerek engedélyezéséről és igénybevételéről szóló 26/1999. (VIII. 13.) BM rendelet,
- a belügyminiszter irányítása alatt álló titkos információgyűjtésre feljogosított szervek adatkezelésének egyes szabályairól szóló 21/1996. (VIII. 31.) BM rendelet,

Közvetetten kapcsolódnak a titkos adatgyűjtéshez a hírközlési szolgáltatók, valamint a posta együttműködési kötelezettségét előíró jogszabályok:

- az elektronikus hírközlésről szóló 2003. évi C. törvény (155.§),

²⁸ A büntetőeljárás alapelveinek áttekintésére lásd Farkas Ákos – Róth Erika (2004), *A büntetőeljárás*, KJK-Kerszöv Jogi és Üzleti Kiadó Kft., Budapest, 43-63. o.

- az elektronikus hírközlési feladatokat ellátó szervezetek és a titkos információgyűjtésre, illetve titkos adatszerzésre feljogosított szervezetek együttműködésének rendjéről szóló 180/2004. (V. 26.) Kormányrendelet,
- a postáról szóló 2003. évi CI. törvény (13.§),
- a postai szolgáltatók, a postai közreműködők és a titkos információgyűjtésre, illetve titkos adatszerzésre felhatalmazott szervezetek együttműködésének részletes szabályairól szóló 9/2005. (I. 19.) Kormányrendelet.

4. A titkos adatgyűjtés szabályozására vonatkozó követelmények, emberi jogi aspektusok

A titkos felderítés, természetéből fakadóan, éppen az alkalmazás tényének titokban tartása miatt, emberi jogi szempontból rendkívül érzékeny területnek tekinthető. Az alapjogok védelméhez kapcsolódó garanciák iránti igény szemben áll a bűnüldözés hatékonyságának követelményével. Bár ez a kijelentés a bűnüldözés és a büntetőeljárás teljes spektrumára igaz, ebben az esetben - mindkét követelmény fokozott volta révén - mégis kiemelkedően fontos kérdéskörnek tekinthetjük.

Önmagában az a tény, hogy ezen felderítési, nyomozási munka alapvető emberi jogok megsértésének potenciális veszélyét hordozza magában, továbbá az, hogy az érintett és környezete nem csupán a modus operandiról, illetve adott esetben e tevékenység eredményéről, de a titkos módszerek alkalmazásának tényéről sem bír tudomással (legalábbis a művelet előtt és alatt), egyértelművé teszi, hogy a titkos felderítést szigorú jogi korlátok közé kell szorítani. Másik oldalról szemlélve azonban felmerül a bűnüldözés hatékonyságának kérdésköre. Ez kettős problémát jelent.

Egyrésről a könnyen felderíthető és könnyen bizonyítható ügyek²⁹ esetében – amikor a hagyományos nyomozati eszközök is sikerrel kecsegtetnek – nem engedhető meg e több szempontból is nagy kockázatot hordozó módszerek bevetése. Másrésről viszont - a korábban említetteknek megfelelően – bizonyos körülmények között kizárólag a titkos adatgyűjtés vezethet bűnüldözési szempontból eredményre. Tekintettel arra, hogy az eredményes bűnüldözői munka alapvető kritériuma a minden élethelyzethez a lehető legkönnyebben és legrövidebb időn belül történő alkalmazkodás képessége, amennyiben a titkos felderítés minden egyes mozzanata törvényi szabályozást nyerne, az ellehetetlenítené a bűnüldöző hatóságok munkáját, éppen attól a rugalmasságtól fosztaná meg a felderítést, ami hatékonyságának alapfeltétele. Ebből kifolyólag az ezen kettős igény közötti optimális egyensúly megtalálása nem csupán a jogalkotás feladata, hiszen - bár az alábbiakban részletezendő követelmények elsődlegesen a szabályok megalkotásának folyamatában irányadók - a jogalkalmazás legalább olyan fontos funkciót tölt be a hatékonyság és ezzel egyidejűleg az emberi jogok biztosításának folyamatában, így ennek során is vezérfonalul kell, hogy szolgáljanak a kifejtendő elvek.

A titkos eszközök alkalmazásának meg kell felelnie a szubszidiaritás és az arányosság követelményeinek, ezt pedig a vonatkozó jogszabálynak rögzítenie kell, a diszkrecionális döntés lehetőségét a minimumra szorítva ezzel. A szubszidiaritás értelmében ezen eszközök csupán abban az esetben alkalmazhatók, ha egyébként az adott cél nem érhető el, alaposan feltételezhető, hogy nem érhető el, illetve rendkívüli nehézségekbe ütközne. Ez tehát azt jelenti, hogy amennyiben az adott feladat végrehajtására (bűncselekmény elkövetésének felderítésére, megelőzésére, az elkövető kézrekerítésére stb.) más módon is lehetőség van, nem lehet titkos eszközt alkalmazni.³⁰ Amennyiben mégis szükséges titkos eszköz alkalmazása, akkor

²⁹ A felderítés és bizonyíthatóság fogalmi rendszerének összefüggésében a bűnügyek osztályozását lásd Finszter Géza (2004), „A titkos felderítés kriminalisztikája”, in: Bócz Endre (szerk.), i. m., 978-979. o.

³⁰ A titkos eszközök konkrét esetben való alkalmazhatóságának megítéléséhez kapcsolódó szempontok tekintetében lásd Marx, Gary T. (1995), i. m., 315-316. o., valamint Van den Wyngaert,

az arányosság kritériuma szerint annak csupán súlyos bűncselekmények esetén van helye. A magyar Alkotmánybíróság is rögzítette 2/2007. (I. 24.) AB határozata 4.1. pontjában, hogy a titkos adatgyűjtési eszközök és módszerek a demokratikus jogállamban egyes, súlyos bűncselekmények kapcsán, ahol a hagyományos eszközök nem bizonyulnak elegendőnek, igénybe vehetők, ekként az ezzel járó alapjog-korlátozás önmagában nem szükségtelen, azonban mindezekre csupán kivételes, átmeneti, végső megoldásként kínálkozhat lehetőség. Mindazonáltal ezen elvek alkalmazása az egyes országok jogszabályaiban számottevő eltéréseket mutathat.³¹

A fentiekben kifejtettek miatt fontosnak tartom az Emberi Jogok Európai Bírósága gyakorlatában kikristályosodott, jelen dolgozat témájához kapcsolódó elvek³² vázlatos ismertetését, tekintettel arra is, hogy a Bíróság döntései az érintett részes állam jogalkotására, joggyakorlatára is számottevő kihatással vannak.³³ Ezzel összefüggésben megemlíteném, hogy az Emberi Jogok Európai Bíróságának esetjoga azzal, hogy a közös szabályokat egy-egy állam vonatkozásában értelmezi, egyfajta indirekt harmonizációs hatást is eredményez, ami a gyakorlatban azonban csupán akkor tud érvényesülni, ha a vonatkozó javaslatok valóban megjelennek a belső jogban.³⁴ Sok esetben a titkos adatgyűjtés szabályainak lefektetése és az emberi jogok támasztotta követelményekhez való igazítása közvetlenebb hatások eredményeként válik valóra: mint például Németországban a Szövetségi Alkotmánybíróság

Christine (1997), „Organized Crime, Proactive Policing and International Cooperation in Criminal Matters: Who Controls the Police in a Transnational Context?”, in: Den Boer, Monica (szerk.), *Undercover Policing and Accountability from an International Perspective*, European Institute of Public Administration, Maastricht, The Netherlands, 173-176. o.

³¹ V. ö. Van den Wyngaert, Christine, i. m., 170. o., valamint Tak, Peter (1997), „Should the Dutch Criminal Procedure Adopt Elements of Foreign Systems?”, in: Den Boer, Monica (szerk.), i. m., 43. o.

³² Megjegyzendő, hogy bár a strasbourgi gyakorlatban túlnyomórészt lehallgatással kapcsolatos esetekkel találkozhatunk, az ezek kapcsán kifejtett elvek irányadóknak tekinthetők a titkosszolgálati eszközök teljes terrénumára, az egyes eszközök természetéből fakadó eltérésekkel.

³³ Ezen állítást alátámasztja, hogy az Egyesült Királyságban a Malone ügyben, Franciaországban a Kruslin ügyben hozott döntést követően születtek meg az Emberi Jogok Európai Egyezménye előírásainak megfelelő jogszabályok a telekommunikációs rendszerek útján továbbított információk lehallgatásának területén (The Interception of Telecommunications Act (1985) Anglia és Wales vonatkozásában, valamint a távközlési úton lebonyolított közlések titkosságára vonatkozó 91-646. sz. törvény (1991) Franciaország tekintetében).

³⁴ V.ö. Fijnaut, Cyrill, (1994), „International Policing in Europe: Present and Future”, *European Law Review*, Vol. 19, No. 6, 613. o.

joggyakorlatában megjelenő döntések vagy Hollandiában az IRT botrány³⁵ és az azt követően felállított vizsgálóbizottság (Van Traa Bizottság) javaslatai.

A korábban említetteknek megfelelően a titkos eszközök egyértelműen a magánélethez való jogba történő beavatkozást valósítanak meg – mint azt többek között a magyar Alkotmánybíróság is rögzítette 2/2007. (I. 24.) AB határozatában -, ebből következően csupán szigorú korlátok között alkalmazhatók. Az emberi jogok és alapvető szabadságok védelméről szóló, 1950-ben kelt Római Egyezmény 8. Cikke deklarálja a magánélethez való jogot, és egyúttal rögzíti az annak korlátozásakor teljesítendő kritériumokat, amelyek a szóban forgó eszközökkel kapcsolatos szabályozás vonatkozásában irányadók:

„1. Mindenkinek joga van arra, hogy magán- és családi életét, lakását és levelezését tiszteletben tartsák.

2. E jog gyakorlásába hatóság csak a törvényben meghatározott, olyan esetben avatkozhat be, amikor az egy demokratikus társadalomban a nemzetbiztonság, a közbiztonság vagy az ország gazdasági jóléte érdekében, zavargás vagy bűncselekmény megelőzése, a közegészség vagy az erkölcsök védelme, avagy mások jogainak és szabadságainak védelme érdekében szükséges.”

A magánélethez való jog az emberi jogok és az állampolgári jogok tágabb kategóriáinak részét képezi. E jogok alapvető célja „az ember vagy egyes csoportjai autonómiájának védelme a külső, korlátozó beavatkozásokkal szemben”.³⁶

Alkotmányjogi nézőpontból az állampolgári jogokat az állami tevékenységhez, a közhatalomhoz viszonyítva csoportosíthatjuk. Ennek alapján négy hagyományos csoport képezhető: az állampolgárok szabadságjogai, a gazdasági, szociális jogok, az állam tevékenységében részvételt biztosító jogok (ún. direkt politikai jogok) és az állampolgárok egyenjogúsága.³⁷ A szabadságjogokon belül további két kategóriát

³⁵ Az Inter-regional Police Team rövidítése alapján. E holland bűnüldöző szervezet tagjai nemzetközi kábítószer-kereskedelemmel kapcsolatos ellenőrzött szállítás megtervezése és végrehajtása céljából az információkat általuk alkalmazott bizalmi személyektől szereztek be, akik azonban félrevezették a rendőrséget, így a művelet eredményeként a rendőrség felügyelete mellett a drogszállítmány biztonságosan eljutott Hollandiába, minden probléma nélkül bejutott az országba, majd ezt követően teljes mértékben kikerült a rendőrség látóköréből és nem is akadtak nyomára, a szervezet feltérképezése nem vezetett eredményre, ugyanakkor jelentős mennyiségű kábítószer került a piacra.

³⁶ Kukorelli István (szerk.) (1999), *Alkotmánytan*, Osiris, Budapest, 121. o.

³⁷ Kukorelli István (szerk.), i.m., 133-134. o.

különböztethetünk meg: a politikai (vagy kollektív) és a személyi szabadságjogok körét. E jogosítványok közös jellemzője, hogy az állam cselekvésével szemben állítanak fel korlátokat és ezeket jogi garanciákkal bástyázzák körül. A magánélethez való jog a fenti csoportosítást tekintve a személyes szabadságjogok körébe sorolható (amelyek jellemzője, hogy az államtól alapvetően passzív magatartást kívánnak), és rendeltetése szerint nem csupán az állam szerveinek cselekvésével, hanem harmadik személyeknek a magatartásával szembeni korlátokat is megfogalmaz az egyén védelmében.

A magánszféra tartalmi definícióját kínálja az Európa Tanács parlamenti közgyűlésének 428/1970. sz. határozata, mely szerint e jog azt jelenti, hogy „mindenki saját életét élhesse és abba más csak minimális módon avatkozassék be. A magánszférában benne van a magánélet, a családi élet, az otthon, a fizikai és erkölcsi integritás, a becsület és a jó hírnév védelme, a jog arra, hogy ne kerüljünk hamis megvilágításba, hogy velünk kapcsolatban irreleváns vagy zavaró tényeket ne fedjenek fel, a rólunk készült fényképeket engedélyünk nélkül ne tegyék közzé, az általunk közölt vagy kapott bizalmas információk ne kerülhessenek napvilágra.”

Hatályos Alkotmányunk külön nem nevesíti a magánszférához való jogot, azonban a 8. § alapján általában véve „védelmébe veszi” az alapjogokat:

„(1) A Magyar Köztársaság elismeri az ember sérthetetlen és elidegeníthetetlen alapvető jogait, ezek tiszteletben tartása és védelme az állam elsődendő kötelessége.

(2) A Magyar Köztársaságban az alapvető jogokra és kötelességekre vonatkozó szabályokat törvény állapítja meg, alapvető jog lényeges tartalmát azonban nem korlátozhatja.”

Az alapvető jogokkal és kötelességekkel kapcsolatos konkrét szabályozást a XII. fejezet tartalmazza. Az 54. § (1) bekezdése szerint:

„A Magyar Köztársaságban minden embernek veleszületett joga van az élethez és az emberi méltósághoz, amelyektől senkit sem lehet önkényesen megfosztani.”

A tágabb értelemben vett magánélethez való jog részét képező magánlakás sérthetlenségéhez, a magántitok és a személyes adatok védelméhez való jogot pedig az Alkotmány 59. § (1) bekezdése deklarálja.³⁸ Bár e jogszabályhelyek sem szólnak külön a magánélethez való jogról, az

³⁸ „A Magyar Köztársaságban mindenkit megillet a jó hírnévhez, a magánlakás sérthetlenségéhez, valamint a magántitok és a személyes adatok védelméhez való jog.”

Alkotmánybíróság a 8/1990. (IV. 23.) AB határozatában kifejtettek szerint az emberi méltósághoz való jogot az ún. általános személyiségi jog³⁹ egyik megfogalmazásának tekinti, amelyet a modern alkotmányok és az alkotmánybírósági gyakorlat részelemeire bontva „a személyiség szabad kibontakoztatásához való jog”, „az önrendelkezés szabadságához való jog”, „általános cselekvési szabadság” és „a magánszférához való jog” elnevezésekkel tartalmazzák. Az emberi méltósághoz való jog tehát tartalmilag azonos az általános személyiségi joggal, ebből „olvasztotta ki” az Alkotmánybíróság 46/1991. (IX. 7.) AB határozatában a magánélet szabadságához való jogot. Mindezekből következően megállapította, hogy az általános személyiségi jog a magánélet szabadságához való jog „anyajoga”, azaz szubszidiárius alapjog, amelyet a bíróságok és az Alkotmánybíróság minden olyan esetben felhívhatnak az egyén autonómiájának védelmére, amikor a konkrét tényállás vonatkozásában a nevesített alapjogok egyike sem alkalmazható.⁴⁰ Ennek megfelelően tehát a magánélet sérthetetlenségéhez való jog törvény általi korlátozásánál az Alkotmányt tekintve a 8. § és az 54. § rendelkezéseire kell figyelemmel lenni. (Megjegyzendő, hogy az emberi méltósághoz való jogot az Alkotmánybíróság a fentiekben túlmenően az élethez való joggal és a jogképességgel egységben is vizsgálta, s az csupán ezen utóbbi funkciójában, mint „az emberi státus jogi meghatározója” abszolút, míg a belőle levezetett részjogosítványok korlátozhatóak az alapjogi korlátozásokra vonatkozó általános szabályok mentén.)

A magyar Alkotmánybíróság fentiekben írt következtetései részletekben menően „egybecsengenek” a német Szövetségi Alkotmánybíróság alapjogokkal kapcsolatos gyakorlatával, sőt ugyanígy messzemenő hasonlóságokat fedezhetünk fel a magyar és a német alkotmány vonatkozó rendelkezései között. A német alaptörvény 1. Cikk (1) bekezdése szerint az emberi méltósághoz való jog sérthetetlen, a (2) bekezdés pedig e jog védelmét

³⁹ Az emberi méltósághoz való jog alkotmánybírósági döntésekben való megjelenéséről, az alkotmánybírósági gyakorlatban betöltött funkciójáról lásd részletesen Súlyom László (2001), *Az alkotmánybíráskodás kezdetei Magyarországon*, Osiris Kiadó, Budapest, 442-463. o.

⁴⁰ Az ehelyütt írtakat fejti ki az Alkotmánybíróság az említetteken kívül az 54/1994. (XI. 10) és az 58/2001. (XII. 7.) AB határozataiban.

az állami hatóságok kötelességévé teszi. Az alapjogok korlátozása a 2. Cikk (2) bekezdésének harmadik mondata alapján csak törvénnyel történhet, amelyeknek – a 19. Cikk (1) bekezdése értelmében - azonban nem kizárólag egy adott esetre alkalmazhatóaknak, hanem általában érvényesülőknek kell lenniük, sőt meg kell nevezniük a korlátozni kívánt alapjogot a vonatkozó Cikk felhívásával. A Grundgesetz is – hazai Alkotmányunkhoz hasonlóan – szabályozza a magánlakás sérthetlenségéhez való jogot (13. Cikk (1) bekezdés),⁴¹ viszont nem tartalmazza nevesítve a magánélethez való jogot. A német alkotmánybíráskodásban az emberi méltósághoz való jog az alkotmányi értékek központi elemét képezi, kifejezi az Alaptörvény lényegét, szellemiségét.⁴²

A német alkotmányban sincs tehát explicite rögzítve a magánélet sérthetlenségéhez való jog, mindazonáltal az Alaptörvény rendelkezéseiből a Szövetségi Alkotmánybíróság is kimunkálta e jogot. Ebben a tekintetben három nevesített alapjogot vett elsősorban figyelembe. Ezek közül az első az ún. általános személyiségi jog (amely a 2. Cikkben található), a második a 10. Cikkben rögzített magánközléshez való jog,⁴³ a harmadik pedig a magánlakás sérthetlenségéhez való jog (13. Cikk).⁴⁴ A német alkotmánybíróság értelmezésében minden embernek van egy sérthetetlen magánszférája, mely biztosítja személyiségének szabad fejlődését, és amelybe az állam sem avatkozhat be. Ezt a magánszférát a személyiség szabad fejlődéséhez való jog és az emberi méltósághoz való jog együttesen határolja körül és védelmezi.⁴⁵ Mindezt megerősíti az Alaptörvény 19. Cikkébe foglalt azon rendelkezés, mely szerint alapjog lényeges tartalma nem vethető alá semmiféle korlátozásnak (ez utóbbi kikötés, a már említetteknek megfelelően,

⁴¹ Sőt, az említett Cikk (2) bekezdése a házkutatás vonatkozásában úgy rendelkezik, hogy ennek kizárólag törvényben meghatározott esetekben és módon van helye, továbbá csupán bírói határozat alapján (ez utóbbi tekintetben kivétel a veszéllyel járó késedelem esete).

⁴² Kommers, Donald P. (1997), *The Constitutional Jurisprudence of the Federal Republic of Germany*. Durham and London, Duke University Press, 298. o.

⁴³ Pontosabban a postai küldemények és a telekommunikációs hálózat útján továbbított közlemények sérthetlenségéhez való jog (privacy of posts and telecommunications).

⁴⁴ Kommers, Donald P., i. m., 327. o.

⁴⁵ Ezt az álláspontot fejtette ki a Szövetségi Alkotmánybíróság például a válási nyilvántartásokkal kapcsolatos ügyben (Divorce Records Case, 1970).

megtalálható a magyar Alkotmány 8.§ (2) bekezdésében is). A Szövetségi Alkotmánybíróság az 1. Cikk rendelkezéseit (az emberi méltósághoz való jog) mindig a 2. Cikkre tekintettel értelmezi.⁴⁶ A 2. Cikk az élethez, a személyiség szabad fejlesztéséhez, a személy sérthetlenségéhez, a személyi szabadsághoz való jogot biztosítja (amely szoros összefüggésben áll az emberi méltósághoz való joggal), továbbá rögzíti, hogy ezek a jogok csupán addig terjedhetnek, amíg nem sértik mások jogait, az alkotmányos rendet vagy az erkölcs szabályait; e jogokat csak törvény korlátozhatja.

Az emberi méltósághoz való jog a Szövetségi Alkotmánybíróság felfogásában az Alaptörvény által megfogalmazott legfőbb érték (népszámlálási ügy (1969)), minden egyéb alkotmányos érték ezzel összefüggésben értelmezhető, ez az az alapelv, amelyre a Grundgesetz-ben megfogalmazott alkotmányos értékek épülnek. Az emberi méltósághoz való jog szubjektív és objektív oldaláról vizsgálható.⁴⁷ Szubjektíve a személyi szabadság védelmében korlátokat állít az állam cselekvési lehetőségei elé, megszabva azok határait. A német alkotmánybíróság ezzel kapcsolatban kiemelte, hogy az Alaptörvény által a minden ember számára garantált magánszférába a közhatalom csak a szintén az Alaptörvényben rögzített korlátok figyelembe vételével avatkozhat be. Ezzel összefüggésben megállapította, hogy az állam akkor sérti meg az alkotmányos korlátokat, és ezzel az emberi méltósághoz való jogot, amikor az embereket pusztá tárgyként, eszközökként kezeli.⁴⁸ Ezzel kapcsolatban megjegyzendő, hogy a Szövetségi Alkotmánybíróság nem úgy tekint az emberekre mint elszigetelt individuumokra, hanem mint társadalmi lényekre, akik a társadalmi együttélés következményeivel tisztában vannak és ezekkel együtt élnek. Így az egyes emberek magánszférájába való beavatkozást bizonyos mértékig (amely mérték

⁴⁶ Például a népszámlálási ügy (Microcensus Case, 1969), az Eppler ügy (Eppler Case, 1957), az életfogytiglani szabadságvesztéssel kapcsolatos ügy (Life Imprisonment Case, 1977), a válási nyilvántartásokkal kapcsolatos ügy (1970) és a transzszexuális ügy (Transsexual Case, 1979).

⁴⁷ Kommers, Donald P., i.m., 359. o.

⁴⁸ A Szövetségi Alkotmánybíróság erre az álláspontra jutott például a népszámlálási ügy (1969) és az életfogytiglani szabadságvesztéssel kapcsolatos ügy (1977) kapcsán, midőn az előbbi esetben egy statisztikai célú adatgyűjtés, a második esetben pedig az életfogytig tartó szabadságvesztés alkotmányosságát vizsgálta.

nem határozható meg minden esetre vonatkozóan általános érvennyel, hanem az egyedi esetek kapcsán az arányosság elvéhez igazodva kell megítélni) megengedhetőnek tartja.

Objektív oldalát tekintve az emberi méltósághoz való jog az állam kötelességévé teszi e jog gyakorlásához szükséges feltételek megteremtését.

Akárcsak a magyar alkotmánybíráskodásban, a német alapjogi bíráskodással összefüggő gyakorlatban is az általános személyiségi jog és hozzá kapcsolódóan az emberi méltósághoz való jog szubszidiárius szerepet tölt be az alkotmányban nevesítve rögzített, pozitívált jogokhoz képest. Ezzel összefüggésben egyezik a két említett testület álláspontja a tekintetben is, hogy az általános személyiségi jogot bárki felhívhatja személyi autonómiája védelme érdekében – amennyiben valamely közhatalmi szerv cselekvésével szemben ez szükséges -, ha egyik nevesített jog sem biztosít számára védelmet.⁴⁹ Mindazonáltal – ahogyan azt az Eppler ügy (1980) kapcsán kifejtette – a Szövetségi Alkotmánybíróság nem törekszik az említett jog kimerítő definiálására, sokkal inkább esetről-esetre vizsgálja, mi tartozik ezen alapjogi védelem körébe, ezzel összefüggésben pedig például azt is, hogy mi tartozik az egyén azon legszűkebb magánszférájába, amelybe az állam nem avatkozhat be. A német alkotmánybírói gyakorlatban megjelenő ezen felfogással kapcsolatban azonban érdemes megemlíteni Wolfgang Zeidler (a Szövetségi Alkotmánybíróság volt elnöke) álláspontját, aki szerint az „íratlan alkotmányos alapelvek” és „felsőbbrendű alapértékek” kifejezésekkel aposztrofált általános személyiségi jog és (az ezzel összefüggésben vizsgált) emberi méltósághoz való jog rendszeres felhívása – tekintettel arra, hogy e széles tartományban értelmezhető kifejezések és értékek tartalma nincsen egyértelműen meghatározva – túl gyakran vezet az általános értékeknek a pozitív jogok és szabadságok feletti diadalához.⁵⁰

A fetikben megkíséreltem bemutatni a privátszférához való jog megjelenését a magyar és – az e tekintetben útmutatóként szolgáló – német

⁴⁹ Kommers, Donald P., i. m., 313-314. o.

⁵⁰ Kommers, Donald P., i. m., 313. o.

alkotmánybíróság felfogásában, mely álláspontom szerint alapvető szerepet tölt be a címben jelzett témakör kiindulópontjaként. Ehhez kapcsolódóan a következőkben a strasbourgi alapjogi bíraskodás során a magülethez való jog és a titkosszolgálati eszközök kollíziója során kialakult alapelveket kívánom vázolni, tekintettel arra, hogy ebből a szempontból a magyar alkotmánybíraskodás jelentősen támaszkodik a Római Egyezmény gyakorlatára.

Az Emberi Jogok Európai Bírósága⁵¹ a szükségességi tesztet (necessity test) alkalmazza annak megítélésénél, hogy egy adott szabályozás vagy gyakorlat mennyiben egyeztethető össze a Római Egyezményben foglalt rendelkezésekkel. A Bíróság az Egyezményben foglalt jogokkal kapcsolatos korlátozást engedő szabályokat⁵² szűken értelmezi. Ezt az álláspontját fejtette ki a Klass ügyben⁵³, valamint hozzátette, hogy az állampolgárok titkos megfigyelése a rendőrállamokra jellemző, így az csak annyiban fogadható el, amennyiben a nemzeti intézmények védelmében feltétlenül szükséges. Ezzel kapcsolatosan a Bíróság azt vizsgálja, hogy történt-e beavatkozás a magánéletbe, ez a beavatkozás összhangban volt-e a vonatkozó törvénnyel, valamint, hogy ezen beavatkozás szükséges volt-e egy demokratikus társadalomban. A második vizsgálati szempont tovább bontható a következők szerint: van-e a belső jogban olyan törvény, amely lehetővé teszi a beavatkozást, e törvény hozzáférhetősége és előreláthatósága tekintetében

⁵¹ Az Emberi Jogok Európai Bíróságának vonatkozó esetjoga tekintetében lásd Szabó Győző – Nagy Gábor (szerk.) (1997), *Emberi Jogi Füzetek – A Bírósági Határozatok Melléklete 1997/4*, HVG-Orac Lap- és Könyvkiadó Kft., Budapest, továbbá Berger, Vincent (1999), *Az Emberi Jogok Európai Bíróságának joggyakorlata*, HVG-Orac, Budapest, 442-454. o., Tóth Mihály (2001), *A magyar büntetőeljárás az Alkotmánybíróság és az európai emberi jogi ítélkezés tükrében*, KJK-Kerszöv, Budapest, 180-192. o., Grád András (1998), *Kézikönyv a strasbourgi emberi jogi ítélkezésről*, HVG-Orac Lap- és Könyvkiadó Kft., Budapest, Finszter Erika (1997), „A telefonlehallgatás az Emberi Jogok Európai Bírósága gyakorlatának tükrében”, *Belügyi Szemle*, 1997. 5. szám, 20-27. o., valamint Joubert, Chantal – Bevers, Hans (1996), *Schengen Investigated – A Comparative Interpretation of the Schengen Provisions on International Police Cooperation in the Light of the European Convention on Human Rights*, Kluwer Law International, The Hague - London – Boston, 17-19., 135-137., 191-195. o.

⁵² Az emberi jogok és alapvető szabadságok védelméről szóló, Rómában, 1950. november 4-én kelt egyezmény 8. Cikk 2. pont

⁵³ Klass és társai kontra Németország (1978)

megfelelő biztosítékokat nyújt-e a védett jogba való beavatkozást megvalósító magatartásokkal szemben.⁵⁴

Elsőként tehát azt vizsgálja a Bíróság, hogy történt-e egyáltalán beavatkozás, annak jogossága ebben a körben nem merül fel. A beavatkozás tényével kapcsolatosan megjegyzést érdemel, hogy nem csupán a konkrét, már megtörtént megfigyelés, lehallgatás stb. minősül beavatkozásnak, hanem az a helyzet is, amikor ennek potenciális veszélye fennáll, tehát a lehetőségek adottak a beavatkozásra. Ennek megfelelően a Bíróság a Malone ügyben⁵⁵ beavatkozásnak minősítette a tárcsázott számok listájának az érintett bejegyzése nélkül, a rendőrségnek való átadását is, mint amely adatok a telefonkapcsolat részét képezik. Mindehhez Pettiti bíró egyetértő véleményében hozzátette, hogy a telefonon történő közlések átfogó regisztrálása (az eredetére, a rendeletetési céljára, tartamára vonatkozó adatok rögzítése), amikor pusztán számlálási céloktól eltérő célra használják – függetlenül bármiféle adatgyűjtéstől - a magánéletbe történő beavatkozást valósít meg.⁵⁶ Az említett ügyben a Bíróság továbbá azt is kifejtette, hogy nem szükséges a konkrét cselekmény megvalósulása a beavatkozáshoz, adott esetben – indokolatlanul általános, széleskörű, az alkalmazás tekintetében korlátlan diszkréciót engedő szabályozás mellett - önmagukban a vonatkozó törvények és a gyakorlat elegendőek annak megállapításához. A Klass ügyben ezt az álláspontját azzal indokolta, hogy a tárgyalt módszerek titkossága folytán a panasszal élők nem is tudják bizonyítani, hogy velük szemben ilyen intézkedéseket alkalmaztak, s kifejtette, hogy amikor a titkos eszközök alkalmazása a célszemély előtt teljességgel ismeretlen marad, ha annak eredménye ekként megtámadhatatlan, az adott személyt az Egyezmény 8. Cikkében foglalt jogaitól teljes mértékben megfoszthatják anélkül, hogy erről bármiféle tudomása lenne, s így lehetősége lenne jogorvoslattal élni. Önmagában azonban az alkalmazás tényének titkossága a Bíróság szerint nem

⁵⁴ A Római Egyezmény 8. Cikkével összefüggésben a hozzáférhetőség, előreláthatóság szempontjait hangsúlyozza Gropp, Walter (1997), „A Variety of Normative Systems: Undercover Policing in Europe from a Comparative Perspective”, in: Den Boer, Monica (szerk.), i. m., 34-35. o.

⁵⁵ Malone kontra Egyesült Királyság (1984)

⁵⁶ Lásd Szabó Győző – Nagy Gábor (szerk.), i. m., 46-49. o.

eredményezi a 8. Cikk megsértését (de természetesen beavatkozásnak minősül), mert éppen az értesítés hiánya biztosítja az adott intézkedés hatékonyságát. Megjegyzendő, hogy szintén a magánéletbe való beavatkozásnak minősítette a Bíróság a Halford ügyben⁵⁷ az érintett személy hivatali telefonjainak lehallgatását, s leszögezte, hogy gyakorlata következetes a tekintetben, hogy mind az üzleti célú, mind pedig az otthonról lebonyolított telefonhívások az Emberi Jogok Európai Egyezménye 8. Cikk 1. pontjának vonatkozásában a magánélet és a levelezés fogalmi körébe tartoznak. Mindehhez kapcsolódóan megjegyzendő, hogy a Bíróság értelmezésében nem veszi el a közlés magánjellegét akkor sem, ha annak tartalma közérdeklődésre számot tartó kérdésekre vonatkozik.⁵⁸

A titkosszolgálati eszközök alkalmazásával érintett személy értesítése kapcsán az Emberi Jogok Európai Bizottsága a Mersch ügyben⁵⁹ rögzítette, hogy egy demokratikus társadalomban az érdekelt személyeket az őket érintő titkos megfigyelésekről szükséges tájékoztatni, azonban csupán azt követően, hogy ez a tájékoztatás már nem veszélyezteti a művelet célját. A veszélyeztetés lehetőségének fennállása esetén a Bizottság teljesen indokoltnak találta az utólagos tájékoztatás elmaradását. Kiemelendő azonban, hogy a Bizottság – a Bíróság Klass ügyben hozott ítéletére alapozván – kimondta, hogy amennyiben a nemzeti törvények szerint valamennyi távközlési eszköz igénybe vevőjével szemben anélkül lehet lehallgatást végezni, hogy őt erről tájékoztatni kellene, minden érintett pusztán azon tényből kifolyólag, hogy távközlési eszközt vett igénybe, a 8. Cikk megsértésének áldozatává válik.

A második vizsgálandó kérdéskör, hogy a belső jog törvényes alapot szolgáltatott-e a beavatkozáshoz, illetve a vonatkozó törvény előreláthatósága, hozzáférhetősége megfelelő védelmet nyújt-e az alapjogok által védett körbe való beavatkozással szemben. A Huvig ügyben⁶⁰ kifejtetteknek megfelelően a

⁵⁷ Halford kontra Egyesült Királyság (1997)

⁵⁸ A. kontra Franciaország (1993)

⁵⁹ Julien Mersch és társai kontra Luxemburg (1985)

⁶⁰ Huvig kontra Franciaország (1990)

szabályozás a belső jog szempontjából megalapozott kell, hogy legyen, továbbá az érintett személy által megismerhetőnek, következményeinek előreláthatóknak kell lennie, valamint a jogállamiság elvével egyeznie kell. A *Kruslin* ügy⁶¹ kapcsán a Bíróság kifejtette, hogy egyrészt szem előtt tartja a nemzeti jogértelmezést a belső törvények kapcsán, másrészt, hogy a joggyakorlatot is a belső törvény fogalma alá vonja – hasonlóképpen a *Malone* ügyben elfoglalt álláspontjához, mely szerint az íratlan törvények is ebbe a fogalmi körbe vonandók. A Bíróság szerint ennek a szabályozásnak egyrészt megfelelően hozzáférhetőnek kell lennie az állampolgárok számára, tisztában kell lenniük azzal, hogy melyek az adott esetben alkalmazandó jogszabályok. Másrészt a szabályozásnak elég világosnak kell lennie, ahhoz, hogy az egyénnek megfelelő védelmet nyújtson az önkényel szemben, képessé kell tegye az állampolgárt arra, hogy előre lássa az adott körülmények között ésszerű mértékben azokat a következményeket, amelyeket a titkos eszközök és módszereket alkalmazása maga után vonhat. Ugyanakkor úgyszintén rögzítette a Bíróság, hogy jelen esetben az előreláthatóság követelményének jelentéstartalma is igazodik e terület specialitásaihoz, amennyiben nem jelentheti azt, hogy az egyént akkor is képessé kell tenni az előrelátásra, amikor az adatgyűjtés folyik, hiszen ekkor a bűnüldözés, bűnfelderítés célját teljes mértékig megghiúsíthatná, azonban a szabályozás körében a törvény szövegének megfelelően világosnak kell lennie a fentiekre figyelemmel.⁶² Mindemellett a világos és részletes szabályozás egyrészt azért is kiemelkedő jelentőségű, mert a titkos nyomozás körében felhasználható technikai eszközök folyamatosan fejlődnek,⁶³ másrészt pedig – a fent már kifejtettek szerint – a titkosszolgálati eszközök alkalmazásának területén a túlzottan széleskörű és az egyértelmű határok nélküli, területét és alkalmazásának módját tekintve határozatlan diszkrecionális jogkör a magánszféra 8. Cikkben foglalt védelmét a megsemmisülésig terjedően csökkentheti.⁶⁴ A *Malone*

⁶¹ *Kruslin* kontra Franciaország (1990)

⁶² *Malone* kontra Egyesült Királyság ügy, valamint *Kopp* kontra Svájc ügy (1998), továbbá *Khan* kontra Egyesült Királyság ügy (2000)

⁶³ *Huvig* kontra Franciaország ügy

⁶⁴ *Klass* és társai kontra Németország, *Malone* kontra Egyesült Királyság

ügyben a Bíróság megállapította, hogy az akkori angol és walesi jog nem felelt meg az előbbi követelménynek, mert átláthatatlan és eltérően értelmezhető volt, a jogrendszerből hiányzott a jogi védelem azon minimuma, amelyet egy demokratikus társadalomban a jogállamiság elve megkövetel. A Kruslin ügyben a Bíróság azért állapította meg a 8. Cikk megsértését, mert a francia jogban bár megvolt az alapja a beavatkozásnak, a vonatkozó jogi szabályozás azonban nem tartalmazta elég világosan a telefonlehallgatással kapcsolatosan a hatóságok mérlegelési jogkörének terjedelmét és formáit.⁶⁵ Az Amann ügyben⁶⁶ a Bíróság kimondta, hogy a lehallgatást lehetővé tévő svájci jogszabályokban foglalt felhatalmazás olyannyira általános, hogy nem felel meg az előre kiszámíthatóság követelményének, ebből kifolyólag nem értékelhető törvényben meghatározottnak. A már hivatkozott Klass ügyben rögzítette a Bíróság, hogy valamennyi titkosszolgálati eszköz alkalmazása esetén, az önkényes alkalmazással szemben megfelelő és hatékony biztosítékokat kell tartalmaznia a vonatkozó szabályozásnak. Ezen követelmény kapcsán a Bíróság vizsgálja az adott ügyben a lehetséges intézkedések jellegét, körét, tartamát, az elrendelésükhöz megkívánt okokat, a feljogosított hatóságokat és a belső jogorvoslatok jellegét.

A titkos információgyűjtési eszközök alkalmazásával összefüggésben a Bíróság a magánéletbe való beavatkozás kereteit a Valenzuela Contreras ügyben⁶⁷ az alábbiak szerint rögzítette, összefoglalván addigi gyakorlatát. A telefonbeszélgetések hatóságok általi lehallgatása a magánszférába való beavatkozásnak minősül (s így természetesen érinti a 8. Cikkben foglalt jogok gyakorlását), amely kizárólag törvényben meghatározott esetekben lehet jogszerű, amennyiben az valamely, a 8. Cikk 2. bekezdésében foglalt cél elérését szolgálja. A törvényi meghatározottság követelménye azt jelenti, hogy a beavatkozásnak a belső jogban törvényi szintű alapja kell, hogy legyen. Az

⁶⁵ Az átláthatóság kritériumának jelentőségét hangsúlyozza többek között Van den Wyngaert, Christine, i. m., 169-173. o., valamint De Ruyver, Brice – Vermuelen, Gert – Vander Beken, Tom (1997), „Schengen and Undercover Policing Methods: Should National Laws Follow Suit?“, in: Den Boer, Monica (szerk.), i. m., 146. o.

⁶⁶ Amann kontra Svájc (2000)

⁶⁷ Valenzuela Contreras kontra Spanyolország (1998)

átláthatóság érdekében a törvénynek világos fogalmakat kell tartalmaznia, a beavatkozás alapjául szolgáló eseteket és ehhez kapcsolódóan a beavatkozás feltételeit megfelelő módon meg kell határozni. Minimum-garanciaként e törvénynek tartalmaznia kell azon személyi kör meghatározását, akikkel szemben elrendelhető lehallgatás, az elrendelést indokoló jogsértések természetét, a lehallgatás lehetséges időtartamát, a beszerzett információk jegyzőkönyvi rögzítésének szabályait, annak biztosítékait, hogy a felvételek hiánytalanul és érintetlenül jutnak el az eljáró bíróhoz, valamint a megszerzett adatok megsemmisítésének feltételeit és eljárási szabályait.

Alapvetően e kritériumokat a magyar Alkotmánybíróság is megköveteli az alapjogokat korlátozó törvények vonatkozásában. A 26/1992. (IV. 30.) és a 16/2001. (V. 25.) AB határozatban kifejtetteknek megfelelően az Alkotmány 2.§ (1) bekezdésében deklarált jogállamiság követelményének fontos része a jogbiztonság, amelyből fakadóan az adott jogszabály szövegének világosnak, értelmesnek kell lennie, a jogalkalmazás során felismerhető normatartalmat kell, hogy hordozzon. Ez különösen fontos a titkos eszközök alkalmazásával összefüggő jogszabályok tekintetében, annak érdekében, hogy azok semmiféle körülmények között ne jelentsenek veszélyforrást a demokratikus jogrendre. Hozzáteszi az Alkotmánybíróság, hogy az alapjogok (a 16/2001. (V. 25.) AB határozatban konkrétan a magántitok és a személyes adatok védelméhez való jog) törvényi korlátozása csak akkor tekinthető alkotmányosnak, ha az megfelel az Alkotmányban e jogszabályokkal szemben támasztott követelményeknek.⁶⁸

A szükségesség és arányosság vizsgálata tekintetében az Emberi Jogok Európai Bírósága a következő szempontra figyelemmel jár el: megfelelő és elegendő mértékű garanciák állnak-e fenn a visszaélésekkel szemben, a beavatkozás az elérendő célhoz képest a legenyhébb mértékű-e. Ez elsősorban a bírói kontrollt jelenti, mint amely a titkos eszközök önkényes alkalmazásának lehetőségével szembeni megfelelő és hatékony ellensúly

⁶⁸ A fent kifejtett kritériumokat hangsúlyozza az Alkotmánybíróság 20/1990. (X. 4.), 15/1991. (IV. 13.), 21/1993. (IV. 2.) és 60/1994. (XII. 24.) AB határozataiban is.

lehet⁶⁹, azonban a Bíróság megfelelőnek tartja például egy parlamenti bizottság felállítását is.⁷⁰

E követelményhez szorosan kapcsolódik a jogorvoslati lehetőség, melynek a Bíróság gyakorlatában kialakult elvei a titkosszolgálati eszközök alkalmazásával összefüggésben szintén több sajátosságot mutatnak. Az Emberi Jogok Európai Egyezménye 13. Cikke szerint:

„Bárkinek, akinek a jelen Egyezményben meghatározott jogait és szabadságait megsértették, joga van ahhoz, hogy a hazai hatóság előtt a jogsérelem orvoslását kérje abban az esetben is, ha e jogokat hivatalos minőségben eljáró személyek sértették meg.”

Ezzel kapcsolatban a Bíróság kifejtette, hogy a titkos adatgyűjtés körében tett intézkedések hiánya nem ellentétes az adott esetben hatékony jogorvoslat fogalmával, a Római Egyezmény 13. Cikke alapján a jogorvoslatnak annyira kell hatékonynak lennie, amennyire az a titkos adatszerzési rendszer természetéből következő szűk mozgástérre tekintettel egyáltalán lehetséges.⁷¹ A Bíróság álláspontja szerint a titkos adatgyűjtést ebből a szempontból három szakaszban lehetséges vizsgálni: az elrendelésekor, a végrehajtása alatt, illetve a befejezését követően. Az első két szakasz vonatkozásában az érintett személy szükségszerűen meg van fosztva a hatékony jogorvoslat lehetőségétől, figyelemmel éppen az elrendelés és alkalmazás titkosságára, mindazonáltal pontosan ezért kiemelkedően fontos, hogy a vonatkozó eljárások önmagukban nyújtsanak az egyén jogainak védelmére megfelelő garanciákat. A Bíróság tehát ebben a körben az adott intézkedéssel elérni kívánt cél és az alapjogok korlátozásának mértékének arányosságát vizsgálja. Az arányosság kritériumának érvényesítését a német Szövetségi Alkotmánybíróság is hangsúlyozza,⁷² álláspontja megegyezik a fent már kifejtettekkel. Figyelemmel arra, hogy – a már említetteknek megfelelően – e testület az emberre mint egy közösség, a társadalom tagjára tekint, bizonyos, a közösség érdekében szükséges, korlátozásokat megenged

⁶⁹ Klass és társai kontra Németország

⁷⁰ Leander kontra Svédország ügy, amelyben a Bíróság hangsúlyozta, hogy az ellenőrzési feladatokat a végrehajtó hatalomtól független szervnek kell ellátnia.

⁷¹ Klass és társai kontra Németország ügy

⁷² Lehallgatási ügy (Spinal Tap Case, 1963), a válási nyilvántartásokkal kapcsolatos ügy (1970), a magnófelvétel II ügy (Tape Recording II, 1973), az életfogytiglani szabadságvesztéssel kapcsolatos ügy (1977)

az alapjogok sérelmére. E korlátoknak azonban a személyi szféra egy meghatározott körét tiszteletben kell tartaniuk. Minthogy ez a kör nem határozható meg általános érvennyel azt mindig az adott esetre tekintettel vizsgálja a bíróság, hogy ennek megsértése megtörtént-e. A vizsgálat során – a magyar Alkotmánybírósághoz és az Emberi Jogok Európai Bíróságához hasonlóan – a beavatkozás indokául szolgáló érdeket és a korlátozással érintett alapjog tiszteletben tartásához fűződő érdeket helyezi mérlegre.⁷³

Ugyanígy jár el a hazai Alkotmánybíróság a 7/1991. (II. 28.) AB határozatában kifejtettek értelmében: „Az alapvető jog lényeges tartalmának korlátozása tehát akkor állapítható meg, ha a korlátozás kényszerítő ok nélkül történik és az nem áll arányban az elérni kívánt cél fontosságával. A törvényhozó a korlátozás során tehát köteles az adott cél elérésére alkalmas legenyhébb eszközt kiválasztani, mert amennyiben az alkalmazott korlátozás a cél elérésére alkalmatlan, az alapjog sérelme megállapítható.”⁷⁴ A Bíróság álláspontjával egybecsengően az Alkotmánybíróság megállapította, hogy ellentétes az emberi méltósághoz való alapjoggal, ha valakivel szemben kellő alap nélkül alkalmaznak hatósági kényszerítést és így az állam indokolatlanul avatkozik be a magánszférába, valamint, hogy az olyan jogi szabályozás, amely ezt kellő alap nélkül - akár csak potenciálisan - lehetővé teszi, alkotmányellenes, tekintet nélkül arra, hogy az alkotmányellenes jogkövetkezmény az ügyek hány százalékában következik be.⁷⁵

A fentiekben már hivatkozott alkotmánybírósági határozatokon túlmenően az Alkotmánybíróság 2/2007. (I. 24.) AB határozatában alapvetően a büntetőeljárás kódex és rendőrségi törvény titkos adatgyűjtéssel kapcsolatos rendelkezései vizsgálata folytán foglalta össze az eddigiekben leginkább átfogó jelleggel a titkosszolgálati eszközökkel összefüggő szabályozás

⁷³ Megjegyzendő, hogy a Szövetségi Alkotmánybíróság megpróbált felállítani egy abszolút korlátot is a magnófelvétel II (1973) ügy kapcsán, ami párhuzamba hozható a magyar Alkotmány 8.§ (2) bekezdésének rendelkezésével, mely szerint alapjog lényeges tartalma törvénnyel sem korlátozható, ezen lényeges tartalom abszolút érvényű definiálására azonban a hazai Alkotmánybíróság nem tett kísérletet, azt konkrétan csupán az adott eset vonatkozásában határozta meg.

⁷⁴ Ugyanerre a következtetésre jutott az Alkotmánybíróság 30/1992. (V. 26.) AB határozatában

⁷⁵ A hazai alapjogi bíráskodás vonatkozásában a 46/1991. (IX. 10.) AB határozat, az Emberi Jogok Európai Bírósága tekintetében pedig a Malone ügy hívható fel a fentiek alátámasztására.

alkotmányos követelményeit. Ezen határozatában leszögezte az Alkotmánybíróság, hogy a titkos eszközök alkalmazása alapvetően korlátozza a magán- és családi élet, a magánlakás és levelezés tiszteletben tartásához – s ezen túlmenően az információs önrendelkezéshez, az információáramlás szabadságához és a személyes adatok védelméhez – való jogot. A magyar Alkotmánybíróság a fenti kérdéskör vizsgálatánál is alkalmazta a szükségesség-arányosság tesztjét⁷⁶, s támaszkodott a fentiekben kifejtett strasbourgi alapjogi bíráskodásban kialakult egyéb elvekre is⁷⁷. Az Alkotmánybíróság az Emberi Jogok Európai Bíróságának gyakorlatában az ezen területen elfogadott, fentiekben ismertetett döntéseire hivatkozván szintén hangsúlyozta, hogy a normavilágosság követelményével összefüggésben alapvető fontossággal bír, hogy a titkosszolgálati eszközök alkalmazása kapcsán már maga az eljárási rend kellő garanciát nyújtson az egyén jogainak érvényesülésére, hiszen a hatékony jogorvoslat követelménye a titkos adatgyűjtés területén nem biztosítható. Mindezekből kiindulva az Alkotmánybíróság megsemmisítette a Be. és a rendőrségi törvény azon rendelkezéseit, amelyek nem hordoztak az alapjogok védelme szempontjából kellő biztosítékot nyújtó, világos normatartalmat, így a jogalkalmazó számára több esetben indokolatlanul széles, gyakorlatilag az adott területet tekintve korlátozástól mentes diszkrecionális döntési lehetőséget biztosítottak. Ennek egyik területe a titkos eszközök ultima ratio jellegét biztosító törvényi rendelkezések hiánya volt. Ezen a területen jelentős előrelépésként értékelhetjük a bűnüldözési célú titkos információgyűjtésről szóló T/4192. számú törvényjavaslat⁷⁸ vonatkozó rendelkezését, amely a korábbi „valószínűsíthető”, „aránytalan nehézséggel járna” kifejezések használata helyett az alkalmazás feltételeinek meghatározásakor az „elengedhetetlenül szükséges” és ezen túl „más módon nem szerzhető meg” kritériumokat vezet

⁷⁶ Részletesen, s egyéb alkotmányossági mércékkel való összefüggésében lásd Sólyom László, i. m., 395-409. o.

⁷⁷ A strasbourgi gyakorlat és a magyar alkotmánybíráskodás összefüggéseiről részletesen lásd Ádám Antal (1998), *Alkotmányi értékek és alkotmánybíráskodás*, Osiris Kiadó, Budapest, 89-99. o.

⁷⁸ A törvényjavaslat megalkotói a miniszteri indokolás tanúsága szerint nagyban támaszkodtak a fent hivatkozott alkotmánybírársági határozatban összefoglalt elvekre.

be, amelyek álláspontom szerint a szubszidiaritás és a szükségesség-arányosság követelményével is összhangba hozhatják a titkosszolgálati eszközök alkalmazására vonatkozó előfeltételek rendszerének szabályozását. Megjegyzem továbbá, hogy a rendőrségi törvénynek az általános bűnmegelőzési célból, mindenfajta egyéb kritérium hiányában, gyakorlatilag „parttalanul” folytatható titkos információgyűjtést engedő rendelkezéseit úgyszintén ezen AB határozat semmisítette meg a fenti logika következményeként, s a törvényjavaslat igyekszik konkretizálni a bűnelkövetés konkrét veszélye esetén megelőzési célból folytatható titkos műveletek szabályait, a célhoz kötöttség elvére is tekintettel. Az egyértelműség követelményét hangsúlyozta az Alkotmánybíróság az Rtv.-ben a titkos információgyűjtés különös feltételei kapcsán, utalva arra is, hogy a jogalkalmazói gyakorlatban sem alakult ki egységes értelmezés azonos fogalmak tekintetében, így azok nem felelnek meg a normavilágosság követelményének, nem alkalmasak arra, hogy az önkényes jogértelmezés lehetőségét kizárják; visszautalva egyúttal a 47/2003. (X. 27.) AB határozatban foglaltakra. Kifejtette az Alkotmánybíróság, hogy a titkos eszközök és módszerek igénybevételének akkori általános szükségességi feltételrendszere alapvetően meghatározatlan volt, s mint ilyen, ellentétben állt a jogbiztonság jogállami követelményével, ugyanis sértette az Alkotmány 2.§ (1) bekezdéséből levezethető, a jogszabályok világos normatartalmához fűződő és az alkalmazásuk következményeinek kiszámíthatóságára vonatkozó követelményt. Az AB összefoglalóan leszögezte, hogy a fogalomrendszerben meglévő jogbizonytalanság, a szabályok összehangolatlansága, a titkos adatgyűjtés indokoltságára vonatkozó általános törvényi mérce hiánya a magánszféra hatékony védelmének törvény általi biztosítása – fentiekben már kifejtett - követelménye ellen hat, ekként a bűnüldözés, a büntető igény érvényesítése bár szükségessé teheti az alapjog-korlátozást, annak arányossága nem biztosított. Az Emberi Jogok Európai Bíróságához hasonlóan az Alkotmánybíróság is kiemelte a bírói ellenőrzés, mint a privátszférához való jog szükségtelen korlátozásával szembeni biztosíték jelentőségét.

A fentiekből kitűnően tehát az alapjogi bíráskodás során kialakult esetjog a magánélethez való jog védelmében szigorú követelményeket állít az államok titkos felderítéssel kapcsolatos szabályai elé, mindazonáltal tekintettel van a hatékony bűnüldözés támasztotta követelményekre is. Mindezekből következően, kodifikációs szempontból nézve, az alapjogi kritériumokkal összeegyeztethetőnek tűnik a szabályozás egy olyan rendszere, ahol a titkos eszközökre vonatkozó alapvető szabályokat törvények tartalmazzák, ezzel nem csupán a megismerhetőség követelményének eleget téve, hanem biztosítván, hogy a legfontosabb szabályokat egy demokratikusan választott testület fogadja el. Másrésztől azonban az egyes eszközök alkalmazásának részletes szabályai lefektetésre kerülhetnek egyéb rendelkezésekben is (például miniszteri utasítások), amelyek a törvényekhez képest egyszerűbben módosíthatók, így a bűnüldözés kihívásaihoz könnyebben formálhatók, természetesen a törvényekben lefektetett garanciák betartásával.⁷⁹ A bűnüldözési célú titkos adatgyűjtés területén elkészült átfogó igényű törvényjavaslat szabályai már a fentiekben kifejtett követelmények figyelembevételével kerültek megalkotásra, mindazonáltal a titkosszolgálati eszközök alkalmazására vonatkozó várható jövőbeni szabályozási rendszer által felvetett kérdések alapjogi szempontú, részletekbe menő vizsgálatára jelen fejezet nem vállalkozik, célja az volt, hogy a dolgozat soron következő fejezetei kapcsán az alapjogi szempontú kritikai szemlélet megalapozásaként szolgáljon, s ehhez az európai, a német és a magyar alapjogi bíráskodásban kialakult alapelveket bemutassa.

⁷⁹ V.ö. Lensing, Hans (1997), „New Rules and Procedures for Investigative Methods: Relevant Factors”, in: Den Boer, Monica (szerk.), i. m., 79-81.o., valamint Koriath, Gerold (1997), „Normative Systems and Authorization Procedures: An Operational Perspective”, in: Den Boer, Monica (szerk.), i. m., 90-91. o.

5. Az egyes titkos adatgyűjtési formák

Jelen fejezetben a titkos adatgyűjtés során alkalmazható eszközökre/módszerekre vonatkozó hazai szabályozást kívánom áttekinteni. Ennek keretében elsőként a nemzetbiztonsági célú titkos információgyűjtés legfontosabb szabályait vázolom fel, majd a bűnüldözési-igazságszolgáltatási célú titkos információgyűjtés fogalmi körébe tartozó módszerek mibenlétét, alkalmazásuk alapvető szabályait óhajtom körvonalazni, mindenekelőtt megvizsgálván, hogy milyen célból és milyen esetekben alkalmazhatók ezen eszközök, ezt követően pedig a titkos adatszerzésre vonatkozó rendelkezéseket veszem szemügyre ugyanazon struktúra szerint. E fejezet célja kettős: egyrészt önmagában az, hogy bemutassa a titkosszolgálati eszközök alkalmazásának alapvető szabályait, másrészt pedig az, hogy a titkos adatgyűjtés során beszerzett információk bizonyítékkénti felhasználhatóságáról - és ezzel összefüggésben a jogellenes bizonyítékok sorsáról – szóló rész alapjául szolgáljon.

5.1 A nemzetbiztonsági célú titkos információgyűjtés⁸⁰

Mint azt korábban is hangsúlyoztam, dolgozatom tárgyát elsődlegesen a bűnüldözési-igazságszolgáltatási célú titkos adatgyűjtés képezi, ennek megfelelően a nemzetbiztonsági célú titkos információgyűjtés kapcsán csupán az alapvető szabályok ismertetésére kívánok szorítkozni, anélkül, hogy azokat részletesen bemutatnám. A vonatkozó joganyag ehelyütt történő szerepeltetését egyrészt azért tartom fontosnak, mert a titkos adatgyűjtéssel kapcsolatos hazai rendelkezések felvázolása nem lenne teljes e nélkül, másrészt pedig a titkosszolgálati eszközökkel beszerezett adatok

⁸⁰ Álláspontom szerint helyes ezen kifejezés használata akkor is, ha a nemzetbiztonsági szolgálatok is látnak el széles értelemben vett bűnüldözési feladatot, hiszen ezen feladataik is nemzetbiztonsági funkciójukhoz kapcsolódnak.

bizonyítékkénti felhasználása kapcsán a nemzetbiztonsági célú információgyűjtés is szerephez jut.⁸¹

A harmadik fejezetben említetteknek megfelelően, az 1995. évi CXXV. törvény 53.§-a jogosítja fel a nemzetbiztonsági szolgálatokat titkos információgyűjtés végzésére, amennyiben a feladataik ellátásához szükséges információk beszerzése másként nem lehetséges,⁸² azonban rögzíti azt is, hogy a 4.§ h) pontjában (rejtjelezéssel kapcsolatos tevékenység), valamint a 8.§ (1) bekezdés d)-e) pontjaiban (biztonsági okmányok védelmével kapcsolatos hatósági felügyelet, továbbá szakértői tevékenység) meghatározott feladatok ellátása érdekében ezen speciális eszközök nem vehetők igénybe. Ezzel egyrészt kifejezetten rögzíti, hogy a titkosszolgálati módszerek csupán a felderítés legvégső eszközeiként vehetők igénybe, másrészt taxatív meghatározza azon feladatokat, melyek elvégzése érdekében ezen módszerek bevethetők, ezzel rögzíti a titkos információgyűjtés célját. Mindazonáltal megjegyzést érdemel, hogy – az alábbi felsorolásból is kitűnően – a nemzetbiztonsági szolgálatok feladatköre meglehetősen nagyszámú cél elérését foglalja magába, melyek szinte mindegyike – a fentiekben említett kivételekkel - alapjául szolgálhat a titkos információgyűjtés keretébe tartozó tevékenységnek, ebből kifolyólag a konkrét fogalmak segítségével meghatározott alkalmazhatósági feltételek és a célhoz kötöttség szem előtt

⁸¹ A Be. 2006. június 30. napjáig hatályban volt szövegváltozata és az Nbtv. vonatkozó rendelkezéseinek összevetéséből Makai Lajos arra a következtetésre jutott, hogy az igazságügy miniszter által engedélyezett és az Nbtv. alapján végzett titkos információgyűjtés eredménye a büntetőeljárásban sohasem használható fel, tekintettel arra, hogy az Nbtv. által meghatározott engedélyezési feltételek nem feleltethetők meg a Be. vonatkozó rendelkezéseinek, annak ellenére, hogy a Be. 76.§ (2) bekezdése és 206.§ (3) bekezdése is ellentétes jogalkotói akaratra enged következtetni. Lásd Makai Lajos (2005), „A bírói engedélyhez kötött titkos információgyűjtés és a bírói engedélyhez kötött titkos adatszerzés az új büntetőeljárás jogi törvény tükrében”, in: Gál István László – Köhalmi László (szerk.), *Emlékkönyv Losonczy István professzor halálának 25. évfordulójára*, Studia Iuridica, Auctoritate Universitas Pécs Publicata, Pécs, 227. o. Mindazonáltal a 2006. július 1. napján hatályba lépett Be. novellával (2006. évi LI. törvény) beiktatott 206/A.§ (4) bekezdése közel egyértelmű szabályokat tartalmaz a rendészeti, bűnüldözési, valamint nemzetbiztonsági célú titkos információgyűjtés eredményének a büntetőeljárásbeli bizonyításban történő felhasználására.

⁸² Álláspontom szerint rendkívül fontos hangsúlyozni, hogy az Nbtv. a „másként nem lehetséges” kitélt használja a titkos eszközök alkalmazhatósági feltételeinek meghatározásakor, így egyértelműen rögzíti azok ultima ratio jellegét, ellentétben a büntetőeljárás kódexszel, amelynek a jelen dolgozat témája szempontjából releváns, 2007. évi CLXXXIII. törvénnyel módosított változata is a meglehetősen széles diszkrecionális jogkört engedő, határozatlan „aránytalanul nagy nehézséggel járna” kifejezéssel él.

tartása mellett is rendkívül széles körben nyílik lehetőség az Nbtv. alapján titkos információgyűjtésre.

Az egyes nemzetbiztonsági szolgálatok feladatai az Nbtv. 4-9.§§-ai alapján a következők:⁸³

„4. § Az Információs Hivatal

- a) megszerzi, elemzi, értékeli és továbbítja a kormányzati döntésekhez szükséges, a külföldre vonatkozó, illetőleg külföldi eredetű, a nemzet biztonsága érdekében hasznosítható információkat, továbbá a Magyar Köztársaság érdekeinek érvényesítését szolgáló tevékenységet folytat;
- b) felderíti a Magyar Köztársaság szuverenitását, politikai, gazdasági vagy más fontos érdekét sértő vagy veszélyeztető külföldi titkosszolgálati törekvéseket és tevékenységet;
- c) információkat gyűjt a nemzetbiztonságot veszélyeztető, külföldi szervezett bűnözésről, különösen a terrrorszervezetekről, a jogellenes kábítószer- és fegyverkereskedeletről, a tömegpusztító fegyverek és alkotóelemeik, illetve az előállításukhoz szükséges anyagok és eszközök jogellenes nemzetközi forgalmáról;
- d) felderíti az ország gazdasága biztonságának és pénzügyi helyzetének veszélyeztetésére irányuló külföldi szándékokat és cselekményeket;
- e) közreműködik a nemzetközileg ellenőrzött termékek és technológiák jogellenes forgalmának felderítésében és megelőzésében;
- f) ellátja a kormányzati tevékenység szempontjából fontos, külföldön lévő magyar szervek (intézmények) és létesítmények biztonsági védelmét;
- g) ellátja a hatáskörébe tartozó személyek nemzetbiztonsági védelmének, illetve ellenőrzésének feladatait;
- h) végzi a minősített adatok védelmére használt rejtjelző eljárások, algoritmusok, valamint az országhatáron kívül rejtjelzésre használt eszközök kriptográfiai bevizsgálását és minősítését, továbbá rejtjelkulcsot állít elő.

5. § Az Alkotmányvédelmi Hivatal

- a) felderíti és elhárítja a Magyar Köztársaság szuverenitását, politikai, gazdasági, védelmi vagy más fontos érdekét sértő vagy veszélyeztető külföldi titkosszolgálati törekvéseket és tevékenységet;
- b) felderíti és elhárítja a Magyar Köztársaság alkotmányos rendjének törvénytelen eszközökkel történő megváltoztatására vagy megzavarására irányuló leplezett törekvéseket;
- c) felderíti és elhárítja külföldi hatalmak, szervezetek vagy személyek terrorcselekmény elkövetésére irányuló törekvéseit;
- d) felderíti és elhárítja a Magyar Köztársaság gazdasági, tudományos-technikai, pénzügyi biztonságát veszélyeztető leplezett törekvéseket, valamint a jogellenes kábítószer- és fegyverkereskedelmet;
- e) ellátja a központi államhatalmi és kormányzati tevékenység szempontjából fontos szervek (intézmények) és létesítmények biztonsági védelmét;
- f) ellátja a hatáskörébe tartozó személyek nemzetbiztonsági védelmének, illetve ellenőrzésének feladatait;
- g) végzi a letelepedett jogállást igazoló okmányt kérelmező, továbbá a menekültkénti elismerését kérő, illetőleg a magyar állampolgárságért folyamodó, valamint - az állami szuverenitás és az alkotmányos rend védelméhez kötődően - a vízumkérelmet benyújtott személyek ellenőrzését és az ezzel kapcsolatos feladatokat;
- h) a nyomozás elrendeléséig végzi az állam elleni bűncselekmények (Btk. X. fejezet), az emberiség elleni bűncselekmények (Btk. XI. fejezet), illetve működési területén a külföldre szökés (Btk. 343. §), a zendülés (Btk. 352. §) és a harckészültség veszélyeztetése (Btk. 363. §) bűncselekmények felderítését;
- i) felderíti a terrorcselekményt (Btk. 261. §), ha a bejelentés az Alkotmányvédelmi Hivatalhoz érkezett, illetve arról az Alkotmányvédelmi Hivatal szerzett tudomást;
- j) információkat szerez a nemzeti, etnikai, faji vagy vallási csoport tagja elleni erőszak (Btk. 174/B. §), a visszaélés szigorúan titkos és titkos minősítésű adattal (Btk. 221. §), a közveszélyokozás (Btk. 259. §), a nemzetközi gazdasági tilalom megszegése (Btk. 261/A. §), a légi jármű, vasúti, vízi, közúti

⁸³ Egyrészt a fentiekben a nemzetbiztonsági szolgálatok titkos információgyűjtést érintő rendkívül széles feladatkörének pontos meghatározása, másrészt a bűnüldözési és a nemzetbiztonsági célú titkos műveletekre vonatkozó szabályozás összevetésének lehetősége és ezen két kategória kapcsolata okán tartom célszerűnek az Nbtv. releváns rendelkezéseinek beillesztését.

tömegközlekedési vagy tömeges áruszállításra alkalmas jármű hatalomba kerítése (Btk. 262. §), a közösség elleni izgatás (Btk. 269. §), a rémhírterjesztés (Btk. 270. §) és a közveszéllyel fenyegetés (Btk. 270/A. §) bűncselekményekre vonatkozóan;

k) közreműködik a nemzetközileg ellenőrzött termékek és technológiák jogellenes forgalmának felderítésében, megelőzésében, megakadályozásában és legális forgalmának ellenőrzésében;

l) közreműködik a haditechnikai eszközök és szolgáltatások jogellenes forgalmának felderítésében, megelőzésében, megakadályozásában és legális forgalmának ellenőrzésében;

m) a Nemzeti Biztonsági Felügyelet megkeresésére elvégzi a hatáskörébe tartozó gazdálkodó szervezetek cégellenőrzését.

6. § A Katonai Felderítő Hivatal

a) megszerzi, elemzi és továbbítja a kormányzati döntésekhez szükséges, a külföldre vonatkozó, illetőleg külföldi eredetű, a biztonságpolitika katonai elemét érintő katonapolitikai, hadiipari és katonai információkat;

b) felfedi a Magyar Köztársaság ellen irányuló, támadó szándékra utaló törekvéseket;

c) felderíti a külföldi katonai titkosszolgálatoknak a Magyar Köztársaság szuverenitását, honvédelmi érdekeit sértő vagy veszélyeztető törekvéseit és tevékenységét;

d) információkat gyűjt a nemzetbiztonságot veszélyeztető jogellenes fegyverkereskedelemlről, valamint a Magyar Honvédség biztonságát veszélyeztető terrorszervezetekről;

e) közreműködik a nemzetközileg ellenőrzött termékek és technológiák jogellenes forgalmának felderítésében és megelőzésében;

f) biztosítja a Honvéd Vezérkar hadászati-hadműveleti tervező munkájához szükséges információkat;

g) ellátja a kormányzati tevékenység szempontjából fontos, külföldön lévő magyar katonai szervek és létesítmények (intézmények) biztonsági védelmét;

h) ellátja a hatáskörébe tartozó személyek nemzetbiztonsági védelmének, illetve ellenőrzésének feladatait.

7. § A Katonai Biztonsági Hivatal

a) felderíti és elhárítja a honvédelemért felelős miniszter által vezetett minisztérium és a Magyar Honvédség ellen irányuló külföldi titkosszolgálati törekvéseket és tevékenységet;

b) működési területén felderíti és elhárítja a Magyar Köztársaság alkotmányos rendjének törvénytelen eszközökkel történő megváltoztatására vagy megzavarására irányuló leplezett törekvéseket;

c) a honvédelemért felelős miniszter által vezetett minisztérium és a Magyar Honvédség szervezeteinél felderíti és elhárítja a külföldi hatalmak, személyek vagy szervezetek terrorcselekmény elkövetésére irányuló törekvéseit;

d) információkat gyűjt a honvédelemért felelős miniszter által vezetett minisztériumot és a Magyar Honvédséget veszélyeztető szervezett bűnözésről, ezen belül kiemelten a jogellenes kábítószer- és fegyverkereskedelemlről;

e) közreműködik a nemzetközileg ellenőrzött termékek és technológiák jogellenes forgalmának felderítésében, megelőzésében, megakadályozásában és legális forgalmának ellenőrzésében;

f) közreműködik a haditechnikai eszközök és szolgáltatások jogellenes forgalmának felderítésében, megelőzésében, megakadályozásában és legális forgalmának ellenőrzésében;

g) ellátja az illetékességi körébe tartozó, kijelölt kormányzati és katonai vezetési objektumok (intézmények) biztonsági védelmét;

h) ellátja a hatáskörébe tartozó személyek nemzetbiztonsági védelmének, illetve ellenőrzésének feladatait;

i) működési területén a nyomozás elrendeléséig végzi az állam elleni bűncselekmények (Btk. X. fejezet), az emberiség elleni bűncselekmények (Btk. XI. fejezet), a külföldre szökés (Btk. 343. §), a zendülés (Btk. 352. §) és a harckészültség veszélyeztetése (Btk. 363. §) bűncselekmények felderítését;

j) működési területén felderíti a terrorcselekményt (Btk. 261. §);

k) működési területén információkat szerez a nemzeti, etnikai, faji vagy vallási csoport tagja elleni erőszak (Btk. 174/B. §), a visszaélés szigorúan titkos és titkos minősítésű adattal (Btk. 221. §), a közveszélyokozás (Btk. 259. §), a nemzetközi jogi kötelezettség megszegése (Btk. 261/A. §), a légi jármű, vasúti, vízi, közúti tömegközlekedési vagy tömeges áruszállításra alkalmas jármű hatalomba kerítése (Btk. 262. §), a közösség elleni izgatás (Btk. 269. §), a rémhírterjesztés (Btk. 270. §), a közveszéllyel fenyegetés (Btk. 270/A. §), a haditechnikai termékkel és szolgáltatással, illetőleg kettős felhasználású termékkel visszaélés (Btk. 263/B. §) bűncselekményekre vonatkozóan, felderíti továbbá mindazon bűncselekményeket, amelyek veszélyeztetik a honvédelemért felelős miniszter által vezetett minisztérium és a Magyar Honvédség alkotmányos feladatainak végrehajtását;

l) ellátja a honvédelemért felelős miniszter által vezetett minisztérium és a Magyar Honvédség szervezeteiben folytatott hadiipari kutatással, fejlesztéssel, gyártással és kereskedelemmel összefüggő nemzetbiztonsági feladatokat;

m) a Nemzeti Biztonsági Felügyelet megkeresésére elvégzi a hatáskörébe tartozó gazdálkodó szervezetek cégellenőrzését.

8. § (1) A Nemzetbiztonsági Szakszolgálat

a) a jogszabályok keretei között a titkos információgyűjtés, illetve a titkos adatszerzés különleges eszközeivel és módszereivel - írásbeli megkeresésre - szolgáltatást végez törvény által erre feljogosított szervezetek titkos információgyűjtő, illetve titkos adatszerző tevékenységéhez;

b) törvény által feljogosított szervezetek igényei alapján biztosítja a titkos információgyűjtő, illetve a titkos adatszerző tevékenységhez szükséges különleges technikai eszközöket és anyagokat;

c) speciális távközlési összeköttetést biztosít a Kormány által meghatározott felhasználók részére;

d) ellátja a biztonsági okmányok védelmével összefüggő hatósági felügyeletet;

e) szakértői tevékenységet végez;

f) elvégzi a hatáskörébe tartozó személyek nemzetbiztonsági ellenőrzését.

(2) A Nemzetbiztonság Szakszolgálat kormányzati tájékoztató tevékenységet nem folytathat.

(3) A Nemzetbiztonsági Szakszolgálat szolgáltató szervezet, az 54. § (1) bekezdésének *a)-d)*, *f)* és *g)* pontjaiban meghatározott eszközöket és módszereket saját kezdeményezésre csak az (1) bekezdés *a)* és a 9. § *d)* pontjában meghatározott feladatai ellátása érdekében alkalmazhatja.

(4) A Nemzetbiztonsági Szakszolgálat az 54. § (1) bekezdésének *e)*, *h)-j)*, pontjaiban, valamint az 56. §-ban meghatározott titkos információgyűjtés eszközeit és módszereit saját kezdeményezésre - a 9. § *d)* pontjában meghatározott feladat ellátását kivéve - nem alkalmazhatja.

(5) A Nemzetbiztonsági Szakszolgálat által teljesített szolgáltatások térítésmentesek.

(6) A titkos információgyűjtésre, illetve a titkos adatszerzésre felhatalmazott szervezetek és a Nemzetbiztonsági Szakszolgálat közötti együttműködés rendjét a Kormány határozza meg.

9. § A nemzetbiztonsági szolgálatok

a) végzik a feladataik teljesítéséhez szükséges technikai rendszerek, eszközök beszerzését, kutatását, fejlesztését és az eszközök alkalmazásával kapcsolatos szakmai felkészítést, mindezek érdekében együttműködhetnek egymással és más szervekkel;

b) ellátják a rendkívüli állapottal, a megelőző védelmi helyzettel és a szükségállapottal összefüggő külön törvényben meghatározott feladatokat;

c) ellátják e törvény keretei között a Kormány, illetve a polgári nemzetbiztonsági szolgálatokat irányító miniszter vagy a honvédelemért felelős miniszter által meghatározott feladatokat;

d) ellátják a belső biztonsági és bűnmegelőzési célú ellenőrzési feladatokat;

e) gondoskodnak a hivatásos állományú munkatársak és a közalkalmazottak szakirányú képzéséről.”

A korábbiakban jelzett kivételekkel a nemzetbiztonsági szolgálatok e céljaik elérése érdekében jogosultak mind külső engedélyhez kötött, mind ilyen engedélyhez nem kötött titkos információgyűjtés végzésére.⁸⁴

Megjegyzem, hogy - a fent ismertetettekből is kitűnően – a Nemzetbiztonsági Szakszolgálat az Nbtv. 8.§ (1) bekezdés a)-b) pontjai alapján a bűnüldözési célú titkos információgyűjtéshez, sőt a titkos adatszerzéshez is kapcsolódik, amennyiben az ezen módszerek alkalmazására feljogosított egyéb szervezetek számára egyrészt technikai segítséget nyújt, másrészt azonban megkeresésre maga is elvégezhet ebbe a körbe tartozó szolgáltatásokat, ekként ezen rendkívül érzékeny műveletek végrehajtásában sokrétű szakmai tapasztalatukkal közvetlenül is a bűnüldözés segítségére lehetnek a Szakszolgálat munkatársai, mindazonáltal gyakorlatilag bármely esetben

⁸⁴ Tekintettel arra, hogy a dolgozat ezen részének elsődleges célja a bűnüldözési-igazságszolgáltatási célú titkos eszközökre vonatkozó szabályanyag bemutatása, az egyes eszközök részletesebb tárgyalására a soron következő alfejezetben kívánok sort keríteni.

végezhetnek titkos műveleteket az egyébként törvény által arra felhatalmazott szerv megkeresése által legitimáltan (hiszen bármely szerv megkeresheti evégett a Szakszolgálatot).

Úgyszintén megjegyzést érdemel, hogy az Nbtv. 9.§ d) pontja bűnmegelőzési célból is lehetővé teszi titkos műveletek elvégzését, mely cél önmagában túlzottan absztrakt, határozatlan, hiszen semmiféle olyan konkrétum nem kapcsolható hozzá, aminek mentén ezen, az emberi jogokat alapvetően sértő eszközök alkalmazásának indokoltsága ellenőrizhető, felülvizsgálható, csupán az indokolt esetekre szűkíthető lenne. Tartalmilag semmiféle korlátozást nem jelent, sőt törvénybe iktatása éppen a titkosszolgálati eszközök gyakorlatilag bármely esetben történő bevetését legitimálja, ugyanis a bűnmegelőzés fogalma nem köthető konkrét személyhez, helyhez, cselekményhez, időhöz, elkövetési módszerhez stb.

A fenti feltételek esetén a külső engedélyhez nem kötött titkos információgyűjtés keretében az alábbi módszerek alkalmazhatók az Nbtv. 54.§-a alapján:

- felvilágosítás kérése,
- nemzetbiztonsági jelleg leplezésével információ gyűjtése,
- magánszeméllyel titkos kapcsolat létesítése,⁸⁵
- az információgyűjtést elősegítő információs rendszerek létrehozatala és alkalmazása,
- csapda alkalmazása, amely azonban nem okozhat egészségkárosodást vagy sérülést,
- a saját személyi állományuk és a velük együttműködő természetes személyek védelmére, valamint a nemzetbiztonsági jelleg leplezésére fedőokmány készítése és felhasználása,
- fedőintézmény létrehozása és fenntartása (azonban rendvédelmi szerv fedőintézményként, okmánya fedőokmányként csak az illetékes

⁸⁵ Megjegyzem, hogy a felvilágosítás kérése és a nemzetbiztonsági jelleg leplezésével történő információgyűjtés a bűnmegelőzési célú titkos információgyűjtés keretében a 5.2.2.8. alfejezetben kifejtendő adatkérés és a 5.2.2.3. alfejezetben található puhatolás módszereivel rokon, míg a magánszeméllyel titkos kapcsolat létesítése a 5.2.2.1 alfejezetben részletezett informátor és bizalmi személy kérdésköréhez kapcsolható.

miniszter és az érintett szervezet országos vezetőjének tájékoztatásával alkalmazható),

- feladataik által érintett személy, valamint azzal kapcsolatba hozható helyiség, épület, más objektum, terep- és útvonalszakasz, jármű, illetőleg esemény megfigyelése, az észlelteknél technikai eszközzel történő rögzítése,
- beszélgetés lehallgatása, az észlelteknél technikai eszközzel történő rögzítése (kivéve a közcélú telefonvezetéken, vagy azt helyettesítő távközlési szolgáltatás útján továbbított közleményeket, minthogy azok lehallgatása és rögzítése az Nbtv. 56.§ d) pontja alapján külső engedélyhez kötött),
- hírközlési rendszerekből és egyéb adattároló rendszerekből információk gyűjtése,⁸⁶
- a nemzetbiztonsági szolgálatok – a Nemzetbiztonsági Szakszolgálat kivételével – a feljelentés elutasításának vagy a nyomozás megszüntetésének kilátásba helyezésével (mely egyébiránt nyomozó hatósági, illetve ügyészi jogkör a Be. alapján) információszolgáltatásban állapodhatnak meg bűncselekmény elkövetésével megalapozottan gyanúsítható személlyel, ha az érintett személlyel történő együttműködéshez fűződő nemzetbiztonsági érdek jelentősebb, mint az állam büntetőjogi igényének érvényesítéséhez fűződő érdek. Effajta megállapodáshoz szükséges a legfőbb ügyész által kijelölt ügyész előzetes engedélye, így ez egy olyan titkos módszer, amely bár sem bírói, sem az igazságügyért felelős miniszter engedélyéhez nincsen kötve, alkalmazásáról mégsem dönthet önállóan az adott nemzetbiztonsági szolgálat. További korlátozást jelent, hogy nem köthető ilyen tartalmú együttműködési megállapodás olyan személlyel, aki „olyan bűncselekményt követett el, amellyel más életét szándékosan kioltotta”.

⁸⁶ Lásd az előző fejezetben felsorolt, a posta, valamint a hírközlési szolgáltatók együttműködési kötelezettségét előíró jogszabályokat.

E titkos együttműködési megállapodás Nbtv.-beli szabályaival kapcsolatosan három észrevételt tennék. Egyrészt a törvény még mindig a „nyomozás megtagadása” kifejezést használja, annak ellenére, hogy az új Be. – amely 2003. július 1. napján lépett hatályba – fogalomrendszere ebben a tekintetben (is) változást hozott, s immáron a nyomozás megtagadása helyett a feljelentés elutasításáról rendelkezik. Hasonlóképpen tartalmazza az Nbtv. vonatkozó szakasza az „alapos gyanú” kifejezést is, amelynek helyébe az új Be. alapján a megalapozott gyanú lépett. Habár ezen eltérések alapvetően formai jellegűek, álláspontom szerint szerencsés lenne a különböző jogszabályok azonos jogintézményeket, jogi jelenségeket takaró fogalmainak összehangolása. Korántsem formai azonban az ilyen megállapodás megkötését kizáró 55.§ (2) bekezdésében foglalt szabály⁸⁷ kapcsán felmerülő aggály. Habár ez a rendelkezés kifejezetten a feljelentést követően a vádemelésig terjedő szakasz alatt alkalmazható (következően abból, hogy a feljelentés elutasítására a nyomozás elrendelését megelőzően kerülhet sor, míg a nyomozás megszüntetéséről szóló döntés meghozatalára ezen időponttól a vádemelésig van lehetőség), az Nbtv. olyan személyről szól, aki „olyan bűncselekményt követett el, amellyel más életét szándékosan kioltotta”. Mindazonáltal ez a megfogalmazás nem csupán „szerencsétlen”, hanem ellentétben áll a büntetőeljárás egyik ősi alapelvevel, a Be. 7.§-ában is megfogalmazott ártatlanság vélelmével. Helyesebb volna ebben a körben az „aki olyan bűncselekmény elkövetésével gyanúsítható megalapozottan, amellyel más életét szándékosan kioltotta” kitéltet használni, vagy egyszerűen átvenni a Be. azonos tartalmú szabályainak szövegét (175.§ (1) bekezdés, valamint 192.§ (1) bekezdés).

A fentiekben írt eszközökön kívül a nemzetbiztonsági szolgálatok jogosultak az emberi jogokat közvetlenül érintő, többlet-garanciákat igénylő, így külső engedélyhez kötött titkos információgyűjtési módszerek alkalmazására is. A „külső engedély” fogalma egyrészt a bírói, másrésztől

⁸⁷ „Nem köthető megállapodás azzal a személlyel, aki olyan bűncselekményt követett el, amellyel más életét szándékosan kioltotta.”

az igazságügyért felelős miniszter engedélyét takarja, attól függően, hogy milyen célra kívánják igénybe venni ezen eszközök valamelyikét. A nemzetbiztonsági szolgálatok által igénybe vehető, külső engedélyhez kötött eszközök a következők:

- lakás titokban történő átkutatása, az észlelt technikai eszközzel történő rögzítése,
- lakásban történtek technikai eszközök segítségével történő megfigyelése, rögzítése,
- levél és egyéb postai küldemény felbontása, ellenőrzése, azok tartalmának technikai eszközzel történő rögzítése,
- közcélú telefonvezetéken, vagy azt helyettesítő távközlési szolgáltatás útján továbbított közlemények megismerése, az észlelt technikai eszközökkel történő rögzítése.

Megjegyzést érdemel, hogy az Nbtv. a „lakás” fogalmát használja a titkos kutatás és megfigyelés (v.ö. 5.2.3.1 és 5.2.3.2 alfejezetek) körében, míg az Rtv. és Be. vonatkozó rendelkezései a „magánlakás” kifejezést tartalmazzák, amely meglehetősen széles fogalmi kört ölel fel⁸⁸, s nem csupán a lakásra terjed ki. Mindezek összevetésével felvetődik, hogy az Nbtv. alapján ezen eszközök kapcsán az alkalmazás helye szerinti feltétel sokkal szűkebb körben teszi lehetővé a titkos eszközök bevetését. Ugyanakkor ehelyütt utalok arra is, hogy az Nbtv. által használt „lakás” fogalom 74.§ d) pont szerinti definíciója tökéletesen megegyezik a fentiekben hivatkozott „magánlakás” meghatározásával, s így sajátos módon jelenik meg ezen jogszabályokban az azonos tárgykörre vonatkozó eltérő fogalomhasználat. Mindazonáltal álláspontom szerint ez nem lehetett jogalkotói cél, s logikailag sem tűnik indokolhatónak, ekként célszerűbb lenne a közel azonos tárgykörre vonatkozó különböző jogszabályok egységes fogalomhasználatának megvalósítása,

⁸⁸ A fenti jogszabályok értelmében a titkos adatgyűjtés során magánlakásnak minősül a lakás, a lakás céljára használt egyéb helyiség, tárgy, a lakáshoz tartozó nem lakás céljára szolgáló helyiség, az ezekhez tartozó bekerített hely, továbbá a nyilvános vagy a közönség számára nyitva álló helyen kívül minden más helyiség vagy terület.

részben az egyértelműség, részben – mint ez esetben – a gyakorlati alkalmazhatóság szempontjait tekintve.⁸⁹

Hasonlóképpen fontosnak tartom, hogy az Nbtv. fentiekben hivatkozott szabályai – a bűnüldözési célú titkos információgyűjtés és a titkos adatszerzés szabályozásától eltérően – indokolatlanul nem tartalmazzák a számítástechnikai rendszer útján továbbított és tárolt adatok megismerésének lehetőségét.⁹⁰

Bírói engedély szükséges a fentiekben túl a Nemzetbiztonsági Hivatal által alkalmazni kívánt külső engedélyhez kötött módszerekhez, amennyiben azok az Nbtv. 5.§ b), d), valamint h)-j) pontjaiban foglalt feladatainak megvalósítása érdekében szükségesek. Hasonlóképpen bírói engedélyhez kötött ezen eszközök felhasználása a Katonai Biztonsági Hivatal esetében, ha azokat az Nbtv. 7.§ b), d), illetve i)-k) pontjaiban foglalt céljai elérése végett kívánja alkalmazni. A bírói engedélyhez kötöttség összefügg azzal, hogy a megjelölt jogszabályhelyekben foglalt feladatok e két nemzetbiztonsági szolgálat bűnüldözési funkciójához kapcsolódnak, a többi három nemzetbiztonsági szolgálat pedig ilyen feladatokat nem lát el, egyúttal a bírói engedélyezés rendszere az Nbtv.-ben található valamennyi szóba jöhető célhoz képest lehetővé teszi az adott, egyedi esetben felmerülő célokra konkretizált alkalmazást. Az engedély megadására, illetve megtagadására a Fővárosi Bíróság elnöke által e feladatra kijelölt bíró jogosult.

A fentiekben fel nem sorolt nemzetbiztonsági feladatok ellátása érdekében végezni kívánt külső engedélyhez kötött titkos információgyűjtés engedélyezése az igazságügyért felelős miniszter hatáskörébe tartozik. Mindazonáltal az Nbtv. ismeri az ún. kivételes engedélyezés jogintézményét. Ennek megfelelően, a nemzetbiztonsági szolgálatok főigazgatói a külső engedélyhez kötött titkos információgyűjtés folytatását legfeljebb az engedélyező döntéséig (azaz 72 óráig) engedélyezhetik, ha a titkos

⁸⁹ A fenti megállapítások véleményem szerint akkor is helytállóak, ha figyelembe vesszük, hogy az Nbtv. 1995-ből származó, s kétharmados többséget igénylő jogszabály, így a módosítások megvalósítása a gyakorlatban problémákat vethet fel.

⁹⁰ V. ö. Rtv. 69.§ (1) bekezdés d) pontja, Be. 200.§ (1) bekezdés c) pontja.

információgyűjtés külső engedélyeztetése olyan késedelemmel járna, amely az adott ügyben nyilvánvalóan sértené a nemzetbiztonsági szolgálat eredményes működéséhez fűződő érdeket. Ebben az esetben a külső engedély iránti előterjesztést a nemzetbiztonsági szolgálatok főigazgatói kötelesek engedélyezésükkel egyidejűleg benyújtani. Így tehát a kivételes engedélyezés azt a célt szolgálja, hogy a bíró, illetve az igazságügyért felelős miniszter részére a döntésre nyitva álló 72 óra alatt is folyhassék titkos információgyűjtés, amint annak szükségessége felmerül. Ezen eljárás korlátja – melynek célja az ezen átmeneti állapottal való visszaélés lehetőségének törvényi kizárása -, hogy ugyanabban az ügyben - kivéve, ha a nemzetbiztonságot közvetlenül veszélyeztető új tény merül fel - csak egyszer rendelhető el kivételes engedélyezés alapján titkos információgyűjtés.

Az engedélyezés közös szabályai körébe tartozik, hogy a vonatkozó kérelem előterjesztésétől számított 72 órán belül kell döntést hoznia az engedélyezésre jogosultnak, mely határozat ellen kizárt a fellebbezés. Míg az engedélyhez nem kötött titkos információgyűjtés esetén az Nbtv. nem szab határidőt, amelyen kívül e tevékenységek már nem végezhetők – amelynek magyarázata az előző fejezetben a rendészeti és a bűnügyi felderítés különbségei kapcsán kifejtettekben rejlik -, az engedélyhez kötött módszerek tekintetében szigorú időbeli korlátokat állít fel: esetenként legfeljebb 90 nappal engedélyezhető a titkos információgyűjtés, amely határidő indokolt esetben – erre irányuló előterjesztés alapján – újabb 90 nappal meghosszabbítható.

Mindazonáltal az Nbtv. garanciális jelleggel rögzít olyan eseteket is, amikor a folyamatban lévő engedélyhez kötött titkos információgyűjtést meg kell szüntetni, annak ellenére, hogy a 90-180 napos határidő még nem járt le. Ezen szabályok részben biztosítják, hogy az érintettek alapvető jogainak sérelme csupán a cél eléréséhez feltétlenül szükséges ideig álljon fenn, s egyúttal implicite tartalmazzák a folyamatos monitoring követelményét. A nemzetbiztonsági szolgálatok által végezhető külső engedélyhez kötött titkos információgyűjtést tehát haladéktalanul meg kell szüntetni, ha:

- az engedélyben meghatározott célját elérte,

- a további alkalmazásától eredmény nem várható,
- a titkos információgyűjtés bármely okból törvénysértő,

továbbá természetesen akkor is, ha

- a határideje meghosszabbítás nélkül lejárt,

valamint kivételes engedélyezés esetén akkor is, ha

- a titkos információgyűjtés folytatását az engedélyező nem engedélyezi.

Megjegyzem, hogy a nemzetbiztonsági célú titkos információgyűjtés fentiekben ismertetett szabályozásának logikája gyakorlatilag analóg a bűnüldözési célú titkos információgyűjtés szabályozási logikájával, mindez pedig – koncepcionális értelemben legalábbis – átgondolt jogalkotói munkára engedhet következtetni, még akkor is, ha a jelen fejezetben jelzett problémák, mind a gyakorlati alkalmazás, mind az alapvető garanciák, mind pedig az egységes szabályozás igénye felől vizsgálván, több esetben a hatályos szabályozás jelentősebb módosítását vethetik fel.

Tekintettel arra, hogy dolgozatom további részében a bűnüldözési célú titkos adatgyűjtéssel kapcsolatos kérdésekre kívánok koncentrálni, jelen alfejezet keretei között kívánom megjegyezni a Nemzetbiztonsági Hivatal feladatainak teljesítése során folytatott titkos adatgyűjtéshez kapcsolódóan, hogy a 8/2004. (ÜK. 6.) LÜ főv. körlevél kifejezetten a Nemzetbiztonsági Hivatal által objektumvédelem (Nbtv. 5.§ e) pont) címén nem hatáskörébe tartozó bűncselekményekre folytatott titkos információgyűjtés adatainak büntetőeljárásban történő felhasználása kapcsán fejti ki – állásponantom szerint helyesen -, hogy az ekként beszerzett adatok bizonyítékként nem vehetők figyelembe – már a nyomozás során sem (!) -, tekintettel a titkos adatgyűjtés során beszerzett adatok kapcsán irányadó célhoz kötöttség elvére.

5.2 A bűnüldözési-igazságszolgáltatási célú titkos információgyűjtés

Jelen alfejezet jogszabályi hátterét az Rtv. képezi, tekintettel arra, hogy a bűnüldözési-igazságszolgáltatási célú titkos információgyűjtés

vonatkozásában mintegy alaptörvényként szolgál, hiszen az ügyészséget és az RSZVSZ-t e tevékenység kifejtésére feljogosító jogszabályok az Rtv.-re utalnak vissza, valamint a Vám- és Pénzügyőrség tekintetében a Vptv. is – bizonyos eltérésekkel – a rendőrségi törvény szabályait ismétli meg. Ennélfogva a következőkben az Rtv. vonatkozó rendelkezéseivel kívánok foglalkozni, s a többi jogszabályra csak annyiban térek ki, amennyiben azok ehhez képest eltérést mutatnak.

A titkos információgyűjtés ezen kategóriája is két csoportra osztható aszerint, hogy az adott módszerek alkalmazása kötve van-e külső engedélyhez, avagy sem. Megjegyzendő, hogy a bűnüldözési-igazságszolgáltatási célú titkos információgyűjtés esetében az engedélyezéshez kapcsolódó feladatokat minden esetben bíró látja el, hiszen a bűnüldöző szervek – a nemzetbiztonsági szolgálatokkal ellentétben – nem látnak el olyan feladatokat, amely e jogkörnek az igazságügyért felelős miniszterhez való telepítését indokolná.

5.2.1 A bűnüldözési-igazságszolgáltatási érdekből végzett titkos információgyűjtés törvényi céljai

Az Rtv. 63.§ (1) bekezdése határozza meg, hogy a Rendőrség milyen célból alkalmazhat titkos információgyűjtést. Ezek a következők:

- bűncselekmény elkövetésének megelőzése, felderítése, megszakítása,
- az elkövető kilétének megállapítása,
- körözött személy felkutatása, tartózkodási helyének megállapítása,
- bizonyítékok megszerzése,
- a büntetőeljárásban részt vevők és az eljárást folytató hatóság tagjainak, az igazságszolgáltatással együttműködő személyek védelme érdekében.

Mindenképpen kiemelendő és a szabályozás komoly hiányosságaként róható fel, hogy míg a Vptv. és az Nbtv. kiemeli, hogy a titkos eszközök csupán akkor alkalmazhatók, ha a törvényben meghatározott feladatok ellátásához szükséges adatok más módon nem szerezhetők meg, sem az Rtv., sem pedig

az Ütv. nem rögzíti a titkosszolgálati eszközök alkalmazhatóságának ultima ratio jellegét. Való igaz, hogy a 26/1999. (VIII. 13.) BM rendelet 3.§ (2) bekezdés b) pontja szerint a titkos információgyűjtés engedélyezése iránti kérelemnek ki kell terjednie a mellőzhetetlenség indokaira, e szabályozás azonban két szempontból is aggályos. Egyrészt az effajta garanciális jellegű rendelkezéseket törvényi szinten kellene szabályozni, másrészt pedig a 26/1999. (VIII. 13.) BM rendelet csupán a külső engedélyhez kötött titkos információgyűjtésre vonatkozik, így az engedélyhez nem kötött titkosrendőri módszerek alkalmazására akkor is mód nyílik, ha az azoktól várható eredmény nyílt eszközök felhasználásával is ugyanúgy elérhető.⁹¹ Tekintettel arra, hogy az ügyészre a hivatkozott BM rendelet szabályai nem vonatkoznak,⁹² rá nézve még ezen korlátozást sem tartalmazza a hatályos joganyag.⁹³

Az Rtv.-ben meghatározott célok gyakorlatilag a rendészeti felderítés kapcsán kifejtetteket konkretizálják.⁹⁴ A bűnmegelőzési cél egyfajta generálklauzulaként értelmezhető⁹⁵, tekintettel arra, hogy ennek igazolásához mindösszesen olyan személyi vagy tárgyi körülmény fennállása szükséges, amelyből bűncselekmény elkövetésének absztrakt veszélyére következtetni lehet, azaz a felderített körülmények bűncselekmény elkövetésének kockázatát hordozzák magukban.⁹⁶ A bűnmegelőzés fogalmának csupán ilyen értelmzése esetén beszélhetünk arról, hogy ezen „feltétel” valamilyen módon

⁹¹ V. ö. Nyíri Sándor (2005), „A titkosan szerzett adat felhasználása a büntetőeljárásban”, *Belügyi Szemle*, 2005/6. szám, 36. o., Nyíri Sándor (2000), *A titkos adatszerzés*, BM Duna Palota és Kiadó, Budapest, 26. o., valamint Makai Lajos (2005), i. m., 226. o.

⁹² A 26/1999. (VIII. 13.) BM rendelet 1.§-a értelmében az e jogszabályban foglaltak a Rendőrségre (továbbá eredetileg a Határőrségre) és a Rendvédelmi Szervek Védelmi Szolgálatára terjednek ki.

⁹³ Ugyan a vádelőkészítéssel, a nyomozás törvényessége feletti felügyelettel és a vádemeléssel kapcsolatos ügyészi feladatokról szóló 11/2003. (ÜK. 7.) LÜ utasítás 62.§ (1) bekezdése szerint a nyomozást megelőzően illetőleg a nyomozás során titkosan szerzett adatot az ügyész a büntetőeljárásban bizonyítékként akkor használja fel, ha az mással nem pótolható, mindez nem a titkos művelet előfeltételeként, hanem csupán eredményének a felhasználása körében juthat szerephez, ekként a fentiekben felvetett probléma megoldását semmiféleképpen nem nyújtja. Ugyanakkor kérdésként merül fel, hogy amennyiben a titkos adatgyűjtést már lefolytatták – azaz megtörtént a magánszférába való súlyos beavatkozás -, vajon a bizonyítékkénti felhasználáshoz miért kapcsol a LÜ utasítás ultima ratio jellegét. Természetesen adott esetben ennek lehetnek a folyamatban lévő vagy éppen a későbbekben lefolytatandó titkos műveletek kapcsán indokai (ha nem feltétlenül szükséges, a célszemély ne tudjon róla, hogy vele szemben korábban egyáltalán folytattak ilyen műveleteket, illetőleg az azok során szerzett információk hasznosak lehetnek a későbbi adatgyűjtés során is), mindazonáltal ennek normatív előírása logikátlanak tűnik.

⁹⁴ V. ö. Finszter Géza (2004), i. m., 984-987. o.

⁹⁵ A megelőző felderítésben rejlő problémákat részletezi Finszter Géza (2003), i. m., 132-136. o.

⁹⁶ Finszter Géza (2004), i. m., 985. o.

kapcsolható a célhoz kötöttség elvéhez, tekintettel arra, hogy a bűnmegelőzés átfogóbb értelmezése esetén a titkos eszközök alkalmazása semmiféle konkrét előfeltétel fennállását nem kívánja meg, ekként parttalanná válhatna, a gyakorlatban – a kulcsfontosságú törvényi garanciák hiányában – az ezen eszközök alkalmazásában résztvevők korlátlan diszkrecionális jogkörére tekintettel a hatékonyság és az emberi jogok sérelme közötti egyensúly megteremtése – mindenféle normatív előírás hiányában – csak és kizárólag az egyes esetekben eljáró egyes jogalkalmazókon múlna, ami pedig semmiféleképpen nem felelne meg az egy demokratikus társadalomban szükséges korlátozás fogalmának az Emberi Jogok Európai Bírósága értelmezésében (bővebben lásd 4. fejezet). A bűncselekmény felderítése esetén bűncselekmény elkövetésének egyszerű gyanúja áll fenn és az elkövetés körülményeinek tisztázása (vagy a gyanú cáfolata) végett van szükség titkosszolgálati eszközök alkalmazására. A bűncselekmény elkövetésének megszakítása feltételezi, hogy a bűnüldöző hatóság olyan adatok birtokába jutott, amiből arra lehet következtetni, hogy bűncselekmény elkövetése van folyamatban, illetve bűncselekmény elkövetése készül, azonban annak megelőzésére nem mutatkozik reális esély. Ekkor nem feltétlenül a titkos eszköz alkalmazása eredményezi az elkövetés megszakítását, elképzelhető, hogy az csupán a megszakításhoz szükséges rendőri intézkedések megtervezése során kap szerepet. Az elkövető kilétének megállapítása természetesen feltételezi bűncselekmény elkövetését. Ez egyébiránt a felderítés és a büntetőeljárásbeli nyomozás egyik alapvető célja. Titkos eszközök az elkövető elfogása érdekében is alkalmazhatók. Itt még inkább nyilvánvaló, hogy a titkos információgyűjtés az elfogás előkészítésében tölthet be nélkülözhetetlen szerepet. A körözött személy felkutatásával és tartózkodási helyének megállapításával kapcsolatosan kiemelendő, hogy ezen rendőri intézkedések foganatosítására sor kerülhet egyrészt az elkövető kézre kerítése érdekében, másrészt azonban például eltűnt személy előkerítése végett államigazgatási eljárás keretében is, amely terület pedig ekként nem tartozik a

büntetőeljárás, illetőleg bűnügyi felderítés terrénumához.⁹⁷ A bizonyítási eszközök megszerzése jelen dolgozat témáját tekintve a titkos információgyűjtés legfontosabb célja, mindazonáltal az ezen eszközök felhasználásával beszerzett adatok bizonyítékkénti felhasználása rengeteg kérdést vet fel, melyre a 9. fejezetekben kívánok kitérni. Itt csupán megjegyzem, hogy amennyiben e titkos úton szerzett információt nem is használják fel közvetlenül a perrendszerű bizonyítás során, még mindig alkalmas lehet arra, hogy további, a büntetőeljárásban bizonyítékként történő felhasználásra alkalmas adatok beszerzéséhez felhasználják, ami mindazonáltal felveti a „mérgezett fa gyümölcse” problematikáját.⁹⁸ A személyi védelem vonatkozásában az alapvető szabályokat a büntetőeljárásban részt vevők, az igazságszolgáltatást segítő Védelmi Programjáról szóló 2001. évi LXXXV. törvény, illetve a büntetőeljárásban résztvevők, valamint az eljárást folytató hatóság tagjai személyi védelme elrendelésének feltételeiről és végrehajtásának szabályairól szóló 34/1999. (II. 26.) Kormányrendelet és a módosításáról szóló 28/2002. (II. 27.) Kormányrendelet tartalmazzák.⁹⁹ Az ezen jogszabályhelyekben írt feladatok teljesítése végett úgyszintén alkalmazható titkos információgyűjtés: az érintett élete, testi épsége, személyes szabadsága elleni jogellenes cselekmény megelőzése, megakadályozása, megszakítása érdekében a magánlakásnak vagy egyéb tartózkodási helyének védelmére, közlekedési útvonalának, illetve a büntetőeljárási és más hatósági cselekményeken való biztonságos részvételének biztosítására (személyi védelem).

⁹⁷ A körözés részletes szabályait tekintve lásd 2001. évi XVIII. törvény a személy- és tárgykörözésről és 1/2003. (III. 7.) IM rendelet az ismeretlen helyen tartózkodó terhelt, illetve a bűncselekmény elkövetésével alaposan gyanúsítható ismeretlen személy tartózkodási helye felkutatásának, lakóhelye, illetőleg személyazonossága megállapításának és körözése elrendelésének részletes szabályairól.

⁹⁸ Ezen bizonyítási alapelv angolszász eredetű („fruit of the poisonous tree doctrine”), lényege, hogy nem csupán a közvetlenül a jogszabályi előírások mellőzésével vagy megszegésével beszerzett bizonyítási eszközökből származó releváns információk nem használhatók fel bizonyítékként a büntetőeljárásban, hanem azok sem, amelyeknek ekként beszerzett adatok felhasználásával jutottak birtokába a hatóságok, hiszen a beszerzésükhöz vezető láncolatban úgyszintén kulcsszerepet játszott a jogellenes mozzanat, tekintet nélkül arra, hogy az közvetlenül vagy egyéb információkon keresztül, közvetve vezetett a perrendszerű bizonyítás során felhasználni kívánt adatokhoz. A mérgezett fa gyümölcse elvének a bizonyítás egyéb alapelveivel való összefüggéseiről és gyakorlati érvényesüléséről lásd a 9.2. alfejezetben írtakat.

⁹⁹ A személyi védelem és általában a tanúvédelem részletes kifejtésére lásd Varga Zoltán (2001), *Tanú, tanúvallomás, tanúvédelem*, Mobil Kft., Budapest

A Vptv. az Rtv.-vel egyezően sorolja fel azon feladatokat, amelyek elérése érdekében e titkos eszközök alkalmazására sor kerülhet. Az Ütv. a rendőrségi törvényhez képest szűkebb keretek között teszi lehetővé a titkos információgyűjtést azzal, hogy a célok körében nem szerepelteti a bűnmegelőzést, a körözött személy tartózkodási helyének megállapítását és felkutatását, valamint a büntetőeljárásban részt vevők és az eljárást folytató hatóság tagjai, az igazságszolgáltatással együttműködő személyek védelmét, amelyek azonban az ügyészségnek és a bűnüldöző szerveknek az államigazgatásban és az igazságszolgáltatásban betöltött funkciója közötti különbségekből adódó értelemszerű eltérések.

Megjegyzem, hogy a bűncselekmény gyanúja a titkos információgyűjtés – valamint a titkos adatszerzés – feltételrendszerében fontos szerepe van, s elengedhetetlennek tűnik annak rögzítése, hogy bűnüldözési célból csupán olyan esetben lehet helye titkos műveletek lefolytatásának, amikor is a bűncselekménnyel kapcsolatosan kézzelfogható információk állnak rendelkezésre. Mindez nem azonos a gyanú fogalmával, hiszen az például a bűnmegelőzési cél kapcsán nem jöhet szóba, minthogy a bűncselekmény elkövetésének gyanúja kizárólag a deliktum elkövetését követően állhat fenn – azzal kapcsolatos információ(k)ból áll össze -, ugyanakkor meghatározatlan, általános célból történő titkos információgyűjtés lehetősége annak parttalan voltát jelentené, az alkalmazhatóság megítélését törvényi korlátok nélkül kizárólag a jogalkalmazóra bízván - a jogbiztonság követelményével teljességgel ellentétesen. Sajátos ugyanakkor a Rendvédelmi Szervek Védelmi Szolgálatáról szóló 49/1995. (V. 4.) Korm. rendelet szabályozása, amely 3.§ (5) bekezdése kimondja, hogy az RSZVSZ „felderítő tevékenységét bűncselekmény gyanúja esetén az alapos gyanú megállapításáig vagy kizárásáig folytatja. Az alapos gyanú esetén feljelentést tesz a hatáskörrel rendelkező, illetékes nyomozó hatóságnak.” Mindezekből következően az RSZVSZ felderítő tevékenysége alapján büntetőeljárás csupán bűncselekmény elkövetésének személyre konkretizált gyanúja esetén indul, melynek a felderítés hatékonyságához kapcsolódó előnyei egyértelműek, ugyanakkor

ezen jogszabályi előírás ellentétben állónak látszik a büntetőeljárásbeli felhasználás kapcsán irányadó, a Be. 206/A.§ (1) bekezdés b) pontjában foglalt feltételnek, amely a büntetőeljárásban felhasználni kívánt információt követő haladéktalan feljelentést ír elő – igaz, a bírói engedélyhez kötött eszközök körében.

A gyanú fogalma ugyanakkor központi jelentőséggel bír a bírói engedélyhez kötött titkos információgyűjtés és a titkos adatszerzés terrénumának elhatárolása kapcsán¹⁰⁰, hiszen az alapvető választóvonalat éppen a büntetőeljárás megindulása jelenti, amiből logikailag szükségszerűen következik, hogy egyrészt az egyszerű gyanú – mint bűncselekmény elkövetésének valószínűségét alátámasztó adatok összességéből levont logikai következtetés – fennállása, másrészt ez alapján a büntetőeljárás megindítása, azaz a hatáskörrel és illetékességgel rendelkező nyomozó hatóság (vagy az ügyészség) informálása ezen adatokról. Világosan látható, hogy ebben a körben egy sajátos mérlegelési lehetőséget jelent a gyanú megítélése – azaz, mikor rendelkezik a titkos információgyűjtést végző szerv olyan mennyiségű és minőségű adattal, amely a gyanú fogalmának megfelel, vagyis amelyek alapján megalapozottan indítható büntetőeljárás keretében nyomozás. Ehhez kapcsolódóan úgyszintén felmerülhet, hogy adott esetben bizonyos adatok rendelkezésre állása mellett – amelyek az egyszerű gyanú követelményének megfelelnek - a művelet(ek) folytatása olyan információk beszerzésének lehetőségével kecsegtet, amelyek más módon nem juthatnának az igazságszolgáltatási szervek birtokába.¹⁰¹ Mindezek összevetésével érdemes figyelemmel lenni az ezen műveletek során beszerezett információknak a büntetőeljárásban bizonyítékként történő felhasználása kapcsán irányadó követelményekre, különösen a haladéktalan feljelentési kötelezettségre.¹⁰²

¹⁰⁰ Megjegyzem, hogy mindez természetesen csupán az azonos célokat szolgáló műveletek esetén lehet irányadó, így nem tartozhat ide például a tanúvédelmi programhoz kapcsolódó titkos információgyűjtés.

¹⁰¹ Hozzáteszem, hogy mindezek elsősorban a bűnüldözési célú titkos információgyűjtés kapcsán irányadók, hiszen például a nemzetbiztonsági célú műveletek esetében az alapvető célok eltéréséből fakadóan az egyszerű gyanú kapcsán felmerülő problémák kevésbé pregnánsak.

¹⁰² Be. 206/A.§ (1) bekezdés b) pont, melynek kapcsán egyúttal utalok a 9.3 alfejezetben foglaltakra.

5.2.2 A bírói engedélyhez nem kötött titkos információgyűjtés

Az Rtv. nyomán a bírói engedélyhez nem kötött titkos információgyűjtés alábbi formáit különíthetjük el:

- informátor, bizalmi személy, titkosan együttműködő más személy igénybevétele,
- fedett nyomozó igénybevétele,
- mintavásárlás, bizalmi vásárlás, álvásárlás,
- puhatolás,
- megfigyelés,
- ellenőrzött szállítás,
- csapda,
- telefonlehallgatás a sértett belegyezésével,
- adatkérés.

5.2.2.1 Informátor, bizalmi személy, titkosan együttműködő más személy igénybevétele

Az Rtv. 64.§ a) pontja alapján a Rendőrség a fentiekben írt célok elérése végett informátort, bizalmi személyt vagy a Rendőrséggel titkosan együttműködő más személyt vehet igénybe. A bűnüldözés számára egyébként hozzáférhetetlen, mindazonáltal rendkívül értékes információk nyerhetők a bűnözői körökhöz tartozó személyektől. Az informátor és a bizalmi személy közötti fogalmi különbség abban ragadható meg, hogy míg az előbbi eseti jelleggel, egyéni motiváltság (akár vagyoni, akár más, például vele szemben az állami büntetőigényről való lemondásban,¹⁰³ vagy a konkurens bűnözők „kiiktatásában” álló, akár bármilyen más előny megszerzése) alapján

¹⁰³ Lásd a feljelentés elutasításának és a nyomozás megszüntetésének az együttműködő személlyel szembeni alkalmazásának lehetőségét: Rtv. 67.§, Be. 175.§ (1) bekezdés és 192.§ (1) bekezdés.

szolgáltat információt, addig a bizalmi személy hosszabb távon, rendszeresen nyújt felvilágosítást a bűnüldöző hatóságoknak.¹⁰⁴

A fentiekre tekintettel a tárgyalt titkos eszköz a Gary T. Marx által bevezetett csoportosítást felhasználva¹⁰⁵ a megtévesztő titkos eszközök körébe sorolható, amennyiben magában foglalja annak lehetőségét, hogy a felsorolt személyek nem csupán szándékukat leplezve figyelemmel kísérik az események alakulását, de abba - a bűnüldöző hatóságok instrukcióinak megfelelő tartalommal - aktívan maguk is beavatkoznak (amennyiben azonban igénybe vételük célja kizárólag az információk gyűjtése, a művelet a nem megtévesztő titkos eszközök csoportjába tartozhat).

Vitathatatlan, hogy a bűnüldözéssel együttműködő informátor, bizalmi személy vonatkozásában ez a kapcsolat, minthogy a lelepleződés állandó lehetőségét is magában rejti, rendkívül kockázatos. Ebből következően a jogalkotó lehetővé tette, hogy ezen személyek különféle előnyökhöz jussanak együttműködésük fejében, ekként érdekeltté téve őket a bűnüldözés segítésében. Ennek megfelelően például az Rtv. 66.§-a kifejezetten lehetővé teszi, hogy a Rendőrség a vele együttműködő személyek tevékenységéért anyagi ellenszolgáltatást nyújtson. Ez azonban – a már említetteknek megfelelően – nem az egyetlen motivációs tényező a bűnüldözéssel való együttműködésre. Az Rtv. 67.§ (1) bekezdése alapján a Rendőrség az ügyész hozzájárulásával a „nyomozás megtagadásának” (ez alatt természetesen a feljelentés elutasítását kell értenünk, ezen fogalmi különbség fennállása kizárólag jogalkotói mulasztásként értékelhető, amely különösen arra tekintettel szembetűnő, hogy az Rtv. következő paragrafusában a fedett nyomozó kapcsán már – a büntetőeljárás kódex hatályos rendelkezéseivel összhangban – a feljelentés elutasításának lehetőségéről szól) vagy a

¹⁰⁴ Bócz Endre (szerk.) (2004), i. m., 710-711. o., v. ö. Nyíri Sándor (2000), i. m., 70. o., valamint Nyíri Sándor (1993), „Gondolatok a titkos információgyűjtésről”, *Rendészeti Szemle*, 1993/8. szám, 17. o.

¹⁰⁵ E csoportosításnál Gary T. Marx tipológiáját veszem alapul, aki a rendőrségi eszközöket tekintve különbséget tesz nem megtévesztő titkos, nem megtévesztő titkos (például egyenruhás járőrözés), megtévesztő nem titkos (különböző trükkök alkalmazása olyan személyek által, akiknek rendőri minősége ismert), valamint megtévesztő titkos eszközök (fedett nyomozó alkalmazása) között (Marx, Gary T. (1988), i. m., 11-12. o.).

nyomozás megszüntetésének kilátásba helyezésével információszolgáltatásban állapodhat meg a bűncselekmény elkövetőjével, ha a megállapodással elérhető bűnüldözési célhoz fűződő érdek jelentősebb, mint az állam büntetőjogi igényének érvényesítéséhez fűződő érdek. Mindazonáltal nem köthető megállapodás olyan személlyel, aki „olyan bűncselekményt követett el, amellyel más életét szándékosan kioltotta”. (Ezen szabályozással szemben ugyanazok az aggályok vethetők fel, amelyeket a nemzetbiztonsági célú titkos információgyűjtésről szóló fejezetben már megfogalmaztam.) Mindezekon túlmenően a Be. 175.§ (1) bekezdése is lehetővé teszi az együttműködő személlyel szemben a feljelentés elutasítását, immáron a fenti problémákat nélkülöző szabályozás keretében, a következők szerint:

„A bűncselekmény elkövetésének megalapozott gyanúja esetében az ügyész, illetőleg a nyomozó hatóság az ügyész engedélyével a feljelentést elutasíthatja, ha a bűncselekmény elkövetésével megalapozottan gyanúsítható személy az ügy, illetőleg más büntetőügy felderítéséhez, bizonyításához hozzájárulva olyan mértékben együttműködik, hogy az együttműködéshez fűződő nemzetbiztonsági vagy bűnüldözési érdek jelentősebb mint az, amely az állam büntetőjogi igényének érvényesítéséhez fűződik.”¹⁰⁶

A fenti jogszabályhely alapján szembetűnő, hogy a törvény ebben a körben számottevő diszkrecionális jogkört biztosít az ügyész részére. Megjegyzendő ugyanakkor, hogy - bár a mérlegelési szempontok törvényben történő rögzítése nem tűnik célszerűnek – a döntéshozatal során értékelendő körülmények alsóbb szintű jogforrásban történő felsorolása mindenképpen kívánatos lenne.

Mindazonáltal nem csupán a nyomozás elrendelését megelőzően, hanem azt követően a vádemelésig tartó szakaszban is lehetővé teszi a Be., hogy az állam bizonyos feltételek fennállása esetén eltekintsen büntető igényének érvényesítésétől az együttműködő gyanúsítottal szemben:

„192. § (1) A bűncselekmény elkövetésének megalapozott gyanúja esetében az ügyész, illetőleg a nyomozó hatóság az ügyész engedélyével a nyomozást megszüntetheti, ha a bűncselekmény elkövetésével megalapozottan gyanúsítható személy az ügy, illetőleg más büntetőügy bizonyításához hozzájárulva olyan mértékben együttműködik, hogy az együttműködéshez fűződő nemzetbiztonsági

¹⁰⁶ A Be. tehát ebben a körben összevontan kezeli a nemzetbiztonsági és a bűnüldözési-igazságszolgáltatási célú titkos információgyűjtést.

vagy bűnüldözési érdek jelentősebb, mint az, amely az állam büntetőjogi igényének érvényesítéséhez fűződik.”

Természetesen ezen jogosítványok is az ügyésznek a Be.-ben, az ügyészégi törvényben és az Alkotmányban is rögzített bűnüldözési funkciójához, a „nyomozás ura” feladatkör betöltéséhez kapcsolhatók.

Az Rtv. alapján az informátor, a bizalmi személy, illetve a Rendőrséggel titkosan együttműködő más személy nem csupán adatgyűjtést, információszolgáltatást végezhet, hanem igénybe vehető ún. mintavásárlás céljára is, melynek során a bűnüldöző szervek elsősorban tárgyi jellegű bizonyítási eszközök, illetve a bűnelkövetés felderítése szempontjából fontos szerepet játszó anyagok, tárgyak, eszközök megszerzésére törekszenek. Az Rtv. 68/F.§ a) pontja megadja a mintavásárlás definícióját:

„az informátor, a bizalmi személy, a Rendőrséggel titkosan együttműködő más személy vagy a fedett nyomozó által végrehajtott olyan leplezett ügylet, amelynek célja, hogy a bűncselekmény felderítése érdekében a bűncselekménnyel összefüggésbe hozható anyagok, tárgyak, eszközök vagy ezek mintái, alkatrészei további vizsgálat céljából a Rendőrség birtokába kerüljenek, illetve a bűncselekmény történeti tényállása megismerhető legyen”.

Ebben a körben szükséges utalni az egymással rokonságot mutató, azonban mégis számottevő különbségeket hordozó három módszer, a mintavásárlás, az álvásárlás és a bizalmi vásárlás fogalmára. A mintavásárlást az Rtv. a fentiek szerint együttműködő személyhez köti, melynek célja bizonyítási eszközként is felhasználható dolgok, illetve az ezekhez kapcsolódó információk, továbbá adott esetben a modus operandi felderítéséhez, megismeréséhez vezető adatok megszerzése. Az álvásárlást és a bizalmi vásárlást az Rtv. definíciója szerint kizárólag fedett nyomozó végezheti. A bizalmi vásárlás mintegy a későbbi álvásárlás előkészítéseként értelmezhető, amennyiben célja nem „csupán” tárgyi bizonyítási eszköz beszerzése, hanem az eladó bizalmának erősítése, a későbbi álvásárlás előkészítése. Az álvásárlást ebből következően a bizalmi vásárlás előzheti meg, s közvetlen célja a tárgyi bizonyítási eszköz beszerzésén túl az elkövető elfogása is.¹⁰⁷

¹⁰⁷ Megjegyzem, hogy az álvásárlás definiálása körében az Rtv. 68/F.§ f) pontja a „tárgyi bizonyíték” kifejezést használja, amely nem csupán a büntetőeljárás kódexben nem jelenik meg – amely helyesen és következetesen tárgyi bizonyítási eszközről szól -, de figyelmen kívül hagyja a bizonyítási eszköz

Az informátor, illetőleg a bizalmi személy igénybevételével kapcsolatosan felmerülő problémákat a fedett nyomozó alkalmazásáról szóló következő alfejezet végén kívánom kifejteni, tekintettel arra, hogy ebben a tekintetben a felsoroltak vonatkozásában több lényeges közös pont is található, valamint a köztük fennálló különbségek taglalása is szerencsésebbnek tűnik azt követően, hogy a titkosan igénybe vehető személyek által betölthető mindhárom alapvető funkció vázolására sort kerítettem. Mindazonáltal különösen a bizalmi személyek alkalmazása kapcsán vetődik fel a kétoldalú bizalom kérdésköre¹⁰⁸, így erre ehelyütt óhajtok kitérni. E probléma lényege abban áll, hogy a bizalmi személy alapvetően egy bűnözői körhöz tartozó személy, ekként nem csupán – sőt adott esetben nem elsődlegesen – a bűnüldöző hatósághoz lojális, hanem ilyenfajta kapcsolat fűzi a környezetében fellelhető bűnözőkhöz is. Ez funkciójának természetes velejárója, minthogy a bűnözői körökhöz fűződő személyes kapcsolatán keresztül juthat olyan értékes információk birtokába, amelyek másként nem szerezhetők be. Felmerülhet azonban, hogy a bizalmi személy elhallgat fontos adatokat a hatóságok elől, ami akár az általa nyújtott információkra alapozott akció sikerét, valamint az abban résztvevő személyek biztonságát is veszélyeztetheti, ezen túlmenően pedig tévútra terelheti a felderítést stb. Mégis, a legnagyobb probléma akkor merül fel, ha a bizalmi személy rendőrséggel való együttműködéséről az adatszolgáltatással érintett bűnözői kör tudomást szerez, s ezt követően tudatosan használhatják ezt a személyt arra, hogy hamis információk szolgáltatásával, mintegy irányítsák a hatóság hozzájuk kapcsolódó munkáját. Így ebben az esetben a bizalmi személy tevékenysége eredeti funkciójához képest éppen ellentétes, s a bűnüldözés vonatkozásában felettébb káros és veszélyes következménnyel jár: valójában pont a bűnözői körök szereznek információkat a bűnüldöző szerv tevékenységéről annak tudta nélkül – melyekhez, ironikus módon, másféleképpen valószínűleg nem jutottak volna hozzá -, sőt befolyásolhatják annak munkáját anélkül, hogy erre fény derülne.

és az abból származó bizonyíték közötti releváns fogalmi különbséget is (amelyről részletesebben a 9. fejezetben).

¹⁰⁸ Bócz Endre (szerk.) (2004), i. m., 710. o., Nyíri Sándor (2000), i. m., 72. o.

Ezzel a bűnüldözés alapvető célja teljességgel megghiúsul. Hasonlóképpen súlyos gondot jelent az is, ha a bizalmi személy minden effajta külső behatástól mentesen fordul a bűnüldöző szervek ellen.¹⁰⁹ Természetesen meg kell jegyezni, hogy a bűnüldözői tevékenység soha nem építhető fel kizárólag egyetlen forrásból származó információra (különösen akkor, ha az a forrás a külső torzító behatásokra rendkívül érzékeny), s a jelen fejezetben ismertetni kívánt titkos eszközök kombinált alkalmazása sokkal nagyobb sikerrel kecsegtet, mint ha azokat önállóan vennék igénybe.¹¹⁰ Így nem „csupán” több adat juthat a bűnüldöző szervek birtokába, de az egyes adatforrások – és ezzel összefüggésben a belőlük származó információk – megbízhatósága is rendszeresen ellenőrizhető, ami jelentős mértékben hozzájárulhat a felderítés sikeréhez. Mindez azonban rendkívül alapos és körültekintő előzetes tervezést, végrehajtást és folyamatos kontrollt igényel, hiszen a titkos módszerek összekapcsolódó, egymásra épülő, s egymással szembeni kölcsönös kontroll-funkciójáról van szó, amely egy olyan elemekből álló szövevényes rendszert eredményez, amely elemek önmagukban is egyrészt emberi jogi szempontból másrészt pedig gyakorlati, kriminalisztikai aspektusból is rendkívül érzékenyek.

Nem csupán a bizalmi személy és az informátor kapcsán, de a fedett nyomozó alkalmazása, a puhatolás és a megfigyelés során is komoly jelentőséggel bírnak az Rtv. 64.§ (2)-(5) bekezdéseiben foglaltak,¹¹¹ amennyiben lehetőséget biztosítanak arra, hogy a Rendőrség a bírói engedélyhez nem kötött titkos információgyűjtés céljából természetes és jogi személyekkel, továbbá jogi személyiséggel nem rendelkező szervezetekkel titkos együttműködési megállapodást kössön, s ennek keretében kezdeményezze a bűnüldözés szempontjából különleges fontosságúnak ítélt

¹⁰⁹ Az ilyen kettősségből fakadó problémákkal kapcsolatosan lásd Marx, Gary T. (1988), i. m., 152-158. o.

¹¹⁰ Így például a bizalmi személy magatartása nyomon követhető, amennyiben őt megfigyelik, és ez egyúttal lehetőséget nyújt a bűnüldöző szervek számára arra is, hogy a vele kapcsolatba kerülő személyeket - akikről a bizalmi személy egyébként adatokat köteles szolgáltatni - is megfigyeljék.

¹¹¹ Mindazonáltal célszerűnek tartom a vonatkozó szabályokat már ehelyütt ismertetni, hiszen azok – a jogalkotói akarat szerint - a bírói engedélyhez nem kötött titkos információgyűjtés valamennyi formájára irányadók.

ilyen szervek munkatársával hivatásos szolgálati, közszolgálati, közalkalmazotti jogviszony vagy munkaviszony létesítését. Mindezekén túl a Rendőrség az Rtv.-ben meghatározott feladatai teljesítése érdekében – tehát nem csupán a bírói engedélyhez nem kötött titkos információgyűjtés keretében - határozott időtartamra, egyedi megállapodás alapján munkaviszonyt kezdeményezhet a fentiekben körülírt szervezeteknél. Fontos kiemelni, hogy a Rendőrség számára ezen utóbbi lehetőség sokkal szélesebb körben biztosított, hiszen az valamennyi, az Rtv. által felsorolt rendőrségi feladatra kiterjed (ideértve ekként természetesen a titkos információgyűjtést is). Ezen jogszabályi előírás jelentősége nem csupán abban áll, hogy a fenti együttműködési megállapodás lehetőségét rögzíti, hanem abban is, hogy az ilyenfajta kooperációt egyszersmind bizonyos törvényi korlátok közé szorítja, amikor kimondja, hogy a rendőrség nem kezdeményezhet munkaviszonyt bíróságnál, ügyészségnél, az Alkotmánybíróságnál, az Állami Számvevőszéknél, az Országgyűlési Biztosok Hivatalánál, a Köztársasági Elnök Hivatalánál és az Országgyűlés Hivatalánál. A törvény a foglalkoztatás rendőri jellegéhez kötődő sajátos szabályok meghatározását a Rendőrség és az érintett szervezet eseti megállapodására bízta.

5.2.2.2 A fedett nyomozó

A fedett nyomozó a nyomozó hatóság azon tagja, aki felderítési tevékenységét ezen minőségét és valódi kilétét leplezve végzi. Az Rtv. 68/F.§ e) pontja szerint fedett nyomozó a titkos információgyűjtés keretében eljáró, a kilétét leplező rendőr. Feladata sokrétű lehet: például beépülvén egy bűnszervezetbe annak felépítéséről, tagjairól, az elkövetett és a jövőben elkövetni kívánt bűncselekményekről információ gyűjtése, bűncselekmény elkövetésének megakadályozása. Az információ gyűjtése tekintetében e feladata megegyezik a bizalmi személy funkciójával, aki azonban nem a nyomozó hatóság tagja, hanem egy bűnözői körrel kapcsolatban álló személy, aki valamely

ellenszolgáltatás fejében (ami lehet anyagi, de lehet alacsonyabb szankció kiszabása, vagy a szankcionálástól való eltekintés stb.) ad át információt a bűnüldöző szervezeteknek. Természetesen a személyes kapcsolatok révén, egyfajta megtévesztés útján szerzett információk titokban történő továbbadása tekintetében a fedett nyomozó és az informátor pozíciója között is hasonlóság fedezhető fel, mindazonáltal sokkal közelebb áll a fedett nyomozó funkciója a bizalmi személyéhez, amennyiben mindketten tartósan, hosszabb időn keresztül végzik e tevékenységüket. Elengedhetetlenül fontos azonban hangsúlyozni, hogy a bizalmi személy és a fedett nyomozó kategóriája sem mosható össze semmiképpen.¹¹²

A titkos eszközök marxi osztályozását tekintve a fedett nyomozó igénybevétele vonatkozásában az előző alfejezetben az informátor, bizalmi személy és titkosan együttműködő más személy kapcsán leírtakat tekintem irányadónak.

Az Rtv. alapján a fedett nyomozó alapvetően ügyészi engedély nélkül alkalmazható információgyűjtés, adatellenőrzés és mintavásárlás céljából, ezen jogszabály ügyészi engedélyt csupán a bizalmi vásárlás¹¹³, álvásárlás¹¹⁴ és az ellenőrzött szállítás¹¹⁵ kapcsán kíván meg. Habár alapvetően a bírói engedélyhez nem kötött titkos információgyűjtés a büntetőeljárás megindulását követően is az Rtv. szabályai szerint folytatható – tekintettel arra, hogy a Be. ebben a vonatkozásban nem tartalmaz olyan eltérő

¹¹² Az együttműködő személyek és a fedett nyomozók angolszász jogrendszerbeli helyéről, kategóriáiról és alkalmazásuk követelményrendszeréről lásd Brodeur, Jean-Paul, (1997), „A rendőrségi informátorok alkalmazásának jogi problémái Kanadában”, *Belügyi Szemle*, 1997/5. szám, 37-48. o.

¹¹³ Az Rtv. 68/F.§ c) pontja alapján „bizalmi vásárlás: a fedett nyomozónak jogellenes kereskedelmi ügyletként megjelenő olyan leplezett tevékenysége, amelynek során a bűncselekmény tárgyi bizonyítási eszközét képező dolgot vásárol az eladó bizalmának erősítése, a későbbi álvásárlás elősegítése érdekében”.

¹¹⁴ Az álvásárlás fogalmát az Rtv. 68/F.§ b) pontja tartalmazza: „álvásárlás: a fedett nyomozó színlelt vételi szándékán alapuló, a bűncselekmény elkövetőjének elfogása, továbbá a bűncselekmény tárgyi bizonyítékának biztosítása érdekében e dolog vételére irányuló leplezett megállapodás, és annak teljesítése”.

¹¹⁵ Az Rtv. 68/F.§ d) pontja szerint az ellenőrzött szállítás „a nyomozó hatóság olyan leplezett tevékenysége, amelynek során - a nemzetközi együttműködés keretében, folyamatos és fokozott ellenőrzés mellett - lehetővé teszi a megfigyelés alatt álló elkövető számára az általa birtokolt, a bűncselekménye tárgyi bizonyítási eszközét képező dolognak az ország területére történő behozatalát, más ország területére irányuló kivitelét, az ország területén történő átszállítását annak érdekében, hogy a bűncselekmény elkövetői a lehető legszélesebb körben felderíthetők legyenek, a nemzetközi bűncselekmény tényállása megállapíthatóvá váljék”.

szabályozást, mint az engedélyhez kötött eszközök esetében -, a fedett nyomozó tekintetében mégis eltérés tapasztalható a nyomozást megelőző és az elrendelését követő szakaszt tekintve. Ugyanis a Be. 178.§ (2) bekezdése a fedett nyomozó igénybevétele, így valamennyi tevékenysége kapcsán kötelezővé teszi az ügyészi engedély beszerzését.¹¹⁶ Az eltérés visszavezethető arra, hogy míg a Rendőrség a nyomozás elrendelését megelőzően meglehetősen önállósággal végezheti a bűnfelderítéssel kapcsolatos tevékenységét, addig „a nyomozás ura” az ügyész, aki széleskörű jogosítványokkal bír annak érdekében, hogy a nyomozó hatóság munkáját irányítsa a büntetőeljárás során.¹¹⁷ Amennyiben csupán az Rtv. szabályai között az ügyészi engedély szükségességével kapcsolatos rendelkezésekre koncentrálnunk, érdemes megjegyezni, hogy ismeretes olyan álláspont, amely szerint az információgyűjtés, adatellenőrzés és a mintavásárlás elvégezhető konkrét bűncselekmény gyanújának hiányában is, míg az álvásárlás, a bizalmi vásárlás és az ellenőrzött szállítás feltételezi azt, hogy a bűnüldöző szervnek bűncselekmény elkövetésével kapcsolatos adatok a rendelkezésére állnak, és ez a különbség az alapja annak, hogy a törvény mely esetekben kíván meg ügyészi engedélyt az adott művelethez és mely esetben nem.¹¹⁸ Ezzel kapcsolatban megjegyzendő, hogy a gyanú fogalma a nyomozó hatóságok és az ügyész saját belátása szerint meglehetősen rugalmasan alakítható, tekintettel arra, hogy az nincsen törvényi szinten rögzítve, s így amennyiben ezen szervek bűncselekmény elkövetéséről hivatalból szereznek tudomást, meglehetősen széles mérlegelési jogkörrel bírnak a nyomozás elrendelésének kérdésében való döntést illetően.¹¹⁹ Mindazonáltal álláspontom szerint a gyanú minden esetre alkalmazható definíciójának megadása nem szolgálhatna ezen kvázi diszkrecionális jogkör korlátjaként, minthogy abban szükségszerűen

¹¹⁶ „178.§ (2) A nyomozó hatóság az adatszerző tevékenysége során az ügyész engedélyével a nyomozó hatóság olyan tagját is igénybe veheti, aki e minőségét leplezi (fedett nyomozó), valamint a reá irányadó törvény szerint más, bírói engedélyhez nem kötött titkos információgyűjtést is végezhet.”

¹¹⁷ Lásd különösen a Magyar Köztársaság Alkotmányáról szóló 1949. évi XX. törvény XI. fejezet, a büntetőeljárásról szóló 1998. évi XIX. törvény 28.§., a Magyar Köztársaság ügyészségéről szóló 1972. évi V. törvény 1-3.§ és II. fejezet.

¹¹⁸ Szalai Géza (2005), „Gondolatok a titkos információgyűjtésről, az ügyészségről és a fedett nyomozóról”, *Belügyi Szemle*, 2005/6. szám, 23-24. o.

¹¹⁹ V. ö. Szalai Géza (2005), i. m., 22-23. o.

szerepelne egyfajta valószínűségi tényező. Úgyszintén érdemes megjegyezni, hogy például egy ellenőrzött szállítás esetében nem tűnik kifejezetten célszerűnek azzal párhuzamosan a nyílt nyomozás elrendelése, tekintettel arra, hogy ez a titkos művelet eredménytelenségét is maga után vonhatja, amely jelentős kockázatot hordoz például az abban résztvevő személyeket illetően is. Álláspontom szerint igaz ez akkor is, ha ez a legalitás büntetőeljárás alapelveinek érvényesülését lerontja.

Érdemes megjegyezni ebben a körben, hogy a Be. szerint a fedett nyomozó a nyomozó hatóság tagja, s az ügyészt a Be. nem tekinti nyomozó hatóságnak. Ebből az következik, hogy az ügyészségi nyomozás során hiányzik a törvényi felhatalmazás arra, hogy ügyész, illetve ügyészségi nyomozó fedett nyomozói tevékenységet lásson el.¹²⁰ Mindazonáltal a felettes ügyész – aki az engedélyezési jogkör gyakorlója ebben az esetben – az ügyészségi nyomozás során bármely arra jogosult szervet – a nemzetbiztonsági szolgálatok kivételével – utasíthatja a bírói engedélyhez nem kötött titkos információgyűjtés elvégzésére (Ütv. 9/A.§ (3) bekezdés), így semmi akadálya nincsen annak, hogy az ügyészségi nyomozásban „külső segítséggel” fedett nyomozó vegyen részt.

Mint korábban említettem, fedett nyomozó alkalmazható – többek között – bizalmi vásárlás és álvásárlás céljából is. Az Rtv. értelmező rendelkezéséből kitűnően ezen megtévesztésen alapuló titkos műveleteket kizárólag fedett nyomozó végezheti el. Ennek magyarázataként szolgálhat, hogy a bizalmi vásárlás a későbbi álvásárlás előkészítéseként értelmezhető, ezek adott esetben egy hosszadalmas folyamat állomásai, melynek során a fedett nyomozó hitelesíti legendáját a bűnözői körben, ahová beépült, s így olyan fokú együttműködést igényel ezek végrehajtása a bűnüldöző szervek és a fedett nyomozó között, ami a bizalmi személyek esetében – akik ugye nem a nyomozó hatóság tagjai – nem feltételezhető. Mind a bizalmi vásárlás, mind pedig az álvásárlás kiemelkedő szerepet tölthet be olyan bűncselekmények

¹²⁰ Mindazonáltal Szalai Géza szerint ennek ellenére lehetőség van arra, hogy a fedett nyomozó az ügyészség személyi állományából kerüljön ki (lásd Szalai Géza (2005), i. m., 26. o.).

felderítése, leleplezése, elkövetőjük elfogása kapcsán, amelyek jogellenes kereskedelmi ügyletekhez kapcsolódnak (például orgazdaság, visszaélés kábítószerrel, visszaélés robbanóanyaggal vagy robbantószerrel, visszaélés lőfegyverrel vagy lőszerrel).

Ezen műveletek kapcsán kívánok szólni a provokáció problémaköréről, amely természetesen egyéb tevékenységekkel kapcsolatban is felmerülhet, mégis - jellegéből fakadóan – különösen az álvásárlás tekinthető erre érzékeny területnek, ugyanis ennek egyik konkrét célja az elkövető elfogása. Megemlítendő, hogy az „agent provocateur” kérdése nem csupán a fedett nyomozó kapcsán merülhet fel, hanem például a bizalmi személyek esetében is.¹²¹ A hazai felfogás szerint a fedett nyomozó, illetve a bizalmi személy nem tanúsíthat olyan magatartást, amely bűncselekmény elkövetésére való szándékos rábírásban áll, hiszen ezzel az adott bűncselekmény felbujtójává válna, s így büntetőjogi felelősségre vonható lenne.¹²² Sőt, ebben az esetben az a sajátos helyzet állna fenn, hogy az állam egy olyan bűncselekmény elkövetése miatt vonja felelősségre az elkövetőt, amely az állam szerepvállalása nélkül nem valósult volna meg. Mindazonáltal e személyek teremthetnek olyan körülményeket, amely ezen magatartás fogalmán kívül esik, s csupán lehetőséget ad bűncselekmény elkövetésére. Habár a provokáció megítélése minden egyes esetben a konkrét körülmények gondos mérlegelését igényli, általánosságban rögzíthetjük, hogy amennyiben az elkövetőben a bűncselekmény elkövetésére irányuló szándék a fedett nyomozó által tanúsított magatartástól függetlenül alakult ki, minthogy felbujtás nem valósult meg, a fedett nyomozó szabályszerűen járt el.

Hozzá kívánom tenni, hogy az Emberi Jogok Európai Bírósága értelmezése szerint a provokáció útján szerzett bizonyíték alapján folytatott eljárás a tisztességes eljáráshoz való jog (Emberi Jogok Európai Egyezménye

¹²¹ Elvileg nem kizárt az informátorok ilyenét szerepvállalása sem, azonban a bizalmi személyek és a fedett nyomozók kapcsán – tevékenységük hosszan tartó, folyamatos jellegéből következően – említhető elsősorban ez a probléma.

¹²² Lásd például Bócz Endre (szerk.) (2004), i. m. 712. o., valamint Szalai Géza (2005), i. m., 26-27. o., Nyíri Sándor (2000), i. m., 74-76. o.

6. Cikk 1. pont) sérelmét jelenti.¹²³ A vonatkozó ügyben a Bíróság figyelembe vette, hogy a büntetőjogi felelősség megállapítása gyakorlatilag kizárólag az érintett két nyomozó cselekményéhez kapcsolódott, akik a terheltet bűncselekmény elkövetésére felbujtották, holott a terhelt büntetlen előéletű volt, semmi olyan adat nem merült fel vele kapcsolatban, amely bűnelkövetésre utalhatott volna és a nyomozók aktív, az eseményeket számottevően befolyásoló, irányító közreműködése nélkül Teixeira de Castro nem követte volna el a terhére rótt bűncselekményt. A fenti döntés álláspontom szerint nem csupán a fedett nyomozó vagy a csapda igénybevételével lefolytatott titkos műveletek kapcsán, de ahhoz kötődően a jogellenes bizonyítás témakörével összefüggésben is jelentős, még akkor is, ha figyelembe vesszük, hogy a Bíróság nem bírálja és nem is bírálhatja el a bizonyítékok elfogadhatóságának kérdéseit – hiszen az az adott nemzeti bíróságok feladatát képezi –, ugyanakkor a nemzeti bíróságok is szem előtt kell tartásuk a tisztességes eljárásnak az EJEE 6. Cikkében¹²⁴ lefektetett és a Bíróság által kimunkált követelményeit, ekként indirekt módon a Bíróság döntései ebben a vonatkozásban is jelentőséggel bírnak.

¹²³ Teixeira de Castro kontra Portugália (1998), http://www.hrcr.org/safrica/arrested_rights/castro_portugal.html

¹²⁴ „6. Cikk - Tisztességes tárgyaláshoz való jog

1. Mindenkinek joga van arra, hogy ügyét a törvény által létrehozott független és pártatlan bíróság tisztességesen nyilvánosan és ésszerű időn belül tárgyalja, és hozzon határozatot polgári jogi jogai és kötelezettségei tárgyában, illetőleg az ellene felhozott büntetőjogi vádak megalapozottságát illetően. Az ítéletet nyilvánosan kell kihirdetni, a tárgyalóterembe történő belépést azonban meg lehet tiltani a sajtónak és a közönségnek a tárgyalás teljes időtartamára vagy egy részére annyiban, amennyiben egy demokratikus társadalomban ez az erkölcsök, a közrend, illetőleg a nemzetbiztonság érdekében szükséges, ha e korlátozás kiskorúak érdekei, vagy az eljárásban résztvevő felek magánéletének védelme szempontjából szükséges, illetőleg annyiban, amennyiben ezt a bíróság feltétlenül szükségesnek tartja, mert úgy ítéli meg, hogy az adott ügyben olyan különleges körülmények állnak fenn, melyek folytán a nyilvánosság az igazságszolgáltatás érdekeit veszélyeztetné.

2. Minden bűncselekménnyel gyanúsított személyt mindaddig ártatlannak kell vélelmezni, amíg bűnösségét a törvénynek megfelelően meg nem állapították.

3. Minden bűncselekménnyel gyanúsított személynek joga van - legalább - arra, hogy

a) a legrövidebb időn belül tájékoztatásuk olyan nyelven, amelyet megért, és a legrészletesebb módon az ellene felhozott vád természetéről és indokairól;

b) rendelkezzen a védekezésének előkészítéséhez szükséges idővel és eszközökkel;

c) személyesen, vagy az általa választott védő segítségével védekezhessen, és ha nem állnak rendelkezésére eszközök védő díjazására, amennyiben az igazságszolgáltatás érdekei ezt követelik meg, hivatalból és ingyenesen rendeljenek ki számára ügyvédet;

d) kérdéseket intézzen vagy intéztessen a vád tanúhoz és kiegészíthesse, a mentő tanúk megidézését és kihallgatását ugyanolyan feltételek mellett, mint ahogy a vád tanút megidézik, illetve kihallgatják;

e) ingyenes tolmács álljon rendelkezésére, ha nem érti vagy nem beszéli a tárgyaláson használt nyelvet.”

A provokáció kérdésköréhez szorosan kapcsolódik, hogy ahogyan a kívülálló együttműködő személyek, úgy a fedett nyomozó vonatkozásában is bizonyos feltételek teljesülése esetén az állam lemond büntető igényének érvényesítéséről. Az Rtv. 67/A.§ szerint:

„(1) Bűncselekmény megalapozott gyanúja esetén az ügyész a feljelentést határozattal elutasítja, vagy a nyomozást megszünteti, ha a 64. § (1) bekezdésének *f*) pontja szerint a bünszervezetbe beépült fedett nyomozó által a szolgálati feladata teljesítése közben elkövetett bűncselekmény bűnüldözési érdeket szolgál, és az jelentősen meghaladja az állam büntetőjogi igényének érvényesítéséhez fűződő érdeket.

(...)

(3) Az (1) bekezdésben foglaltak nem alkalmazhatók, ha a fedett nyomozó olyan bűncselekményt követett el, amellyel más életét szándékosan kioltotta.”

Némi jogalkotói tautológia észlelhető abban, hogy a Be. 175.§ (2) bekezdése és 192.§ (2) bekezdése is tartalmaz ezzel gyakorlatilag egyező tartalmú szabályozást¹²⁵, mely szerint bűncselekmény elkövetésének megalapozott gyanúja esetén az ügyész a feljelentést határozattal elutasítja, illetve a nyomozást határozattal megszünteti, ha a bűncselekmény elkövetésével megalapozottan gyanúsítható fedett nyomozó a cselekményt szolgálati feladata teljesítése közben bűnüldözési érdekből követte el, és a bűnüldözési érdek jelentősebb, mint az, amely az állam büntetőjogi igényének érvényesítéséhez fűződik.

Mindazonáltal a Be. is kizárja ezen jogszabályhelyek alkalmazását, amennyiben a fedett nyomozó más életének szándékos kioltásával járó bűncselekmény elkövetésével gyanúsítható megalapozottan. Megjegyzendő, hogy az Rtv. a büntető igény érvényesítéséről való lemondást kizárólag a bünszervezetbe beépült fedett nyomozóval szemben teszi lehetővé. Ezen rendelkezés célja számomra nem világos, tekintettel arra, hogy a fedett nyomozó feladatának ellátáshoz nem feltétlenül szükséges a bünszervezetbe való beépülés, ugyanakkor az enélkül végzett álvásárlás is valósíthat meg bűncselekményt. A Vptv. és a Be. szabályozása már mentes ettől a kitételről.

Úgyszintén a bűnüldöző szervekkel titkosan együttműködő személyek, valamint a fedett nyomozó kapcsán kell szólnunk a fedőokirat kiállításáról és

¹²⁵ Ugyanakkor megjegyzendő, hogy a feljelentés elutasításával és a nyomozás megszüntetésével kapcsolatos szabályoknak valójában a Be.-ben kell szerepelniük, így az Rtv., valamint a Vptv. (amely szintén tartalmaz ilyen szabályozást) rendelkezései tűnnek funkciótlannak.

felhasználásáról, valamint a fedőintézmény létrehozása és működtetése kérdésköréről, tekintettel egyrészt arra, hogy mindez nagyrészt e személyekhez kapcsolható, másrészt arra, hogy ezen módszerek nem önállóan kerülnek alkalmazásra, hanem csupán valamely egyéb titkosszolgálati eszköz alkalmazásának leplezése, a legenda hitelesítése szempontjából játszanak szerepet, önmagukban nem alkalmasak információ gyűjtésére. Az Rtv. 64.§ (1) bekezdés c) pontja szerint a Rendőrség saját személyi állománya, valamint a vele együttműködő személy és rendőri jelleg leplezésére, védelmére fedőokiratot állíthat ki, használhat fel, fedőintézményt hozhat létre, és tarthat fenn. Ugyanezen szakasz (7) bekezdése korlátozást tartalmaz ezen titkos eszköz alkalmazásával kapcsolatban, amikor kimondja, hogy rendvédelmi szerv és nemzetbiztonsági szolgálat fedőintézményként, okmánya fedőokmányként csak az illetékes miniszter és az érintett szervezet országos vezetőjének tájékoztatásával alkalmazható, valamint a 68/B.§ (1) bekezdésének második mondata, amely szerint fedőintézményként költségvetési szerv nem hozható létre. Míg a fedőokirat célja, hogy birtokosa az ezen okirat által tanúsított hamis személyazonosság felhasználásával szerezzon információkat, addig a fedőintézmény alapvetően a jogellenes tevékenységet végző gazdálkodó szervezetek feltárásának kiváló eszköze, így különös jelentőséggel bír a gazdasági bűnözés elleni küzdelem területén. Mindemellett pedig a fedőintézményeknél elhelyezhetők a fedett nyomozók, bizalmi személyek.

A fedőokirathoz és a fedőintézményhez hasonlóan szintén a bűnüldöző szervekkel való titkos együttműködés leplezését célozza az Rtv. 64.§ (8) bekezdése is, amennyiben lehetővé teszi különböző közhiteles nyilvántartásokban hamis adatok, ún. fedőadatok elhelyezését:¹²⁶

„A Rendőrség az informátor, a bizalmi személy, a Rendőrséggel titkosan együttműködő más személy, a fedett nyomozó, valamint a fedőokirat és a fedőintézmény védelme érdekében a közigazgatási nyilvántartásokban, így különösen a személyiadat- és lakcímnnyilvántartásban, a személyi igazolvány nyilvántartásban, az anyakönyvi nyilvántartásban, az úti okmány nyilvántartásban, a gépjárművezetői engedély és gépjármű nyilvántartásban, az ingatlan-nyilvántartásban, a cégnyilvántartásban

¹²⁶ Amely szükségszerűen kapcsolódik a fedőokirat, fedőintézmény köréhez.

fedőadatokat helyezhet el. A fedőadatokat törölni kell, ha az elhelyezés alapjául szolgáló bűnüldözési érdek megszűnt.”

Természetesen az informátorok, bizalmi személyek és a fedett nyomozók alkalmazása nem csupán az ezt megelőző, valamint a jelen alfejezetben vázolt problémákat veti fel, hanem ebben a körben merül fel például az a körülmény, hogy az együttműködés titkosságából fakadóan sokszor éppen az egyéb bűnüldöző szervek – akiknek a műveletről nincsen tudomásuk – akadályozhatják meg a titkos adatgyűjtés sikeres elvégzését, hiszen számukra a fedett nyomozó is bűnöző. Ugyanakkor megjegyzem, hogy hazánkban a Szervezett Bűnözés Elleni Koordinációs Központ egyik alapvető feladata a működése által érintett körben éppen a párhuzamos felderítések kiküszöbölése (a koordináció), amellet, hogy adatgyűjtő, -kezelő, -továbbító és elemző funkciót is betölt, együttműködve a Legfőbb Ügyészséggel, az Országos Rendőrfőkapitánysággal, a Vám- és Pénzügyőrséggel, a Nemzetbiztonsági Hivatallal, az Információs Hivtallal, a Nemzetbiztonsági Szakszolgálatlal, a Katonai Biztonsági Hivatallal és a Katonai Felderítő Hivatallal.¹²⁷

Mindemellett e titkos eszközök diszfunkcióihoz sorolhatjuk a legenda hosszú ideig tartó fenntartásából eredően a komoly személyiségbeli változások lehetőségét, az eredeti jellemhez képest inadekvát viselkedés-minták mindennapi, hosszú időn át tartó követésének kényszeréből fakadó változásokat, sőt az értékek esetleges átértékelését. Hasonlóképpen felvet kérdéseket az a körülmény, hogy amennyiben a bűnüldöző szervek részéről kétség merül fel a fedett nyomozóként a bűnszervezetbe beépült személy, illetve a bizalmi személy, informátor megbízhatóságát illetően és ezt titkos eszközök újabb bevetésével kívánják ellenőrizni, akkor ezzel szintén hozzájárulnak a titkos műveletek hálózatának egyre bonyolultabb voltához.¹²⁸

¹²⁷ Lásd a szervezett bűnözés, valamint az azzal összefüggő egyes jelenségek elleni fellépés szabályairól szóló 1999. évi LXXV. törvény, valamint a Szervezett Bűnözés Elleni Koordinációs Központról szóló 305/2006. (XII. 23.) Kormányrendelet.

¹²⁸ Mindezekkel valamint az egyéb, a titkosszolgálati eszközök kapcsán felmerülő diszfunkciókkal kapcsolatban lásd Marx, Gary T. (1988), i. m., 129-179. o.

5.2.2.3 A puhatolás

A puhatolás valójában az adatgyűjtés, adatellenőrzés azon formája, amely esetében az információk kérésnek valódi célját a bűnüldöző hatóság titokban tartja.¹²⁹ Az Rtv. alapján ilyenfajta tevékenységet végezhet a fedett nyomozó is, azonban az alanyok köréből a fedett nyomozót a törvény csak kiemeli, s nem korlátozza ezen személyre a puhatolás elvégzésére való jogosultságot. Valójában puhatolást a bűnüldöző szervek bármely tagja végezhet. A puhatolás során a hatóság tagja valódi céljának leplezése mellett olyan irányított kérdéseket tesz fel a célszemélynek, amelyek megválaszolásával ezen személy a bűnüldözés számára adott esetben rendkívül lényeges adatokat szolgáltat, anélkül, hogy erről tudomással bírna.

Mindezekből kifolyólag a puhatolás nem megtévesztő titkos eszköz, hiszen, csupán információk gyűjtésére szolgál, azonban a valódi szándék leplezése mellett.

Nagyon fontos, hogy a puhatolást végző személy messzemenőig tisztában legyen az érintett személy jellemzőivel, hiszen ezek felhasználásával kell a bizalmába férkőznie, illetve a legendáját a szükséges körültekintéssel építse fel, de mindig ügyeljen arra, hogy a mesterkélttség látszatát kerülje (ugyanakkor a lelepleződés veszélyét hordozza magában a túlzottan agresszív kérdés is). Hasonlóan a fedett nyomozó szerepvállalása kapcsán kifejtettekhez, a puhatolás elvégzése során is kerülni kell a provokációt.

A puhatolás alapvető célja nem bizonyítási eszközök beszerzése, sokkal inkább olyan információk leplezett céllal történő gyűjtése, amelyek a felderítés, nyomozás előbbre vitelét szolgálják, illetve például megfigyelés, telefonlehallgatás stb. alkalmazásának előkészítéséhez járulnak hozzá. Természetesen nem zárható ki az így megszerzett adatok közvetlen bizonyítékkénti felhasználása sem, azonban ekkor elengedhetetlenül szükségesnek mutatkozik a puhatolást végző személy, illetőleg az ennek során

¹²⁹ A puhatolás kriminalisztikai kérdéseire vonatkozóan lásd Bócz Endre (szerk.) (2004), i. m., 753-757. o.

információt szolgáltató egyén tanúkénti kihallgatása, többek között az adatszerzés körülményeire vonatkozóan, amelyek a bizonyíték beszerzésének jogszerűségét illetően alapvető fontosságúak.

5.2.2.4 A megfigyelés

Alapvetően a megfigyelés mint titkos eszköz lényege, hogy az eljáró hatóság tagjai egy adott személyt, tevékenységét figyelemmel kísérik, anélkül, hogy ez a személy minderről tudomással bírna; ez történhet technikai eszközök felhasználásával vagy anélkül.¹³⁰ Mindazonáltal jelen alfejezetben csupán a bírói engedélyhez nem kötött titkos megfigyelés szabályaira óhajtok kitérni, tekintettel arra is, hogy a magánlakásban történtek megfigyelése bírói engedélyhez kötött, s az ebbe a körbe tartozó eszközök tárgyalását a következő fejezetben tartom célszerűnek.

Az Rtv. 64.§ (1) bekezdés d) pontja szerint a Rendőrség:

„a bűncselekmény elkövetésével gyanúsítható és vele kapcsolatban lévő személyt, valamint a bűncselekménnyel kapcsolatba hozható helyiséget, épületet és más objektumot, terep- és útvonalszakaszt, járművet, eseményt megfigyelhet, arról információt gyűjthet, az észlelteket hang, kép, egyéb jel vagy nyom rögzítésére szolgáló technikai eszközzel (...) rögzítheti”.

Míthogy a megfigyelés fogalmilag figyelemmel kísérést takar, s semmiféle aktív beavatkozást nem foglal magába – mindazonáltal a beavatkozás a megfigyeléssel összhangban alkalmazott más eszköz bevetésével természetesen elképzelhető -, ezen eszköz a nem megtévesztő titkos eszközök csoportjában helyezhető el a korábban kifejtett Gary T. Marx-féle osztályozás rendszerében.

Fontos megjegyeznünk, hogy ezen eszköz nem csupán a feltételezett elkövetővel, hanem a vele kapcsolatban lévő személyekkel szemben is alkalmazható, sőt nem is szükséges konkrét személlyel szemben bevetni, tekintettel arra, hogy a törvény lehetővé teszi épület, útszakasz stb.

¹³⁰ V. ö. Joubert, Chantal – Bevers, Hans (1996), i. m., 127. és 133-134. o., valamint Van Asbeck, Feico (1997), „Regulating Special Investigative Methods: National and International Requirements”, in: Den Boer, Monica (szerk.), i. m., 72. o.

megfigyelését is, ekképpen szükségszerűen titkos megfigyelés alá kerül mindenki, aki az adott épület környékén jár, a megfigyelt útvonalon közlekedik stb. Ezen eszköz, a korábbiakban kifejtetteknek megfelelően, nem csupán a bűncselekménnyel, illetve annak feltételezett elkövetőjével kapcsolatos adatok beszerzését teszi lehetővé, hanem kitűnően alkalmazható más titkos módszerekkel együtt (például az ellenőrzött szállítás egy formáját is felfoghatjuk a fedett nyomozó alkalmazása és a megfigyelés egy sajátos kombinációjaként), továbbá remek segítségül szolgálhat egyrészt annak megítéléséhez, hogy például a fedett nyomozó nem forog-e veszélyben, mekkora lelepleződésének kockázata, másrészt pedig a titkosan együttműködő személy és a fedett nyomozó megbízhatóságának ellenőrzéséhez is. Mindazonáltal álláspontom szerint a „vele kapcsolatban lévő” kitétel törvénybe iktatásával a megfigyelés alkalmazása meglehetősen parttalanná válik, hiszen ebben az esetben nem arról van szó, hogy az adott titkos művelet kívülálló személyt elkerülhetetlenül érint, hanem kifejezetten olyan személlyel szemben kerülhet alkalmazásra, akivel szemben semmiféle, bűncselekmény elkövetésére utaló adat egyáltalán nem merült fel. Vele szemben a magánszférához való jog megsértését eredményező – s minthogy a bírói engedélyhez nem kötött eszközök körébe tartozik, mindenféle bírói kontrollt nélkülöző – titkos információgyűjtésnek azon az alapon van helye, hogy egy bűncselekmény elkövetésével gyanúsítható személlyel közelebbről meg nem határozott, egyáltalán nem definiált, azaz bármilyen elképzelhető kapcsolatban van, melynek tartalmi elemeit, különösen a bűnüldözés alapjául szolgáló kritériumait egyáltalán nem határozza meg - mindez véleményem szerint gyökeresen ellentmond a normavilágosság, a kiszámíthatóság, az ultima ratio alapelveinek.

A megfigyelés ezen formájához a jogalkotó nem kíván meg bírói engedélyt, tekintettel arra, hogy – az engedélyhez nem kötött többi titkos eszközhöz hasonlóan – ezen módszer alkalmazása nem jelent olyan közvetlen beavatkozást az egyén magánszférájába, mint az engedélyhez kötött titkos adatgyűjtés eseteiben (mint ahogyan a magánlakásban történtek technikai

eszközzel történő megfigyelése és rögzítése kétségtelenül súlyos megsértése a magánélethez való jognak).¹³¹

A megfigyelés alapvetően vizuális nyomon követést jelent, nem kizárt azonban például az audioeszközök alkalmazása sem. A megfigyelés kiterjedhet szárazföldön, föld alatt, vízben, vízben, levegőben történt események figyelemmel kísérésére is, az egyetlen korlátot ebben a vonatkozásban a magánlakásnak minősülő helyiségek képezik. Az Rtv. a magánlakás fogalmát egyébként meglehetősen tágan értelmezi a titkos információgyűjtés körében, amikor kimondja, hogy magánlakás a lakás (üdülő, nyaraló vagy a lakás céljára használt egyéb helyiség, létesítmény, tárgy), az ahhoz tartozó nem lakás céljára szolgáló helyiség, létesítmény, bekerített terület, valamint a nyilvános vagy a közönség részére nyitva álló helyen kívül minden más helyiség vagy terület is. Minthogy ez a típusú megfigyelés azonos szabályok mentén folytatható a nyomozás elrendelését követően is, érdemes megjegyezni, hogy a Be. hasonlóan széles körűen értelmezi a magánlakás fogalmát. A Be. 200.§ (5) bekezdése alapján magánlakásnak minősül a lakás, a lakás céljára használt egyéb helyiség, tárgy, a lakáshoz tartozó nem lakás céljára szolgáló helyiség, az ezekhez tartozó bekerített hely, továbbá a nyilvános vagy a közönség részére nyitva álló helyen kívül minden más helyiség vagy terület.

A megfigyelés rendkívül fontos helyet foglal el a nemzetközi együttműködés rendszerében is – ami a titkosszolgálati eszközöket érinti -, így a határon átnyúló alkalmazásával kapcsolatos kérdések alapul szolgálhatnak a

¹³¹ Mindazonáltal nem értek egyet az Rtv. miniszteri indokolásában foglalt azon megállapítással, hogy az engedélyhez nem kötött titkos eszközök nem igényelnek különös törvényi garanciákat (az emberi jogok sérelmének reális veszélyét ezen módszerek is vitathatatlanul magukban hordozzák), tekintettel arra, hogy garanciákra ehelyütt is szükség van (célok, eszközök, felhasználásokra jogosultak törvényi meghatározása, esetenként ügyészi engedélyezés, amelyek álláspontom szerint a nyílt eszközökhöz képest így is többlet-biztosítékokat jelentenek), mindazonáltal a bírói engedélyezéstől és a folyamatos bírói kontroll lehetőségétől a felderítés hatékonysága, az alkalmazás rugalmassága érdekében el lehet tekinteni. Ezzel kapcsolatosan utalni kívánok Grmela Zoltán álláspontjára, aki már a rendőrségi törvény hatálybalépését megelőzően hangsúlyozta a garanciális elemek jelentőségét a szabályozásban, s példaként az Egyesült Államok részletes szabályozásának tükrében vitatta a törvény akkor még csupán javaslat formájában lévő szövegváltozatának helytálló voltát: Grmela Zoltán (1993), „A titkos információgyűjtésről”, *Belügyi Szemle*, 1993/3. szám, 43-50. o.

megfigyelés módszerének alaposabb elemzéséhez, amelyekre azonban - tematikai okokból kifolyólag – a 7. fejezet keretei között óhajtok kitérni.

5.2.2.5 Az ellenőrzött szállítás

Az ellenőrzött szállítás széles értelemben vett fogalma szerint ezen eszköz lényege, hogy lehetővé teszi illegális áruknak az adott ország(ok) területére való behozatalát, azon való átszállítását, illetőleg onnan való kivitelét az adott állam(ok) hatáskörrel rendelkező hatóságának tudomásával és ellenőrzése alatt, abból a célból, hogy a szállítmánnyal összefüggő bűncselekmények és az azok elkövetésében szerepet játszó személyek minél szélesebb körben felderítésre kerüljenek. Ez magában foglalhatja például az ember-, fegyver-, szerv- vagy kábítószer-kereskedelem adott útvonalának és a kapcsolódó bűnözői csoportoknak, bűnszervezeteknek a feltérképezését. Ez tehát valójában a hatóságok beavatkozásának a bűncselekmény felfedezéséhez képest későbbi időpontra való megszervezését is jelenti, annak érdekében, hogy a szállítmánnyal összefüggő bűnözésről (konkrétan és általában is) minél több információt gyűjtsenek be.

A titkos felderítés célját szolgáló eszközök Gary T. Marx által alkalmazott tipológiáját tekintve az ellenőrzött szállítás alapvetően a nem megtévesztő titkos eszközök csoportjába sorolható, abban az esetben azonban, amikor a szállítmányt fedett nyomozó is kíséri, vagy éppen amikor a szállított áru egy részének a hatóságok általi kicserélésére kerül sor, az eljáró tisztviselők már aktív szereplőivé válnak az eljárásnak, így ebben az esetben megtévesztő titkos eszközről beszélhetünk.

Önmagában az ellenőrzött szállítás fogalma is vethet fel kérdéseket. Végrehajtására lehetőség van úgy, hogy az eljáró tisztviselők csupán figyelemmel kísérik a szállítmányt („monitored delivery”, nem megtévesztő titkos eszköz), valamint úgy is, hogy a szállításban fedett nyomozó is részt vesz, s lehetősége van a szállítmányba való beavatkozásra („controlled

delivery”, megtévesztő titkos eszköz). Ezen utóbbi eset kapcsán tehát lehetőség nyílik nem csupán arra, hogy a bűnüldöző hatóságok nyomon kövessék a szállítmányt és egy későbbi, előre eltervezett időpontban, összehangolt műveletek eredményeként „lecsapjanak” a szállítmányra, hanem arra is, hogy aktívan beavatkozzanak már a szállítás alatt, anélkül, hogy az ellenőrzés – és természetesen a beavatkozás - tényét fel kellene fedniük. Ezzel kiküszöbölhető annak veszélye, hogy az elkövetők elfogásának és a szállítmány megszerzésének sikertelensége esetén a hatóságok egy rendkívül költséges és veszélyes, rengeteg munkát és igen magas szintű koordinációt igénylő művelet eredményeként csupán annyit tesznek, hogy biztosítják, hogy az illegális áruk minden külső zavaró tényezőtől mentesen kerüljenek forgalomba a célállomáson, továbbá ekkor mintát is vehetnek a szállított anyagból, tárgyakból, ami a későbbiekben, a bizonyítási eljárás során történő felhasználás szempontjából is fontos, ugyanakkor éppen erre tekintettel rendkívüli körülményt igényel.

Az Rtv. csupán utal arra a körülményre, hogy az engedélyhez nem kötött titkos információgyűjtés keretében az ellenőrzött szállítás módszere is alkalmazható, amikor a 68/F.§ d) pontjában meghatározza az ellenőrzött szállítás fogalmát. Ezen definíció szerint:

„ellenőrzött szállítás: a nyomozó hatóság olyan leplezett tevékenysége, amelynek során - a nemzetközi együttműködés keretében, folyamatos és fokozott ellenőrzés mellett - lehetővé teszi a megfigyelés alatt álló elkövető számára az általa birtokolt, a bűncselekménye tárgyi bizonyítási eszközét képező dolognak az ország területére történő behozatalát, más ország területére irányuló kivitelét, az ország területén történő átszállítását annak érdekében, hogy a bűncselekmény elkövetői a lehető legszélesebb körben felderíthetők legyenek, a nemzetközi bűncselekmény tényállása megállapíthatóvá váljék”.

Az Rtv. 64.§ (1) bekezdés f) pontja kifejezetten lehetővé teszi, hogy az ellenőrzött szállításban fedett nyomozó működjön közre, ugyanakkor egyidejűleg a titkosan együttműködő személyeket ebből a körből implicite kizárja, ami az ellenőrzött szállítás végrehajtásával kapcsolatos kiemelkedő gondosság szükségességére és a sikertelenség esetén prognosztizálható komoly veszélyekre és következményekre is tekintettel, teljességgel indokolt.

Kiemelendő, hogy az Rtv. által adott definíció a nemzetközi bűncselekmények körében teszi lehetővé az ellenőrzött szállítás alkalmazását, azonban napjaink nemzetközi büntetőjogi szakirodalmában a „nemzetközi bűncselekmény” kifejezés leegyszerűsítve azon deliktumokat takarja, amelyeket szupranacionális, nemzetközi jogforrások nyilvánítanak büntetendővé és amelyek elbírálására nemzetközi törvényszékek (is) hatáskörrel bírnak. Ezen bűncselekmények további jellemzője, hogy az emberiséget, az államok összességének érdekeit érintő cselekményeket takarnak (például népiirtás). Ezzel szemben az ellenőrzött szállítás a mai fogalmaink szerinti ún. transznacionális bűncselekményekkel kapcsolatosan alkalmazható, amelyeket a belső jog nyilvánít büntetendővé (azaz nincsen szűkebb értelemben vett nemzetközi jogi alapjuk) és kizárólag a nemzeti bíróságok bírnak hatáskörrel elbírálásukra (például embercsempészás, kábítószer-kereskedelem). Ezen bűncselekmények a határon átnyúló bűnözés legjellemzőbb megnyilvánulásai, azonban nem nemzetközi bűncselekmények a kifejezés modern büntetőjogi értelmében.¹³²

Tekintettel arra, hogy az ellenőrzött szállítás elsősorban a határon átnyúló bűnözőzés keretében alkalmazott titkos eszköz, feltétlenül szükségesnek tartom a nemzetközi együttműködésben irányadó szabályozás felvázolását is, melyre azonban a dolgozat 7. fejezetében keríték sort a kooperáció összefüggései keretében.

5.2.2.6 A csapda

Az Rtv. 64.§ (1) bekezdés e) pontja szerint a Rendőrség:

„a bűncselekmény elkövetőjének leleplezésére vagy a bizonyítás érdekében - sérülést vagy egészségkárosodást nem okozó - csapdát alkalmazhat”.

A csapda, mint kriminalisztikai eszköz lényege, hogy alkalmazása során a bűncselekmény elkövetésével, illetőleg az elkövető kilétével kapcsolatos

¹³² V. ö. például M. Nyitrai Péter (2002), *Nemzetközi bűnügyi jogsegély Európában*, KJK-Kerszöv Jogi és Üzleti Kiadó Kft., Budapest, 24-25. o.

információk, nyomok kerülnek rögzítésre. A csapda egy olyan konspiratív módon, titkosan alkalmazott krimináltechnikai eszköz, módszer, amely bűncselekmény-sorozat megszakítását, bizonyítását és az elkövető leleplezését teszi lehetővé.¹³³ A csapda telepítése feltételezi, hogy a hatóságnak már az adott ügyvel kapcsolatban információk vannak a birtokában, ugyanis a csapda sikeres alkalmazásához ismerni kell a célszemély szokásait, észlelési képességeit, életkörülményeit stb.

A csapdának négy alapvető változatát különíthetjük el, ezek a nyomcsapda, a tárgycsapda, az elektronikus csapda és a vegyszeres csapda.¹³⁴ A nyomcsapdák körébe tartozik például az ujjnyom-csapda, a tárgycsapda lehet például a gépjárműlopás felderítése érdekében a veszélyeztetett helyen elhelyezett „csali-autó”, az elektronikus csapda takarhat fotó- illetve videocsapdát, míg a vegyszeres csapdára példa lehet az érintett tárgy olyan festékkel történő megfestése, amely észrevétlen, azonban kiváló nyomrögzítő tulajdonsággal bír. Különösen a tárgycsapda alkalmazása során bírhat jelentőséggel a művelet sikere szempontjából, ha mindezt titkos megfigyeléssel kombinálja a bűnüldöző hatóság. Valamennyi csapda esetében alapvető törvényi követelmény, hogy annak bevetése ne okozzon sérülést vagy egészségkárosodást. Mindehhez hozzátehetjük, hogy miután a csapda alkalmazása is aktív beavatkozást jelent a bűncselekmény elkövetésének körülményeibe, így alkalmas a személyi, tárgyi környezet befolyásolására (míg például a megfigyelés, telefonlehallgatás önmagában „csupán” adatok rögzítését teszi lehetővé), ezen titkos eszköz esetében is fontos a provokáció elkerülése.

A csapda fent említett négy alapvető fajtája mellett elkülöníthetünk egy ötödik típust, amelyet személyi csapdának nevezünk. Ennek alkalmazására az Rtv. 64.§ (1) bekezdés g) pontja jogosítja fel a Rendőrséget, amikor kimondja, hogy

¹³³ Bócz Endre (szerk.) (2004), i. m., 737. o.

¹³⁴ A csapdáról részletesen lásd Bócz Endre (szerk.) (2004), i. m., 737-744. o.

„ha a bűncselekmény megelőzésére, felderítésére, az elkövető elfogására, kilétének megállapítására nincs más lehetőség, a sértettet szerepkörében - életének, testi épségének megóvása érdekében - rendőr igénybevitelével helyettesítheti.”

Ebben az esetben arról van szó, hogy a potenciális sértett szerepkörébe egy rendőr helyezkedik, s olyan területen „lép akcióba”, ahol adott bűncselekmény (tipikusan személy elleni, nemi erkölcs elleni deliktumok) elkövetése meglehetősen gyakori, és ennek során olyan magatartást tanúsít, amellyel önmaga viktimizációjának a lehetőségét maximálisra növeli (feltűnő ruházat, viselkedés, az eddigi áldozatok magatartás-mintájának követése stb.). Ebben a körben különös óvatosságot kíván meg a provokáció, a felbujtói magatartás elkerülése, a csapda szerepét vállaló személy tevékenysége nem terjedhet túl a bűnelkövetés lehetőségének megteremtésén, azonban ekkor is fontos mérlegelni, hogy mi tartozhat a provokáció fogalmi körébe.¹³⁵ Mindazonáltal fontos természetesen a beavatkozás megfelelő előkészítése és időzítése is, amely különösen a csapda megfigyeléssel kombinált alkalmazásával biztosítható. Egyúttal az eszközök ilyenén bevetése nagyban hozzájárulhat az akcióban közvetlen szerepet vállaló rendőr biztonságának megőrzése körében is.

Láthatjuk, hogy a törvény az általános céloktól szűkebben vonja meg azon célok körét, amelyek elérése végett személyi csapda alkalmazható. Ez teljesen logikus, figyelembe véve a fent leírtakat, hiszen ezen eszköz rendeltetészerű, sikeres alkalmazása során mindenképpen sor kerül e célok elérésére, ezzel szemben életszerűtlen lenne a magát bűnelkövetés potenciális áldozatává tévő személytől és a hatóság részéről beavatkozóktól megkövetelni, hogy tevékenységük a bizonyítási eszközök begyűjtésén túl ne terjeszkedjen. Mindezek alapján az a tény, hogy az Rtv. a személyi csapda esetében a célok körét leszűkítette, a gyakorlat szempontjából semmiféle jelentőséggel nem bír, sokkal inkább a jogalkotói precizitás megnyilvánulásaként értékelhető. Ugyanakkor feltétlenül szükséges hangsúlyozni, hogy a személyi csapda kizárólag ultima ratio jelleggel

¹³⁵ V.ö. Balla Lajos (2007), „Adalékok a titkos információgyűjtés, valamint a titkos adatszerzés kriminalisztikai és eljárési problémáihoz”, <http://www.debreceniitelotabla.hu/doc/bunteto/TitkosAdatgyujtes.pdf>, 46.o.

alkalmazható, azaz abban az esetben, ha a kívánt célok elérésére egyáltalán nincs más lehetőség.

5.2.2.7 Telefonlehallgatás a sértett bejegyzésével

Habár alapvetően a telefonlehallgatásként ismert titkos eszköz alkalmazása bírói engedélyhez kötött, lehetőség van a telefonvonalon továbbított közlések tartalmának megismerésére ilyen engedély hiányában is, amennyiben a bűncselekmény potenciális sértettje erre vonatkozó kifejezett, írásbeli kérelmet nyújt be. Ezen titkosszolgálati eszköz igénybevételének feltételeit az Rtv. 64.§ (6) bekezdése szabályozza:

„Az életet, a testi épséget, a vagyont veszélyeztető fenyegetés, zsarolás, bűncselekményre való felbujtás esetén a Rendőrség a használó írásbeli kérelmére a használatában lévő készüléken folytatott telefonbeszélgetés útján továbbított közlés tartalmát a kérelemben foglalt időhatáron belül megismerheti, azt technikai eszközzel rögzítheti. Az ügyben keletkezett és rögzített érdektelen információt haladéktalanul meg kell semmisíteni.”

Rögzíthetjük tehát, hogy a törvény csupán meghatározott bűncselekményfajták esetén teszi lehetővé ezen módszer alkalmazását (ezen kívül csupán az adatszerzés esetében találkozhatunk még ilyen feltétellel a külső engedélyhez nem kötött titkos információgyűjtés keretében). Mint már említettem, a telefonlehallgatás ezen formája az egyik fél kifejezett, erre irányuló, írásbeli kérelme alapján alkalmazható, mely kérelem meghatározza a művelet időbeli korlátját is. Lehetőséget kínál a törvény arra, hogy a Rendőrség ne csupán valós időben ismerje meg az érintett készülék(ek)en folytatott beszélgetések tartalmát, hanem azokat technikai eszköz segítségével rögzítse is, későbbi felhasználás, elemzés végett.

Tekintettel arra, hogy a Vptv. nem rendelkezik a telefonbeszélgetésnek a sértett bejegyzésével történő lehallgatásáról, ezen speciális eszköz alkalmazására a Vám- és Pénzügyőrségnek nincsen felhatalmazása, így az ezen bűnüldöző hatóság által foganatosítani kívánt telefonlehallgatáshoz minden esetben bírói engedély szükséges.

5.2.2.8 Adatkérés

Az adatoknak a művelet titkokban tartása mellett történő igénylésére, az adatokhoz való hozzáférésre vonatkozó alapvető szabályozást az Rtv. tartalmazza. Az Rtv. 68.§-a szerint:

„(1) A Rendőrség titkos információgyűjtésre felhatalmazott nyomozó szervének vezetője az ügyész jóváhagyásával a kétévi vagy ennél súlyosabb szabadságvesztéssel büntetendő, szándékos bűncselekmény felderítése érdekében az ügygel összefüggő adatok szolgáltatását igényelheti az adóhatóságtól; a szolgáltatást nyújtó postai szolgáltatótól, elektronikus hírközlési szolgáltatótól; az egészségügyi és a hozzá kapcsolódó adatot kezelő szervtől; továbbá a banktitoknak, értékpapírtitoknak, pénztártitoknak és egyéb üzleti titoknak minősülő adatot kezelő szervtől. A nyomozó szerv az adatszolgáltatás teljesítésére határidőt jelölhet meg. Az adatszolgáltatás ingyenes és nem tagadható meg. Az így kapott információ csak a megjelölt célra használható fel.

(2) Halaszthatatlan intézkedésként, ha a késelem veszéllyel jár és az ügy kábítószer-kereskedelemmel, terrorizmussal, illegális fegyverkereskedelemmel, pénzmosással vagy szervezett bűnözéssel függ össze, az adatigényléshez az ügyész előzetes jóváhagyása nem kell, és azt haladéktalanul teljesíteni kell. Ez esetben a megkeresést „halaszthatatlan intézkedés” jelzéssel kell ellátni. Az ügyész jóváhagyása iránt a megkereséssel egyidejűleg intézkedni kell. Ha az ügyész a jóváhagyását megtagadja, a Rendőrség az így beszerzett adatokat haladéktalanul megsemmisíti.

(3) A biztonsági követelmények érvényesítése érdekében a társadalombiztosítási, egészségügyi, adóelszámolási, költségvetési, pénzügyi, statisztikai adatszolgáltatással, a maradó irat védelme érdekében végzett levéltári ellenőrzéssel, valamint a speciális működési költségek körébe tartozó valutafelhasználással kapcsolatos eljárási szabályokat - a törvényi előírások keretei között - a Rendőrség és a tárgykör szerint illetékes szervezetek külön megállapodásban rögzíthetik.”

A fentiekből kitűnően az adatkérés egy titkos megkeresés alapján valósul meg, melynek során a Rendőrség jogosult olyan adatok megismerésére is, amelyek egyébként valamilyen titokkörbe tartoznak. Mindazonáltal ezen eszköz alkalmazására nincs lehetőség minden bűncselekmény esetén, csupán a kétévi vagy ennél súlyosabb szabadságvesztéssel fenyegetett szándékos deliktumok felderítése kapcsán folyomódhat a Rendőrség a titkos adatkéréshez. Alapesetben ezen eszköz bevetéséhez előzetes ügyészi engedélyre van szükség, mindazonáltal a törvény a bűnüldözés hatékonyságának biztosítása érdekében ezen előzetes engedélyezés alól kivételt tesz, amennyiben a késelem veszéllyel járna és az ügy kábítószer-kereskedelemmel, terrorizmussal, illegális fegyverkereskedelemmel, pénzmosással vagy

szervezett bűnözéssel függ össze. Ezen halaszthatatlan intézkedés esetén is szükséges az ügyészi engedély pótlólagos beszerzése, ugyanis annak hiányában a beszerzett adatokat meg kell semmisíteni, azok semmiféle célra nem használhatók fel. Amennyiben az adatok beszerzése a törvényi előírásoknak megfelelően, ügyészi engedély birtokában történt, az információk felhasználásának korlátját képezi a célhoz kötöttség elve.

A Vptv. az Rtv.-vel alapjaiban megegyező szabályozást tartalmaz ezen titkos eszköz vonatkozásában, azonban a halaszthatatlan intézkedés lehetőségét szűkebb körben biztosítja, amennyiben rögzíti, hogy arra csupán kábítószerrel való visszaéléssel vagy szervezett bűnözéssel összefüggésben van lehetőség:

„26. § (1) A felhatalmazott szervek vezetői az ügyész jóváhagyásával a kétévi vagy ennél súlyosabb szabadságvesztéssel büntetendő, szándékos bűncselekmény felderítése érdekében az ügyvel összefüggő adatok szolgáltatását igényelhetik az adóhatóságtól, a szolgáltatást nyújtó postai, elektronikus hírközlési szolgáltatótól, az egészségügyi és a hozzá kapcsolódó adatot kezelő szervtől, továbbá a banktitoknak, értékpapírtitoknak, pénztáritoknak és egyéb üzleti titoknak minősülő adatot kezelő szervtől. A felhatalmazott szervek az adatszolgáltatás teljesítésére határidőt jelölhetnek meg. Az adatszolgáltatás ingyenes és nem tagadható meg. Az így kapott információ csak a megjelölt célra használható fel.

(2) Halaszthatatlan intézkedésként, ha a késedelem veszéllyel jár és az ügy kábítószerrel való visszaéléssel vagy szervezett bűnözéssel függ össze, az adatigényléshez az ügyész előzetes jóváhagyása nem kell, és azt haladéktalanul teljesíteni kell. Ez esetben a megkeresést „halaszthatatlan intézkedés” jelzéssel kell ellátni. Az ügyész jóváhagyása iránt a megkereséssel egyidejűleg intézkedni kell. Ha az ügyész a jóváhagyását megtagadja, a felhatalmazott szervek az így beszerzett adatokat haladéktalanul megsemmisítik.”

A Rendőrségre és a Vám- és Pénzügyőrségre vonatkozó eltérő szabályozás összefüggésben van azzal a körülménnyel, hogy a Rendőrség általános nyomozó hatóság, míg a Vám- és Pénzügyőrség nyomozati hatásköre speciális¹³⁶, ugyanakkor a fenti szabályozás mellett a Vám- és Pénzügyőrség nem alkalmazhatja a sértett beleegyezésével fogatosított telefonlehallgatást a nyomozati hatáskörének jelentős részét képező gazdasági bűncselekmények esetében, amennyiben az nem függ össze

¹³⁶ V.ö. Be. 36.§

szervezett bűnözéssel (vagy éppen az eljárás adott szakaszában erre vonatkozóan nem merült el adat).¹³⁷

5.2.3 A bírói engedélyhez kötött titkos információgyűjtés

Az Rtv. alapján a bírói engedélyhez kötött titkos eszközök alkalmazására ugyanazon célokból kerülhet sor, amelyek az engedélyhez nem kötött titkos módszerek kapcsán is irányadók. Mindazonáltal ezen különleges eszközök bevetését további feltételekhez köti a jogalkotó. Egyrésztől csupán súlyos bűncselekmények esetén van helye bírói engedélyhez kötött titkos eszközök felhasználásának. Az Rtv. 97.§ (1) bekezdés i) pontja alapján súlyos bűncselekmény az a bűntett, amelyet a törvény ötévi, vagy ennél súlyosabb szabadságvesztéssel fenyeget. Amennyiben az elérni kívánt cél a bűncselekmény gyanúja miatt körözött személy felkutatása, ezen említett feltétel teljesülése elegendő az e körbe tartozó titkosszolgálati eszközök bevetéséhez. Abban az esetben azonban, ha más cél elérésére kívánja a Rendőrség igénybe venni a bírói engedélyhez kötött titkos információgyűjtés lehetőségét, azt akkor is megteheti, ha a szóban forgó deliktum bár nem minősül súlyos bűncselekménynek, azonban

- üzletszerűen vagy bűnszövetségben elkövetett, három évig terjedő szabadságvesztéssel büntetendő bűncselekmény,
- az emberkereskedelem, a tiltott pornográf felvétellel visszaélés, a kitarthatóság, a kerítés, az embercsempészás, a hivatali visszaélés és a bűnpártolás három évig terjedő szabadságvesztéssel fenyegetett alakzata,
- visszaélés minősített adattal bűncselekménye,

¹³⁷ Itt utalok arra, hogy a jogszabály nem határozza meg, hogy mi tartozik a szervezett bűnözéssel összefüggő ügy fogalma alá sem definíció, sem pedig utaló szabály formájában (az 1999. évi LXXXV. törvény 4.§ s) pontja tartalmaz ilyen értelmező rendelkezést a saját szabályozási körére vonatkoztatván), ami a jogbiztonság nézőpontjából (is) aggályosnak tekinthető.

- súlyos bűncselekmény vagy az előzőekben meghatározott bűncselekmény kísérlete, valamint - ha az előkészületet a törvény büntetni rendeli - előkészülete

Ezen feltételrendszert a 2007. évi CLXXI. törvény iktatta az Rtv.-be 2008. január elsejei hatállyal. Az ezt megelőzően hatályban volt rendelkezések álláspontom szerint több vonatkozásban sem feleltek meg a titkos információgyűjtés szabályozására vonatkozó követelményeknek, melyek közül ehelyütt csupán a legfontosabbakat emelném ki.

Tekintettel arra, hogy a törvény és egyéb jogszabályok sem tartalmazzak, s nem is tartalmaztak útmutatást arra vonatkozóan, hogy mit érthetünk „terror vagy terror jellegű” bűncselekmény alatt, rögzíthetjük, hogy ez a feltétel korántsem felelt meg az egyértelműség, a normavilágosság követelményének. Megjegyezni kívánom továbbá, hogy a „közbiztonságot súlyosan megzavarja” kitétel is meglehetősen széles diszkrecionális jogkört biztosított a döntéshozónak. Mindemellett, tekintettel arra, hogy a Be. 201.§ (1) bekezdés c) pontja kiskorú ellen irányuló bűncselekmények esetén tette lehetővé a bírói engedélyhez kötött titkos információgyűjtés eszközeivel rendkívül sok vonatkozásban egyező titkos adatszerzés módszereinek alkalmazását, indokolatlannak tűnik, hogy a büntetőeljárást megelőzően erre csupán gyermekkorúval szembeni deliktumok esetén nyílt volna lehetőség.

Az Rtv.-től eltérően, a Vptv. – a súlyos bűncselekmények mellett – csupán azokban az esetekben teszi lehetővé a bírói engedélyhez kötött titkos információgyűjtés alkalmazását, ha az adott bűncselekmény üzletszerűen vagy bűnszövetségben elkövetett és három évig terjedő szabadságvesztéssel büntetendő, valamint amennyiben ezen bűncselekmények kísérlete vagy – büntetendősége esetén – előkészülete. Ezen eltérés a Rendőrség és a Vám- és Pénzügyőrség bűnüldözési feladatai közötti különbségekre vezethető vissza.

A fenti feltételekkel kapcsolatosan az Rtv. 69.§ (4)-(5) bekezdései rögzítik, hogy az állam elleni bűncselekmények, az emberiség elleni bűncselekmények, a külföldre szökés, a zendülés, valamint a harckészültség veszélyeztetése felderítése a nyomozás elrendeléséig a nemzetbiztonsági

szolgálatok hatáskörébe tartozik, azonban a terrorcselekmény felderítése a Rendőrség hatáskörébe tartozik, amennyiben a feljelentés a Rendőrséghez érkezett, illetve arról a Rendőrség szerzett tudomást.

Az Rtv. vonatkozásában fontosnak tartom jelezni, hogy a jogszabály 69.§ (1) bekezdésében immáron kifejezetten kimondja, hogy bírói engedélyhez kötött titkos információgyűjtésnek kizárólag a nyomozás elrendeléséig van helye. Sajnálatos módon ezen pontosítást a jogalkotó a Vptv. e vonatkozásban releváns 31.§ (1) bekezdésében elmulasztotta elvégezni.

A bírói engedélyezési eljárás kapcsán az Rtv. rögzíti, hogy a különleges eszköz alkalmazása iránti kérelmet a Rendőrség hatáskörrel és illetékességgel rendelkező nyomozó hatóságának vezetője jogosult előterjeszteni, továbbá meghatározza ezen kérelem kötelező tartalmi elemeit is: a különleges eszköz alkalmazásának helye, az alkalmazással érintett személy neve, illetőleg az azonosításra alkalmas és rendelkezésre álló adatok, az alkalmazni kívánt különleges eszköz megnevezése, az alkalmazás tervezett kezdete és vége (napban és órában meghatározva), valamint annak indokolása, hogy az adott különleges eszköz alkalmazásának törvényi feltételei az adott egyedi esetben fennállnak. A különleges eszköz alkalmazásának engedélyezése az engedélyt kérő nyomozó hatóság székhelye szerint illetékes helyi bíróság megyei (fővárosi) bíróság elnöke által kijelölt bírójának hatáskörébe tartozik. A bírói engedély megadása felől az említett bíró az engedély iránti kérelem benyújtásától számított hetvenkét órán belül köteles indokolt végzés formájában döntést hozni, melynek keretében a kérelemnek helyt adhat vagy azt a törvényi feltételek hiányára hivatkozással elutasíthatja. Amennyiben a kérelemnek helyt ad, a bíróság a titkos eszköz alkalmazhatóságának idejét is meghatározza, ami azonban nem lehet több kilencven napnál, amely határidő ugyanakkor ismételt kérelem esetén további kilencven nappal meghosszabbítható. Megjegyzem, hogy ez utóbbi esetben feltétlenül szükséges a titkosszolgálati eszközök alkalmazásának feltételeit a meghosszabbítás iránti kérelem benyújtásának időpontja szerinti információk alapján újból megvizsgálni, s ebben a tárgyban egy önálló, az eredeti

engedélyezéstől független döntést hozni (hiszen előfordulhat, hogy a kérelemben foglalt célok már teljesültek vagy éppen az adott különleges eszköz alkalmazásának valamely feltétele a beszerzett újabb adatok alapján már nem áll fenn). Mindezt az Rtv. vonatkozó 70-71.§-ainak logikája is alátámasztja.

A korábban írtaknak megfelelően, a kérelem előterjesztésének részletes szabályait a 26/1999. (VIII. 13.) BM rendelet tartalmazza. Ehelyütt kívánom jelezni, hogy a titkos információgyűjtést engedélyező kijelölt bíró és a titkos adatszerzést engedélyező nyomozási bíró fogalma egymástól különbözik. Tekintettel arra, hogy a Be. alapján a nyomozási bíró a vádirat benyújtásáig látja el a bíróság feladatait első fokon, a fenti kettősség fenntartása álláspontom szerint a jogszabályok szövegezése kapcsán is indokolatlan, hiszen a Be. nem utal arra, hogy a nyomozási bíróként megnevezett személy csupán a nyomozás elrendelését követően járhatna el. Bár a Be. keretei között ez magától értetődik, nézetem szerint ez nem akadályozza annak, hogy más kontextusban, például az Rtv.-ben is szerepeljen a nyomozási bíró kifejezés a titkos információgyűjtést engedélyező bíró megjelöléseként. Figyelemmel arra, hogy a titkos információgyűjtés és a titkos adatszerzés engedélyezése kapcsán gyakorlatilag igencsak hasonló szempontok mérlegelésére, azonos szaktudásra van szükség, e két státusz elválasztása a gyakorlatban is indokolatlan lenne.

Mint azt korábban már említettem, a gyorsaság és a rugalmasság a hatékony bűnüldözés alapvető feltételei, így - minthogy a döntésre rendelkezésre álló 72 óra alatt is történhetnek olyan események, amelyek titkos eszközökkel való nyomon követése elengedhetetlen, illetőleg előfordulhat, hogy a késedelem a bűncselekmény elkövetésének megakadályozását, a bűnfelderítést stb. megghiúsítja - a törvény biztosítja a sürgősségi elrendelés lehetőségét a nyomozó hatóság vezetőjének döntése alapján, azonban ebben az esetben is szükség van utóbb a bírói engedély beszerzésére. A nyomozó hatóság vezetője önállóan abban az esetben jogosult ezen különleges eszközök alkalmazásának elrendelésére, ha a bírói

engedélyezési folyamat lezajlása adott esetben olyan késsedelemmel járna, amely az adott ügyben nyilvánvalóan sértené a bűnüldözés eredményességéhez fűződő érdeket (az Rtv. alapján: „sürgősségi elrendelés”). Tekintettel arra, hogy ezen lehetőség a bírói döntéshozatalból eredő szükségszerű késsedelemről fakadó esetleges hátrányok kiküszöbölésére szolgál, a sürgősségi elrendelés alapján folytatott titkos információgyűjtés legfeljebb 72 óráig tarthat. Ezen határidőn belül ugyanis a bíróság mindenképpen dönt a nyomozó hatóság vezetője által elrendelt műveletek felől, hiszen a nyomozó hatóság vezetője a sürgősségi elrendeléssel egyidejűleg köteles az engedélyezés iránti kérelmet a bírósághoz benyújtani. Garanciális jelentőségű, s a nyomozó hatóság vezetőjét a fentiek alapján megillető döntési jogkörnek szükségszerű korlátozását jelenti az Rtv. azon előírása, mely szerint a fent írtaknak megfelelően benyújtott kérelem bíróság általi elutasítása esetén ugyanazon célból ugyanazon indok, illetve tényállás mellett nincs helye ismételten sürgősségi elrendelésnek. Könnyű belátni, hogy ezen törvényi biztosíték hiánya a bírói döntéshozatalra vonatkozó, a magánélethez való jog védelme és a hatékony bűnüldözés közötti megfelelő egyensúly, továbbá a titkosszolgálati eszközök alkalmazása ultima ratio jellegének megőrzése szempontjából jelentős szabályokat potenciálisan kiüresítené, funkciótlaná tenné.

Garanciális célokat szolgálnak továbbá az Rtv.-nek a titkos információgyűjtés megszüntetésére és a beszerzett adatok sorsára vonatkozó rendelkezései, figyelemmel a magánszférába való beavatkozás minimalizálásának és az eszközök alkalmazására vonatkozó szabályok egyértelműségének, megismerhetőségének követelményeire:

„73. § (1) A nyomozó hatóság vezetője haladéktalanul elrendeli a különleges eszköz alkalmazásának megszüntetését, ha

- a) az engedélyben meghatározott célját elérte,
- b) az engedélyben megállapított határidő lejárt,
- c) nyilvánvaló, hogy további alkalmazásától nem várható eredmény,
- d) a sürgősséggel elrendelt alkalmazást a bíró nem engedélyezte.

(2) Az (1) bekezdés d) pontja esetében a különleges eszköz alkalmazásával rögzített információt haladéktalanul meg kell semmisíteni.

(3) A különleges eszközzel végzett megfigyelés befejezését követő 8 napon belül meg kell semmisíteni a megfigyelés célja szempontjából érdektelen rögzített információt vagy az ügyben nem érintett személy adatait.

74. § A külön engedélyhez kötött titkos információgyűjtés során szerzett és rögzített adatokat az engedélyező bíró bármikor megismerheti.”

Az Rtv. 69.§ (1) bekezdése alapján a fenti szabályok mentén tehát az alábbi eszközök alkalmazhatók:

- titkos házkutatás,
- magánlakás megfigyelése,
- telekommunikációs eszközök útján továbbított adatok megismerése és rögzítése.

5.2.3.1 A titkos házkutatás

Az Rtv. 69.§ (1) bekezdés a) pontja alapján a Rendőrség magánlakást titokban átkutathat és az észlelteket technikai eszköz segítségével rögzítheti. Mint korábban utaltam rá, a bírói engedélyhez kötött titkos információgyűjtés és a titkos adatszerzés eszközei közel azonosak. Az egyetlen kivételt a titkos kutatás képezi, amely a nyomozás elrendelését követően nem fogantatosítható. Ezzel kapcsolatosan a jogirodalomban megoszlanak a vélemények. Fekecs Gyula álláspontja szerint ez a Be. megalkotóinak súlyos mulasztása, amit minél hamarabb pótolni szükséges,¹³⁸ ekként lehetővé téve, hogy a nyomozó hatóságok, illetve az ügyész a büntetőeljárás megindítását követően a Be. 149.§-ában foglalt nyílt házkutatástól eltérő szabályok mentén, titokban kutathassák át a magánlakásnak minősülő helyiségeket (mint arra már korábban kitértem, a magánlakás definíciója az Rtv.-ben és a Be.-ben gyakorlatilag azonos kört ölel fel¹³⁹). Ezzel ellentétben Nyíri Sándor úgy foglal állást, hogy ezen eszköz szükségessége a bűnüldözéssel kapcsolatos feladatok teljesítése kapcsán vitatható, figyelemmel arra, hogy a hatóságtól

¹³⁸ Fekecs Gyula (2005), i. m., 50. o.

¹³⁹ Ennek megfelelően a nyilvános, valamint a közönség számára nyitva álló helyeken kívül minden más helyiség a magánlakás fogalma alá vonható.

elvárható, hogy birtokában legyen annyi információnak, ami alapján a Be. szerinti nyílt házkutatást tarthat, az ott szabályozott garanciák érvényre juttatása mellett, megjegyzi továbbá, hogy a nyílt eszközök alkalmazásával beszerzett bizonyíték megbízhatóbb, mint a titkos módszerekkel beszerzett.¹⁴⁰ Mindehhez hozzátehetjük még, hogy a Be. lehetővé teszi a nyílt házkutatás vonatkozásában az előzetes értesítés elmaradását, ami lehetetlenné teszi, hogy az érintett a házkutatásra előre felkészüljön, továbbá a titkos eszközök, módszerek alkalmazása körében mód nyílik magánlakás megfigyelésére (5.2.3.2. és 5.3. alfejezetek), amelynek során a későbbi házkutatás előkészítéséhez, megtervezéséhez, időzítéséhez szükséges információk az érintett tudta nélkül beszerezhetők, s így a fent említett két törvény nyújtotta lehetőség kombinációjával megakadályozható, hogy az érintett személy a házkutatás eredményét megghiúsítsa.

5.2.3.2 Magánlakás megfigyelése

Az Rtv. 69.§ (1) bekezdés b) pontja teszi lehetővé, hogy a Rendőrség a magánlakásban történeteket technikai eszköz segítségével megfigyelje és rögzítse. Mindez implicite magában foglalja, hogy a technikai eszköz nélküli megfigyelés nem igényel speciális garanciákat a jogalkotó szerint. Akárcsak a nyilvános helyek megfigyelése, a magánlakásban történetek technikai eszközzel történő figyelemmel kísérése és rögzítése is jelenti mind a kép-, mind a hangfelvevő berendezések felhasználását. Megjegyzendő, hogy bár a bűncselekmény elkövetésével gyanúsítható és a vele kapcsolatba hozható személyek megfigyeléséhez nem szükséges bírói engedély, amennyiben őket nem nyilvános helyen való tartózkodásuk alkalmával kívánja a bűnüldöző hatóság figyelemmel kísérni, ahhoz már előzetes engedélyeztetésre van szükség. A magánlakás fogalma felöleli a rendőrségi fogdát, a büntetés-végrehajtási intézet celláját, a személygépkocsit stb. Ez utóbbi kapcsán

¹⁴⁰ Nyíri Sándor (2000), i. m., 108-109. o.

felvetődik kérdésként, hogy a jármű megfigyelése nem igényel bírói engedélyt, míg a járműben történtek figyelemmel kísérése igen, mindazonáltal a gyakorlatban ezek szétválasztása megoldhatatlannak tűnik (legfeljebb a történetek rögzítése kapcsán képzelhető el).

Tekintettel a magánlakás meglehetősen tág fogalmára, ide tartozónak tekinthetjük az ügyvédi beszélő helyiséget is, melynek esetleges lehallgatása további kérdéseket vet fel, tekintettel a védő és védenca közötti közlések fokozott bizalmosságára.¹⁴¹ Habár erre vonatkozó kifejezett szabályozást – a Be.-vel ellentétben – az Rtv.-ben nem találunk (annak ellenére, hogy elképzelhető, hogy egy ügy terheltjével szemben egy másik, felderítési szakban lévő ügy kapcsán engedélyeztek titkos információgyűjtést), rögzíthetjük, hogy - analóg módon – ezen beszélgetések lehallgatására kizárólag akkor kerülhet sor, ha a védővel szemben a védenca által feltehetően elkövetett deliktummal kapcsolatos bűnös magatartásra vonatkozó adat merült fel. Ennek törvényi rögzítése nézetem szerint mindenképpen indokolt lenne.

5.2.3.3 Telekommunikációs eszközök útján továbbított adatok megismerése és rögzítése

Az Rtv. 69.§ (1) bekezdés c) és d) pontjai szerint a Rendőrség

„c) levelet, egyéb postai küldeményt, valamint a telefonvezetéken vagy azt helyettesítő távközlési rendszerek útján továbbított közlés tartalmát megismerheti, azt technikai eszközzel rögzítheti;

d) az Interneten vagy más számítástechnikai úton történő levelezés (E-mail) során keletkezett adatokat és információkat megismerheti és felhasználhatja.”

Ugyanezen paragrafus (6) bekezdése rögzíti továbbá, hogy

„(6) Az (1) bekezdés c) pontjában foglaltak teljesítéséhez a távközlési, illetőleg postai szervezet köteles a feladatkörébe tartozó esetben a segítséget megadni.”

A fentiek szerint ebbe a körbe vonható valamennyi postai küldeményrel kapcsolatos bűnüldözési célú titkos művelet, amelynek alapvető célja a postai küldemény tartalmának, címzettjének stb. megismerése és rögzítése. Ennek biztosítására a postáról szóló 2003. évi CI. törvény rendelkezéseinek

¹⁴¹ V. ö. Makai Lajos (2005), i. m., 226. o.

figyelembe vételével megalkotott, a postai szolgáltatók, a postai közreműködők és a titkos információgyűjtésre, illetve titkos adatszerzésre felhatalmazott szervek együttműködésének részletes szabályairól szóló 9/2005. (I. 19.) Kormányrendelet kifejezetten az érintettek kötelezettségévé teszi, hogy a Nemzetbiztonsági Szakszolgálat részére valamennyi, a feladat teljesítéséhez szükséges információt és adatot megadjanak, továbbá a titkos információgyűjtésre irányuló tevékenység végzéséhez külön zárt helyiséget bocsássanak rendelkezésre. A titkos információgyűjtés lehetőségeinek megőrzése érdekében a postai szolgáltatók és a postai közreműködők kötelesek technológiai és logisztikai hálózati rendszer-, illetve szolgáltatásfejlesztési terveiket egyeztetni a Nemzetbiztonsági Szakszolgálattal. Nyilvánvalóan ezen rendelkezés célja, hogy az információáramlás ezen csatornája – arra vonatkozó igény esetén – a titkos információgyűjtésre, valamint titkos adatszerzésre feljogosított szervek számára minden esetben elérhető legyen.

Mindezeken túlmenően a kormányrendelet alapján a titkos információgyűjtésre felhatalmazott szervezetek a kapcsolódó feladataik végrehajtásával összefüggő részletszabályok lefektetése céljából kezdeményezhetik a postai szolgáltatóval írásbeli megállapodás megkötését, mely megállapodás alapvető tartalmi elemei a következők:

a) a titkos információgyűjtés keretében a külön törvényekben meghatározott engedély alapján megrendelt szolgáltatás igénylésének, az igény teljesítésének módja és rendje, ezen belül a zárt helyiség biztosításának követelményei, valamint feltételei;

b) a kapcsolattartás szintje és módja;

c) a postai technológiai, logisztikai-hálózati rendszer- és szolgáltatásfejlesztéssel kapcsolatos tájékoztatási és egyeztetési eljárás szabályai;

d) az adat- és titokvédelmi szabályok érvényesítésének módja;

e) a postai szolgáltató részéről közreműködő alkalmazottak kiválasztásának, egyeztetésének, ellenőrzésének rendje;

f) az együttműködési megállapodásban foglaltak teljesülésének, szükség szerinti közös értékelésének és felülvizsgálatának rendje;

g) minden olyan feltétel, eljárás, amelyet az a)-f) pontokon túlmenően az együttműködő felek szükségesnek tartanak.

A fentiek mellett lehetőség van arra, hogy a titkos információgyűjtésre felhatalmazott szervezetek feladataik teljesítése érdekében – külön megállapodás keretében írásban rögzített időtartamra és feltételekkel - munkaviszony létesítését kezdeményezzék a postai szolgáltatóknál.

Figyelemmel a korábban kifejtettekre is, rögzíthetjük, hogy a lehallgatás fogalma nem csupán a telekommunikációs eszközök útján továbbított adatok megismerésének és rögzítésének eseteit takarja, hanem magában foglalja azon eszközöket is, amelyek tárgyalására jelen dolgozatban már sort kerítettem. Így ezen átfogó fogalom alá vonható a személyek között nyilvános helyen folytatott beszélgetés, valamint a magánlakásban történtek hangrögzítésre alkalmas készülékkel történő megismerése és rögzítése is. Úgyszintén fontos hangsúlyozni, hogy míg a fent idézett 69.§ (1) bekezdés c) pontja a közlés tartalmának megismeréséről szól, addig a d) pont az adatok és információk kifejezéseket használja, amely összefüggésben van a vonatkozó eszközök segítségével folytatott kommunikációs formák közti technikai eltérésekkel. A kommunikációs technológia folyamatos fejlődésével az információk átadásának egyre újabb és újabb formái, keretei jelennek meg, így napjainkban már nem csupán a telefonon folytatott beszélgetések, hanem az sms-ek, mms-ek, e-mailek, a közvetlen, valós idejű kommunikációt lehetővé tevő platformok felhasználása (például MSN Messenger), a videotelefon segítségével folytatott információcsere, s az interneten és annak különböző megjelenési formáin túl például az infravörös és bluetooth kommunikáció is ebbe a körbe tartozhat. Megjegyzem, hogy természetesen a fenti felsorolás korántsem teljes, s éppen az információs technológia állandó, gyors fejlődésének köszönhetően nem is lehet teljesen naprakész, céloom mindezzel csupán a modern kommunikációs lehetőségek sokszínűsége illusztrálása volt.

Tekintettel egyrészt arra, hogy a szabályozás a külföldi szolgáltató által üzemeltetett távközlési eszköz lehallgatására nem terjed ki¹⁴² - hiszen főszabályként a magyar bűnüldöző szervek csupán Magyarország területét érintően fogantatosíthatnak eljárási cselekményeket -, másrészt pedig a személyek Európai Unión belüli szabad mozgására, valamint a modern nemzetközi távközlési szolgáltatások technikai fejlettségére, ezen titkos eszköz kapcsán kiemelkedő jelentőséggel bír a nemzetközi együttműködés. Éppen erre tekintettel a telekommunikációs eszközök felhasználásával továbbított adatok megismerésével és rögzítésével kapcsolatos gondolatok részletes kifejtésére a nemzetközi együttműködés témáján belül, a 7. fejezetben óhajtók kitérni.

5.3 A titkos adatszerzés

Mint korábban említettem, a titkos adatszerzés a titkos adatgyűjtés azon fajtája, amelynek szabályait a Be. tartalmazza, lefolytatására az ügyésznek és a nyomozó hatóságoknak a nyomozás elrendelését követően a vádemelésig van lehetőségük. Az ezt megelőzően végzett bírói engedélyhez kötött titkos információgyűjtés kizárólag a titkos adatszerzés szabályai alapján folytatható tovább. Ezzel kapcsolatban felmerül a kérdés, hogy ebben az esetben szükséges-e újabb engedélyt kérni. Egyetértek Makai Lajossal abban, hogy mindenféleképpen szükséges újabb engedély beszerzése, tekintettel arra, hogy – bár az alkalmazható eszközök nagyrészt azonosak – más feltételrendszer mellett, más személy hozza meg az engedély megadásával kapcsolatos döntést.¹⁴³

A bírói engedélyhez kötött titkos információgyűjtéshez képest eltérő a titkos adatszerzés célja is. A Be. 200.§ (1) bekezdése alapján

¹⁴² V. ö. Makai Lajos (2005), i. m., 226-227. o.

¹⁴³ Makai Lajos (2005), i. m., 230. o.

„200. § (1) Az ügyész és a nyomozó hatóság bírói engedély alapján az elkövető kilétének, tartózkodási helyének megállapítása, elfogása, valamint bizonyítási eszköz felderítése érdekében a nyomozás elrendelésétől a nyomozás iratainak ismertetéséig az érintett tudta nélkül

a) a magánlakásban történeteket technikai eszközzel megfigyelheti és rögzítheti,

b) levelet, egyéb postai küldeményt, valamint telefonvezetéken vagy más hírközlési rendszer útján továbbított közlés tartalmát megismerheti, és azt technikai eszközzel rögzítheti,

c) a számítástechnikai rendszer útján továbbított és tárolt adatokat megismerheti és felhasználhatja (a továbbiakban: titkos adatszerzés).”

Titkos adatszerzés lefolytatására tehát szűkebb körben nyílik lehetőség, ami visszavezethető a rendészeti és bűnügyi felderítés terjedelme és céljai kapcsán a 3.1 alfejezetben írtakra.

Tekintettel egyrészt arra, hogy a titkos adatszerzés során alkalmazható eszközök gyakorlatilag megegyeznek a bírói engedélyhez kötött titkos információgyűjtés során alkalmazhatókkal, melyekre az előző alfejezetben kitértem, másrészt pedig arra, hogy a nemzetközi bűnügyi együttműködésben különös relevanciával bíró egyes titkos eszközök és módszerek tárgyalására a kooperációt taglaló alfejezetekben is sort kívánok keríteni, dolgozatomban ezen részében nem kívánok az egyes titkos módszerekkel ismételtten foglalkozni.

Rendkívül fontosnak tartom azonban a titkos adatszerzés feltételrendszerének ismertetését. A Be. 201.§-a szerint

„201. § (1) Titkos adatszerzésnek

a) öt évig terjedő vagy ennél súlyosabb szabadságvesztéssel büntetendő szándékos bűncselekmény,

b) üzletszerűen vagy bünszövetségben elkövetett, három évig terjedő szabadságvesztéssel büntetendő bűncselekmény,

c) az emberkereskedelem, a tiltott pornográf felvétellel visszaélés, a kitarottság, a kerítés, az embercsempészség, a hivatali visszaélés és a bűnpártolás három évig terjedő szabadságvesztéssel fenyegetett alakzata,

d) visszaélés minősített adattal bűncselekménye,

e) az a)-d) pontban meghatározott bűncselekmény kísérlete, valamint - ha az előkészületet a törvény büntetni rendeli - előkészülete

esetében van helye.

(2) Ha a nyomozást az ügyész végzi, titkos adatszerzésnek az (1) bekezdésben felsorolt bűncselekményeken kívül az alábbi esetekben van helye:

a) a közjogi tisztség betöltésén alapuló mentességet élvező személy, a nemzetközi jogon alapuló mentességet élvező személy sérelmére elkövetett hivatalos személy elleni erőszak, továbbá a nemzetközileg védett személy elleni erőszakkal fenyegetés,

- b)* a bíró, az ügyész, a bírósági és ügyészségi titkár, fogalmazó és ügyintéző, az ügyészségi nyomozó, az önálló és a megyei bírósági végrehajtó és végrehajtó-helyettes, a közjegyző és a közjegyzőhelyettes, a rendőrség hivatásos állományú tagja sérelmére elkövetett hivatalos személy elleni erőszak, valamint a felsoroltak, továbbá a Vám- és Pénzügyőrség hivatásos állományú tagja vonatkozásában elkövetett, három évig terjedő szabadságvesztéssel büntetendő közélet tisztasága elleni bűncselekmények,
- c)* a *b)* pontban felsoroltak vonatkozásában elkövetett vesztegetés feljelentésének elmulasztása és a befolyással üzérkedés,
- d)* a 29. § *f)* pontjában meghatározott igazságszolgáltatás elleni bűncselekmények, kivéve a hatóság félrevezetését,
- e)* a külföldi hivatalos személy ellen elkövetett bűncselekmények, valamint a nemzetközi közélet tisztasága ellen elkövetett bűncselekmények,
- f)* a katonai büntetőeljárásra tartozó, az *a)*-*e)* pontban felsorolt bűncselekmények.”

A fenti szövegváltozat 2008. január 1. napjától hatályos, a titkos adatszerzés 2007. évi CLXXXIII. törvénnyel bevezetett szabályozásának megfelelően. Ezen időpontot megelőzően a Be. alapvetően az Rtv.-ben írtaknak megfeleltethető feltételek mentén biztosított lehetőséget titkos adatszerzés lefolytatására (habár olyan nehezen indokolható eltéréseket is tapasztalhattunk, mint hogy míg az Rtv. csupán gyermekkorú ellen, addig a Be. kiskorú ellen irányuló bűncselekmények esetén tette lehetővé ezen eszközök alkalmazását).

Rendkívül aggályos volt a Be. korábbi szövegváltozatának azon rendelkezése, amelynek értelmében amennyiben az ügyész nyomozott, a fenti korlátozások nem érvényesültek, azaz gyakorlatilag bármely bűncselekmény esetén helye volt titkos adatszerzésnek. Sőt, a Be. korábbi 201.§ (2) bekezdése kifejezetten hivatkozott a 28.§ (4) bekezdés *e)* pontjára, amelynek értelmében az ügyész a nyomozás törvényessége feletti felügyelet körében bármely bűncselekmény nyomozását magához vonhatja. Ezen jogszabályi rendelkezések együttes értelmezéséből az volt logikai úton levezethető, hogy gyakorlatilag az ügyész dönthette el, hogy mely esetekben kíván titkos adatszerzéshez folyamodni, s ebben semmiféle törvényi korlát nem kötötte. Ez a megoldás teljességgel ellentétesnek volt tekinthető azon korábban részletezett követelménnyel, mely szerint a titkosszolgálati eszközök a rendőrállamok jellemzői, így alkalmazásukra csupán törvényileg konkrétan

meghatározott feltételek fennállása esetén kerülhet sor, amennyiben a hagyományos eszközök alkalmazásától nem várható eredmény. Az Alkotmánybíróság azonban a 4. fejezetben említett határozatában a titkos eszközök, módszerek alkalmazására, általános feltételrendszerére vonatkozó alkotmányos kritériumok kapcsán ott kifejtett gondolatmenetnek köszönhetően megsemmisítette a Be. 201.§ (1) bekezdés b)-d) és e)-f) pontjait. Az Alkotmánybíróság ezen határozatának meghozatala ekként aktuálissá és elkerülhetetlenné tette a titkos adatgyűjtésre vonatkozó törvényi feltételrendszer újraszabályozását, melyet a jogalkotó a Be. vonatkozásában a fent említett, 2008. január 1. napjától hatályos 2007. évi CLXXXIII. törvénnyel végzett el. Mindazonáltal jelzem, hogy ezen jogszabály feltételezhetően mindössze átmeneti megoldásként kíván szolgálni, hiszen az úgyszintén alapvetően az Alkotmánybíróság iránymutatásait is felhasználó, a bűnügyi célú titkos információgyűjtésről szóló T/4192. számú törvényjavaslat – akár módosított formában történő – elfogadását követően a titkosszolgálati eszközök alkalmazásának ezen területére vonatkozó joganyag egyetlen, egységes szabályozást megvalósító jogszabályban kerülhet majd lefektetésre. Egyébiránt álláspontom szerint a Be. jelenleg hatályban lévő, fent idézett szabályai megfelelnek a hozzáférhetőség, a normavilágosság követelményének, amennyiben a titkos eszközök és módszerek alkalmazásának általános feltételrendszerét egyértelműen, a korábbi széleskörű, önkényes, diszkrecionális jogértelmezési lehetőség kizárásával fektetik le, legalábbis a fenti rendelkezések körében, ugyanis a Be. ezen témakörre vonatkozó szabályozása sajnálatos módon, jelenleg sem teljesen mentesek a jelzett problémáktól (lásd 202.§ (6) bekezdés).

Tekintettel arra, hogy a titkos adatszerzés lefolytatásához legalább bűncselekmény elkövetésével kapcsolatos egyszerű gyanúnak fenn kell állnia – hiszen az a nyomozás elrendelésének alapja -, a Be. meghatározza azon személyek körét, akikkel szemben az e körbe tartozó módszerek bevethetők:

„202. § (1) Titkos adatszerzést elsősorban a gyanúsítottal, illetve azzal a személlyel szemben lehet alkalmazni, aki a bűncselekmény elkövetésével a nyomozás addigi adatai alapján gyanúsítható.

(2) Titkos adatszerzés mással szemben akkor alkalmazható, ha az (1) bekezdésben megjelölt személlyel való bűnös kapcsolattartásra adat merült fel, vagy ilyen kapcsolat megalapozottan feltehető. A titkos adatszerzésnek nem akadály, ha az kívülálló személyt elkerülhetetlenül érint.

(3) Az ügyben védőként eljáró ügyvéd magánlakásában és irodájában, illetőleg az ügyvéd birtokában lévő telefonvezetésekre vagy más hírközlési rendszerre, az ügyvéd levelezésére, ideértve a számítástechnikai rendszer útján történő levelezést is, akkor végezhető titkos adatszerzés, ha az ügyvéddel szemben a terhelt ellen folyamatban lévő ügygel összefüggő bűncselekmény megalapozott gyanúja merült fel.

(4) A rendőrségi fogdában, illetőleg a büntetés-végrehajtási intézetben levő ügyvédi beszélő helyiségben akkor végezhető titkos adatszerzés, ha az ügyvéddel szemben a terhelt ellen folyamatban lévő ügygel összefüggő bűncselekmény megalapozott gyanúja merült fel.

(5) A (3) és (4) bekezdés rendelkezéseit kell alkalmazni arra is, aki a 81. § (1) bekezdésének *a*) pontja alapján tanúként nem hallgatható ki, illetőleg aki a 82. § (1) bekezdése alapján a tanúvallomást megtagadhatja.”

A fentiekből kitűnően titkos adatszerzés abban az esetben is folytatható, ha az esetlegesen fennálló megalapozott gyanú közlésére még nem került sor, erre utal a „bűncselekmény elkövetésével a nyomozás addigi adatai alapján gyanúsítható” személyre történő utalás. Nem csupán a büntetőeljárással addig közvetlenül érintett személlyel szemben folytatható azonban titkos adatszerzés, az kiterjedhet a gyanúsítottal, illetve az elkövetéssel gyanúsítható személlyel bűnös kapcsolatot fenntartókra is, sőt olyan személyeket is érinthet, akik semmilyen módon nem kapcsolódnak a büntetőeljáráshoz. Ebben a körben meg kívánom jegyezni, hogy a jogalkotó adós maradt annak meghatározásával, hogy mit kell pontosan „bűnös kapcsolat” alatt érteni, így ezen jogszabályi kritérium nem elég konkrét, ekként álláspontom szerint indokolatlanul széles diszkréciót teremt: szűkíthető-e bűncselekmény elkövetésére, ha igen, szükséges-e ennek jogerős megállapítása vagy az, hogy a gyanúsítható személlyel összefüggésbe hozható bármely típusú többes elkövetői alakzat, részesi magatartás megállapítható legyen vagy elegendő például a bűncselekményhez kapcsolódóan nem büntetendő előkészületi magatartás kifejtése, esetleg csupán az, hogy ezen személy olyan információkkal bír, amelyek valamilyen módon köthetők bűncselekményhez stb. Az ezen rendelkezéssel kapcsolatos aggályok különösen nyilvánvalóak, ha az „ilyen kapcsolat megalapozottan feltehető” kitélt is megvizsgáljuk, ami

sajnálatos módon további bizonytalansági tényezőt iktat a szabályozásba, ugyanis ez alapján elegendő egy meg nem határozott kapcsolat feltételezése titkos adatgyűjtés lefolytatásához adott személlyel szemben. Hozzáteszem, hogy feleslegesnek tűnik a bűnös kapcsolattartásra vonatkozó adat felmerülésének követelménye, hiszen az a „megalapozottan feltehető” kitéttel diszjunktív kapcsolatban áll, s ez utóbbi enyhébb követelményt tartalmaz. Ugyanakkor kérdésként felmerülhet az is, hogy mit kell „megalapozottan feltehető” alatt érteni, hiszen, ha az egyszerű feltételezés pusztán logikai művelet, akkor a feltételezés megalapozását csupán valamilyen objektív (a feltételező személyen kívül álló) körülmény teheti lehetővé (ennek hiányában változatlanul csupán szubjektív feltételezésről beszélhetünk, aminek szubjektív jellege egyébként állásponthoz szerint a „megalapozottságot” követően is túlnyomó marad), amely azonban már az „adat” fogalmába tartozik.

Megjegyzendő, hogy a büntetőeljárásról kívül álló személyekkel szemben nem lehet titkos adatszerzést folytatni, azonban a célszemély elszigetelésének követelménye nyilvánvalóan teljességgel életszerűtlen lenne, ebből fakadóan elkerülhetetlen sok esetben, hogy a titkos adatszerzés a büntetőeljárás szempontjából kívülálló egyéneket is érintsen (például akivel a célszemély telefonon beszél, valahol találkozik stb.). Garanciális jelentőségűek a védőként eljáró ügyvéd (és nyilvánvalóan ügyvédjelölt – habár a Be. indokolatlanul csupán ügyvédről szól, állásponthoz szerint szerencsésebb lenne a „védő” fogalom használata, amelybe az ügyvédjelölt is beletartozik) tekintetében megfogalmazott speciális szabályok, továbbá a Be. egyéb rendelkezéseivel való összhang megteremtését szolgálja azon rendelkezés, amely a lelkeseket és az egyházi személyeket a velük kapcsolatos abszolút tanúzási akadályra figyelemmel, valamint azokat, akikkel szemben relatív tanúzási akadály áll fenn, a védővel azonos szabályozás alá vonja. Az, a gyakorlatban helyenként felmerülő probléma pedig, mely szerint néhány büntetés-végrehajtási intézetben ügyvédi beszélő alkalmával nem adták a feltételek a terhelt és védője közötti közlések – törvény által

biztosított, sőt a védő oldaláról nézve kötelezően előírt - bizalmas voltának megőrzésére, s ekként a fenti speciális garanciák betartása sem tűnik biztosíthatónak, már nem a jogalkotás terepéhez tartozó kérdés.

Az eddig ismertettek mellett egy további feltétel fennállása is szükséges ahhoz, hogy titkos adatszerzés engedélyezhető legyen: a Be. 202.§ (6) bekezdése szerint az ebbe a körbe tartozó eszközök csupán akkor alkalmazhatók, ha megalapozottan feltehető, hogy más módon a bizonyíték beszerzése kilátástalan vagy aránytalanul nagy nehézséggel járna. Figyelemmel arra, hogy az Rtv. és a Vptv. a korábban kifejtetteknek megfelelően csupán abban az esetben teszi lehetővé titkos eszközök alkalmazását, ha más módon egyáltalán nem biztosíthatók az elérni kívánt célok, megállapíthatjuk, hogy a nyomozás elrendelését megelőzően irányadó szabályok ebben a vonatkozásban sokkal inkább megfelelnek a titkosszolgálati eszközök szabályozásával kapcsolatos követelményeknek. Megjegyzendő továbbá, hogy az „aránytalanul nagy nehézséggel” járna kitétel nem elég konkrét, ekképpen semmiféle korlátozást nem jelent, s a gyakorlatban feleslegessé teszi a mellette szereplő „kilátástalan” kitétel. Ez a szabályozás rendkívül széles értelmezésre nyújt lehetőséget, gyakorlatilag teljes egészében a döntéshozó diszkrecionális jogkörébe utalja a kérdés eldöntését, mindenféle törvényi korlátozást nélkülözve, mind a normavilágosság, mind pedig a titkos eszközök és módszerek ultima ratio-kénti alkalmazásának generális követelményét látszatként megőrizve, valójában azonban mellőzve.

A titkos adatszerzés engedélyezésével kapcsolatban a Be. lényegét tekintve az Rtv.-vel egyező szabályozást tartalmaz, azzal az eltéréssel, hogy ez esetben az ügyész jogosult az engedélyezésre vonatkozó indítvány előterjesztésére, a döntésre pedig a nyomozási bíró¹⁴⁴ bír hatáskörrel:¹⁴⁵

„203. § (1) A titkos adatszerzés engedélyezéséről a bíróság az ügyész indítványára e Fejezet VI. Címe szerinti eljárásban határoz.

¹⁴⁴ A nyomozási bírónak a titkos adatszerzéssel kapcsolatos szerepéről részletesen lásd Fenyvesi Csaba (2004), „A titkos adatgyűjtés és a nyomozási bíró”, *Ügyészek Lapja*, 2004/4. szám, 5-21. o.

¹⁴⁵ Mindezen különbségek, a korábban már jelzettekkel összhangban, a rendészeti felderítés és a bünyügyi felderítés különbségeire, az egyes igazságszolgáltatási szervek eltérő funkciójára vezethetők vissza.

(2) Az indítványnak tartalmaznia kell

a) a nyomozást végző ügyészi szerv vagy nyomozó hatóság megnevezését, a nyomozás elrendelésének időpontját, az ügy számát,

b) a titkos adatszerzés tervezett alkalmazásának helyét, telefonlehallgatás esetén a kapcsolási számot is,

c) a titkos adatszerzés tervezett alkalmazásával érintett nevét, illetőleg az azonosításra alkalmas adatot, valamint a titkos adatszerzés vele szemben alkalmazni kívánt eszközének, illetőleg módszerének megnevezését,

d) az alkalmazás tervezett tartamának kezdő és befejező időpontját, naptári napban és órában meghatározva,

e) az alkalmazás 201. és 202. §-ban meghatározott feltételeinek a meglétére vonatkozó részletes leírást, így különösen az alapul szolgáló bűncselekmény megnevezését és a bűncselekmény gyanújára okot adó adatokat, a titkos adatszerzés elkerülhetetlen alkalmazását indokoló körülményeket, az alkalmazás célját és annak valószínűsítését, hogy a bizonyíték a titkos adatszerzés során alkalmazott eszközzel, illetőleg módszerrel beszerezhető,

f) halaszthatatlan elrendelés [(6) bekezdés] esetén annak okát és időpontját.

(3) Az indítványhoz csatolni kell az indítványban foglaltakat megalapozó iratokat. Az alkalmazás meghosszabbítására vonatkozó indítvány előterjesztésével egyidejűleg be kell mutatni a korábbi engedélyezés óta keletkezett iratokat is.

(4) A bíróság az indítvány előterjesztésétől számított hetvenkét órán belül határoz. Ha a bíróság az indítványnak helyt ad vagy részben ad helyt, meghatározza, hogy kivel szemben, a titkos adatszerzés mely eszköze, illetőleg módszere mettől meddig alkalmazható.

(5) A titkos adatszerzés legfeljebb kilencven napra engedélyezhető, ez ismételt indítványra egy alkalommal legfeljebb kilencven nappal meghosszabbítható. Ha a bíróság az indítványnak helyt ad, és az engedélyezés idején a titkos adatszerzés indítvány szerinti kezdő időpontja már elmúlt, az alkalmazás kezdő időpontja az engedélyezés napja.

(6) Ha az engedélyezés olyan késedelemmel járna, amely a titkos adatszerzés sikerét veszélyeztetné, az ügyész legfeljebb hetvenkét óra időtartamra elrendelheti a titkos adatszerzést (halaszthatatlan elrendelés). Ez esetben az elrendeléssel egyidejűleg az engedélyezés iránti indítványt is elő kell terjeszteni. Ha a bíróság az indítványt elutasította, változatlan ténybeli alapon újabb halaszthatatlan elrendelésnek nincs helye.”

Megjegyzem, hogy a Be. fent idézett 203.§ (2) bekezdés a) pontjának 2008. január 1. napját megelőzően hatályos (azaz a 2007. évi CLXXXIII. törvénnyel történt módosítás előtti) szövegváltozata az ügyészi indítvány kötelező kellékei között előírta annak előadását, hogy a nyomozás elrendelését megelőzően történt-e, vagy az indítvány előterjesztésekor folyik-e és milyen titkos információgyűjtés, azt mely szervezet végezte, illetve végzi, és milyen adatokat szerzett meg. Ezen követelmények mellőzésének indokait a

hivatkozott módosító törvény lakonikus miniszteri indokolása sem tartalmazza. Mindez különösen akkor nehezen érthető, ha figyelembe vesszük, hogy az előzmények pontos ismerete egyrészt az alkalmazás szükségessége – amely követelmény törvényi megfogalmazása, a már kifejtetteknek megfelelően, korántsem a jogintézmény természete által megkívánt szigorúságot tükrözi -, másrészt pedig a titkos információgyűjtésnek és a titkos adatszerzésnek a Be. 200.§ (4) bekezdésében is jelzett szoros, az egyes azonos eszközök és módszerek tekintetében egymást kizáró viszonya folytán a nyomozási bíró számára a megalapozott döntéshozatalhoz elengedhetetlennek tűnik.

A Be. 203.§ (6) bekezdése az Rtv.-ben „sürgősségi elrendelés” néven rögzített jogintézménnyel rokon „halaszthatatlan elrendelés”-t teszi lehetővé, immáron az ügyész, s nem a nyomozó hatóság vezetője számára (tekintettel arra, hogy jelen esetben már nyomozás folyik a Be. keretei között), ugyanúgy a bírói döntés meghozatalára nyitva álló, legfeljebb hetvenkét óra időtartamra, az ekként folytatott műveletek utólagos bírói kontrollja mellett.

Úgyszintén az Rtv.-vel gyakorlatilag megegyező szabályozást tartalmaz a Be. 204.§ (3) és (4) bekezdése a titkos műveletek megszüntetése körében:¹⁴⁶

„(3) A titkos adatszerzést az ügyész, illetőleg a nyomozó hatóság vezetője haladéktalanul megszünteti, ha

- a) halaszthatatlan elrendelés esetén a bíróság az indítványt elutasította,
- b) az engedélyben meghatározott célját elérte,
- c) az engedélyben megállapított időtartam eltelt,
- d) a nyomozást megszüntették,
- e) nyilvánvaló, hogy a további alkalmazástól sem várható eredmény.

(4) A titkos adatszerzés befejezését követő nyolc napon belül a titkos adatszerzést folytatott ügyész, illetőleg nyomozó hatóság megsemmisíti a titkos adatszerzés célja szempontjából érdektelen, rögzített adatot és az ügyben nem érintett személy rögzített adatait, kivéve azokat az adatokat, amelyek felhasználását a 206.§ (4)-(5) bekezdése lehetővé teszi. A (3) bekezdés a) pontja esetében az addig rögzített adatokat haladéktalanul meg kell semmisíteni.”

A soron következő fejezetekben a fentiekben vázolt titkos eszközök és módszerek alkalmazásának az Európai Unió belüli bűnügyi és rendőri

¹⁴⁶ Ehelyütt utalok arra, hogy az azonos vagy hasonló tárgykört érintő azonos vagy hasonló szabályozás nagyban elősegíti ezen műveletek hatékony elvégzését.

együtműködés keretei között irányadó szabályozására kívánok kitérni, az európai kooperáció vizsgálatát követően.

6. A rendőri együttműködés sajátosságai

Jelen fejezetben a rendőri együttműködés kérdéskörén belül elsőként ezen együttműködési forma definiálásával, valamint a használni kívánt fogalmi rendszerbe való beillesztésével kívánok foglalkozni. Ezt követően megkíséreltem elvégezni e komplex együttműködési forma strukturálását. Tekintettel arra, hogy a rendőri együttműködés címszó alá vonható szabály- és gyakorlatrendszer rendkívül sokrétű, ehelyütt csupán az európai országok között megvalósuló kooperáció formáit bontom ki, továbbá ezzel összefüggésben ismertetni kívánom a vonatkozó hazai jogszabályok rendelkezéseit.

A rendőri együttműködést rendszertani szempontból a nemzetközi bűnügyi együttműködés fogalmi körén belül kell elhelyeznünk, mellyel összefüggésben alaki szempontból a jogsegély és nem-jogsegély típusú kooperáció, míg tartalmi vonatkozásban az igazságügyi és a rendőri együttműködés kategóriáját szükséges megkülönböztetnünk. Habár szorosan véve nem tartozik a bűnügyi kooperáció terrénumához, feltétlen érdemes figyelmbe vennünk ebben a témakörben a közigazgatási együttműködés jelenségét, ami napjainkban egyre több szállal kapcsolódik a bűnügyi kooperációhoz.

A jogsegély fogalma az együttműködési formák meglehetősen széles és adott esetben jellegadó vonásaikban is eltérő körét öleli fel. A jogsegély fogalmának széleskörű értelmezése szerint a kiadatás, a büntetőeljárás átadása-átvétele, a büntetés végrehajtásának átadása-átvétele, továbbá az ún. „egyéb” (vagy eljárási) jogsegély alapvetően mind ebbe a fogalmi körbe tartozik¹⁴⁷ s ezen felfogással találkozhatunk a nemzetközi bűnügyi

¹⁴⁷ Így Wiener A. Imre valamennyi igazságügyi együttműködési formát ezen fogalom körében értelmezve tett különbséget elsődleges és másodlagos jogsegély között. V.ö. Wiener A. Imre (1993), *Nemzetközi bűnügyi jogsegély*, Közgazdasági és Jogi Könyvkiadó, Budapest, 45-46. o. A nemzetközi vonatkozású ügyek intézéséről szóló 8001/2001. (IK. 4.) IM tájékoztató II. fejezet I. cím 21. pontja alapján: „Nemzetközi jogsegélyen azok a jogcselekmények értendők, amelyeket valamely állam bírósága vagy más hatósága egy másik állam bírósága vagy más hatósága javára – többnyire ennek megkeresésére – végez. A jogsegély egyes eljárási cselekmények elvégzésére vagy iratok

jogsegélyről szóló 1996. évi XXXVIII. törvényben (Nbjtv.) is.¹⁴⁸ A fentieket figyelembe véve az eljárási jogsegély foglalma kapcsolódik direkt módon a jelen dolgozat tárgyköréhez, amennyiben az ebbe tartozó együttműködési formák zárt katalógusa nem adható meg, s ezen eljárási cselekmények sokszínűsége folytán álláspontom szerint a konkrét definícióalkotás igényével fellépő megközelítése nem vezethet eredményre, mindazonáltal az Nbjtv. és az Európai Unió tagállamaival folytatott bűnügyi együttműködésről szóló 2003. évi CXXX. törvény is szabályozza az eljárási jogsegély különböző formáit, így ebből egy általános, átfogó, ugyanakkor korántsem kimerítő képet kaphatunk arról, mi tartozik ezen gyűjtőfogalom körébe. Az Nbjtv. 61.§ (2) bekezdése sem vállalkozik taxatív felsorolásra vagy kimerítő tartalmi definiálásra:

„Az eljárási jogsegély kiterjedhet különösen nyomozási cselekmények teljesítésére, bizonyítási eszközök felkutatására, a terhelt és a tanú kihallgatására, a szakértő meghallgatására, a szemlére, a házkutatásra, a motozásra, a lefoglalásra, Magyarországon való átszállításra, a büntetőeljárással kapcsolatos iratok és tárgyak megküldésére és iratok kézbesítésére, külföldön büntetőeljárás alá vont magyar állampolgár bűnügyi nyilvántartási rendszerben és a bűnügyi és rendészeti biometrikus adatok nyilvántartásában szereplő személyes és egyéb adatairól való felvilágosítás adására, az ideiglenes átadásra.”

A 2003. évi CXXX. törvény 37.§-a értelmében az eljárási jogsegély formái különösen a közvetlen tájékoztatás, tárgyak visszaadása, fogva tartott személyek ideiglenes átszállítása, ihallgatás zárt célú távközlő hálózat útján, kihallgatás távbeszélő-készülék útján, közös nyomozó csoport létrehozása, fedett nyomozó alkalmazása, ellenőrzött szállítás és bírói engedélyhez nem kötött titkos információgyűjtés, valamint bírói engedélyhez kötött titkos adatszerzés.

Míg a nemzetközi bűnügyi jogsegély, igazságügyi együttműködés keretében alapvetően a tagállami bíróságok, ügyészségek közötti (közvetlen vagy központi szerv útján megvalósuló) kooperáció valósul meg a

kézbesítésére vonatkozhat.” Ugyanakkor a tájékoztató 165. pontja a kiadatást is a bűnügyi jogsegély fogalmi körébe tartozóként definiálja.

¹⁴⁸ A jogsegély fogalma tekintetében részletesen lásd M. Nyitrai Péter (2002), *Nemzetközi bűnügyi jogsegély Európában*, KJK-KERSZÖV Jogi és Üzleti Kiadó Kft., Budapest, 15-28. o., 219-220. o.

folyamatban lévő büntetőeljáráshoz kapcsolódóan, addig a rendőri együttműködés rendkívül széles kört ölel fel – mint azt a fejezet további részében megkísérlem felvázolni –, s az információátadás különböző típusai, valamint az operatív területen történő együttműködés mellett beleértendő például a képzés tekintetében való együttműködés, a tapasztalatcsere, a közös adatbázisok létrehozása, működtetése stb., résztvevői főszabályként bűnüldöző szervek – melyek alapján, figyelembe véve a részben eltérő feladatköröket, a rendőri együttműködés széles értelemben vett foglami körébe tartozik a vámszervek közötti kooperáció is –, s nem feltétele a büntetőeljárás folyamatban léte. Hangsúlyozni kívánom ugyanakkor, hogy a nemzetközi bűnügyi együttműködésen belül az igazságügyi és a rendőri kooperáció közötti fenti különbségek sem abszolútak, hiszen ezen két terület között is találhatunk átfedéseket, így például az egyes együttműködési formák között is, valamint államonként eltérő lehet az igazságügyi és a rendőri szervek meghatározása¹⁴⁹, továbbá tekintettel a diagonális kooperációra is, amelynek keretében lehetőség van arra, hogy az igazságügyi és a rendőri szervek egymással együttműködjenek. A valóságban tehát az igazságügyi és a rendőri együttműködés strict elválasztása nem képzelhető el, egymással összefüggnek, ugyanakkor rögzíthetjük, hogy igazságügyi együttműködésre büntetőeljáráshoz kapcsolódóan van lehetőség, míg a rendőri kooperáció tekintetében erre nincsen szükség.

Mindezek mellett – különösen a rendőri együttműködés vonatkozásában – a közigazgatási kooperáció is szorosan kapcsolódik a nemzetközi bűnügyi együttműködéshez, különösen a vám- és adóügyek területén, valamint az Európai Unió pénzügyi érdekei elleni bűncselekmények vonatkozásában. Ezen esetekben az elsősorban szankciós jellegű közigazgatási eljárásokhoz járuló büntetőeljárások képezik a gyakorlati kapcsolódási pontot, amennyiben az adminisztratív eljárás során beszerzett adatok büntetőeljárási

¹⁴⁹ Egyúttal megjegyzem, hogy a fenti megállapítás nem csupán az igazságügyi és rendőri kooperáció vonatkozásában, hanem a bűnügyi és közigazgatási együttműködés relációjában is értelmezhető, amennyiben például hazánkban a Vám- és Pénzügyőrség mind a vámigazgatással, mind pedig a hatáskörébe utalt bűncselekmények tekintetében azok nyomozásával kapcsolatos funkciót is betölt, így az ún. diagonális együttműködés egy sajátos szervezeti aspektusát kínálja.

célú felhasználása a fenti területeken szükségesnek mutatkozik, amely ugyanakkor felveti a büntetőeljáráson kívül beszerzett bizonyítékok ellenőrizhetőségének, hiteltérdemlőségének, felhasználhatóságának problematikáját, másrészt pedig az ezen a területen közigazgatási eljárás lefolytatására, s közigazgatási szankciók alkalmazására jogosult, ugyanakkor a bűnügyi felderítést és nyomozást idéző jogosítványokkal felruházott szervek, így például az OLAF, amely az Európai Unió pénzügyi érdekeinek védelmére létrehozott uniós szerv (többek között) adminisztratív nyomozási jogkörrel, ugyanakkor például jogosítványai kiterjednek arra, hogy a tagállamokban nyomozás elrendelését kezdeményezze, közös nyomozócsoportban való részvételre stb., ami már a bűnügyi együttműködés terepéhez vezet, megjegyezvén, hogy egyúttal az Európai Unió struktúrája tekintetében a pillérek közötti kooperáció egyik tipikus példája.¹⁵⁰ Mindezek mellett a szabálysértési – mint egyfajta közigazgatási büntetőjogi – ügyek révén is kapcsolódik a közigazgatási és a bűnügyi kooperáció, amennyiben például az Európai Unió tagállamai közötti kölcsönös bűnügyi jogsegélyről szóló, 2000. május 29-i egyezmény¹⁵¹ 3. Cikke szabálysértések tekintetében is lehetővé teszi az alapvetően a bűnügyekkel kapcsolatos kooperációra irányadó konvenció alkalmazását, amennyiben kimondja, hogy a tagállamok:

„Kölcsönös jogsegélyt nyújtanak a közigazgatási hatóságok által olyan cselekmények miatt indított eljárások során is, amely cselekmények a megkereső vagy a megkeresett vagy mindkét tagállam nemzeti joga szerint szabálysértésként büntetendők, ha a közigazgatási hatóság határozata ellen egy büntetőügyekben is illetékes bírósághoz lehet fordulni.”

A nemzetközi együttműködés rendszerében a rendőri együttműködést az ún. nem jogsegély-típusú együttműködés fogalmi körébe illeszthetjük be. Alanyai alapvetően az egyes államok bűnüldöző hatóságai, s a belső jogszabályok határozzák meg, hogy melyeket tekintenek olyan szerveknek, akik a vonatkozó nemzetközi és hazai jog alapján a rendőri együttműködés

¹⁵⁰ Részletesen lásd Farkas Ákos (szerk.) (2005), *Az Európai Csalás Elleni Hivatal (OLAF) az Európai Unió bűnügyi együttműködési rendszerében*, KJK-KERSZÖV Jogi és Üzleti Kiadó Kft., Budapest, különösen M. Nyitrai Péter (2005), „Az Európai Unió bűnügyi együttműködésének rendszertani megközelítése”, 187-195. o.

¹⁵¹ Hazánkban kihirdette a 2005. évi CXVI. törvény

keretében eljárhatnak.¹⁵² Ezzel összefüggésben a bűnüldöző szervek nemzetközi együttműködéséről szóló 2002. évi LIV. törvény 2.§ 1. pontja alapján magyar bűnüldöző szerv: a Rendőrség, a Vám- és Pénzügyőrség bűnmegelőzési és bűnüldözési feladatot ellátó szervei, a Rendvédelmi Szervek Védelmi Szolgálat, valamint törvény alapján bűnmegelőzési és bűnüldözési feladatok végzésére feljogosított, nemzetközi együttműködésre is felhatalmazott más szerv. Fontos tehát, hogy bár a jelzett együttműködési formában túlnyomórészt az egyes államok rendőrségei vesznek részt, a rendőri együttműködés fogalmi körébe más bűnüldöző szerveket is bele kell értenünk, ugyanakkor ezek köre nem feltétlenül azonos az adott állam belső joga által az állam területén nyomozási vagy felderítési cselekményekre feljogosított szervekével.

A rendőri együttműködés elsősorban a büntetőeljárás megindítását megelőző szakaszban folytatott bünfelderítő, bűnmegelőző munkára terjed ki, mindazonáltal ehelyütt is hangsúlyozni kívánom, hogy az egyes nemzetközi szerződésekben a rendőri és igazságügyi együttműködés határai elmosódnak. Ezzel szemben a fent hivatkozott jogszabály 2.§ 2. pontjába foglalt definíció egyértelművé teszi, hogy a törvény rendelkezései kizárólag a büntetőeljárást megelőző felderítési szakban irányadók, ugyanis a vonatkozó törvényi definíció szerint bűnüldözés: a bűnüldöző szerveknek a törvény célja megvalósulását szolgáló, az igazságügyi jogsegély körén kívül eső, nemzetközi együttműködés keretében folytatott bünfelderítő és bűnmegelőző tevékenysége. Így a büntetőeljárás megindítása után az Európai Unió tagállamaival folytatott bűnüldözési együttműködésről szóló 2003. évi CXXX. törvény szabályait kell alkalmazni, amellyel kapcsolatban megjegyzendő, hogy bár főszabályként az igazságügyi hatóságok (bírók, ügyészségek) közötti kooperáció szabályait fekteti le, a 38.§ (2) bekezdése kifejezetten lehetővé teszi a magyar igazságügyi hatóságoknak, hogy akár megkereső, akár megkeresett félként kapcsolatba lépjenek más állam bűnüldöző szerveivel

¹⁵² Mindezek a megállapítások a rendőri együttműködés általános értelemben vett fogalmi rendszerében igazak, azonban a rendőri kooperáció köre ennél sokkal szélesebb körű, mint azt a soron következő alfejezetekben kifejtem.

nemzetközi szerződés alapján, amennyiben azt a másik tagállam belső joga is lehetővé teszi. Ugyanakkor hozzáteszem, hogy a hivatkozott bekezdés szövegezése az igazságügyi együttműködés némileg elmosódott fogalmi határvonalain belül marad, amennyiben implicite kizárja a magyar bűnüldöző szerveket a törvény alanyai köréből, továbbá a bűnüldöző szervek egymás közötti együttműködését sem vonja a szabályozási körébe (ebből következhetne ugyan, hogy ezek csupán a büntetőeljárás megindulását megelőzően vesznek részt a nemzetközi együttműködésben, ami azonban tekintettel például az informális rendőri együttműködésre, ilyenképpen nem helytálló).

Figyelemmel arra, hogy a rendőri együttműködés alapvető célja a bűnfelderítés, bűnmegelőzés körében információk gyűjtése, feldolgozása, továbbítása, az ebbe a körbe tartozó (és a későbbiekben részletes kifejtésre kerülő) eszközök proaktívak is lehetnek, azaz a bűncselekmény elkövetését megelőzően is igénybe vehetők. A rendőri együttműködés természetesen a jelzetnél sokkal összetettebb célokat szolgál: az információk gyűjtésén, feldolgozásán, továbbításán kívül (amely konkretizálódhat különböző adatbázisokkal kapcsolatos műveletekben vagy éppen operatív együttműködésben), kiemelt fontosságú az oktatás, a közös képzés, illetve tágabb értelemben ide érthetjük a rendőri együttműködés kereteinek felállításához (nemzetközi egyezmények kidolgozása, ratifikálása stb.) szükséges politikai akarat kialakítását. Mindazonáltal jelen fejezetben az elsődleges célok elérését biztosító szervezeti keretre, jogszabályi környezetre és eszközökre kívánok koncentrálni, figyelemmel arra, hogy ezen témakörök köthetőek közvetlenül a titkos információgyűjtés területén folytatott együttműködéshez, s az egyéb kapcsolódó kérdések részletes tárgyalása a dolgozat tematikai egységének megőrzése mellett álláspontom szerint nem lenne lehetséges.

További sajátossága a rendőri kooperációnak, hogy igen jelentős szerepet tölt be ebben a keretben az informális együttműködés, amely valójában az egyes bűnüldöző szervek, illetve azok tagjai közötti, speciális

jogi alapot nélkülöző információ-továbbítást jelent. Előnye a gyorsaság, a bizalom, hátránya, hogy a kizárólag kollegiális, illetve baráti alapú együttműködés gyakorlatilag ellenőrizhetetlen.

6.1 A rendőri együttműködés rendszere

Jelen alfejezetben a rendőri együttműködés intézményét alapvetően négy különböző aspektusból kívánom megvilágítani. Az első szempont a kooperáció különböző rétegei alapján strukturálja a rendőri együttműködést, az azt megalapozó politikai akarat kialakításától a mindennapi operatív munkát is magába foglaló tevékenységig terjedően. A második vizsgált aspektus az együttműködésben résztvevő felek helyzete, amely a kooperáció – különösen az európai integrációhoz kapcsolódóan – szempontjából az állami szuverenitás későbbiekben kifejtendő kérdéskörét vetíti előre. A harmadik alfejezet az információ továbbításának alanyai szerint differenciál, s ezzel rámutat az egyes államok belső szabályozásának különbségében rejlő problematikára, melyhez kapcsolódóan már ehelyütt érdemes hangsúlyozni az együttműködésben résztvevők – s annak potenciális résztvevői – képzésének fontosságát, mely nem csupán az európai, illetve nemzetközi szabályanyagot, hanem az európai együttműködésben részt vevő államok vonatkozó alapvető szabályozását és gyakorlatát is felöleli; továbbá ezen problémakör úgyszintén kiemeli a kapcsolattartó pontok szerepének jelentőségét. A negyedik alfejezetben a kooperáció lehetséges szervezeti kereteinek tárgyalására kerül sor, amelynek végső formájaként a vertikális integráció modellje, s egy „sajátképpeni” európai rendőrség víziója említhető.

6.1.1 A rendőri együttműködés egyes szintjei¹⁵³

A tág értelemben vett rendőrségi együttműködés rendszerét három szintre oszthatjuk. A legfelső az ún. makroszint, ami az egyes államok kormányai közötti egyeztetéseket, a szűkebb értelemben vett (azaz a bűnüldöző szervek részvételével megvalósuló) együttműködés jogi kereteinek megteremtését, a nemzetközi és nemzeti szintű jogszabályalkotást takarja. A középszintű kooperáció az együttműködés szervezeti és eljárási kereteinek megvalósítását foglalja magában, ideértve például az Europol, a Schengeni Információs Rendszer megteremtését, az összekötő tiszteken keresztüli kapcsolattartás rendszerének kialakítását, az egyes államok nemzetközi kapcsolattartó központjainak létrehozását (hazánkban a Nemzetközi Bűnügyi Együttműködési Központ tölti be ezt a funkciót). Végül a mikroszintű együttműködés a szűkebb értelemben vett rendőri kooperációt, vagyis a mindennapi büntető munka során történő együttműködést (például határon átnyúló forró nyomon üldözés) takarja. Ezek a szintek természetesen nem választhatók el élesen egymástól (így a jogalkotás a napi bűnüldözési munka igényeitől), a valóságban kölcsönös kapcsolatban kell, hogy működjenek. Ez a szimbiózis alapvető feltétele a hatékony rendőri együttműködésnek, így elengedhetetlen a kölcsönös szakmai párbeszéd a mindennapi operatív, illetve adatkezelő, adatfeldolgozó stb. munkát végzők, az egyes szervezeti egységeket irányítók és a politikai akarat, s ezt követően mind a közös, mind a nemzeti jogszabályi keretek kialakításában résztvevők között. Mindez azonban akkor tölti be valós funkcióját, amennyiben ezen szakmai párbeszéd nem „csupán” a nemzeti határok között, hanem az együttműködésben résztvevő valamennyi államra kiterjedően érvényesül.

¹⁵³ Benyon, John – Turnbull, Lynne – Willis, Andrew – Woodward, Rachel (1994), „Understanding Police Cooperation in Europe: Setting a Framework for Analysis”, in: Anderson, Malcolm – Den Boer, Monica (szerk.), *Policing Across National Boundaries*, Pinter Publishers, London and New York, 50-55. o.

6.1.2 A rendőri együttműködés modelljei az együttműködő felek helyzete szerint¹⁵⁴

Ebben a fogalmi körben elsőként a kooperációs modellt kell megemlítenünk, amelynek lényege, hogy az együttműködés nem érinti az egyes államok szuverenitását, illetve a másik fél számára biztosított bűnüldözési jogosítványokat. Ide tartozik az információcsere, a koordináció, meghatározott berendezések, technikai eszközök átadása stb. A második a horizontális integráció modellje, amelynek keretében az egyik állam bűnüldöző szerveinek tagjai eljárhatnak a másik állam területén (határon átnyúló ellenőrzött szállítás, fedett nyomozó alkalmazása a másik állam területén stb.), így az adott állam szuverenitásába adott esetben mélyen beavatkozhatnak, továbbá az ezen állam bűnüldözési szervei számára biztosított bizonyos jogosítványokat gyakorolhatnak. A vertikális integráció a rendőri együttműködés területén jelenleg még csupán elméleti kategóriaként létezik. Ebben a modellben a nemzeti bűnüldözési hatóságok – meghatározott ügyek tekintetében – egy, a szervezeti hierarchiában felettük álló, nemzetközi szerv alárendeltségében működnek. Habár az Európai Unión belül folyamatosan megfigyelhetők olyan törekvések, amelyek az Europol operatív jogosítványokkal ruháznák fel, valamint egy európai FBI-nak megfelelő szervezetként működtetnék, ennek – a későbbiekben kifejtésre kerülő – előfeltételei jelenleg még nem adóttak.

6.1.3 A rendőri együttműködés modelljei az információ továbbításának alanyai szerint¹⁵⁵

A centralizált állami modellben az adott államon belül egyetlen központi szerv végzi a kommunikációt, az információk cseréjét a többi féllel. Ez lehetőséget

¹⁵⁴ Van Reenen, Pieter (1989), *Policing Europe After 1992: Cooperation and Competition*, European Affairs, Vol. 3, No. 2, 48-49. o.

¹⁵⁵ Anderson, Malcolm (1989), *Policing The World - Interpol And The Politics of International Police Cooperation*, Clarendon Press, Oxford, 172-178. o.

ad az adatáramlás minden körülmények közötti ellenőrzésére, azonban a felderítési munkában alapvető fontosságú gyorsaság, s az ehhez kapcsolódó hatékonyság követelményeinek nem minden esetben feleltethető meg. A decentralizált állami modell esetén a szervezeti hierarchia bármely szintjén elhelyezkedő szerv jogosult közvetlenül együttműködni bármely szervvel. Ebben a struktúrában az információáramlás nem esik semmiféle szabályozás, kontroll alá, azt egyedül a résztvevő személyek egyéni megítélése szoríthatja esetenként határok közé. Ekkor ugyan rendkívül rövid határidőn belül szerezhető meg, illetve továbbítható a szükséges információ, továbbá az együttműködés szempontjából kritikus fontosságú bizalom is kialakulhat, megerősödhet az egyes személyek között, mindazonáltal a hatóságok tagjai közötti kollegiális, eseti alapon történő nemzetközi együttműködés hálózata teljességgel ellenőrizhetetlenné válik. E két szélsőség között helyezkedik el a korlátozott decentralizált modell, amely egy kompromisszumot valósít meg a fenti két modell között, előnyeiket hangsúlyozva, hátrányaikat pedig tompítva. Ebben a rendszerben az együttműködés főszabályként egy központi szervezeten keresztül valósul meg, azonban meghatározott esetekben ezen központ igénybe vétele nélkül is folytatható kommunikáció az egyes szervek között. A fenti csoportosítás remekül bemutatja a rendőri együttműködésen belül az információcsere lehetséges szervezeti kereteit¹⁵⁶ - a horizontális modellen belül -, azonban a kooperáció egyéb formái (például határokon átnyúló ellenőrzött szállítás, megfigyelés) nehezen illeszthetők be a fenti fogalmi keretbe.

¹⁵⁶ V.ö. Robertson, Kenneth G. (1994), „Practical Police Cooperation in Europe: The Intelligence Dimension”, in: Anderson, Malcolm – Den Boer, Monica (szerk.), *Policing Across National Boundaries*, Pinter Publishers, London and New York, 106-118. o.

6.1.4 A rendőri együttműködés modelljei a kooperáció szervezeti keretei szerint¹⁵⁷

Ebből a szempontból alapvetően három nagy csoportot különíthetünk el, melyek közül az első a bűnüldöző szervek közötti együttműködésen alapuló modell. Ennek legfontosabb jellemzője, hogy a kooperáció kereteit az egyes bűnüldöző szervek alakítják ki akár formális, akár informális úton. Ebből következően ebbe a csoportba sorolhatjuk az informális rendőri együttműködés valamennyi formáját, továbbá az Interpol keretében megvalósuló kooperációt. A következő modell a kormányközi struktúrán alapuló rendőri együttműködés. E modell sajátossága, hogy a kooperáció alapjául az egyes államok kormányai által kötött egyezmények szolgálnak, melyek lehetnek két- vagy többoldalú megállapodások. Ide tartozik például a skandináv országok közötti együttműködés (Északi Tanács)¹⁵⁸, a Benelux országok közötti egyezményeken alapuló kooperáció, illetve a schengeni *acquis*. Minthogy azonban a szubregionális együttműködési struktúrák jellemzésére e fejezetben nem kívánok kitérni, a későbbiekben csupán a schengeni szabályok ismertetésére szorítkozok. Végül ezen csoportosítás keretében kell megemlítenem a közösségi rendőri együttműködés modelljét, amelynek alapvető jellemzője, hogy egy közösségi szervet keresztül valósul meg a kooperáció. Ide sorolhatjuk az Europol (továbbá az intézmények közötti együttműködésre is tekintettel az Európai Csalás Elleni Hivatalt, amely azonban elsősorban az adminisztratív együttműködés területéhez kapcsolható¹⁵⁹), azonban kiemelem, hogy az ide tartozó szervezetek nem

¹⁵⁷ Santiago, Michael (2000), *Europol and Police Cooperation in Europe*, Criminology Studies Volume 11, The Edwin Meller Press, Lewinston – Queenston – Lampeter, 15-37. o., valamint Joubert, Chantal – Bevers, Hans (1996), *Schengen Investigated – A Comparative Interpretation of the Schengen Provisions on International Police Cooperation in the Light of the European Convention on Human Rights*, Kluwer Law International, The Hague – London – Boston, 26-42. o.

¹⁵⁸ A Dániát, Finnországot, Izlandot, Norvégiát és Svédországot magában foglaló speciális és régi hagyományokkal rendelkező északi bűnügyi együttműködés sajátosságait taglalja Asp, Petter (1998), *Nordic Judicial Cooperation in Criminal Matters*, Författaren, Uppsala, 5-8. o., valamint 24-28. o. és 33-37. o.

¹⁵⁹ Részletesen lásd Farkas Ákos (szerk.) (2005), *Az Európai Csalás Elleni Hivatal (OLAF) az Európai Unió bűnügyi együttműködési rendszerében*, KJK-KERSZÖV Jogi- és Üzleti Kiadó Kft., Budapest, különösen Farkas Ákos: Az OLAF szerepe az EU csalások elleni fellépésben (9-41. o.), M.

végeznek operatív feladatokat, sokkal inkább az együttműködés koordinációjában és az információk továbbításában játszanak szerepet. (Az Europol szervezetére és funkciójára e fejezet folyamán részletesebben ki fogok térni.)

6.2 A rendőri együttműködés szervezeti keretei

6.2.1 Az informális rendőri együttműködés sajátosságai

Az informális rendőri együttműködés egyes formái különösen a határterületeken alakultak (alakulnak) ki. Ennek oka egyrészt az ezeken a területeken szolgálatot teljesítő, eltérő államok bűnüldöző szerveinek állományába tartozó személyek között létrejövő személyes kapcsolat, aminek alapjaként szolgál a bizonyos fokig szükségszerűen „közös” munkavégzés, a teljesítendő feladatok közel azonos volta, másrészt hozzájárulnak bizonyos egyéb szocializációs tényezők (esetenként hasonló kulturális, társadalmi közeg stb.). Az informális együttműködés rengeteg formát ölthet, így például közös oktatás, képzés, egymás gyakorlati működésének megismerése, személyek, technikai eszközök cseréje, közös közúti ellenőrzések. Mindezek alapja rendszerint az adott bűnüldöző szervek között létrejött eseti, vagy éppen hosszabb (esetleg határozatlan) időtartamra szóló megállapodások, azonban ezen együttműködési forma keretébe tartoznak a személyes ismeretségen, kollegiális viszonyon alapuló szabályozatlan, eseti kooperációk is. Ezen típusú együttműködés hátránya többek között az, hogy a meglévő multilaterális, kormányközi alapú kooperáció mellett az együttműködés áttekinthetőségét és

Nyitrai Péter: Az Európai Unió bűnügyi együttműködésének rendszertani megközelítése (179-241. o.) és Ábrahám Márta: Az OLAF kapcsolatai más európai uniós intézményekkel és szervekkel (243-276. o.), belső jogforrás tekintetében pedig a 2004. évi XIX. törvény 12. fejezete. Az OLAF kialakulásáról, az UCLAF-ról és a mögöttes szakmai előkészítés részleteiről lásd Vervaele, J.A.E. (1999), „Towards and Independent European Agency to Fight Fraud and Corruption in the EU?”, *European Journal of Crime, Criminal Law and Criminal Justice*, Vol. 7/3, 331-346. o.

ezzel együtt ellenőrzését nehezítheti,¹⁶⁰ mindazonáltal egyértelmű előnye a gyorsaság, hatékonyság mellett, hogy megalapozza, illetve növeli a kooperáló felek közötti bizalmat, amely elengedhetetlen a nemzetközi együttműködésben. Megjegyzem, hogy álláspontom szerint furcsamód a hatékonyság követelménye ellen hathat az európai uniós kooperációban az ún. megerősített együttműködés intézménye is, amennyiben következményeként túlzottan sokrétegű szubregionális együttműködési struktúrák összetett hálózata alakulhat ki, amely struktúrák a kooperáció egyes részterületein eltérő sajátosságokat hordoznak. A bizalom feltétele a közös célok mellett az azonos szintű professzionalizmus (ami egyebek mellett közös képzésekkel biztosítható)¹⁶¹. Pontosan a bizalom kiemelkedő szerepe folytán azonban a személyes alapú együttműködés esetén a felek személyében bekövetkező változás a kooperáció – adott esetben ideiglenes – megszűntét, gyengülését eredményezheti. Ezen együttműködési forma alkalmatlan átfogó célok elérésére, stratégiai információk létrehozására, tekintettel arra, hogy csupán az egyes esetek megoldásában játszik szerepet.¹⁶²

6.2.2 Az Interpol

¹⁶⁰ Az átláthatóság jelentőségét hangsúlyozza többek között: Van Den Wyngaert, Christine (1997), „Organized Crime, Proactive Policing and International Cooperation in Criminal Matters: Who Controls the Police in a Transnational Context?”, In: Den Boer, Monica (szerk.), *Undercover Policing and Accountability from an International Perspective*, European Institute of Public Administration, Maastricht, The Netherlands, 169-173.o., valamint De Ruyver, Brice – Vermeulen, Gert – Vander Beken, Tom (1997), „Schengen and Undercover Policing Methods: Should National Laws Follow Suit?”, In: Den Boer, Monica (szerk.), *Undercover Policing and Accountability from an International Perspective*, European Institute of Public Administration, Maastricht, The Netherlands, 146. o.

¹⁶¹ Robertson, Kenneth G., i. m., 112. o., valamint a bizalom jelentőségéről részletesen: Anderson, Michael (2002), „Trust and Police Cooperation”, In: Anderson, Michael – Apap, Joana, *Police and Justice Co-operation and the New European Borders*, Kluwer Law International, The Hague – London – New York, 35-46. o.

¹⁶² Az operatív adatok taktikai és stratégiai funkciójának eltéréséről lásd Robertson, Kenneth G., i. m.

Habár jelen fejezet gerincét az európai rendőri együttműködés alapvető sajátosságai teszik ki, összefüggésben a vonatkozó hazai szabályozással, mindemellett jelentőségénél fogva ehelyütt az Interpolra is kitérek.¹⁶³

Az Interpol története 1914-ben egy Nemzetközi Rendőrségi Konferenciával vette kezdetét, ami 1923-ra egy Nemzetközi Bűnügyi Rendőrségi Bizottsággá alakult, majd a későbbiekben a náci hatalom alól kikerülve 1946-ban éledt újjá Nemzetközi Bűnügyi Rendőrség Szervezete (ICPO-Interpol) néven. A kooperáció szervezeti keretei szerinti csoportosításnál az Interpol a bűnüldöző szervek között megvalósuló együttműködés modelljéhez soroltam. Ennek oka, hogy tagjai nem államok, hanem rendőri szervezetek, bár a tagság iránti kérelmet kormányzati szervnek kell benyújtania (Alapszabály 4. cikkelye).

Alapvető feladata, hogy biztosítsa és elősegítse a rendőri szervek közötti minél szélesebb körű együttműködést (figyelemmel az egyes államok belső jogára és az Emberi Jogok Egyetemes Nyilatkozatára), illetve, hogy a köztörvényes bűncselekmények (melyek köréből explicite kizárja a politikai, katonai, vallási, faji cselekményeket) megelőzése és üldözése körében hatékony intézményeket hozzon létre (2-3. Cikkelyek). Az Interpol működésének alapelvei a következők:¹⁶⁴

- a nemzeti szuverenitás tiszteletben tartása
- a köztörvényes bűncselekmények üldözésének elősegítése
- univerzalitás (bármely tagállam bármely másik tagállammal együttműködhet)
- a tagállamok egyenlősége (függetlenül a szervezet működéséhez való anyagi hozzájárulásuktól)
- együttműködés más szervezetekkel (kormányzati szervekkel és civil szervekkel is)

¹⁶³ Az Interpolról és a rendőri együttműködésben betöltött szerepéről részletesen: Anderson, Malcolm (1989), *Policing The World - Interpol And The Politics of International Police Cooperation*, Clarendon Press, Oxford

¹⁶⁴ Santiago, Michael, (2000), *Europol and Police Cooperation in Europe*, Criminology Studies Volume 11, The Edwin Meller Press, Lewinston – Queenston – Lampeter, 17-18. o.

– rugalmasság (a munkamódszereknek az adott helyzet követelményeihez való igazítása a hatékonyság érdekében).

Az Interpol tevékenysége nem foglalja magában operatív feladatok végrehajtását. A fő funkciója, hogy egy kommunikációs platformot biztosítson az államok bűnüldöző szervei számára, megkereséseket továbbítson, adatokat elemezzon, adatbázisokat tartson fenn (például lopott gépjárművekről), jelentéseket készítsen és terjesszen elő például szervezett bűnözői csoportokról, bűncselekmények elkövetésének különböző módjairól stb., elsősorban tehát információs funkciója jelentős.¹⁶⁵

A Nemzetközi Bűnügyi Rendőrség Szervezetének székhelye Franciaországban, Lyonban található. Legfőbb döntéshozó szerve a Közgyűlés, amely szakmai, személyzeti és pénzügyi kérdésekben is jogosult döntéseket hozni (8. Cikkely). A Végrehajtó Bizottság - egyebek mellett - felügyeli a Közgyűlés döntéseinek végrehajtását, valamint munkaterveket terjeszt a Közgyűlés elé (22. Cikkely). A Főtitkárság a Végrehajtó Bizottság és a Közgyűlés határozatainak végrehajtásáról gondoskodik, technikai és információs központként funkcionál, adminisztratív teendőket végez stb. (26. Cikkely).

Az Interpol mindazonáltal a rendőri együttműködés egész világot behálózó szerve, amely kilenc régióra oszlik, ezek közül az európai régió az egyetlen, amely saját titkársággal bír (tekintettel arra, hogy a kooperáció túlnyomó része európai ügyeket érint, annak ellenére, hogy a tagoknak csupán mintegy egyötöde európai állam). Gyakorlati szempontból az Interpol kiemelkedő jelentőséggel bíró részei a nemzeti irodák, amelyek az egyes tagállamokban helyezkednek el. Ezt a funkciót hazánk tekintetében a Nemzetközi Bűnügyi Együttműködési Központ (NEBEK) szervezeti egységként működő Interpol Magyar Nemzeti Iroda tölti be.¹⁶⁶

¹⁶⁵ V. ö. McClean, David (2002), *International Co-operation in Civil and Criminal Matters*, Oxford University Press, 161-162. o.

¹⁶⁶ 4/2002. (I. 30.) BM-PM együttes rendelet a Nemzetközi Bűnügyi Együttműködési Központ jogállásáról, részletes feladat- és hatásköréről, valamint a magyar bűnüldöző hatóságok és az Európai Rendőrségi Hivatal közötti nemzetközi együttműködésről, 2.§ (1) bekezdés b) pont

Az Interpolért kritikák közül kiemelendő, hogy sokak szerint hiányzik a szervezet ellenőrzésének hatékony mechanizmusa, melynek egyik oka, hogy nincsen alapító szerződése (ami nemzetközi szervezeti státuszát legitimálná a nemzetközi jogban).¹⁶⁷ Az együttműködésben nélkülözhetetlen gyorsaság hiányát is sokszor az Interpol hátrányaként emlegetik, mindazonáltal megemlítendő, hogy ebben a vonatkozásban a megkeresett állam magatartása is vizsgálendő. Mindez összefüggésben van azzal a körülménnyel, hogy széles értelemben véve a nemzetközi együttműködésnek csupán egy része az, amiben az Interpol, mint kommunikációs, kooperációt elősegítő szerv, szerepet játszik, hiszen a megkeresés tagállam általi kibocsátásának, valamint a megkeresett állam általi teljesítésének problematikája nincsen szoros összefüggésben az Interpol – vagy éppen bármely más hasonló funkciót betöltő szerv, így például az Europol, Eurojust – tevékenységével; a kooperáció középső fázisa, a megkeresés továbbítása a megkereső és a megkeresett állam közötti kapcsolat egyedi esetben történő megteremtése (és természetesen végül ugyanezen csatorna felhasználásával a megkeresett állam által szolgáltatott információk továbbítása) az, ahol az Interpol közvetlenül részt vesz a nemzetközi együttműködésben. Tekintettel arra, hogy az Interpol a kölcsönös információ-megosztás elvén alapul, továbbá a tagállamok nagy számára (186¹⁶⁸), felmerül, hogy biztonságos-e bizonyos adatokat az Interpol rendszerén keresztül bármely tagállam számára hozzáférhetővé tenni.¹⁶⁹

6.2.3 Bilaterális egyezmények

A formális kétoldalú megállapodások a kormányközi alapon létrejött rendőri együttműködési modellhez tartoznak. Ezek az egyezmények sok esetben a

¹⁶⁷ V.ö. Nguyen Quoc Dinh – Patrick Daillier – Alain Pellet – Kovács Péter (1998), *Nemzetközi közjog*, Osiris Kiadó, Budapest, 280-290. o. és 296-298. o.

¹⁶⁸ Forrás: <http://www.interpol.int/Public/Icipo/Members/default.asp>

¹⁶⁹ V. ö. többek között Santiago, Michael, i. m., 19-23. o., Joubert, Chantal – Bevers, Hans, i. m., 30-31. o., Benyon, John – Turnbull, Lynne – Willis, Andrew – Woodward, Rachel, i. m., 56-57. o., illetve Anderson, Malcolm – Den Boer, Monica – Cullen, Peter – Gilmore, William C. – Raab, Charles D. – Walker, Neil (1995), *Policing The European Union – Theory, Law and Practice*, Clarendon Press, Oxford, 49-53. o.

multilaterális szerződések által biztosított kereteket konkretizálva – az azokban adott felhatalmazással élve – fogalmazzák meg a szerződő államok közötti kooperációra vonatkozó, a többoldalú együttműködési rendszerben kevésbé részletesen megfogalmazott előírásokat.¹⁷⁰ Ezek egyértelmű előnye, hogy a szerződő felek sajátos igényeikhez, helyzetükhöz és lehetőségeikhez igazíthatják az együttműködés gyakorlati szabályait (amely különösen akkor jelent előrelépést az általános multilaterális rendszerhez képest, ha a kétoldalú együttműködés szabályai ezen tágabb keretbe is beilleszthetők), mindazonáltal a teljes kooperációs mechanizmust tekintve megkettőzik a rendszert és ezzel csökkentik átláthatóságát, ami – a bilaterális egyezmények fent kifejtett eredeti rendeltetéséhez képest paradox módon – a hatékonyság gátját is jelenti. Könnyen belátható a kétoldalú együttműködés azon előnye, ami abból fakad, hogy két tagállam egyrészt könnyebben, gyorsabban, másrészt akár a legapróbb részletek szintjén juthat egymással megegyezésre, alakíthat ki gondosan kimunkált kooperációs struktúrát, ugyanakkor a – természetükből fakadóan nem egymásra épülő, hanem egymás melletti - bilaterális rendszerek túlzottan sokrétű, szövevényes struktúrája a több államot magában foglaló perspektívából tekintve éppen a gyors, hatékony, átlátható működést korlátozza számottevően. Az európai transznacionális bűnözéssel szembeni effektív küzdelem sem képzelhető el kizárólag kétoldalú szerződések alapjaira helyezve, sőt egyetlen átfogó nemzetközi bűnüldözési stratégia sem valósítható meg bilaterális szinten.

Megjegyzem, hogy hasonló kérdések vethetők fel a Lisszaboni Szerződés által is szabályozott megerősített együttműködés¹⁷¹ intézménye tekintetében is, amely a regionális uniós együttműködési rendszeren belül az egyhangú döntéshozatal követelményének kiiktatásával teremti meg az adott kérdés kapcsán az uniós szabályozás megalkotása tekintetében azonos

¹⁷⁰ Ilyen kétoldalú megállapodások megkötését szorgalmazza például a Schengeni Végrehajtási Egyezmény (39. Cikkely 4-5. pontok, lásd továbbá *Catalogue of recommendations for the correct application of the Schengen acquis and best practices: part on Police Co-operation*, 12-14. o.)

¹⁷¹ Lisszaboni Szerződés Az Európai Unióról Szóló Szerződés és Az Európai Közösséget Létrehozó Szerződés módosításáról 22. pont, hazánkban kihirdette a 2007. évi CLXVIII. törvény, hatályba lépett 2009. december 1. napján.

álláspontot képviselő tagállamok számára az egymás közötti együttműködés lehetőségét. Álláspontom szerint ezen szabályozás, bár kétségtelenül elősegíti, gyorsítja az „európai büntetőjog” kialakulását – de nem feltétlenül fejlődését –, a valóságban az együttműködés, továbbá az uniós büntetőjog egyes kérdései tekintetében rendkívül nehezen átlátható, alkalmazható struktúrát eredményezhet. Ugyanakkor a szervezett bűnözés, pénzmosás, gazdasági bűncselekmények területén született nemzetközi egyezmények is több esetben tartalmaznak ilyen tartalmú rendelkezéseket, akár nemzetközi, akár regionális szinten.

Mindazonáltal olyan esetekben, amikor a szerződő felek egyike nem tagja semelyik multilaterális együttműködési rendszernek, a kétoldalú megállapodások alkotják a kooperáció egyetlen formális keretét a két állam között. Hazánk elsősorban a terrorizmus, a kábítószer-bűnözés és a szervezett bűnözés vonatkozásában kötött ilyen bilaterális szerződéseket, amelyek kormányrendeletekben kerültek kihirdetésre.¹⁷²

6.2.4 Schengen

A schengeni rendszer keretei között megvalósuló kormányközi, regionális, multilaterális struktúrán alapuló rendőri együttműködés alappillére az ún. Schengen II Egyezmény (Schengeni Végrehajtási Egyezmény).¹⁷³ Ez a

¹⁷² Például a 2006. évi CVIII. törvény a Magyar Köztársaság és a Szlovén Köztársaság között a bűnüldöző szervek határokon átnyúló együttműködéséről szóló, Brdóban, 2006. október 25-én aláírt Megállapodás kihirdetéséről, a 2006. évi XCI. törvény a Magyar Köztársaság és a Szlovák Köztársaság között a határokat átlépő bűnözés megelőzésében és a szervezett bűnözés elleni harcban folytatott együttműködéséről szóló, Pozsonyban, 2006. október 2-án aláírt Egyezmény kihirdetéséről, a 2006. évi XXXVII. törvény a Magyar Köztársaság és az Osztrák Köztársaság között a határokat átlépő bűnözés megelőzése és leküzdése érdekében folytatandó együttműködéséről szóló, Heiligenbrunnban, 2004. június 6-án aláírt Szerződés kihirdetéséről, továbbá Bulgáriával kapcsolatban 118/1999. (VIII. 6.) Korm. rendelet, Egyiptommal a 44/1999. (III. 8.) Korm. rendelet, Vietnámmal a 172/1998. (X. 21.) Korm. rendelet, Kazahsztánnal a 140/1997. (VIII. 6.) Korm. rendelet hirdette ki az együttműködésről szóló nemzetközi szerződést. Lásd még például: Nyíri Sándor (2000), *A titkos adatszerzés*, BM Duna Palota és Kiadó, Budapest, 126-129. o. Ezzel összefüggésben megjegyzendő, hogy a kilencvenes évektől hazánk európai uniós csatlakozásáig az egyezmények kormányrendeletek útján kerültek kihirdetésre, míg a csatlakozást követően az uniós szabályozást alapul véve más országokkal kötött megállapodások kihirdetése törvényi formában történik.

¹⁷³ *Convention implementing the Schengen Agreement of 14 June 1985 between the Governments of the States of the Benelux Economic Union, the Federal Republic of Germany and the French Republic on the gradual abolition of checks at their common borders* (hazánk vonatkozásában részben a

megállapodás szorosan kapcsolódik az eredetileg a Német Szövetségi Köztársaság, Franciaország és a Benelux-államok között 1985-ben létrejött, a határellenőrzés fokozatos megszüntetéséről szóló Schengen I Egyezményhez,¹⁷⁴ tekintettel arra, hogy az ebben a szerződésben foglalt célok megvalósítása érdekében tartalmaz konkrét előírásokat többek között a személyek szabad mozgása, a menekültügy, a kábítószer-bűnözés elleni küzdelem, illetve a rendőri együttműködés területét érintően. A schengeni joganyag bár eredetileg az Európai Közösségek jogától külön fejlődött, az Amszterdami Szerződés a teljes schengeni *acquis*-t beemelte az Európai Unió jogába.¹⁷⁵ Egyúttal megjegyzendő, hogy az Európai Unió tagállamainak és a schengeni joganyag részes államainak katalógusa jelenleg nem fedi le egymást: a schengeni *acquis*-hoz csatlakozott Norvégia és Izland is¹⁷⁶ (mint ahogy az európai bűnüldözés egyéb vívmányaihoz is¹⁷⁷), míg például a 2004. május elsejével az Unió tagjai körébe belépett államok nem váltak automatikusan az uniós csatlakozással a schengeni térség elemeivé. Mindezek mellett pedig ehelyütt utalni kívánok Nagy-Britannia és Írország, mint uniós tagállamok speciális szerepére, amelyek úgyszintén egyezményenként, s szabályonként eltérő mértékben illeszkednek a schengeni struktúrába, míg más oldalról pl. Svájc, mint az Európai Unió regionális rendszerén kívül álló állam

Schengeni Végrehajtási Egyezmény keretében történő együttműködésről és információcseréről szóló 2007. évi CV. törvény)

¹⁷⁴ *Agreement between the Governments of the States of the Benelux Economic Union, the Federal Republic of Germany and the French Republic on the gradual abolition of checks at their common borders*

¹⁷⁵ *Treaty of Amsterdam amending the Treaty on European Union, the Treaties establishing the European Communities and certain related acts - Protocol annexed to the Treaty on European Union and to the Treaty establishing the European Community - Protocol integrating the Schengen *acquis* into the framework of the European Union*, Official Journal C 340, 10.11.1997.

¹⁷⁶ Lásd *Megállapodás az Európai Unió Tanácsa, valamint az Izlandi Köztársaság és a Norvég Királyság között, az utóbbiaknak a schengeni vívmányok végrehajtására, alkalmazására és fejlesztésére irányuló társulásáról* (Brüsszel, 1999. május 18.), Az Európai Közösségek Hivatalos Lapja L176/36, 1999.7.10.

¹⁷⁷ Lásd például *Az Európai Unió, valamint az Izlandi Köztársaság és a Norvég Királyság közötti, az Európai Unió tagállamai között 2000. május 29-én létrejött kölcsönös bűnügyi jogsegélyegyezmény és az ahhoz csatolt 2001. évi jegyzőkönyv bizonyos rendelkezéseinek alkalmazásáról szóló Megállapodás* (Brüsszel, 2003. december 19.); hazánkban kihirdette a 2007. évi LXV. törvény.

is egyes kérdések tekintetében speciális szabályok mentén kapcsolható a schengeni szisztémához¹⁷⁸.

Bár az egyes szerződések egymáshoz való viszonyával a kooperáció konkrét formáinak tárgyalása kapcsán óhajtók részletesebben foglalkozni, már ehelyütt ki kell emelnem a schengeni joganyag két olyan jellemzőjét, amely az értelmezés, valamint a rendőri együttműködés rendszerének felvázolása szempontjából alapvető fontosságú. Egyrészt az európai államok közötti kooperáció alap-jogforrása - a multilaterális alapú együttműködést tekintve - az Európa Tanács keretében, a kölcsönös bűnügyi együttműködés tárgyában, 1959-ben született konvenció és annak kiegészítő jegyzőkönyvei, melyek a SVE háttérjogaként is funkcionálnak (amit pedig kiegészít – hatályba lépése esetén – az Európai Unió keretében 2000-ben született Egyezmény). Az igazságügyi és a rendőri együttműködés már jelzett átfedéseit tekintve igaz ez jelen témánk szempontjából akkor is, ha figyelembe vesszük, hogy kifejezetten a rendőri együttműködés témakörének nemzetközi szabályozását először a SVE vállalta fel, minthogy a hivatkozott 1959-es megállapodás alkotói nem tartották volna kívánatosnak a bűnüldöző szervek gyakorlatban kialakult kooperációját szigorú, merev keretek közé szorítani. Másrészt a schengeni *acquis* nem egy önálló nemzetközi együttműködési rendszer megteremtését célozza, nem egy átfogó és egységes európai szabályozás megvalósításának igényével született, funkciója a tagállamok belső jogára támaszkodván az együttműködés hatékonyságának növelése. Ennek megfelelően az egyes rendelkezések is minden esetben előtérbe helyezik az állami szuverenitást, a belső jogszabályok primátusát hangsúlyozván.¹⁷⁹

A jelen fejezet témája szempontjából további releváns szabályozást a Schengeni Végrehajtási Egyezmény (SVE) III. Címének 1. Fejezete (Rendőri

¹⁷⁸ Lásd Az Európai Unió, az Európai Közösség és a Svájci Államszövetség között, a Svájci Államszövetségnek a schengeni vívmányok végrehajtására, alkalmazására és fejlesztésére irányuló társulásról szóló Megállapodás (Luxemburg, 2004. október 26.) (hazánkban kihirdette a 2007. évi CXXXII. törvény), valamint például 2008/421/EC: Council Decision of 5 June 2008 on the application of the provisions of the Schengen *acquis* relating to the Schengen Information System in the Swiss Confederation (Official Journal L 149, 7.6.2008) 74–77. o.

¹⁷⁹ V. ö. Fijnaut, Cyrill (1994), *International Policing in Europe: Present and Future* (European Law Review, Vol. 19, No. 6, 1994.) 612-613. o., valamint Robertson, Kenneth, i. m., 114. o.

Együttműködés), valamint a 6. Fejezet (Kábítószer) 73. Cikkely (ellenőrzött szállítás) és a IV. Cím (A Schengeni Információs Rendszer) tartalmazza. A rendőri kooperációt taglaló fejezet megteremti az informális együttműködés jogi alapját (39. Cikkely),¹⁸⁰ továbbá rendelkezéseket tartalmaz a határon átnyúló megfigyelés (40. Cikkely), a forró nyomon üldözés (41. Cikkely), a közvetlen információcsere (46. Cikkely), valamint a bűnüldöző szervek határon átnyúló műveletekben résztvevő tagjainak jogállása (42-43. Cikkelyek) és az együttműködés technikai feltételeinek biztosítása (44. Cikkely) tekintetében. A 73. Cikkely a kábítószer-bűnözés elleni transznacionális küzdelemmel összefüggésben szól az ellenőrzött szállításról.

A Schengeni Információs Rendszer (Schengen Information System, SIS) alapvetően egy a tagállami bűnüldöző szervek közötti nemzetközi kommunikációt elősegítő rendszer, amelyen keresztül a tagállamok hatóságai személyekről (körözött, eltűnt személyek stb.), valamint tárgyakról adatokat szerezhetnek be, információcsere végezhetnek.¹⁸¹ Az adatok köréről, valamint az adatforgalomról a 6. Cím az információval kapcsolatba hozható személyek, tárgyak kategóriái szerint részletes szabályokat tartalmaz. A rendszer a nap 24 órájában folyamatosan rendelkezésre áll. Működtetése az ún. SIRENE (Supplementary Information Requests at the National Entry) irodákon keresztül valósul meg, melyek az információcsere mellett például fordítási, minőségellenőrzési feladatokat is ellátnak.¹⁸² Látható, hogy a SIS Európa

¹⁸⁰ E szerint a tagállamok biztosítják - a belső joguk által meghatározott kereteken belül – a rendőri hatóságaik közötti együttműködést a bűncselekmények megelőzése és felderítése céljából mindazon esetekben, amikor a belső jog nem utalja a kooperációt az igazságügyi hatóságok hatáskörébe és a megkeresés vagy annak teljesítése nem jár a megkeresett szerződő fél részéről kényszerintézkedés alkalmazásával. Lehetőséget ad az Egyezmény arra továbbá, hogy amennyiben a központi hatóságokon keresztül történő kommunikáció releváns késedelmet okozna, a tagállamok bűnüldöző szervei közvetlen kapcsolatba lépjenek egymással (mindazonáltal a megkereső hatóságnak a legkorábbi alkalmas időpontban értesítenie kell a megkeresett tagállam központi szervét a közvetlen együttműködésről).

¹⁸¹ Megjegyzendő, hogy folyamatban van a várhatóan mind a 27 uniós tagállam – valamint a nem uniós, de schengeni tagállamok - igényeit is kielégíteni képes, a SIS-hez képest jelentősen módosított SIS II felállítása, amely az eredetét felváltva, az egyes országok információs rendszereinek összekapcsolásával biztosítaná a kooperáció hatékonyabbá tételét. Lásd *Commission Communication to the European Parliament and the Council. Development of the Schengen Information System II (COM(2001) 720 final)*, valamint *A tanács 2008. február 18-i 189/2008/EK rendelete a Schengeni Információs Rendszer (SIS II) második generációjának teszteléséről* (Hivatalos Lap L 57., 2008.3.1.)

¹⁸² Részletesen lásd *EU Schengen Catalogue Vol. 2 – Schengen Information System SIRENE: Recommendations and Best Practices* (The Council of the European Union, General Secretariat DGH,

tekintetében az Interpollal konkurál. Hazánkban a Schengeni Információs Rendszerrel való kommunikációval összefüggő feladatok a NEBEK hatáskörébe tartoznak.¹⁸³

A schengeni rendszer hibájaként gyakran felróják a működés, az adatforgalom, lefektetett adatvédelmi szabályok ellenőrzésének hiányosságait: egyrészt egy demokratikusan választott testület, másrészt az igazságügyi hatóságok, harmadrészt pedig egy központosított megfigyelő szerv által gyakorolt kontroll iránt merült fel igény.¹⁸⁴ A közös mindezen igényekben a rendszeren kívüli szerv által gyakorolható ellenőrzés lehetőségének biztosítása.¹⁸⁵ Az ellenőrzés problémaköre különös hangsúlyt kap, ha figyelembe vesszük, hogy a büntetőeljárás során a bírói szakaszban a bizonyítékok mérlegelésekor mindenképpen vizsgálni kell a bizonyítékok törvényességét, azonban megjegyzendő, hogy a rendőri együttműködés keretében beszerzett információk nem minden esetben kerülnek felhasználásra a bizonyítási eljárásban. Szintén kritizálható a SVE-nek a konkrét együttműködési formákra vonatkozó szabályozása – melyre a későbbiekben részletesebben kitérek -, amely egyes szerzők szerint nem tartalmaz eléggé részletes szabályokat arra vonatkozóan, hogy mit tehetnek és mit nem a bűnüldöző szervek határon átnyúló műveletekben résztvevő tagjai a másik állam területén.¹⁸⁶ Mindezek mellett azonban a SVE elvitathatatlanságát adja a rendőri együttműködés témakörét tekintve, hogy elsőként szabályozta kifejezetten ezt a kooperációs formát és adott multilaterális jogi

December 2002), illetve Tomp, Ruud (1998), „The Inner Workings of SIRENE” [In: Den Boer, Monica (ed.), *Schengen's Final Days? The Incorporation of Schengen into the New TEU, External Borders and Information Systems* (European Institute of Public Administration, Maastricht, The Netherlands), 163-168. o.

¹⁸³ 4/2002. (I. 30.) BM-PM együttes rendelet a Nemzetközi Bűnügyi Együttműködési Központ jogállásáról, részletes feladat- és hatásköréről, valamint a magyar bűnüldöző hatóságok és az Európai Rendőrségi Hivatal közötti nemzetközi együttműködésről, 2.§ (1) bekezdés, d) pont, 6.§ e) pont

¹⁸⁴ Lásd például Joubert, Chantal – Bevers, Hans, i. m., 36-39. o., Levi, Michael (1997), *Undercover Policing in Europe: Fraud and Money Laundering* [In: Den Boer, Monica (ed.), *Undercover Policing and Accountability from an International Perspective* (European Institute of Public Administration, Maastricht, The Netherlands)] 151-161. o., Santiago, Michael, i. m., 33-37. o.

¹⁸⁵ Konkrétan a schengeni rendszer átláthatóságával és kontrolljával kapcsolatban lásd például Van Lancker, Anna (1997), „Transparency and Accountability of Schengen”, In: Den Boer, Monica (szerk.), *Schengen, Judicial Cooperation and Policy Coordination*, European Institute of Public Administration, Maastricht, The Netherlands, 61-69. o.

¹⁸⁶ Lásd például De Ruyver, Brice – Vermeulen, Gert – Vander Beken, Tom, i. m., 145-148. o.

keretet az együttműködésnek, valamint egy európai bűnügyi információs rendszer kiépítésének, a bizonyos tekintetben egységes szabályok megalkotása pedig hozzájárult a hatékonyság növeléséhez és az addigi – nagyrészt szabályozatlan, vagy csupán bilaterális, illetve szűkkörű szubregionális struktúrákban szabályozott – gyakorlattal szemben megteremtette az ellenőrzés lehetőségét. Mindez alapvető jelentőséggel bír a határon átnyúló bűnözéssel szembeni harc keretében a belső jogi szabályozásra gyakorolt közvetett harmonizációs hatását tekintve is.¹⁸⁷

6.2.5 Europol¹⁸⁸

6.2.5.1 Az Európai Rendőrségi Hivatal¹⁸⁹ előzményei

Mielőtt az Europolnak (European Police Office) a rendőri együttműködésben betöltött szerepére kitérnék, néhány szót kell ejtenem az ún. TREVI-együttműködésről.¹⁹⁰ 1975-ben a terrorizmus fenyegetésére figyelemmel hozták létre a tagállamok – a közösségi struktúrától függetlenül – azt a kormányközi kooperációt, amelynek fő célja a terrorizmus, radikalizmus,

¹⁸⁷ V. ö. Tak, Peter (1997), „Should the Dutch Criminal Procedure Adopt Elements of Foreign Systems?”, In: Den Boer, Monica (szerk.), *Undercover Policing and Accountability from an International Perspective*, European Institute of Public Administration, Maastricht, The Netherlands, 37-45. o.

¹⁸⁸ Előrebocsátom, hogy a kézirat elkészültének időpontjában már ismert az Europol Egyezmény felváltására szolgáló tanácsi határozat tervezete (, amellyel a jelenlegi, szerződéses alapon álló szervezet általános jogutódjaként – gyakorlatilag azonos funkciókkal, hatáskörökkel és prioritásokkal – a jövőben egy közösségi - ezzel a bűnüldözés és az integráció változó igényeihez egyszerűbben módosítható - jogforráson alapuló sajátképpen közösségi szerv töltene be az európai rendőri együttműködés központi koordinátorának funkcióját (*Council Decision of 6 April 2009 establishing the European Police Office (Europol)*, Official Journal L 121 15.5.2009), mindazonáltal alapvetően 2010. január 1. napjától alkalmazható (Article 64). A fentiekből kifolyólag ehelyütt csupán jelezni kívántam az Europol jövőbeni helyzetének várható alakulását, ugyanakkor – minthogy a fenti határozat jelenleg nem hatályos, végleges szövege nem ismert, s úgy tűnik a tárgyalt kérdéskör szempontjából a jelzettekén túlmenő lényeges változást nem eredményez egyelőre – ezen alfejezet keretei között a hatályos jogforrások tárgyalására keríték sort.

¹⁸⁹ Az Eurpolról részletesen: Santiago, Michael, i. m., különösen 39-80. o., valamint 199-234. o., továbbá Holé Katalin (2008), „Az Europol”, in: Kondorosi Ferenc – Ligeti Katalin (szerk.) (2008), *Az európai büntetőjog kézikönyve*, Magyar Közlöny Lap- és Könyvkiadó, Budapest, 286-298. o.

¹⁹⁰ A Terrorism, Radicalism, Extremism, Violence International kifejezés rövidítése, ami egyben utal az együttműködés alapjául szolgáló Európai Tanácsi ajánlás elfogadásának színhelyén, Rómában található híres szökőkútra.

extrémizmus és erőszak elleni fellépés összehangolása volt. Az együttműködés információk és összekötő tisztek cseréjén túl a jelzett bűnözési formák elleni fellépés összehangolására terjedt ki. A kooperáció első szintjének munkájában a bel- és igazságügy-miniszterek vettek részt, a második szint rendőrségi vezetőkből, biztonsági szakértőkből állt, a harmadik szintet pedig a munkacsoportok alkották. A kooperációt 1986-tól az ún. Trojka irányította. Öt munkacsoport működött a TREVI-n belül, melyek közül a TREVI I a terrorizmus, a TREVI II a elsősorban a futball-huliganizmus, a TREVI III a nemzetközi szervezett bűnözés elleni küzdelem kérdéseivel foglalkozott. Az ad hoc Europol munkacsoport funkciója az Európai Rendőrségi Hivatal felállításának előkészítése volt, míg a TREVI '92 a Schengeni Egyezmény által megszüntetett határellenőrzésből fakadó problémákat vizsgálta.¹⁹¹

Az együttműködés ezen formája azonban – a már említetteknek megfelelően – a közösségi intézményrendszeren kívül valósult meg. A bel- és igazságügyi együttműködést az 1992-ben aláírt Maastrichti Szerződés emelte be a III. Pillérbe.¹⁹² A rendőri kooperációval a VI. Cím 29. (korábbi K.1.) és 30. (korábbi K.2.) cikke foglalkozik:

„29. cikk (korábbi K.1. cikk)

Az Európai Közösség hatásköreinek sérelme nélkül, az Unió célja, hogy a büntetőügyekben folytatott rendőrségi és igazságügyi együttműködés területein a tagállamok közös fellépésének kidolgozásával, valamint a rasszizmus és idegengyűlölet megelőzésével és az ezek elleni küzdelemmel a szabadság, a biztonság és az igazságosság térségében biztosítsa a polgárok magas szintű biztonságát.

Az Unió ezt a célkitűzést a szervezett vagy egyéb bűnözés, így különösen a terrorizmus, az emberkereskedelem és a gyermekek sérelmére elkövetett bűncselekmények, a tiltott kábítószerkereskedelem és a tiltott fegyverkereskedelem, a korrupció és a csalás megelőzésével és az ezek elleni küzdelemmel valósítja meg a következők által:

- a tagállamok rendőri erőinek, vámhatóságainak és egyéb, hatáskörrel rendelkező hatóságainak közvetlenül, valamint az Európai Rendőrségi Hivatalon (Europol) keresztül történő szorosabb együttműködése a 30. és 32. cikk rendelkezéseinek megfelelően; (...)

(...) 30. cikk (korábbi K.2. cikk)

¹⁹¹ Farkas Ákos (2001), *Büntetőjogi együttműködés az Európai Unióban*, Osiris Kiadó, Budapest, 89-91. o., Joubert, Chantal – Bevers, Hans (1996), i. m., 38-39. o., Santiago, Michael (2000), i. m., 39-43. o.

¹⁹² Részletesen lásd Horváth Zoltán (2007), *Kézikönyv az Európai Unióról*, HVG-ORAC Lap- és Könyvkiadó Kft., Budapest, 42-45., 511-513. o.

(1) A rendőrségi együttműködés terén megvalósítandó közös fellépés magában foglalja:

- a) a hatáskörrel rendelkező hatóságoknak, köztük a tagállamok rendőrségeinek, vám- és egyéb bűnüldözési szakszolgálatainak operatív együttműködését a bűncselekmények megelőzésében, felderítésében és nyomozásában;
- b) a releváns információk, köztük a bűnüldözési szolgálatok birtokában lévő, a gyanús pénzügyi műveletekről szóló jelentésekre vonatkozó információknak elsősorban az Europolon keresztül történő összegyűjtését, tárolását, feldolgozását, elemzését és cseréjét, amelynek során a személyes adatok védelmére vonatkozó rendelkezéseket is figyelembe kell venni;
- c) a képzés, az összekötő tisztviselők cseréje, a kirendelések, a berendezések használata és az igazságügyi szakértői kutatások terén való együttműködést és közös kezdeményezéseket;
- d) a szervezett bűnözés súlyos formáinak felderítésére vonatkozó különleges nyomozási technikák közös értékelését.

(2) A Tanács előmozdítja az Europolon keresztül történő együttműködést, és — az Amszterdami Szerződés hatálybalépésének időpontját követő öt éven belül — mindenekelőtt:

- a) lehetővé teszi az Europol számára, hogy a tagállamok hatáskörrel rendelkező hatóságai által végzett meghatározott nyomozati cselekmények, köztük az Europol képviselőinek támogató részvételével működő közös csoportok operatív tevékenységeinek kidolgozását megkönnyítse és támogassa, valamint hogy ezek összehangolását és végrehajtását ösztönözze;
- b) intézkedéseket fogad el, amelyek lehetővé teszik az Europol számára, hogy a tagállamok hatáskörrel rendelkező hatóságait meghatározott esetekben nyomozás lefolytatására és nyomozásaik összehangolására kérje fel, valamint hogy olyan különleges szaktudást alakítson ki, amelyet a tagállamok rendelkezésére lehet bocsátani annak érdekében, hogy segítse azokat a szervezett bűnözéshez tartozó esetek nyomozása során;
- c) elősegíti a szervezett a bűnözés elleni küzdelemre szakosodott és az Europollal szoros együttműködésben dolgozó ügyészégi és nyomozóhatósági tisztviselők közötti kapcsolatokat;
- d) egy, a határokon átnyúló bűnözésre vonatkozó kutatási, dokumentációs és statisztikai hálózatot hoz létre.”

Az Europol közvetlen előzménye az 1993-ban felállított Európai Kábítószeregység (European Drugs Unit, EDU), melynek feladata a kábítószer-bűnözés elleni küzdelem mellett az Europol létrehozatalának előkészítése volt. Az Europol felállításáról szóló egyezményt¹⁹³ 1995-ben fogadták el, 1998. október elsején lépett hatályba, ezzel az EDU – eredeti rendeltetésének megfelelően - beolvadt az Europolba.

¹⁹³ *Convention Based on Article K.3 of the Treaty on European Union, on the Establishment of a European Police Office (Europol Convention)*, Official Journal C 316 27.11.1995. 2-32. o.

6.2.5.2 Az Europol célja, feladata

Az Európai Rendőrségi Hivatal alapvető célja a tagállamok közötti rendőri együttműködés hatékonyságának növelése a súlyos nemzetközi bűnözés elleni küzdelem terén, amennyiben alaposan feltételezhető, hogy az a szervezett bűnözéssel kapcsolatba hozható és az együttműködés tárgyát képező bűncselekmények jelentőségüknél, illetve következményeiknél fogva két vagy több tagállamot érintenek. A súlyos nemzetközi bűnözés körébe értendő bűncselekményeket az Europol Egyezmény és annak 2003-ban született kiegészítő jegyzőkönyve¹⁹⁴ tételesen felsorolja, ezek közé tartozik többek között a tiltott kábítószer-kereskedelem, az emberkereskedelem, a csalás (azonban amennyiben ez az adóval vagy vámmal kapcsolatos csalásra vonatkozik, csak annyiban tartozik az Europol hatáskörébe, amennyiben az a tagállamok illetékes bűnüldöző hatóságainak együttműködését és hatékonyságát javítja, és nem érinti az adó- és vámfizetési kötelezettség teljesítésének behajtásáért felelős illetékes hatóságokat), emberölés, súlyos testi sértés, fegyverek, lőszeres és robbanóanyagok tiltott kereskedelme, pénz és fizetőeszközök hamisítása stb.

Az Europol feladatait az Egyezmény 3. Cikkelye a következőkben foglalja össze:

- a tagállamok közötti információcsere biztosítása
- információk és operatív adatok megszerzése, egyeztetése és elemzése
- a tagállamok illetékes hatóságainak haladéktalan értesítése nemzeti egységeiken keresztül minden őket érintő információról és a bűncselekmények közötti azonosított kapcsolatról
- a tagállamokban folyó nyomozások segítése minden releváns információ megadásával a nemzeti egységeken keresztül

¹⁹⁴ Council Act of 27 November 2003 drawing up, on the basis of Article 43(1) of the Convention on the Establishment of a European Police Office (Europol Convention) a Protocol amending that Convention, Official Journal C 2 6.1.2004. 1-12. o.

- az Europol hatáskörébe tartozó bűncselekményekkel összefüggésben az Egyezményben meghatározott adatokat (így például gyanúsítottak személyi adatai, feltételezhető kapcsolatok bűnszervezetekkel, a bűncselekmény elkövetésének eszközei, módja) tároló számítógépes információs rendszer működtetése. Az ezzel kapcsolatos részletes szabályokat (adatok köre, adatbevitel, adattovábbítás, adatvédelem, hozzáférés stb.) az Egyezmény II. Címe tartalmazza a 2003-ban elfogadott kiegészítő jegyzőkönyvvel módosított formában.
- az egyes bűnüldöző szervek nyomozási eljárásaival¹⁹⁵ kapcsolatos speciális ismeretek fejlesztése, tanácsadás a nyomozásokkal kapcsolatban
- az operatív tevékenységgel kapcsolatban a nemzeti szinten rendelkezésre álló források hatékony felhasználásának elősegítése stratégiai információk nyújtásával
- átfogó jelentések készítése (például a szervezett bűnözés helyzetéről)
- kutatás és tanácsadás a nemzeti bűnüldöző szervek számára a képzés, oktatás, technikai eszközök beszerzése, bűnmegelőzési módszerek, bűnügyi technikai, kriminalisztikai módszerek területén.

Mindezek mellett az Egyezményhez fűzött 2002-es kiegészítő jegyzőkönyv lehetővé tette az Europol tisztviselői számára, hogy a tagállamok hatóságai által felállított közös nyomozócsoportokban részt vegyenek (valamint szabályozza ennek feltételeit), amennyiben a közös nyomozócsoportot az Europol hatáskörébe tartozó valamely bűncselekménnyel összefüggésben hozták létre.¹⁹⁶ Az Europol-tisztviselő hatásköre a fent felsorolt feladatokkal összefüggésben az információcserével és egyéb tevékenységgel kapcsolatos segítségnyújtásra terjed ki, kényszerintézkedéseket nem foganatosíthat. Szintén ezen kiegészítő jegyzőkönyv alapján az Europol nyomozás

¹⁹⁵ A „nyomozás” kifejezés ehelyütt nem csupán a büntetőeljárás megindítását követően, hanem az azt megelőzően végzett bűnüldözési, bűnfelderítési cselekményekre is utal.

¹⁹⁶ Council Act of 28 November 2002 drawing up a Protocol amending the Convention on the establishment of a European Police Office (Europol Convention) and the Protocol on the privileges and immunities of Europol, the members of its organs, the deputy directors and the employees of Europol, Official Journal C 312 16.12.2002., 1-7. o.

lefolytatását kezdeményezheti a tagállamoknál, az eljárás megindításáról azonban a tagállami hatóság önállóan dönthet. Amennyiben elutasítja a kezdeményezést, annak indokairól tájékoztatnia kell az Europol (kivéve, ha nemzetbiztonsági érdek, személyek biztonságához, illetőleg a folyamatban lévő nyomozás sikeréhez fűződő érdek ezt nem teszi lehetővé).

Az Europol feladatainak ellátását segítik a tagállamokban létrehozott nemzeti egységek (national units). Ezek feladata az Európai Rendőrségi Hivatal és a tagállamok közötti információk és operatív adatok cseréjének biztosítása, naprakész információk és operatív adatok tárolása, kérelmek továbbítása, adatok bevezetése az Europol adatbázisába, valamint az Europolal folytatott információcsere jogszerűségének biztosítása. Az Europol és a nemzeti egységek közötti minél összehangoltabb együttműködés és kommunikáció biztosítása az összekötő tisztek (liaison officers) feladata, akiket a nemzeti egységek vezényelnek az Europolhoz, illetve az Europol is delegálhat összekötőket a nemzeti egységekhez.

Az Európai Rendőrségi Hivatal tehát alapvetően a bűnüldözéssel kapcsolatos adatbázis működtetésével és az információk cseréjével tölti be rendeltetését a gyakorlatban, ugyanakkor azt tapasztalhatjuk, hogy jogosítványai bővülnek, mindazonáltal operatív feladatokat jelenleg még nem lát el, funkciója legfeljebb a tagállamok bűnüldöző szervei által folytatott nyomozások koordinálásáig terjed. Ahhoz, hogy az Europol operatív feladatokat is elláthasson és a vertikális integráció modelljének megfelelő szupranacionális szervvé váljon, szükséges lenne egy szövetségi struktúra, közös büntető-igazságszolgáltatási rendszer és egy nemzetek feletti ellenőrzési rendszer (adott esetben csupán a fokozott integrációval érintett egyes területek vonatkozásában, mint például az Európai Unió pénzügyi érdekei elleni bűncselekmények köre).¹⁹⁷ Mindazonáltal nem kétséges, hogy az Európai Rendőrségi Hivatal a jövőben is rendkívül jelentős szerepet fog betölteni a rendőri együttműködés területén. Ennek csupán egyetlen jele, hogy az Európai

¹⁹⁷ Anderson, Malcolm – Den Boer, Monica – Cullen, Peter – Gilmore, William C. – Raab, Charles D. – Walker, Neil, i. m., 282-283. o.

Unió – elfogadásra nem került - Alkotmányszerződésének 41. cikke a szabadság, biztonság és igazság térségének megteremtésével összefüggő legfontosabb feladatok között említi a tagállamok hatáskörrel rendelkező hatóságai, köztük a tagállamok rendőrségei, vámhatóságai és a bűncselekmények megelőzésével és felderítésével foglalkozó egyéb szakszolgálatok közötti operatív együttműködést. Az Alkotmányszerződés a rendőri együttműködés keretében (III-176 – III-178. cikkek) kiemeli az Europol központi szerepét¹⁹⁸:

„III-177. cikk

(1) Az Europol feladata, hogy támogassa és erősítse a tagállamok rendőri hatóságainak és egyéb bűnüldözési szolgálatainak tevékenységét és a közöttük folytatott kölcsönös együttműködést a két vagy több tagállamot érintő bűncselekmények, a terrorizmus és az uniós politikák alá tartozó közös érdekeket sértő bűnözési formák megelőzése és üldözése terén.

(2) Az Europol felépítését, működését, tevékenységi területét és feladatait európai törvény határozza meg. E feladatok a következőket foglalhatják magukban:

a) a információk, így különösen a tagállamok vagy harmadik országok hatóságai, illetve az EU-n kívüli szervezetek által szolgáltatott információk összegyűjtése, tárolása, feldolgozása, elemzése és cseréje;

b) a tagállamok hatáskörrel rendelkező hatóságaival közösen vagy közös nyomozócsoportok keretében végzett nyomozati és operatív tevékenységek összehangolása, megszervezése és végrehajtása, adott esetben az Eurojusttal kapcsolatot tartva.

Európai törvényben kell továbbá meghatározni azokat az eljárásokat, amelyek szerint az Európai Parlament, a tagállamok nemzeti parlamentjeivel közösen, ellenőrzi az Europol tevékenységét.

(3) Az Europol által végzett operatív cselekményeket az e cselekményekkel érintett tagállam hatóságaival kapcsolatot tartva és velük egyetértésben kell végrehajtani. Kényszerítő intézkedések alkalmazására kizárólag a hatáskörrel rendelkező nemzeti hatóságok jogosultak.”

Az Alkotmányszerződés a jelenlegi pilléres rendszer helyett a hatáskörök terjedelme szerint osztja meg az egyes területeket, melynek alapján a szabadság, biztonság és igazság térsége a megosztott hatáskörök részét képezi. E körben mind az Unió, mind a tagállamok alkothatnak és elfogadhatnak kötelező erejű jogi aktusokat, a tagállamok azonban csak annyiban, amennyiben az Unió vonatkozó hatáskörét nem gyakorolta vagy lemondott

¹⁹⁸ V.ö. a 2007. évi CXLVIII. törvénnyel kihirdetett Lisszaboni Szerződés 69D. cikke.

annak gyakorlásáról (11. cikk (2) bekezdés), tehát az ebbe a csoportba tartozó területek elsősorban az Uniós fellépés következtében nyernek szabályozást.¹⁹⁹

Magyarország és az Europol közötti kooperációt a 2001. október 4-én, Budapesten aláírt Együtműködési Megállapodás²⁰⁰ és az ennek módosításáról szóló, jegyzékváltás útján létrejött Megállapodás²⁰¹ rendezte, majd az Europol Egyezmény és jegyzőkönyvei kihirdetésére a 2006. évi XIV. törvénnyel került sor.²⁰² A kapcsolattartás a NEBEK-en, mint nemzeti kapcsolattartó ponton keresztül történik. Magyarország a minél hatékonyabb kooperáció érdekében biztosítja, hogy a NEBEK napi huszonnégy órán át elérhető legyen, valamint gondoskodik közvetlen kapcsolat kiépítéséről a NEBEK és a Rendőrség, valamint a Vám- és Pénzügyőrség között. Az említett megállapodások szabályozzák - egyebek között - a kölcsönös információcserét, az adatvédelem kérdéseit, az összekötő tisztek funkcióját.

6.2.6 Nemzetközi Bűnügyi Együtműködési Központ

A Nemzetközi Bűnügyi Együtműködési Központ a nemzetközi rendőri együtműködés központi szerve Magyarországon, vezetője igazgató, az Országos Rendőr-főkapitányság bűnügyi főigazgatójának helyettese. Szervezetéről, feladat- és hatásköréről az Európai Unió bűnüldözési

¹⁹⁹ Az Alkotmány szerződés ennek megfelelően az egységes európai uniós jog kialakítása érdekében új jogalkotási aktusokat is bevezetni kívánt, melyek közül az európai törvény általános hatályú, teljes egészében minden tagállamra kötelező és közvetlenül alkalmazandó jogalkotási aktus (az európai kerettörvény pedig – amely a jogalkotási aktusok másik fajtája – a benne megfogalmazott célokat illetően kötelező minden tagállamra, az ennek eléréséhez szükséges eszközök és forma megválasztásában pedig szabad kezet hagy a nemzeti hatóságoknak).

²⁰⁰ Lásd 2001. évi LXXXIX. törvény a Magyar Köztársaság és az Európai Rendőrségi Hivatal között Budapesten, 2001. október 4-én aláírt Együtműködési Megállapodás kihirdetéséről

²⁰¹ Lásd 2002. évi XXXI. törvény a Magyar Köztársaság és az Európai Rendőrségi Hivatal között Budapesten, 2001. október 4-én aláírt Együtműködési Megállapodás módosításáról szóló, jegyzékváltás útján létrejött Megállapodás kihirdetéséről

²⁰² Ehhez kapcsolódóan lásd még 2006. évi XV. törvény az Európai Unióról szóló Szerződés K.3. cikke és az Europol Egyezmény 41. cikkének (3) bekezdése alapján az Europolnak, szervei tagjainak, igazgatóhelyetteseinek és az Europol alkalmazottainak kiváltságairól és mentességeiről szóló, 1997. június 19-én kelt Jegyzőkönyv, és az Európai Rendőrségi Hivatal létrehozásáról szóló egyezmény (Europol Egyezmény), és az Europolnak, szervei tagjainak, igazgatóhelyetteseinek és alkalmazottainak kiváltságairól és mentességeiről szóló Jegyzőkönyv módosításáról készült, 2002. november 28-án kelt Jegyzőkönyv kihirdetéséről.

információs rendszere és a Nemzetközi Bűnügyi Rendőrség Szervezete keretében megvalósuló együttműködésről és információcseréről szóló 1999. évi LIV. törvény, valamint a már hivatkozott 2001. évi LXXXIX. Törvény szerinti felhatalmazása alapján megalkotott 4/2002. (I. 30.) BM-PM együttes rendelet rendelkezik.

6.2.6.1 A NEBEK szervezete

A hivatkozott rendelet 2.§ (1) bekezdése alapján a NEBEK szervezeti egységei:

- az Europol Nemzeti Iroda,
- az Interpol Magyar Nemzeti Iroda,
- a Nemzetközi Információs Iroda (ügyelet),
- a SIRENE Projekt Iroda,
- egyéb - az ORFK vezetője döntése alapján - a NEBEK szervezetében elhelyezett szervezeti egység.

A NEBEK személyi állományát a NEBEK-hez kinevezett rendőrök, köztisztviselők és közalkalmazottak mellett a vezényelt rendőrök és pénzügyőrök (belső összekötők), valamint a nemzetközi és regionális bűnüldözési szervezetekhez, illetve külföldi bűnüldöző szervekhez kiküldött összekötők (külső összekötők) alkotják, ugyanakkor az együttműködéssel kapcsolatos feladatok ellátásában a nemzetközi, illetve külföldi bűnüldöző szervek Magyarországra telepített összekötői (telepített összekötők) is részt vesznek.

6.2.6.2 A NEBEK hatásköre és feladatai

A NEBEK alapvetően a nemzetközi rendőri együttműködés tekintetében a magyarországi kapcsolattartó pont funkcióját tölti be. Ennek megfelelően gondoskodik mindazon feladatok ellátásáról, amelyek nemzetközi

kötelezettségvállalások alapján a magyar bűnüldöző hatóságok tevékenységét segítik, így nemzetközi és külföldi bűnüldöző szervezetekkel való kapcsolattartás és információcsere, megkeresések továbbítása, adatszolgáltatás teljesítése stb. A rendőri együttműködés eddig tárgyalt szervezeti hálójában a Magyarországot képviselő, kulcsszerepet betöltő szerv a Nemzetközi Bűnügyi Együttműködési Központ, amely megteremti a kapcsolatot a hazai és a nemzetközi, illetve külföldi bűnüldözés között. A vonatkozó rendelet 6.§-a alapján a NEBEK hatáskörébe tartozik: a Nemzetközi Bűnügyi Rendőrség Szervezetével (Interpol), az Európai Rendőrségi Hivatallal (Europol), a regionális bűnüldözési szervezetekkel, a bűnüldöző szervek bűnügyi tárgyú együttműködését szabályozó két- és többoldalú nemzetközi szerződések - kivéve a vámigazgatások közötti együttműködési megállapodások - keretében, továbbá jogszabály által a NEBEK hatáskörébe utalt feladatok ellátása keretében történő információcsere és az együttműködés koordinációja, (valamint a Schengeni Információs Rendszerben (SIS) való részvétel előkészítése a jelenleg is hatályos jogszabály szerint).

A NEBEK feladatköre a fentiekben hivatkozott rendelet 7.§-ában foglaltak alapján pontosan az alábbiakból tevődik össze:

- az Interpollal, az Europollal, valamint a regionális bűnüldöző szervezetekkel való kapcsolattartás és információcsere;
- külföldi bűnüldöző szervvel bűnügyekben folytatott kapcsolattartás, együttműködés, ha jogszabály központi kapcsolattartási pontként a NEBEK-et vagy annak szervezeti egységét jelöli meg;
- az előző két pontban meghatározott szervezetektől bűnüldözési és egyéb személyes adat, operatív és egyéb információ, valamint megkeresések átvétele;
- az első két pontban meghatározott szervezetektől átvett megkeresések továbbítása a hatáskörrel rendelkező hazai bűnüldöző szervhez, vagy azok önálló teljesítése esetén a kért adat és információ beszerzése a nyilvántartásokból, valamint a beszerzett adat és információ továbbítása a megkereső szervhez;

- a magyar bűnüldöző szervektől érkező megkeresés, adat- és információkérés továbbítása az első két pontban meghatározott külföldi szervekhez, valamint a válasz továbbítása a magyar bűnüldöző szervhez;
- a fentiekben felsoroltak - a megkereső által meghatározott - határidőben és megfelelő minőségben történő teljesítésének biztosítása;
- közreműködés bűnügyi elemzések és statisztikák összeállításában és statisztikai adatok továbbítása a magyar bűnüldöző szervek, valamint az első két pontban foglalt szervek, továbbá - nemzetközi kötelezettségvállalás alapján - a nemzetközi bűnüldöző szervezetek számára;
- az adatvédelmi ellenőrzést szolgáló, valamint jogszabályban előírt egyéb adatállományok fenntartása, kezelése és feldolgozása;
- az eddigiekben írt feladatok végrehajtásához szükséges számítástechnikai és távadat-átviteli infrastruktúra üzemeltetése;
- az adatigénylések és megkeresések egységes formai követelményeinek meghatározása;
- a szervezett bűnözés, valamint a terrorizmus elleni rendőri fellépés különleges bűnüldözési képességeinek, készségeinek, szakértelmeinek és hatásköreinek gyűjtése, nyilvántartása, valamint a nyilvántartásból adatszolgáltatás teljesítése;
- nemzetközi kötelezettségvállalásban vagy jogszabályban a nemzeti bűnügyi kapcsolattartó pontok számára meghatározott egyéb feladatok végrehajtása;
- a jogszabályban hatáskörébe utalt egyéb feladatok ellátása.

6.2.6.3 A NEBEK működése

A NEBEK mindezen feladatok ellátása érdekében 24 órás ügyeletet tart fenn egy a titokvédelmi előírásoknak megfelelően védett távadat-átviteli hálózaton keresztül, amely közvetlen elérhetőséget biztosít a külföldi és magyar bűnüldöző szervek, valamint a külső, a belső és a telepített összekötők részére. A külföldről érkező megkeresések teljesíthetőségét a NEBEK vizsgálja. A rendelet szerint az együttműködésre, illetve adat- és információcserére irányuló megkeresés nem teljesíthető, illetőleg nem terjeszthető elő, ha az csorbítja a Magyar Köztársaság felségjogait, veszélyezteti biztonságát, sérti közrendjét, illetve, ha azt a magyar jogszabályok nem teszik lehetővé. Amennyiben a magyar és külföldi bűnüldöző szerv között halaszthatatlan bűnüldözési érdekből történt közvetlen kapcsolatfelvételtől - ideértve a magyar bűnüldöző szerv és más állam Magyar Köztársaságba küldött összekötő tisztje közötti, valamint a határ menti területen a külföldi társszervvel folytatott közvetlen kapcsolatfelvételt is - az érintett magyar bűnüldöző szerv 48 órán belül tájékoztatja a NEBEK-et. A megkeresések végrehajtása során a NEBEK koordinációs feladatot lát el a hazai és a külföldi bűnüldöző szerv között. Az Európai Unió bűnüldözési információs rendszere és a Nemzetközi Bűnügyi Rendőrség Szervezete keretében megvalósuló együttműködésről és információcseréről szóló 1999. évi LIV. törvény 3-5. §-ai alapján a magyar bűnüldöző szerv a nemzetközi bűnüldözési szervezettel, valamint a két- és többoldalú nemzetközi szerződésben részes állammal folytatott együttműködése során a Rendőrség szervezetébe tartozó Nemzetközi Bűnügyi Együttműködési Központ (a továbbiakban: NEBEK) útján továbbít adatot, információt, illetőleg kezdeményez adat-, illetve információigénylést vagy egyéb intézkedést. Ennek keretében a NEBEK jogosult annak a személyes és bűnüldözési adatnak - beleértve a titkos információgyűjtéssel érintett adatot és információt is - a kezelésére, átvételére és továbbítására, amely a nemzetközi bűnüldözési szervezet hatáskörébe tartozik, illetve amelyre a bűnüldöző szervek nemzetközi együttműködését szabályozó

nemzetközi szerződés vagy külön törvény kiterjed, különösen, ha az adat a szervezett bűnözéssel, terrorizmussal, kábítószerbűnözéssel, nukleáris és radioaktív anyaggal, embercsempészettel, emberkereskedelemmel, gépjárművekkal, illetve az euróval kapcsolatos bűncselekményekkel függ össze. Mindezekon túlmenően a NEBEK jogosult - közvetlen hozzáféréssel is - az (1) bekezdés alapján érkezett megkeresés teljesítéséhez szükséges személyes és bűnüldözési adatot térítés nélkül átvenni bármely adatkezelésből, amelyre törvény bűnüldözési célból felhatalmazást ad. (A törvény előírása szerint az adatátviteli igényt a megkeresett adatkezelő haladéktalanul köteles a leggyorsabb adattovábbítási úton teljesíteni. Az adattovábbítás tényét mind az adatátadó, mind az adatátvevő szervnél dokumentálni kell.)

Az információáramlás és együttműködés fogadói oldaláról tekintve a NEBEK a nemzetközi megkeresés alapján köteles és jogosult az általa beszerzett adatot - beleértve a titkos információgyűjtéssel érintett személyes adatot és információt is - a nemzetközi szerződésben meghatározottak szerint a titokvédelmi előírásoknak megfelelően védett távadat-átviteli hálózat igénybevételével, a külföldre telepített összekötője útján továbbítani a megkereső bűnüldözési szervezethez. Ehhez kapcsolódóan a vonatkozó törvényi rendelkezéseknek megfelelően a NEBEK köteles az ekként továbbított adatot adatvédelmi ellenőrzés céljából rögzíteni és azt hat hónapig megőrizni. Az így tárolt adatot az ellenőrzés lefolytatása után legkésőbb 30 nap elteltével törölni kell.

6.2.6.4 Adatkezelés

A NEBEK adatkezelési tevékenysége a Rendőrségről szóló 1994. évi XXXIV. törvény VIII. fejezetében meghatározott bűnüldözési adatkezelés körébe tartozó adatokra terjed ki. Ezek közé tartozik például a személy-, gépjármű- és tárgykörözések adatai, a felderítetlenül maradt bűncselekmények kriminalisztikai szempontból fontos jellemzői, a bűncselekmény helyszínén

rögzített nyomok, anyagmaradványok, eszközök, szagminták, a szándékos bűncselekmény elkövetésének megalapozott gyanúja miatt kihallgatott személy hang- és szagmintája, személyleírása, fényképe, az elvégzett kriminalisztikai szakértői vizsgálatok adatai, a személyi szabadságot érintő kényszerintézkedéssel érintett személy adatai, a titkos információgyűjtés feltételei kapcsán már felsorolt bűncselekményi kör esetén a gyanúsítottak és kapcsolataik adatai, kriminalisztikai szempontból fontos jellemzői, a nemzetközi kötelezettségvállalás alapján mindazon személyek, cselekményeik, valamint kapcsolataik adatai, akikkel szemben nemzetközi bűnüldözési vagy egyéb nyomozási intézkedéseket kell fogatosítani, a szervezett bűnözésre utaló cselekményekben érintett, illetőleg a bűnözői csoportban résztvevő vagy azzal együttműködő személyek, valamint kapcsolataik adatai és kriminalisztikai szempontból fontos jellemzői, az egyes bűncselekmények nyomozása során a felderítés és a bizonyítás kapcsán keletkező iratokban szereplő személyekről, azok kapcsolatairól, eljárási helyzetéről szóló és a hozzá fűződő nyomozási adatok stb.

A Rendőrségről szóló törvény 2007. évi CLXXI. törvénnyel (14.§) elvégzett módosítása folytán 2008. január 1. napjától immáron kifejezetten is rendelkezik arról (Rtv. 83.§ f) pont), hogy a bűnüldözési adatok körébe tartozó személyes adatok beszerzésére és az Rtv. szabályai szerinti kezelésére (állampolgári bejelentés, kérelem, valamint feljelentés, panasz, továbbá igazoltatás, képfelvétel, hangfelvétel, kép- és hangfelvétel, DNS- és ujjnyomat minta elemzése, bíróság, ügyészség, más hatóság vagy egyéb szerv értesítése, törvény alapján más szervek által vagy külföldről továbbított adatok átvétele, a jogszerűen, nyilvánosságra hozatal céljából készített és nyilvánosságra hozott adatállományban, név- és címjegyzékben - így különösen telefonkönyv, szaknévsor, statisztikai névjegyzék - szereplő adat, a rendőrség által lefolytatott büntető-, szabálysértési vagy közigazgatási eljárásban gyűjtött adaton túl) titkos információgyűjtés keretében is mód nyílik, s az ekként beszerzett információk kezelésére, tárolására, továbbítására, megsemmisítésére is irányadók az Rtv.-ben lefektetett rendelkezések.

Az adatok kezelésével kapcsolatban az 1999. évi LIV. törvény kimondja, hogy a NEBEK az adatot a nemzetközi szerződésben foglaltaktól eltérő célra nem használhatja fel, azt jogszabályban arra felhatalmazott, az adat-, illetve információigénylést, továbbá az adat, illetve információ továbbítását kezdeményező szerv, valamint az adatvédelmi ellenőrző szerv kivételével más külföldi és hazai szervnek vagy személynek nem továbbíthatja, abból strukturált adatállományt csak akkor hozhat létre, ha ezt a vonatkozó nemzetközi szerződés lehetővé teszi. Ezeket az adatállományokat egymástól elkülönülten kell kezelni. Az adatok csupán elemzési célra dolgozhatók fel.²⁰³ Az adatbiztonsági előírások betartását a NEBEK vezetőjének közvetlen alárendeltségében működő, a szervezeti egységektől független biztonsági tiszt felügyeli, az Europol adattovábbítási tevékenységével összefüggő feladatokat pedig az adatvédelmi felelős látja el, aki ellenőrzi a személyes adatok külföldre továbbításának jogszerűségét.

6.2.7 A rendőri együttműködésben résztvevő egyéb szervezetek

Az európai rendőri kooperáció kapcsán feltétlenül szólnunk kell az Európai Rendőrfőnökök Akciócsoportjáról (European Police Chiefs' Task Force). Ez a szervezet nem a mindennapi együttműködési feladatok megoldásában vesz részt, szerepe sokkal közelebb a makroszintű kooperációs tevékenységhez. Elsődleges feladata az információáramlás biztosítása, az operatív akciók végrehajtásának elősegítése, rendszeres találkozók tartása a határon átnyúló bűnüldözés tapasztalatainak kicserélése érdekében, továbbá az Eurojust és az Európai Igazságszolgáltatási Hálózat munkájának támogatása.

²⁰³ Az adatkezelés és adattovábbítás részletes szabályait a Nemzetközi Bűnügyi Együttműködési Központ jogállásáról, részletes feladat- és hatásköréről, valamint a magyar bűnüldöző hatóságok és az Európai Rendőrségi Hivatal közötti nemzetközi együttműködésről szóló 4/2002. (I. 30.) BM-PM együttes rendelet 18-35. §§-ai, valamint az Európai Unió bűnüldözési információs rendszere és a Nemzetközi Bűnügyi Rendőrség Szervezete keretében megvalósuló együttműködésről és információcseréről szóló 1999. évi LIV. törvény 3-15. §§-ai tartalmazzák.

A rendőri együttműködés során az egyik legfontosabb feladat – a korábban már kifejtettekből is kitűnően - az oktatás, képzés,²⁰⁴ ami elősegíti az egyes államok jogrendszerének, vonatkozó szabályainak, bűnüldözési kultúrájának, nyelvének, továbbá az Európai Unió szabályrendszerének megismerését. Ebben központi szerepet játszik az „Európai Rendőrakadémia” (korábbi fordítás szerint: Európai Rendőri Kollégium) (CEPOL).²⁰⁵ Feladata, hogy elősegítse a rendőri vezetők képzését az egyes tagállamok rendőri oktatási intézményeinek hálózatán keresztül. Mindez elsősorban az európai rendőri együttműködéshez, a határokon átívelő bűnözéshez, az Europolhoz kapcsolódik, azonban tevékenysége kiterjed a nyelvi képzésekre, a tagállamok bűnüldöző szerveinek működésével, nyomozási technikáival kapcsolatos ismeretek kölcsönös terjesztésére stb.

Meg kívánom jegyezni, hogy a képzés, a kölcsönös kapcsolatok kiépítése, a személyes kapcsolatok, tapasztalatok megosztása tekintetében is nagyon fontos szerepet tölt be, s az erre platformot kínáló konferenciák alkalmat adnak a vitára, közös véleményformálásra, az eltérő társadalmi és jogi kultúrából, valamint szervezeti és működési sajátosságokból fakadó nehézségek, esetleg akadályok felszámolására, egységes álláspont kialakítására.

Mindezek mellett megjegyzem, hogy az Európai Unióról szóló szerződés és az Európai Közösséget létrehozó szerződés a Lisszaboni Szerződés 64. cikkével módosítandó 61D. cikke alapján a Tanácson belül egy állandó bizottság jönne létre a belső biztonságra vonatkozó operatív

²⁰⁴ V. ö. Anderson, Malcolm (2002), „Trust and Police Cooperation”, In: Anderson, Malcolm – Apap, Joanna (szerk.), *Police and Justice Co-operation and the New European Borders*, Kluwer Law International, The Hague – London – New York, 42-43. o., Anderson, Malcolm – Den Boer, Monica – Cullen, Peter – Gilmore, William C. – Raab, Charles D. – Walker, Neil (1995), i. m., 285. o., De Ruyver, Brice – Vermuelen, Gert – Vander Beken, Tom (1997), i. m., 146-147. o., *Catalogue of recommendations for the correct application of the Schengen acquis and best practices: part on Police Co-operation*, 25-30. o., továbbá Farkas Ákos (2001), i. m., 108. o.

²⁰⁵ *Council Decision of 22 December 2000 establishing a European Police College (CEPOL)*, Official Journal L 336 30.12.2000. 1-3. o., valamint az ezen jogforrás helyébe lépett – hivatalos magyar fordításban is elérhető – *a Tanács 2005/681/IB határozata (2005. szeptember 20.) az Európai Rendőrakadémia (CEPOL) létrehozásáról és a 2000/820/IB határozat hatályon kívül helyezéséről*, amely mindazonáltal csupán technikai módosításokat tartalmaz a korábbi határozathoz képest a hatékonyság fokozása érdekében, a nemzeti oktatási intézmények közötti hálózat-rendszerű képzés alapjának érintetlenül hagyásával.

együttműködés előmozdítása és erősítése biztosítására, s feladat lenne a hatáskörrel rendelkező tagállami hatóságok intézkedéseinek összehangolásának segítése. A hivatkozott cikk lehetővé teszi az Unió érintett szervei és hivatalai képviselőinek a bizottság munkájába történő bevonását, továbbá az Európai Parlament és a nemzeti parlamentek felé tájékoztatási kötelezettséget ír elő.

A rendőri együttműködésben résztvevő szervezetek felsorolása ezzel természetesen nem teljes, taxatív igényű ismertetésére jelen dolgozat szerzője nem is kíván vállalkozni, hiszen az az ebben a körben szóba jöhető különböző szervezetek sokfélesége folytán az egyébként csupán a rendőri – s kapcsolódó részében az igazságügyi bünyügyi – együttműködés kereteit felvázoló fejezet tartalmi követelményein szükségtelenül túlmutatna.²⁰⁶

7. A rendőri együttműködés formái

7.1 Jogforrások

Az európai rendőri együttműködés egyes formáinak részletesebb tárgyalását megelőzően álláspontom szerint mindenképpen célszerű áttekinteni, hogy melyek azok a jogforrások, amelyek a kooperáció jogi alapját, kereteit alkotják. Meg kívánom jegyezni, hogy ezek következőkben szereplő felsorolása nem teljes körű, ehelyütt csupán a multilaterális szerződésekre, valamint a hazai jogszabályokra térek ki, amelyek az együttműködés kereteit vázolják fel, és mindösszesen jelzem, hogy a kétoldalú megállapodások és szubregionális együttműködési rendszerek – a korábban már említettek szerint - szintén jelentős szerepet játszanak ebben a struktúrában. Úgyszintén

²⁰⁶ A közös képzés jelentőségének hangsúlyozása mellett úgyszintén nem a rendőri együttműködésben résztvevő szervezetek kimerítő felsorolását adja, sokkal inkább ezek szerepével, a kooperációra és az egyes államok bűnüldöző szervei által – a határokon belüli bűnfelderítés, bűnüldözés során is - végzett tevékenységre gyakorolt hatásával foglalkozik Gerspacher, Nadia (2005), „The Roles of International Police Cooperation Organizations – Beyond Mandates, Toward Unintended Roles”, *European Journal of Crime, Criminal Law and Criminal Justice*, Vol. 13/3., 413-434. o.

megjegyzem, hogy a feltüntetett jogforrások nem mindegyike szabályozza explicite a rendőri együttműködést, mindazonáltal – tekintettel a diagonális kooperáció²⁰⁷ és a bűnügyi együttműködés „elrendőriesedésének” jelenségére – a teljesség kedvéért ezek releváns szabályozását is jelen dolgozat tematikai keretei közé helyezhetőnek ítélem meg.

A legfontosabb nemzetközi jogforrások tehát a következők:

- Az Európa Tanács keretében született, a Kölcsönös Bűnügyi Jogsegélyről szóló Európai Egyezmény (Strasbourg, 1959) és az ehhez fűzött Második Kiegészítő Jegyzőkönyv (Strasbourg, 2001)
- Az 1985. június 14-én, Schengenben aláírt, a közös határokon való ellenőrzés fokozatos megszüntetéséről szóló Megállapodás végrehajtásáról szóló Egyezmény (1990) (Schengeni Végrehajtási Egyezmény, vagy Schengen II Egyezmény)
- Az Európai Unióról szóló Szerződés VI. Címe (A büntetőügyekben folytatott rendőrségi és igazságügyi együttműködésre vonatkozó rendelkezések)
- Az Európai Unió tagállamai közötti Kölcsönös Bűnügyi Jogsegélyről szóló Egyezmény (2000)
- Az Európai Unió Egyezménye a Vámstervek közötti Kölcsönös Segítségnyújtásról és Együttműködésről (1998) (Nápoly II Egyezmény)²⁰⁸
- Az ENSZ keretében létrejött, a Transznacionális Szervezett Bűnözés elleni Egyezmény (2000) (Palermói Egyezmény)

Az európai államok közötti bűnügyi együttműködés jogi alapjaként eredetileg az Európa Tanács egyezménye szolgált (és utóbb az ehhez fűzött 1978-as első és 2001-es második kiegészítő jegyzőkönyv). Ehhez kapcsolódik a Schengeni

²⁰⁷ Lásd Vervaele, J.A.E – Klip, A.H. (2002), *European Cooperation between Tax, Customs and Judicial Authorities*, Kluwer Law International, 35. o.

²⁰⁸ A Nápoly II Egyezmény kapcsán utalok a Tanács 515/97/EK rendeletére (1997. március 13.) a tagállamok közigazgatási hatóságai közötti kölcsönös segítségnyújtásról, valamint a vám- és mezőgazdasági jogszabályo helyes alkalmazásának biztosítása érdekében e hatóságok és a Bizottság együttműködéséről, amely ugyanakkor a vámstervek adminisztratív típusú kooperációjának területén releváns. V.ö. Szilágyi Roland (2008), „Vámügyi együttműködés”, in: Kondorosi Ferenc – Ligeti Katalin (szerk.) (2008), *Az európai büntetőjog kézikönyve*, Magyar Közlöny Lap- és Könyvkiadó, Budapest, 262-265. o.

Végrehajtási Egyezmény, amely elsőként rendelkezett explicite a rendőri együttműködés szabályairól. E joganyagot az uniós jogsegély-egyezmény, s az annak nyomán létrejött – a korábbiakban már például Svájc, illetve Norvégia és Izland kapcsán említett – nemzetközi szerződések egészítik ki. Ezen területhez kapcsolódóan az ENSZ égisze alatt létrejött Palermói Egyezmény a szervezett bűnözés elleni küzdelem alapvető, iránymutató jogforrása, ekként több esetben a titkos eszközök és módszerek alkalmazása terén is releváns rendelkezéseket tartalmaz, melyeket az egyes együttműködési formák tárgyalása során természetesen jelezni fogok.

Ehelyütt kívánom megemlíteni a releváns jogforrások körében az Európai Unióról szóló szerződés és az Európai Közösséget létrehozó szerződés módosításáról szóló Lisszaboni Szerződést²⁰⁹. Az ezen szerződés által bevezetett módosítások a jelenlegi bel- és igazságügyi együttműködés keretébe tartozó témaköröket is érintik, s jelen dolgozat szempontjából legfontosabb rendelkezéseik gyökere már az Alkotmányszerződésig, illetve az azt megelőző uniós kodifikációs törekvésekig (például Corpus Juris Europae) nyúlnak vissza: a 69D. Cikk a) pontja az Eurojust számára biztosítja a jogot, hogy az illetékes nemzeti hatóságok előtt nyomozást indítson (melynek lefolytatása minazonáltal a nemzeti hatóság hatáskörében marad), így ebben a körben ne csupán javaslattételi jogosultsággal bírjon, sőt az Európai Unió pénzügyi érdekeit sértő bűncselekmények – mint az uniós büntetőjogi jogalkotás középpontjában álló bűncselekményi kategória – üldözésére lehetővé teszi, hogy a Tanács különleges jogalkotási eljárás keretében elfogadott rendeletekben az Eurojustból hozza létre a vertikális büntetőjogi kooperációs modell első szerveként az Európai Ügyészséget, s ezzel a jelenlegi horizontális együttműködést a fent említett bűncselekmények vonatkozásában egy, az uniós gyakorlatban is új típusú kooperációs modell váltsa fel. Ugyanakkor csupán megjegyzem, hogy ezen rendelkezés gyakorlatba történő átültetésével kapcsolatban rendkívül sok kérdés vethető fel, melyek egy része szükségszerűen rendezésre kell, hogy kerüljön az

²⁰⁹ Hazánkban kihirdette a 2007. évi CXLVIII. törvény.

Európai Ügyészséget létrehozó rendeletben, mint például ezen szupranacionális ügyészség és a nemzeti ügyészségek és egyéb igazságszolgáltatási szervek kapcsolata, hatáskör-összeütközések kiküszöbölése, egy egységes struktúra alkalmazásának lehetősége figyelemmel az európai országok ügyészségi szervezetrendszerének, feladatainak, működésének, szervezeti elhelyezkedésének sokféleségére, információtovábbítási és adatvédelmi kérdések stb. Egyúttal megjegyzem, hogy a szerződés szövegezése e tekintetben nem egyértelmű – s az Európai Ügyészség létrehozásának módja már az Alkotmányszerződés kodifikációja során is vita tárgyát képezte -, azonban vélhetően ezen megoldás esetében az Eurojust jelenlegi struktúrájában a nem az Unió pénzügyi érdekeit sértő bűncselekményekkel kapcsolatos hatásköreivel együtt változatlanul fennmarad (erre utal az Eurojustra vonatkozó rendelkezések külön cikkben való elhelyezése is).²¹⁰ Úgyszintén e szerződés a 69E. Cikk (3) bekezdésében a fent hivatkozott rendeletek körébe utalja az Európai Ügyészség működése kapcsán – egyebek mellett – a bizonyítékok elfogadhatósága szabályainak lefektetését is, mely témakörben alapvető rendelkezések kidolgozására az ún. Corpus Juris projekt keretében került sor²¹¹, melynek egyes eredményei azóta más formában az élő uniós jog részévé váltak, azonban egységes alapelvek rögzítésére ebben a témakörben még nem került sor jogalkotási szinten (a Corpus Juris Europae álláspontom szerint mindmáig irányadó vonatkozó rendelkezéseit a tematikai egység kedvéért a bizonyítással kapcsolatos fejezet végén, mintegy kitekintésként, a 9.5. alfejezetben kívánom elemezni).

²¹⁰ Az Európai Ügyészség felállításával kapcsolatosan jelenleg is felvethető kérdéseket, az OLAF, a Corpus Juris projekt, a szervezett bűnözés elleni harc, a bűnügyi együttműködés és az uniós szervezeti problémák szempontjából, összefüggésben a bizonyítékok kölcsönös elfogadhatóságának témakörével is - már az Európai Ügyészség az uniós jogalkotási folyamatban elsőkénti megjelenése kapcsán -, kitűnően összegzi: Fijnaut, C. – Groenhuijsen, M.S. (2002), „A European Public Prosecution Service: Comments on the Green Paper”, *European Journal of Crime, Criminal Law and Criminal Justice*, Vol. 10/4, 321-336. o.

²¹¹ Lásd Delmas-Marty, Mireille (szerk.) (1998), *Corpus Juris – der strafrechtlichen Regelungen zum Schutz der finanziellen Interessen der Europäischen Union*, Carl Heymanns Verlag KG, Köln – Berlin – Bonn – München, valamint Delmas-Marty, Mireille – Vervaele, John A. E. (szerk.) (2000), *The Implementation of the Corpus Juris in the Member States Volume I*, Intersentia, Antwerp – Groningen – Oxford.

Az európai büntetőjog jelen dolgozat által tárgyalt témakört érintő területe fejlődésének konkrét jogalkotási produktumai kapcsán mindenképpen említést érdemel a az ún európai bizonyításfelvételi parancs (European Evidence Warrant)²¹², mely a büntetőügyekben folytatott kooperáció alapvető elveként, céljaként szolgáló kölcsönös elismerés elve szemszögéből a bizonyítéktranszfer – azaz az egy adott államban beszerzett bizonyítási eszközből származó bizonyíték másik államban történő felhasználása – területén elméletben ugyanolyan jelentőséggel bírhat, mint a kooperáció klasszikusnak nevezhető ága, a kiadatás területén az európai elfogatóparancs²¹³. Habár konkrétan nem köthető a titkos adatgyűjtés témaköréhez, ehelyütt a teljesség kedvéért célszerűnek tartom röviden utalni az európai bizonyításfelvételi parancsot megteremtő kerethatározatban foglalt legfontosabb rendelkezésekre, ezen új jogintézmény funkciójára, a bizonyítás és az európai büntetőjog egyik közös területe, az Európai Unión belül a bizonyítási eszközök másik tagállamba történő továbbítása terén egy uniós jogintézmény kialakítására irányuló törekvések eredményeként megalkotott, a büntetőeljárások során felhasználandó tárgyak, dokumentumok és adatok megszerzéséhez szükséges európai bizonyításfelvételi parancsról szóló 2008/978/IB (2008. december 18.) kerethatározatban foglaltakra.²¹⁴ Előre kívánom bocsátani, hogy az európai bizonyításfelvételi parancs az igazságügyi együttműködés terepéhez tartozó jogintézmény, a széles értelemben vett rendőrségi együttműködésben nem alkalmazható, ugyanakkor azonban alkalmazási köre felöleli például a titkos adatgyűjtés eredményeinek tagállamok közötti továbbítását. Megjegyzem, hogy a dolgozat egyes kooperációs formákat tárgyaló része az adatok és bizonyítási eszközök titkos adatgyűjtés útján történő beszerzésének témakörét taglalja majd, ugyanakkor

²¹² Megjegyzem, hogy álláspontom szerint e jogintézmény magyar elnevezése nem csupán az angol fogalom, de az alábbiakban a rendeltetéséről, funkciójáról írtak tükrében is megtévesztő, ugyanis korántsem bizonyítás felvételére, hanem meglévő tárgyak, dokumentumok, adatok elemzés, feldolgozás, vizsgálat stb. nélküli rendelkezésre bocsátására vonatkozó megkeresést takar.

²¹³ Az Európai Unió Tanácsa 2002/584/IB kerethatározata (2002. június 13.) az európai elfogatóparancsról (Hivatalos Lap 190., 2002.7.18.) és a tagállamok közötti átadási eljárásokról, valamint az Európai Unió tagállamaival folytatott büntügyi együttműködésről szóló 2003. évi CXXX. törvény II. Fejezet és 3-5. számú mellékletek.

²¹⁴ Hivatalos Lap L 350., 2008.12.30.

az európai bizonyításfelvételi parancs a valós idejű információ megszerzését (például közlések lehallgatásával, leplezett megfigyeléssel vagy bankszámlák ellenőrzése révén)²¹⁵ nem teszi lehetővé, ebben a körben már valamely tagállamban rendelkezésre álló információk és bizonyítási eszközök továbbításának egyszerűsítését és gyorsítását célozhatja a kölcsönös elismerés alapelveinek az európai bizonyítéktranszfer területén történő alkalmazásával. Nem alkalmazható továbbá az európai bizonyításfelvételi parancs akkor, ha az a végrehajtó hatóság számára szükségessé tenné személyek kihallgatását, meghallgatását – kivéve a házkutatás és lefoglalás során tett nyilatkozatok rögzítését -, emberi testtel kapcsolatos vizsgálatok lefolytatását, ideértve a DNS-mintákat és ujjlenyomatokat, tárgyak, dokumentumok, adatok vizsgálatát, nyilvánosan elérhető elektronikus hírközlési szolgáltatás vagy nyilvános hírközlő hálózat szolgáltatói által megőrzött adatok megszerzését. Átlátnosságban azt mondhatjuk, hogy a házkutatás, lefoglalás útján beszerezhető – azaz gyakorlatilag tárgyi és okirati – bizonyítási eszközök birtokának megszerzésén túl, ezen jogintézmény alapján további - nem csupán a birtokba jutással, de – konkrétan a bizonyítással, az információk elemzésével, feldolgozásával, vizsgálatával kapcsolatos cselekmények nem végezhetők, ugyanakkor a kibocsátást megelőzően beszerezett ilyen tárgyak, dokumentumok, adatok továbbíthatók a kibocsátó állam felé. A kölcsönös elismerés elvének érvényesítése kapcsán a kerethatározat ebben a körben előírja, hogy a kettős inkrimináció követelménye nem vizsgálható a bizonyításfelvételi parancs végrehajtásakor, kivéve házkutatás és lefoglalás foganatosításának szükségességét, ami azonban nem érvényesül, ha a kerethatározatban felsorolt és legalább hároméves maximális tartamú szabadságvesztéssel fenyegetett bűncselekmények valamelyikével kapcsolatban kerül sor a kibocsátására. A hatékony és gyors együttműködés elősegítése végett a kerethatározat melléklete tartalmaz egy formanyomtatványt, mely – megfelelő tartalom esetén – az eljárás egységesítéséhez nagymértékben hozzájárulhat. A bizonyítás tekintetében

²¹⁵ 4. cikk (2) bekezdés c) pont

jelentős, hogy a kerethatározat is a *forum regit actum* elv prioritását hangsúlyozza, ugyanis előírja, hogy az európai bizonyításfelvételi parancs végrehajtása során a végrehajtó hatóságnak főszabályként be kell tartania a kibocsátó hatóság által a bizonyításfelvételi parancsban kifejezetten feltüntetett alaki követelményeket és eljárásokat, kivéve, ha ezek ellentétesek a végrehajtó állam alapvető jogelveivel. A *forum regit actum* elvének ilyen szabályozása a 2000. május 29. napján elfogadott uniós jogsegélyegyezményben lefektetettekre emlékeztet, s egyúttal elősegíti a a más államból beszerzett bizonyítási eszközökből származó bizonyíték - bíróság előtti - felhasználásával vagy kizárásával kapcsolatban felmerülő problémák orvoslását, ezáltal a határokon átnyúló bűnüldözés területén a hatékonyság érvényesülését.

Mindezekon túlmenően megjegyezni kívánom, hogy konkrétan a rendőri együttműködés témaköréhez kapcsolódóan jelenthet továbblépést az ún. Prümi Szerződés²¹⁶, mely alapvetően a schengeni rendszerben kialakított együttműködési formákon túlmenően előrelépést tartalmaz olyan területeken is, mint például a DNS-profilok és ujjnyomat-adatok kapcsán, valamint az illegális migráció területén történő együttműködés, melyeket jelen dolgozat keretei között nem óhajtok részletezni, figyelemmel arra, hogy a dolgozat tematikájából kifolyólag a bűnügyekben folytatott rendőri és igazságügyi kooperáció rendkívül szerteágazó territóriumából csupán a titkos adatgyűjtéssel kapcsolatos témakörökre kívánok kitérni.²¹⁷

A legfontosabb hazai jogforrások alábbi felsorolása úgyszintén nem nevezhető teljesnek, azonban ezen jogszabályok alakítják ki azokat a kereteket, amelyekbe a dolgozatom során már hivatkoztam és a későbbiekben hivatkozandó – az itt felsoroltakhoz képest részletesebb vagy éppen

²¹⁶ A Belga Királyság, a Németországi Szövetségi Köztársaság, a Spanyol Királyság, a Francia Köztársaság, a Luxemburgi Nagyhercegség, a Holland Királyság és az Osztrák Köztársaság között a határon átnyúló együttműködés fokozásáról, különösen a terrorizmus, a határon átnyúló bűnözés és az illegális migráció leküzdése érdekében létrejött Szerződés; hazánkban kihirdette a 2007. évi CXII. törvény.

²¹⁷ A Hágai Program, valamint ezzel összefüggésben a Prümi Szerződés rendőri együttműködéssel, az információcserével kapcsolatos jelentőségéről és összefüggéseiről lásd Stauber Péter (2008), „Rendőri együttműködés”, in: Kondorosi Ferenc – Ligeti Katalin (szerk.) (2008), *Az európai büntetőjog kézikönyve*, Magyar Közlöny Lap- és Könyvkiadó, Budapest, 241-244. o.

tematikailag vagy földrajzilag konkrétabb szabályozást tartalmazó - törvények és rendeletek rendszere beilleszthető.

- 1999. évi LIV. törvény az Európai Unió bűnüldözési információs rendszere és a Nemzetközi Bűnügyi Rendőrség Szervezete keretében megvalósuló együttműködésről és információgyűjtésről
- 4/2002. (I. 30.) BM-PM együttes rendelet a Nemzetközi Bűnügyi Együttműködési Központ jogállásáról, részletes feladat- és hatásköréről, valamint a magyar bűnüldöző hatóságok és az Európai Rendőrségi Hivatal közötti nemzetközi együttműködésről
- 2002. évi LIV. törvény a bűnüldöző szervek nemzetközi együttműködéséről,
- 2003. évi CXXX. törvény az Európai Unió tagállamaival folytatott bűnügyi együttműködésről.

Meg kívánom jegyezni, hogy ezen utóbbi jogszabálynak a jelen dolgozat szempontjából releváns, tehát az eljárási jogsegélyre vonatkozó rendelkezései valójában megegyeznek az Európai Unió keretében létrejött jogsegélyegyezmény szabályaival.

A fentiekén túlmenően mindenképpen szükséges megemlítenem a nemzetközi bűnügyi jogsegélyről szóló 1996. évi XXXVIII. törvényt, amely azonban a fenti jogforrások mellett a jelen dolgozat kapcsán – amely az Európai Unión belüli kooperációra koncentrál -, valójában nem bír önálló relevanciával, hiszen az alapvetően egyrészt az igazságügyi együttműködés és immáron másrészt annak az Európai Unió kívül eső területe vonatkozásában irányadó. Mindehhez kapcsolódóan fontosnak tartom rögzíteni, hogy a rendőri együttműködés területén elsődleges hazai jogforrás, a 2002. évi LIV. törvény hatálya nem korlátozódik az Unió tagállamainak bűnüldöző szervei közti együttműködésre, csupán a közvetlen információcsere közös kapcsolattartási szolgálati hely közreműködésével történő megvalósítása, az Európai Unió tagállamának bűnüldöző szervével történő információcsere és a forrányomon üldözés tekintetében, ugyanis ezeket csupán az uniós tagállamokkal történő kooperáció keretében teszi lehetővé.

Csupán megjegyzem, hogy ehelyütt nem kerültek felsorolásra sem az egyes végrehajtási jellegű részletszabályozást tartalmazó, sem az alapvetően a belső jogi viszonyokat szabályozó, sem pedig a nemzetközi jogforrásokat kihirdető jogszabályok; az első csoportba tartozók specifikus vonásaik, a második csoportot alkotók eltérő szabályozási tárgyuk miatt, a harmadik csoport elemei pedig azon okból kifolyólag, mert a vonatkozó témakör elemzése szempontjából nem tekinthetők sajátképpen jogforrásnak, ekként releváns információkat nem hordoznak. Mindazonáltal az alapvető jogforrások körében fel nem soroltak is a tematikailag megfelelő alfejezetben elemzésre kerültek / kerülnek.

7.2 A rendőri kooperáció alkalmazási köre

A 2002. évi LIV. törvény 4.§-a alapján az együttműködés iránti megkeresés a szabadságvesztéssel büntetendő bűncselekmények megelőzése és felderítése érdekében terjeszthető elő, illetve teljesíthető. A politikai és katonai bűncselekmények esetében együttműködés iránti megkeresés nem terjeszthető elő, illetve nem teljesíthető. Nem tekinthető az adott cselekmény politikai bűncselekménynek, ha annak elkövetésénél - figyelemmel az összes körülményre, így a bűncselekmény által elérni kívánt célra, a bűncselekmény indítékára, az elkövetés módjára, a felhasznált vagy felhasználni kívánt eszközre - a bűncselekmény köztörvényi jellege túlnyomó a politikai jelleghez képest. Nem teljesíthető és nem terjeszthető elő megkeresés, ha az a magyar jog szabályaival ellentétes, illetve veszélyezteti a Magyar Köztársaság biztonságát, sérti közrendjét.²¹⁸

²¹⁸ Amennyiben a fent írtakat összevetjük a bűnügyekben folytatott igazságügyi együttműködésre irányadó szabályokkal (a belső jogforrások tekintetében az 1996. évi XXXVIII. törvény és a 2003. évi CXXX. törvény rendelkezéseivel), a kérelmek teljesíthetősége vonatkozásában is nagyrészt azonos szabályozást találhatunk a rendőri együttműködés kapcsán (pl. közrendi klauzula). Jelen dolgozat keretei között ezen szabályrendszer kibontását nem kívánom elvégezni, az megtalálható: M. Nyitrai Péter (2002), i. m., 224-232. o. Ehelyütt a rendőri együttműködés szabályait helyezem előtérbe, s az egyes kooperációs formáknál utalok az igazságügyi együttműködésre vonatkozó rendelkezésekkel való kapcsolatra.

Mint korábban említettem, a rendőri együttműködés alapvetően a bűnüldöző szervek közötti kooperációt jelenti, habár az igazságügyi és a rendőri együttműködés határai több esetben elmosódnak. A 2002. évi LIV. törvény szerint (2. § 2. pont) a bűnüldözés: a bűnüldöző szervezeteknek a törvény célja megvalósulását szolgáló, az igazságügyi jogsegély körén kívül eső, nemzetközi együttműködés keretében folytatott bűnfelderítő és bűnmegelőző²¹⁹ tevékenysége. E definíció alapján szükségessé válik annak meghatározása is, hogy mely hatóságok tartoznak a bűnüldöző szervek fogalmi körébe. A 2002. évi LIV. törvény (2. § 1. pont) alkalmazása szempontjából magyar bűnüldöző szerv:

- a Rendőrség (1994. évi XXXIV. törvény),
- a Vám- és Pénzügyőrség (2004. évi XIX. törvény) bűnmegelőzési és bűnüldözési feladatot ellátó szervei,
- a Rendvédelmi Szervek Védelmi Szolgálat (1994. évi XXXIV. törvény, 49/1995. (V. 4.) Korm. rendelet), valamint
- törvény alapján bűnmegelőzési és bűnüldözési feladatok végzésére feljogosított, nemzetközi együttműködésre is felhatalmazott más szerv.

A bűnüldöző szervek közötti nemzetközi együttműködést csak az egyes együttműködési formákra vonatkozó nemzetközi szerződés - az Európai Unió tagállamai vonatkozásában pedig ezen felül az Amszterdami Szerződéssel módosított Maastrichti Szerződés 34. cikkének 2. bekezdésében meghatározott közös állásfoglalás, kerethatározat vagy határozat – alapján teszi lehetővé. Amellett, hogy e jogszabály alapvetően a rendőri együttműködés körében releváns nemzetközi konvenciók alapjára helyezkedik, explicite kimondja, hogy a nemzetközi szerződés eltérő rendelkezése esetén a nemzetközi szerződésben foglaltak az irányadók, így egyértelműen a nemzetközi szerződések primátusát deklarálja.

²¹⁹ A bűnmegelőzés kapcsán a hazai szabályozásnál felvetett kérdéseket ehelyütt is irányadóknak tekintem azzal, hogy a bűnmegelőzés, mint cél konkretizálását nem a bűnüldöző szervek együttműködéséről, hanem – a jelen jogforrási rendszerben – a rendőrségről szóló törvény szabályozási körébe tartozónak ítélem, hiszen a kooperációról szóló jogszabály is nagymértékben támaszkodik az Rtv. rendelkezéseire.

7.3 A rendőri együttműködés általános szabályai

A 2002. évi LIV. törvény II. fejezete alapvetően a releváns egyezményeknek az általános szabályait rögzíti a belső jog szempontjából. A 9.§ lehetővé teszi, hogy a nemzetközi együttműködésben főszabályként meggyökeresedett *locus regit actum* elv helyett a *forum regit actum* elv kerüljön alkalmazásra,²²⁰ azaz a megkeresés a megkereső hatóság által meghatározott szabályoknak, illetőleg technikai módszereknek megfelelően is teljesíthető legyen. E rendelkezés számottevően hozzájárulhat a megkereső államban folytatott bűnüldözés sikeréhez, tekintettel arra, hogy a későbbi büntetőeljárás során adott esetben felhasználásra kerülő - az együttműködés keretében beszerzett - bizonyíték elfogadása elé nem gördít akadályt az egyes államok büntető igazságszolgáltatási rendszerének és büntető jogszabályainak sokfélesége, melynek jelentősége különösen a jelen dolgozat keretei között a bizonyításról szóló fejezetben kifejtendők tükrében hangsúlyozható.²²¹ Amennyiben a megjelölt feltételek teljesítése nem, vagy részben lehetséges, a NEBEK, illetve a magyar bűnüldöző szerv (megkeresett hatóság) erről a külföldi (megkereső) hatóságot tájékoztatja, és egyidejűleg megjelöli azon feltételeket, amelyek mellett a megkeresésnek eleget tud tenni. Amennyiben a NEBEK-hez vagy a magyar bűnüldöző szervhez (mint megkereső hatósághoz) érkezik ilyen tájékoztatás, azok kötelesek a külföldi hatóság által megjelölt feltételek teljesítése iránt intézkedni. A megkeresés teljesítésére a megkereső hatóság által tűzött határidő irányadó (tekintettel arra, hogy azokat a határidőket, amelyek őt a saját államában folyó büntetőeljárás munkája kapcsán kötik, ő ismeri), ami a hatékonyság, tervezhetőség, a nyomozási stratégia szempontjából különösen jelentős. Amennyiben a megkeresés teljesítése a

²²⁰ A *forum regit actum* és *locus regit actum* elvek részletes kifejtésére lásd M. Nyitrai Péter (2002), i. m., 230-231. o., illetve Vermeulen, Gert (2000), „Mutual Legal Assistance in Schengen and the EU: An Update”, In: Den Boer, Monica (szerk.), *Schengen Still Going Strong: Evaluation and Update*, European Institute of Public Administration, Maastricht, The Netherlands, 56-58. o.

²²¹ E rendelkezésnek is korlátot szab azonban az az általánosan érvényes szabály, mely szerint nem teljesíthető és nem terjeszthető elő megkeresés, ha az a magyar jog szabályaival ellentétes, illetve veszélyezteti a Magyar Köztársaság biztonságát, sérti közrendjét, továbbá ha katonai vagy politikai bűncselekményre vonatkozik.

megjelölt határidőn belül nem lehetséges, a megkeresett hatóság a teljesítéshez szükséges időtartamról haladéktalanul tájékoztatást ad, a megkereső szervnek pedig nyilatkoznia kell, hogy fenntartja-e a megkeresést.

Az együttműködés során a személyes, illetve különleges adatoknak a NEBEK, valamint a magyar bűnüldöző szerv általi kezelésére a magyar jogszabályok irányadók. Az átvett adatokat főszabályként csupán a 2002. évi LIV. törvény által szabályozott együttműködési formák, valamint az azokhoz közvetlenül kapcsolódó büntető- illetve szabálysértési eljárásban lehet felhasználni.

7.4 Az együttműködési formák tipizálása

A 2002. évi LIV. törvény 8.§-a mindösszesen tizenegy kooperációs formát különböztet meg, melyek a következők:

- a közvetlen információcsere,
- az Európai Unió tagállamának bűnüldöző szervével történő információcsere,
- az ellenőrzött szállítás,
- a közös bűnfelderítő-csoport létrehozása,
- a bűnüldöző szervvel együttműködő személy igénybevétele,
- a fedett nyomozó alkalmazása,
- a határon átnyúló megfigyelés,
- a forrónyomon üldözés,
- az összekötő tisztviselő alkalmazása,
- a titkos információgyűjtés nemzetközi együttműködés alapján,
- a Tanúvédelmi Program alkalmazása nemzetközi együttműködés alapján.

A fent felsorolt eszközök közül az ellenőrzött szállítás, a bűnüldöző szervvel együttműködő személy igénybevétele, a fedett nyomozó alkalmazása, a határon átnyúló megfigyelés, valamint a titkos információgyűjtés – mint

átfogó kategória – a titkos adatgyűjtési eszközök közöl kapcsolható. Ezen eszközök alkalmazására vonatkozóan – a már kifejtetteknek megfelelően - a rendőrségi törvény (titkos információgyűjtés), valamint a büntetőeljárásról szóló törvény (titkos adatszerzés) speciális szabályokat tartalmaz, mindazonáltal a rendőrségi együttműködés körében a titkos információgyűjtés kategóriája jöhet csupán szóba, tekintettel arra, hogy a büntetőeljárás megindulását követően a kooperáció már az igazságügyi együttműködés terepéhez tartozik. Ennek megfelelően a büntetőeljárás megindítása után folytatott bírói engedélyhez nem kötött titkos információgyűjtés és a titkos adatszerzés tekintetében – a jelen dolgozat témája szempontjából jelentőséggel bír – az Európai Unión belül folytatott együttműködés vonatkozásában a 2003. évi CXXX. törvény rendelkezései az irányadók.²²² A törvény 37.§-a tartalmazza (a 2000. május 29-i uniós jogsegélyegyezménynek megfelelően) a jogalkotó által kiemelni óhajtott, legfontosabb eljárási jogsegély-formák példálózó jellegű felsorolását, melyek között található az olyan klasszikusnak nevezhető jogsegély-forma, mint a tárgyak visszaadása mellett a kizárólag az igazságügyi együttműködés keretein belül értelmezhető fogva tartott személyek ideiglenes átszállítása, továbbá a kihallgatás zárt célú távközlő hálózat útján, kihallgatás távbeszélő készülék útján, a közvetlen tájékoztatás (a közvetlen információcsere megfelelő „párjaként”), valamint a közös nyomozócsoport létrehozása, fedett nyomozó alkalmazása, ellenőrzött szállítás, bírói engedélyhez nem kötött titkos információgyűjtés és bírói engedélyhez kötött titkos adatszerzés. Ezen utóbbi együttműködési formák valójában megtalálhatók a rendőrségi együttműködésre vonatkozó rendelkezések között is, azzal az eltéréssel, hogy a hazai büntetőeljárás fogalomrendszer a nyomozás és a felderítés kifejezésekkel a bűnüldözés eltérő szakaszában részben eltérő szabályok mentén lefolytatott tevékenységet jelöl²²³, így – helyesen - külön kifejezést alkalmaz a jogalkotó a nemzetközi

²²² Ehhez kapcsolódóan kívánom megjegyezni, hogy a hivatkozott jogszabály a 2007. évi XIII. törvénnyel történt módosítása óta az eljárási jogsegély keretében folytatott együttműködés egyes formáinak csupán példálózó jellegű felsorolását adja III. fejezetében.

²²³ V. ö. 3. fejezet.

dokumentumokban egységesen „joint investigation team”-ként jelölt kooperációs formára: közös bünfelderítő csoport, illetve közös nyomozócsoport. Hasonlóképpen az egyes titkos adatgyűjtési eszközök is a már a jelen dolgozat 3. fejezetében kifejtett sajátosságok mentén tartoznak a büntetőeljárást megelőzően a rendőri együttműködés, valamint a nyomozás megindítását követően a bűnügyekben folytatott igazságügyi együttműködés keretébe. Már ehelyütt rögzíteni kívánom, hogy a 2003. évi CXXX. törvény 62.§-ában foglaltak alapján a büntetőeljárás megindítását követően az ellenőrzött szállítás, illetve a bírói engedélyhez nem kötött titkos információgyűjtés végrehajtására irányuló megkeresés fogadására, teljesítésére, valamint annak előterjesztésére a bűnüldöző szervek nemzetközi együttműködéséről szóló törvény rendelkezéseit kell alkalmazni, így ebben a vonatkozásban az igazságügyi kooperáció tekintetében irányadó hazai jogszabály specialitást nem tartalmaz, amely az engedélyhez nem kötött ezen eszközökről már kifejtettek aspektusából nézve logikus jogalkotói lépés, hiszen a Be. ebben a vonatkozásban nem tartalmaz speciális szabályozást.

A közvetlen információcsere, a közös bünfelderítő csoport létrehozása, a forrónyomon üldözés, az összekötő tisztviselő alkalmazása, illetve a Tanúvédelmi Program alkalmazása az egyéb eszközök csoportjába sorolható, tekintettel arra, hogy ezen eszközök alkalmazása adott esetben rejtve maradhat a terhelt és más személyek elől, mindazonáltal céljuk különböző (legfeljebb általánosságban nevezhető közösnek), alkalmazásukra pedig nem a titkos adatgyűjtés többé-kevésbé koherens előírásainak keretei között, hanem azoktól lényegesen eltérő szabályok mentén kerül sor.

A 2002. évi LIV. törvény által felsorolt együttműködési formák alkalmazására csupán abban az esetben kerülhet sor, ha azt mind a magyar, mind a külföldi állam joga lehetővé teszi.

7.5 Közvetlen információcsere

Az információk cseréje a mindennapi rendőri együttműködés legfontosabb területe. Főszabályként ugyan e kooperációs formának a NEBEK-en keresztül kell megvalósulnia (lásd 6.2.6. alfejezet), ehelyütt csupán a tagállami bűnüldöző szervek között közvetlenül megvalósuló információcsere szabályait kívánom vázolni. A Schengeni Végrehajtási Egyezmény 46. Cikkelye rendelkezik a közvetlen információcsere lehetőségéről, mindazonáltal a szabályok részletes kimunkálását a tagállamok belső jogára bízta. Lehetővé teszi egyrészt, hogy bármely részes állam – erre irányuló megkeresés hiányában is – a közrendet vagy a közbiztonságot sértő vagy veszélyeztető bűncselekmények elkövetésének megelőzése szempontjából fontos adatokat továbbítson másik részes államnak (spontán információcsere). Bár főszabályként az adatok továbbítására a központi szerven keresztül kell sort keríteni, sürgős esetekben közvetlenül az érintett rendőri szervek között is megvalósulhat az információcsere (erről a központi szervet haladéktalanul értesíteni kell). Ezen utóbbi lehetőséghez kapcsolódva, a NEBEK-en keresztüli információcsere főszabálya alóli kivételként, a 2002. évi LIV. törvény a magyar bűnüldözési szervek és a külföldi hatóságok közötti közvetlen információcserét a következő szabályozás mentén teszi lehetővé. A magyar bűnüldöző szerv a hatáskörébe és illetékességébe tartozó ügyekben - bűncselekmény elkövetésének megelőzése, felderítése, valamint a közrend, közbiztonság védelme érdekében - a külföldi állam illetékes szervével információcserét közvetlenül akkor folytathat, ha az információcsere az ügy szempontjából halasztást nem tűr, vagy ha a határterületen illetékességgel rendelkező magyar bűnüldöző szerv által a külföldi állam határterületen illetékes szervétől kért vagy annak szolgáltatott információ kizárólag az adott határterülethez kapcsolódik.

Az információcsere az ügy szempontjából halasztást nem tűrőnek minősülhet akkor, ha például bűncselekmény elkövetésének, bizonyítékok eltüntetésének, megsemmisítésének megakadályozása végett szükséges, vagy akár akkor is, ha a megkereső tagállamban az információhoz kapcsolódó felderítési cselekmény foganatosításának határideje késedelem esetén lejárna

vagy a cselekmény okafogyottá válna. Azt, hogy mi minősül kizárólag az adott határterülethez kapcsolódó információnak, a törvény taxatívénem határozza meg, mindazonáltal az ebbe a fogalmi körbe tartozó legfontosabb adatok köréről rendelkezik, így ide értendő, ha az adat a megkereséssel érintett olyan személyre vonatkozik, akinek állandó bejelentett lakóhelye, tartózkodási helye a határterületen van, vagy valószínűsíthető, hogy az érintett személy a megkeresés időszakában ott tartózkodik, ha az adott személynek a határterületen kifejtett tevékenységére vonatkozik, ha olyan dologra vonatkozik, amelyről valószínűsíthető, hogy a határterületen található, illetve amennyiben a jogi személynek a határterületen lévő székhelyére, illetve tevékenységére vonatkozik.

A schengeni rendszerben bilaterális megállapodásokban (a SVE 39. Cikkelye 4-5. pontjai alapján) az egyes államok közös szolgálati helyeket hoztak létre, melyek feladatai közé tartozik például a közös műveletekkel összefüggő logisztikai segítségnyújtás és a kapcsolattartás mellett az információk cseréje is. Ilyen közös kapcsolattartási szolgálati helyek igénybevételét a 2002. évi LIV. törvény is lehetővé teszi.²²⁴

A törvény nem tartalmaz taxatív felsorolást arra nézve sem, hogy mire terjedhet ki a közvetlen információcsere, nevesíti azonban a legfontosabb területeket: a különleges szakértelemmel rendelkező személy felkutatása, a bűnügyi nyilvántartási rendszerben, valamint a bűnügyi és rendészeti biometrikus adatok nyilvántartásában szereplő adatok, az Rtv. 68. §-ának (1) bekezdésében meghatározott adatok²²⁵ szolgáltatása, gépjármű esetében az egyedi azonosító adatok szolgáltatása (rendszer, alvázszám, motorszám), jármű, szállítóeszköz üzemen tartójának megállapítása, közúti, vízi és légi jármű vezetője személyazonosságának megállapítása, illetőleg felkutatása, vezetői engedély, hajózási és repülési engedély meglétének, érvényességének,

²²⁴ Lásd 2.§ (4) bekezdés, valamint 14.§ (2) bekezdés.

²²⁵ Azaz titkos információgyűjtés keretében, kétévi vagy ennél súlyosabb szabadságvesztéssel büntetendő, szándékos bűncselekmény felderítése érdekében az ügygel összefüggő, az adóhatóságtól, a szolgáltatást nyújtó távközlési szervezettől, az egészségügyi és a hozzá kapcsolódó adatot kezelő szervtől, továbbá a banktitoknak, értékpapírtitoknak, pénztártitoknak és egyéb üzleti titoknak minősülő adatot kezelő szervtől igényelt adatok.

illetőleg korlátozásainak vizsgálata, lőfegyvertartási-engedély meglétének, érvényességének, illetőleg korlátozásainak vizsgálata, a személyazonosság, tartózkodási hely és lakcím megállapítása, illetőleg igazolása, távközlési eszköz tulajdonosának, előfizetőjének, illetőleg használójának megállapítása, tárgyak, minták utáni tudakozódás.

Az eljárási jogsegély terrénumát tekintve a 2003. évi CXXX. törvény is rendelkezik – a 2000. május 29-i uniós jogsegélyegyezmény mintájára – a direkt információcsere lehetőségéről „A közvetlen tájékoztatás” cím alatt. Jelen esetben természetesen a tagállami igazságügyi hatóságok közötti közvetlen kommunikációról van szó alapvetően, azonban a törvény lehetővé teszi, hogy a magyar nyomozó hatóság valamely tagállam bűnüldöző szervéhez (nem pedig az eljárási jogsegély klasszikus szabályai alapján annak igazságügyi hatóságához) forduljon, ekként kodifikálva – a korábban már jelzetteknek megfelelően – a rendőri és az igazságügyi típusú együttműködés gyakorlati összefonódását.²²⁶ Mindazonáltal erre csupán sürgős esetben biztosít lehetőséget a törvény: amennyiben a tájékoztatás a bűncselekmény elkövetésével gyanúsítható személy kilétének, tartózkodási helyének megállapítása, elrejtőzésének, a bűncselekmény befejezésének vagy újabb deliktum elkövetésének megakadályozása végett vagy késedelmet nem tűrő más okból szükséges.

7.6 Az Európai Unió tagállamának bűnüldöző szervével történő információcsere

A 2002. évi LIV. törvény vonatkozó szabályait a 2008. évi LXXXVII. törvény 2008. december 18-i hatállyal módosította, elsősorban az Európai Unió tagállamainak bűnüldöző hatóságai közötti, információ és bűnüldözési operatív információ cseréjének leegyszerűsítéséről szóló 2006/960/IB kerethatározata alapján, s ezzel egy külön együttműködési formát nevesített.

²²⁶ V.ö. Ligeti Katalin (2004), *Büntetőjog és bűnügyi együttműködés az Európai Unióban*, KJK-KERSZÖV Jogi- és Üzleti Kiadó Kft., Budapest, 120-122. o.

Ezzel összefüggésben a jogalkotó a törvény 2.§-ában meghatározta „az Európai Unió tagállamának bűnüldöző szerve” fogalmát, mely szerint ide tartozik a nemzetbiztonsági feladatokat ellátó szervek kivételével az Európai Unió tagállamának olyan hatósága, amely a nemzeti jog alapján bűncselekmények felderítésére és megelőzésére jogosult. Ezzel egyidejűleg a „külföldi hatóság” fogalma is módosult, e szerint az az Európai Unió tagállamának bűnüldöző szervét, valamint az Európai Unió tagállamán kívül más külföldi államnak a bűnüldözésben való nemzetközi kapcsolattartásra és együttműködésre feljogosított szervét takarja. Mindezekon túlmenően a törvény általános jelleggel kimondja (3.§ (3) bekezdés), hogy magyar bűnüldöző szerv az Európai Unió tagállamainak kijelölt szerveivel – az Európai Unió tagállami végrehajtást igénylő jogi aktusa megléte esetén – a törvényben foglalt rendelkezések szerint működhet együtt.

Jelen kooperációs forma sajátossága, hogy az együttműködés általános feltételei körébe tartozó, a megkeresés előterjesztésének, illetve teljesítésének akadályául szolgáló, a korábbiakban már vázolt okok²²⁷ nem játszanak szerepet (!), ugyanis a jogszabály a fenti - klasszikusnak is nevezhető – megtagadási okok közül kifejezetten kiemelte az Európai Unió tagállamának bűnüldöző szervével folytatott információcserét. Ehelyett a megkeresés teljesítését köteles megtagadni a magyar hatóság, amennyiben annak teljesítése Magyarország alapvető nemzetbiztonsági érdekeit sérti vagy folyamatban lévő nyomozást vagy bűnüldözési, bűnprevenzív feladatok ellátását, illetve a természetes személyek biztonságát veszélyezteti, valamint amennyiben a kért információ jelentősége nyilvánvalóan nem áll arányban a megkeresésben foglalt céllal, illetve a cél szempontjából lényegtelen²²⁸, illetőleg, ha az csak más tagállam vagy harmadik ország hozzájárulásával

²²⁷ Így, ha az a magyar jog szabályaival ellenétes, veszélyezteti a Magyar Köztársaság biztonságát, sérti közrendjét, továbbá, ha katonai vagy politikai bűncselekményre vonatkozik.

²²⁸ Ezen kitétel tűnik olyannak, amely az információáramlás „automatizmusának” gátat szabhat, s bár valóban szükséges egyfajta arányosság megteremtése, ugyanakkor speciális megoldás, hogy ennek körében nem csupán a birtokában lévő információ sajátosságainak, de a megkereső hatóság által folytatott tevékenység konkrét esethez fűződő jelentőségének megítélése is a megkeresett hatóság feladata, mely körülmény ismét felveti a kooperációban résztvevők közötti kölcsönös bizalom és az ehhez kapcsolódó kérdések jelentőségét.

adható át és ez a hozzájárulás hiányzik. A fenti körülmények bármelyikének fennállta tehát objektíve akadályozza az együttműködésnek²²⁹, míg a törvény csupán lehetőséget biztosít a kisebb súlyú, egy évet meg nem haladó szabadságvesztéssel büntetendő bűncselekmények esetében a magyar hatóság számára, hogy az ezen forma szerinti együttműködést megtagadja.

Az Európai Unió tagállamának bűnüldöző szervével folytatott információcsere a törvény mellékletét képező formanyomtatvány felhasználásával terjeszthető elő, teljesítésére pedig alapesetben tizennégy napos, az Európai Unió tagállamaival folytatott bűnügyi együttműködésről szóló 2003. évi CXXX. törvény 1. számú mellékletében felsorolt valamely bűncselekmény tekintetében - a megkereső hatóság erre irányuló kérelme esetén – hétnapos, valamint ebbe a körbe tartozó sürgősségi megkeresés esetén nyolcórás határidő áll a megkeresett hatóság rendelkezésére.²³⁰ Abban az esetben, ha a megkeresés teljesítése a magyar bűnüldöző szerv számára aránytalan terhet jelent, legfeljebb három napra történő halasztásra van mód - a megkereső haladéktalan értesítése mellett -, amelyet azonban külön indokolni szükséges a megkeresésre adott válaszban, mint ahogyan azt is, ha a megkereső által a fentiek szerint meghatározott határidőn belül a megkeresés teljesítése nem lehetséges (például nem közvetlenül hozzáférhető információ továbbítására irányul).

A „megkeresés-alapú” együttműködési forma mellett a 2008. évi LXXXVII. törvénnyel a tárgyalt körben törvénybe iktatásra került a spontán információ-továbbítás keretében történő, gyakorlatilag egyoldalúnak tekinthető kooperáció (amely csupán mintegy viszonyossági alapon válhat többoldalúvá, s amennyiben nem esetközponturn, hanem átfogóan tekintjük ezt az együttműködési formát) az uniós büntetőpolitikában prioritást jelentő, az

²²⁹ Megjegyezvén, hogy az előző lábjegyzetben kifejezetten megjelölt, azon körülmény fennálltának kérdésében való döntés korántsem objektív döntéshozatal eredménye, amennyiben azonban megállapításra kerül, a következmény tekintetében nincsen mérlegelési jogkör, ezt értem jelen esetben „objektív” alatt.

²³⁰ A magyar hatóság tekintetében a teljesítésre vonatkozó hétnapos, valamint nyolcórás határidő csupán abban az esetben irányadó, ha a kért információ a magyar bűnüldöző szerv számára közvetlenül hozzáférhető nyilvántartásban megtalálható, egyéb esetben a magyar hatóság az ezen kooperációs forma tekintetében általános, tizennégy napos határidőn belül teljesíti a megkeresést, ha ennek egyéb (pozitív és negatív) feltételei fennállnak.

2003. évi. CXXX. törvény 1. számú mellékletében felsorolt bűncselekményi kategóriák²³¹ tekintetében.

A spontán információ-továbbításra akkor van lehetőség, ha a magyar bűnüldöző szerv olyan információ, tény vagy adat birtokába jut, amely alapján megalapozottan feltehető, hogy az a fenti bűncselekmény-kategóriákba tartozó deliktum megelőzésének vagy felderítésének elősegítése céljából az Európai Unió tagállama bűnüldöző szervének a feladata ellátásához szükséges. Ebben az esetben is fenn kell állniuk az együttműködés egyéb általános feltételeinek, azonban értelemszerűen nem érvényesül a törvény 16/B.§ (7) bekezdés b) pontjában foglalt akadály (azaz, hogy az információ jelentősége nyilvánvalóan nem áll arányban a megkeresésben foglalt céllal, illetve a cél szempontjából lényegtelen).

A törvény kifejezetten rendelkezik arról, hogy amennyiben a magyar bűnüldöző szerv az ezen kooperációs forma keretében beszerzett információt a büntetőeljárársban bizonyítékként kívánja felhasználni, ahhoz be kell szereznie a megkeresett tagállam bűnüldöző szervének beleegyezését, kivéve, ha az már rendelkezésre áll, mert az érintett bűnüldöző szerv már a megkeresés teljesítésekor beleegyezését adta ehhez.

A törvény az együttműködés jelen alfejezetben tárgyalt formájának alkalmazását lehetővé teszi külön jogszabályban meghatározott nyomozó hatóság számára a bűncselekményből származó jövedelmek és bűncselekményhez kapcsolódó más vagyon felkutatásának és azonosításának elősegítése érdekében más tagállam erre kijelölt akár közigazgatási, akár bűnüldözési, akár igazságügyi hatóságával történő közvetlen kommunikáció útján.²³²

²³¹ Ehelyütt azért nem használom kifejezetten a „bűncselekmény” kifejezést, mert az uniós háttérnormákban fellelhető kifejezések az egyes államokban eltérő (megnevezésű) deliktumokat takarnak, s a felhívott jogszabályban megtalálható „fordítókulcs” az, amely felsorolja az egyes kategóriákhoz a magyar jog szerint kapcsolódó bűncselekményeket, mely azonban – különösen az utóbbi években tapasztalható büntető-jogalkotási lendület figyelembe vételével – a mögöttes uniós szabályozás változatlanlansága mellett sem feltétlenül állandó.

²³² V. ö. Az Európai Tanács pénzmosásról, a bűncselekményből származó jövedelmek felkutatásáról, lefoglalásáról és elkobzásáról, valamint a terrorizmus finanszírozásáról szóló, Varsóban, 2005. május 16-án kelt egyezményének a Pénzügyi Információs Egységek (Financial Intelligence Unit, FIU) létrehozatalával kapcsolatos rendelkezései; hazánkban kihirdette a 2008. évi LXIII. törvény.

7.7 Közös bünfelderítő csoport létrehozása²³³

A közös bünfelderítő csoportokra vonatkozó szabályozás alapja az Európai Unió keretében, 2000-ben elfogadott Egyezmény 13. Cikke (joint investigation teams, közös nyomozócsoportok). Ehhez kapcsolódóan született meg azonos tárgykörben a közös nyomozócsoportokról szóló kerethatározat,²³⁴ amelynek végrehajtása keretében a büntetőeljárást tekintve a 2003. évi CXXX. törvény, a felderítési szakasz vonatkozásában pedig a 2002. évi LIV. törvény szabályai irányadók a fentiekben már kifejtettek szerint.²³⁵ Ezen utóbbi jogszabály a közös bünfelderítő-csoport kifejezést használja, tekintettel arra, hogy a magyar büntető-eljárásjogban a „nyomozás” csupán a büntetőeljárás megindulását követően értelmezhető. (Csupán megjegyzem, hogy a 2003. évi CXXX. törvény eljárási jogsegélyre vonatkozó rendelkezéseinek hatályba lépéséig²³⁶ kizárólag a 2002. évi LIV. törvény alapján volt alakítható Magyarországon, illetve magyar részvétellel közös felderítő csoport, amely ebből kifolyólag csupán a büntetőeljárást megelőzően fejthette ki tevékenységét.)

Közös bünfelderítő-csoport a magyar központi vagy területi bűnüldöző szerv és a külföldi hatóság közötti eseti megállapodással jön létre, melynek tartalmaznia kell a bűncselekmény leírását, amelynek felderítésére a közös bünfelderítő-csoport létrejött, a működési területet, a közös bünfelderítő-csoport összetételét, a közös bünfelderítő-csoport vezetőjét, a működés

²³³ A közös bünfelderítő csoport / közös nyomozócsoport vonatkozásában e speciális együttműködési forma fejlődése, jogforrási háttere és a működéséhez kapcsolódó kérdések tekintetében részletesen lásd Plachta, Michael (2005), „Joint Investigation Teams – A New Form of International Cooperation in Criminal Matters”, *European journal of Crime, Criminal Law and Criminal Justice*, Vol. 13/2, 284-302. o.

²³⁴ *Council Framework Decision of 13 June 2002 on joint investigation teams*, Official Journal L 162 20.6.2002.

²³⁵ A kerethatározat végrehajtásáról részletesen többek között: *Report from the Commission on national measures taken to comply with the Council Framework Decision of 13 June 2002 on Joint Investigation Teams*, Brussels, 7.1.2005., COM(2004) 858 final és *Annex to the Report from the Commission on national measures taken to comply with the Council Framework Decision of 13 June 2002 on Joint Investigation Teams*, Brussels, 7.1.2005., SEC(2004) 1725

²³⁶ 2005. november 23., lásd a 2005. évi CXVI. törvény 4.§ (2) bekezdése.

időtartamát és a meghosszabbítás feltételeit, a közös bünfelderítő-csoport kihelyezett tagjának kötelezettségeit és jogosultságait, a működés feltételeit, a működés költségeinek viselését, a közös bünfelderítő-csoport kihelyezett tagja által működési körében okozott károkért való felelősségének szabályairól szóló tájékoztatást.

Közös bünfelderítő-csoport létrehozatalát a NEBEK vagy külföldi hatóság kezdeményezheti, ha a több államra kiterjedő bűncselekmény miatt folytatott bünyügyi felderítés különösen bonyolult, illetve a bűncselekmény miatt több állam folytat bünyügyi felderítést, és ezért annak koordinálására vagy összehangolt irányítására van szükség.

A törvény nem határozza meg kimerítően azt, hogy mit kell több államra kiterjedő bűncselekmény alatt értenünk, mindazonáltal a legfontosabb kritériumokat megfogalmazza. A bűncselekmény különösen akkor több államra kiterjedő, ha azt több államban követik el, vagy azt egy államban követik el, de előkészületének, irányításának, illetőleg ellenőrzésének jelentős részét egy másik államban végzik, vagy azt egy államban követik el, de abban olyan bűnszervezet érintettsége állapítható meg, amely egynél több államban folytat büntetendő tevékenységet, vagy azt egy államban követik el, de más állam társadalmi vagy gazdasági rendjét is sérti vagy veszélyezteti.

A Magyarországon működő közös bünfelderítő-csoport vezetője minden esetben a magyar bűnüldöző szerv tagja. Az Europol szerepét a közös bünfelderítő-csoportok összefüggésében a törvény a korábban az Europolnál kifejtetteknek megfelelően rendezi.

Ugyanezen intézményt a 2003. évi CXXX. törvény közös nyomozócsoport névvel illeti, megkülönböztetvén így a nyomozás megindítását megelőzően és az azt követően létrehozott, alapvetően a rendőri vagy az igazságügyi együttműködés körébe vonható közös bünfelderítő- és közös nyomozócsoportot.²³⁷ Az igazságügyi együttműködés keretében a közös

²³⁷ Megjegyzem, hogy a Be. 37.§ (3) bekezdésében is található utalás közös nyomozócsoportra, valamint ezen jogszabályhely mentén a közös nyomozócsoportok létrehozásáról és működéséről szóló 31/2004. (BK 21.) BM-PM együttes utasítás tartalmazza a vonatkozó részletes szabályokat, ezen esetben azonban nem a bűnyügyekben folytatott igazságügyi együttműködés keretében létrehozható

nyomozócsoport létrehozását az ügyész kezdeményezheti a legfőbb ügyész engedélye alapján a tagállami igazságügyi vagy nyomozó hatóságnál, amennyiben a már megindult büntetőeljárásban a több tagállamra kiterjedő bűncselekmény felderítése különösen bonyolult vagy az adott deliktum miatt több tagállamban is folyik büntetőeljárás, s ezekben a nyomozások összehangolására van szükség. A törvény az uniós jogsegélyegyezménnyel egyezően, példálózó jelleggel sorolja fel azon eseteket, amikor az adott bűncselekményt több tagállamra kiterjedőnek minősül.²³⁸ Kifejezetten rögzíti továbbá a törvény, hogy az Eurojust és az Europol is kezdeményezheti közös nyomozócsoport létrehozását, valamint Europol-tisztviselő a tagállami kihelyezett tagra irányadó szabályok szerint részt is vehet a közös nyomozócsoportban.

A létrehozásra irányuló megállapodás tartalmi elemei megegyeznek a közös bünfelderítő-csoport kapcsán már felsoroltakkal, míg a tagállami nyomozó hatóságnak a Magyar Köztársaság területén eljáró tagja jogai és kötelezettségei gyakorlatilag a következő alfejezetben a forrónyomon üldözés kapcsán kifejtendő rendelkezésekkel összhangban kerültek szabályozásra (elfogás, kényszerítő eszköz alkalmazása stb.). Mindezekon túlmenően azonban a jelen dolgozat témája szempontjából rendkívül fontos, hogy a törvény 58.§ (2) bekezdés c) pontja kifejezetten lehetővé teszi a közös nyomozócsoport keretében a tagállami igazságügyi vagy nyomozó hatóság Magyarországon területén eljáró tagja számára, hogy az ellenőrzött szállításban fedett nyomozóként részt vegyen.

7.8 Forrónyomon üldözés

egységekről van szó, hanem a belföldön több nyomozó hatóság hatáskörét érintő ügyekben megalakítható speciális csoportokról.

²³⁸ Így ha azt több tagállamban követik el, vagy bár egy tagállamban követik el, de előkészületének, irányításának, illetve a hozzá kapcsolódó részesi magatartásoknak jelentős része egy másik tagállamban valósul meg, valamint ha olyan bünszervezet érintettsége állapítható meg, amely több tagállamban folytatja tevékenységét, továbbá akkor is, ha az elkövetés államán túlmenően más tagállam társadalmi vagy gazdasági rendjét is sérti vagy veszélyezteti a szóban forgó bűncselekmény.

Ezen együttműködési forma jogi alapját is a SVE-ben találhatjuk meg. Ennek 41. Cikke alapján az egyik tagállam bűnüldöző szervének tagjai, akik saját országuk területén tettenérték egy személyt az SVE-ben taxatív meg határozott valamely bűncselekmény²³⁹ elkövetése közben, jogosultak arra, hogy az üldözést a másik állam területén folytassák anélkül, hogy erről előzetesen értesítsék, amennyiben a helyzet sürgősségéből fakadóan erre nincsen lehetőség, illetve amennyiben ezen másik állam hatóságának tagjai nem tudják időben átvenni az üldözést. Hasonlóképpen lehetőség van erre akkor is, ha az üldözött személy előzetes fogvatartásból vagy szabadságvesztés büntetés, illetve szabadságelvonással járó intézkedés végrehajtásából szökött meg.²⁴⁰

A 2002. évi LIV. törvény ezzel gyakorlatilag megegyező körben teszi lehetővé ezen kooperációs forma alkalmazását külföldi hatóságok számára. A törvény vonatkozó rendelkezései szerint a külföldi hatóság tagja Magyarország területén előzetes jóváhagyás nélkül folytathatja azon személy üldözését, aki azzal gyanúsítható, hogy a külföldi állam területén a törvény 29. §-ában meghatározott bűncselekményt követett el²⁴¹ vagy kísérelt meg, és e cselekménye közben tetten érték, vagy őrizetből, előzetes letartóztatásból vagy szabadságvesztés büntetés végrehajtása elől megszökött. Mindkét esetkör vonatkozásában további feltétel, hogy a magyar bűnüldöző szerv értesítésével járó késedelem az elkövető elfogását jelentősen megnehezítené, illetve a külföldi állam bűnüldözési érdekeit súlyosan veszélyeztetné, és valószínűsíthető, hogy a magyar bűnüldöző szerv az üldözést megfelelő időben nem tudja átvenni. A külföldi hatóság tagjának a nemzetközi

²³⁹ Megjegyzem, hogy a SVE már hivatkozott várható módosítása a forrányomon üldözés lehetőségét is valamennyi bűncselekmény esetére kiterjeszti.

²⁴⁰ A forrányomon üldözés részletes szabályaival helyütt nem kívánok foglalkozni, tekintettel arra, hogy a 2002. évi LIV. törvény rendelkezései ezen együttműködési eszköz alapvonalait a SVE-nyel teljesen megegyező módon rajzolják meg, s ezen együttműködési forma alapvetően nem sorolható a titkos eszközök, módszerek csoportjába, noha azokhoz kétségtelenül kapcsolódhat, így legfontosabb szabályait indokoltnak tartom ehelyütt kifejteni. Mindezek mellett a SVE vonatkozó szabályainak rendkívül részletes elemzése megtalálható: Joubert, Chantal – Bevers, Hans (1996), i. m., 243-252. o., valamint *Catalogue of recommendations for the correct application of the Schengen acquis and best practices: part on Police Co-operation*, 22-25. o.

²⁴¹ Vagyis a SVE-ben, valamint a Nápoly II Egyezményben meghatározott valamely bűncselekményt, illetőleg 5 évi vagy ennél súlyosabb szabadságvesztéssel büntetendő bűncselekményt követett el.

szerződésben megjelölt magyar hatóságot (NEBEK) haladéktalanul értesíteni kell. Az üldözést az illetékes magyar bűnüldöző szerv kérelmére haladéktalanul meg kell szüntetni.

Másik oldalról szemlélve a törvény azon esetre, amikor annak szükségessége merül fel, hogy a hazánk területén megkezdett forró nyomon üldözés a magyar bűnüldöző szerv által haladéktalanul folytatható legyen, a nemzetközi szerződésben rögzített vonatkozó szabályok alkalmazását rendeli el (logikus módon, hiszen a más állam területi szuverenitását érintő esetekben a szabályozás nem a hazai jogalkotó feladata, s nem is lehet az). Megjegyzem, hogy ebben a vonatkozásban a nemzetközi egyezményekben foglalt szabályokon túlmenően az egyes országoknak az ezen témakörhöz kötődő jogszabályi rendelkezései is alkalmazandók, melyeket a területükön eljáró külföldi hatóság tagjainak úgyszintén ismerniük és betartaniuk kell.

Amennyiben a kooperáció keretében külföldi hatóság tagja Magyarország területén jár el (például forrónyomon üldözés keretében, közös bűnfelderítő-csoport tagjaként), jogaira a 2002. évi LIV. törvény 13.§-ának rendelkezései (valamint a rendőrségi törvény) az irányadók. A külföldi hatóság Magyarország területén eljáró tagja vonatkozásában nagyrészt a magyar hatóság tagjaira irányadó szabályok irányadók, a lőfegyver használatára vonatkozóan a nemzetközi egyezményekben is fellelhető korlátozással. Így a külföldi hatóság tagja Magyarországon történő eljárása során az Rtv. 47.§-ában meghatározott célból (azaz az ellenszegülés megtörésére testi erővel cselekvésre vagy cselekvés abbahagyására) testi kényszert, az Rtv. 48.§-ában meghatározott okból (azaz önkárosítás, támadás, szökés megakadályozására, ellenszegülés megtörésére) bilincset, illetve az Rtv. 49. §-a (1) bekezdésének a)-b) pontjaiban meghatározott esetekben (vagyis mások vagy saját maga életét, testi épségét, illetőleg a vagyonbiztonságot közvetlenül veszélyeztető támadás elhárítására) vegyi vagy elektromos sokkoló eszközt, valamint rendőrbotot alkalmazhat, továbbá szolgálati lőfegyverét magánál tarthatja, azt azonban kizárólag jogos védelmi helyzetben, illetve végszükségben használhatja, a magyar bűnüldöző szervek

tevékenységére vonatkozó jogszabályokban meghatározott más kényszerítő eszközt nem vehet igénybe. Ezen túlmenően a bűncselekmény elkövetésén tetten ért személyt elfoghatja, az elfogás helyszínén visszatarthatja, köteles őt azonban haladéktalanul a magyar bűnüldöző szervnek átadni, viszont a magyar bűnüldöző szervek tevékenységére vonatkozó jogszabályokban meghatározott más intézkedést nem alkalmazhat. (Megjegyzem, hogy ezen jogkör megfeleltethető a gyakorlatban több esetben a jogos védelemmel „konkuráló”, a Be. 127.§ (3) bekezdésében szabályozott ún. általános elfogási jognak²⁴².) A külföldi hatóság tagja Magyarországon egyébiránt a magyar bűnüldöző szerv vezetőjének utasításai szerint köteles eljárni. Az intézkedések és kényszerítő eszközök alkalmazásának feltételeire a külföldi hatóság tagját ki kell oktatni.

7.9 Összekötő tisztviselő alkalmazása

Az összekötő tisztviselő vezénylése – a Tanúvédelmi Program alkalmazásához hasonlóan – szintén nem sorolható a szűkebb értelmében vett bűnüldözési eszközök körébe, ezen tisztviselők azonban a mindennapi rendőri kooperáció során rendkívül fontos szerepet töltenek be, segítvén az információcserét és az egyes együttműködési formák relizálását. Az összekötő tisztviselők (liaison officers) kihelyezésének követelménye a Maastrichti Szerződés rendőri együttműködéssel foglalkozó rendelkezéseiben is megjelenik.²⁴³

Hasonlóképpen a SVE is hangsúlyozza az összekötő tisztviselők alkalmazásának jelentőségét a rendőri kooperáció területén bilaterális egyezmények alapján. Célként természetesen elsősorban az államok közti együttműködés hatékonyságának növelését tűzi ki, legfontosabb feladatukként

²⁴² „A bűncselekmény elkövetésén tetten ért személyt bárki elfoghatja, köteles azonban őt a nyomozó hatóságnak haladéktalanul átadni; ha erre nincs módja, a rendőrséget értesíteni.”

²⁴³ „30. cikk (korábbi K.2. cikk)

(1) A rendőrségi együttműködés terén megvalósítandó közös fellépés magában foglalja:

(...)

c) a képzés, az összekötő tisztviselők cseréje, a kirendelések, a berendezések használata és az igazságügyi szakértői kutatások terén való együttműködést és közös kezdeményezéseket;”

pedig az információcsere elősegítését, tanácsadást nevezi meg. Hangsúlyozza, hogy az összekötő tisztek nem hajthatnak végre önálló műveleteket, szerepük kiegészítő jellegű.²⁴⁴

Az összekötő tiszviselőkre vonatkozó alapvető szabályokat a tagállamok bűnüldözési szervei által külföldre kiküldött összekötő tiszviselők közös alkalmazásáról szóló 2003/170/IB tanácsi határozat²⁴⁵ tartalmazza, ugyanakkor a kooperációval kapcsolatos számos jogforrásban található az egyes eszközökhöz kapcsolódóan az összekötő tiszviselőkre vonatkozó utalást.

A 2002. évi LIV. törvény ezzel megegyezően az összekötő tiszviselők célját az együttműködés megkönnyítésében és az adatok biztonságos továbbításának előmozdításában határozza meg. A törvény – az SVE-nyel megegyezően - lehetőséget ad az összekötő tiszviselők akár ideiglenes, akár állandó jellegű delegálására, azonban külföldi összekötő tiszviselő állandó jellegű kihelyezését kizárólag a NEBEK-hez teszi lehetővé.

7.10 Tanúvédelmi Program alkalmazása

A Tanúvédelmi Program nem sorolható a klasszikus értelemben vett bűnüldözési eszközök közé, a büntetőeljárással, illetve a bűncselekmények felderítésével való kapcsolata révén azonban a nemzetközi együttműködésben is jelentős szerepet tölthet be, különös tekintettel a szervezett bűnözéssel szembeni küzdelem és ezzel összefüggésben a titkos eszközök, módszerek alkalmazásával érintett személyek (például fedett nyomozó, bizalmi személy) védelme vonatkozásában.²⁴⁶ Ezen együttműködési forma keretében a megkereső állam azon szerve, amely a tanú, sértett, terhelt, valamint rá tekintettel más személy védelmét ellátni hivatott, keresi meg a másik állam

²⁴⁴ *Catalogue of recommendations for the correct application of the Schengen acquis and best practices: part on Police Co-operation*, 17. o.

²⁴⁵ Hivatalos Lap L 67/27 2003.3.12

²⁴⁶ Részletes szabályait a büntetőeljárásban részt vevők, az igazságszolgáltatást segítők Védelmi Programjáról szóló 2001. évi LXXXV. törvény tartalmazza.

ilyen szervét, hogy a területére „költöztetendő” személy védelmét lássa el. Mindez a 2002. évi LIV. törvény alapján nem csupán külföldi államok hatóságai számára nyitva álló lehetőség, hanem az ENSZ Biztonsági Tanácsa kötelező határozatával létrehozott nemzetközi büntetőbíróság²⁴⁷ is fordulhat Magyarországhoz ilyen tartalmú megkereséssel. Ezen megkeresésnek tartalmaznia kell legalább a megkereső hatóság nevét, a titoktartási kötelezettségre vonatkozó igényt, az átköltöztetni kívánt érintett és a vele együtt költöztetendő személy nevét, születési idejét és helyét, állampolgárságát, foglalkozását, (ha van) munkahelyét, nyelvtudását, illetve egyéb - a védelem ellátása szempontjából fontos - adatait, az érintettnek a büntetőeljárásban betöltött szerepét, a megkereséshez kapcsolódó büntetőeljárás rövid leírását, a fennálló fenyegetettségre, valamint annak súlyosságára vonatkozó adatokat, az érintett Magyarországra költöztetésének okát, a védelem javasolt formáját, mértékét, a Magyarország területén való elhelyezés szükséges időtartamát, és meghosszabbításának lehetőségét, az érintett tartózkodási helyére vonatkozó javaslatot, illetőleg a védelem ellátásához szükséges egyéb iratokat.

A megkeresés külföldi állam hatósága felé történő előterjesztésére Magyarországon a Tanúvédelmi Szolgálat jogosult, a megkeresés tartalmi elemei megegyeznek a fent felsoroltakkal, természetesen a megkeresés teljesíthetőségére vonatkozó szabályozást – tipikusan a nemzetközi egyezményekben foglaltak nyomán – az egyes államok belső joga tartalmazza.

²⁴⁷ Lásd például az ENSZ BT 827. (1993.) számú határozata a volt Jugoszlávia területén 1991 óta elkövetett, a nemzetközi humanitárius jogot súlyosan sértő cselekményekért felelős személyek megbüntetésére létrehozott Nemzetközi Törvényszékkal kapcsolatban (hazánk tekintetében lásd továbbá: 1996. évi XXXIX. törvény), valamint az ENSZ BT 955. (1994.) számú határozata az 1994. január 1. és 1994. december 31. között Ruanda területén elkövetett népirtásért és a nemzetközi humanitárius jog egyéb súlyos megsértéséért felelős személyek, valamint a szomszédos államok területén elkövetett népirtásért és egyéb hasonló jogsértésekért felelős ruandai állampolgárok megbüntetésére létrejött Nemzetközi Büntetőtörvényszék felállításával kapcsolatosan (Magyarország vonatkozásában lásd még: 1999. évi CI. törvény).

7.11 Ellenőrzött szállítás

Az ellenőrzött szállítás nemzetközi szintű szabályozására²⁴⁸ elsőként az ENSZ keretében a kábítószeres és pszichotrop anyagok tiltott kereskedelméről szóló, 1988-ban, Bécsben született egyezmény rendelkezett. Ide kapcsolódó szabályozást tartalmaz azonban a szintén az ENSZ keretében a transznacionális szervezett bűnözés elleni harc tárgyában, 2000-ben, Palermóban született konvenció, továbbá - európai szinten – Az Európa Tanács 1959-es jogsegélyegyezményének II. kiegészítő jegyzőkönyve, a Schengeni Végrehajtási Egyezmény, valamint az Európai Unió keretében, 2000-ben megalkotott jogsegélyegyezmény, illetve a Nápoly II Egyezmény. A kábítószer egyezmény - témájából fakadóan – az ellenőrzött szállítás fogalmát kizárólag a kábítószeres és pszichotrop anyagok vonatkozásában használja (1. Cikk g) pont) és csupán erre a körre vonatkozóan teszi kötelezővé a tagállamok számára, hogy tegyék lehetővé területükön ellenőrzött szállítás végrehajtását, amennyiben jogrendszerük alapelvei alapján ez lehetséges (11. Cikk (1) bekezdés). Az adott államok beleegyezésének függvényében már ez a konvenció is lehetőséget nyújt arra, hogy a művelet során a szállítmány egy részét vagy egészét eltávolítsák, illetve kicseréeljék. Ezen intézkedés indoka, hogy az akció sikertelensége esetén ne kerüljön a piacra túlzottan sok illegális áru, azonban a szállítmány nagysága még elegendő legyen ahhoz, hogy a kapcsolódó bűncselekményekben résztvevőket felelősségre vonják. Megjegyzést érdemel, hogy a transznacionális szervezett bűnözés elleni küzdelemről szóló Palermói Egyezmény (2. Cikk i) pont és 20. Cikk) már nem korlátozza az ellenőrzött szállítás alkalmazhatóságának körét, azt valamennyi illegális árura kiterjeszti (megjegyzem, hogy ez logikus következménye annak, hogy az egyezmény tárgyköre is jóval szélesebb kört ölel fel).

A vonatkozó uniós szabályok vizsgálatakor ezúttal is a schengeni vívmányokat veszem alapul, s a fent említett többi európai vonatkozású

²⁴⁸ E téma, valamint kapcsolódóan a fedett nyomozók és a közös nyomozócsoportok / bűnfelderítő-csoportok tekintetében lásd M. Nyitrai Péter (2002), i. m., 240-242. o.

egyezmény rendelkezéseit ennek fényében kívánom vázolni. A SVE 73. Cikke szűkszavúan rendelkezik az ellenőrzött szállításról. Kötelezővé teszi a tagállamok számára, hogy alkotmányukkal és nemzeti jogrendjükkel összhangban a kábítószeres és pszichotrop anyagok tiltott kereskedelme tekintetében lehetővé tegyék területükön e művelet végrehajtását, ezzel ezen eszköz alkalmazásának körét a konvenció szövege az 1988-as ENSZ-egyezménnyel megegyező körre korlátozza. A schengeni *acquis* gyakorlati alkalmazásával összefüggő ajánlás²⁴⁹ szerint azonban ezt a kört ki kell terjeszteni valamennyi illegális áruira, tekintettel arra, hogy a schengeni államok többségének belső joga szerint erre lehetőség van. Bár szükséges hangsúlyozni egyrészt azt, hogy az ajánlás nem bír kötelező erővel, másrészt pedig, hogy miután a SVE explicite szűkíti a kört az említett bűncselekményekre, az ezzel ellentétes értelmezésnek nincsen létjogosultsága, mindazonáltal a részes államok lehetővé tehetik ezen eszköz alkalmazását további bűncselekményekre is.

Az ellenőrzött szállítást elrendelő határozat meghozatalához szükséges valamennyi érintett állam előzetes engedélye, ezt a döntést - értelemszerűen - mindig eseti alapon kell meghozni. Ezzel kapcsolatosan a SVE gyakorlati alkalmazásával kapcsolatos ajánlás szerint az ellenőrzött szállítás végrehajtásában résztvevő államoknak a következő területeken kell információt szolgáltatniuk egymásnak: a művelet indokai, háttérrel tényekkel alátámasztva, a szállított árukra vonatkozó adatok, a határon való belépés és kilépés várható helye, az útvonal, a gyanúsított(ak) kiléte, az engedélyező hatóság, az eljáró tisztek és a velük való kapcsolattartás, különleges nyomozati eszközök alkalmazása. A szállítmányok ellenőrzés alatt tartása minden esetben a terület szerinti részes állam feladata, eljáró tisztviselői jogosultak a szállításba beavatkozni. Ez utóbbi gyakorlatilag a szállítmány részleges kicserélését jelenti²⁵⁰ és logikusan ide tartoznak az elfogásra irányuló lépések

²⁴⁹ *Catalogue of recommendations for the correct application of the Schengen acquis and best practices: part on Police Co-operation*, 31.o.

²⁵⁰ *Catalogue of recommendations for the correct application of the Schengen acquis and best practices: part on Police Co-operation*, 33. o.

is. Az irányítás, ellenőrzés és beavatkozás joga maga után vonja, hogy minden állam a saját területén felelősséggel tartozik a műveletért.²⁵¹

Mint az ellenőrzött szállításra vonatkozó hazai szabályozás kapcsán már említettem (5.2.2.5 alfejezet), az ellenőrzött szállítás többféle, egymástól eltérő, aktív vagy passzív módon végrehajtható eszközt foglal magába. Az ellenőrzött szállítás végrehajtható akként, hogy az eljáró tisztviselők csupán figyelemmel kísérik a szállítmányt („monitored delivery”, nem megtévesztő titkos eszköz), valamint úgy is, hogy a szállításban fedett nyomozó is részt vesz („controlled delivery”, megtévesztő titkos eszköz). Mindez azért bír jelentőséggel, mert a schengeni országok közül például Franciaország belső joga különbséget tesz az ellenőrzött szállítás e két módja között és a SVE francia szövegváltozata csupán arra az esetre utal, amikor fedett nyomozó nem kíséri a szállítmányt.²⁵² Ennek értelmében amikor a szállítmány egy olyan országból érkezik Franciaországba, ahol az egyezmény szerint lehetőség van fedett nyomozó alkalmazására az ellenőrzött szállítás tekintetében, a francia határnál e nyomozónak el kellene hagynia a szállítmányt, hogy a Franciaországból való esetleges kilépéskor újra csatlakozzon. E módszer gyakorlati alkalmazása mind a hatékony ellenőrzés, az áruk piacra juttatásának megakadályozása, a bizonyítékok, információk beszerzése, mind pedig a fedett nyomozó személye tekintetében jelentős veszéllyel járna. Erre való tekintettel a SVE gyakorlatba való átültetéséről szóló ajánlás szerint az ellenőrzött szállítás fogalmát szélesen kell értelmezni, abba beletartoznak a fedett nyomozó igénybevételeivel végzett műveletek is.²⁵³

Az Európa Tanács 1959-ben született kölcsönös jogsegélyről szóló egyezményének II. kiegészítő jegyzőkönyve a schengeni vívmányokhoz képest szélesíti a szabályozás körét, ugyanis önmagában az SVE csupán a kábítószeres és pszichotrop anyagok összefüggésében teszi kötelezővé az

²⁵¹ V. ö. De Ruyver, Brice – Vermeulen, Gert – Vander Beken, Tom (1997), i. m., 144-145. o.

²⁵² A SVE a „livraison surveillée” kifejezést tartalmazza, a francia jogban azonban a „livraison contrôlée” fogalom utal a fedett nyomozó alkalmazására ebben a vonatkozásban (Joubert, Chantal – Bevers, Hans (1996), i. m., 189-190. o.)

²⁵³ *Catalogue of recommendations for the correct application of the Schengen acquis and best practices: part on Police Co-operation*, 32.o., mindazonáltal érdemes ehelyütt hangsúlyozni, hogy az ajánlás nem bír kötelező erővel.

ellenőrzött szállítás jogi háttérének megteremtését (és csupán a kötelező erővel nem rendelkező ajánlás szerint szükséges azt minden egyéb bűncselekményre is kiterjeszteni), míg az említett kiegészítő jegyzőkönyv azt a kiadatási bűncselekmények körére terjeszti ki.²⁵⁴

Az Európai Unió tagállamai közötti kölcsönös bűnügyi jogsegélyről szóló egyezmény a SVE-től szintén eltérő, azonban a tárgyalt 2001-es kiegészítő jegyzőkönyvvel megegyező szabályozást tartalmaz, amennyiben az ellenőrzött szállítás lehetőségének biztosítását kizárólag kiadatási bűncselekményekkel összefüggésben teszi kötelezővé (12. Cikk (1) bekezdés).²⁵⁵ Az Európai Unió tagállamai közötti kiadatás tárgyában 1996-ban született egyezmény²⁵⁶ 2. Cikke szerint kiadatási bűncselekménynek azon deliktumok minősülnek, amelyek a megkereső állam joga szerint legalább 12 havi, a megkeresett állam joga alapján pedig legalább 6 havi szabadságvesztéssel büntetendők. Ennek megfelelően a 2000-ben az Európai Unió keretében született konvenció tartalmilag a legszélesebb körben teszi kötelezővé a tagállamok számára az ellenőrzött szállítás jogi lehetőségének biztosítását (eltekintve természetesen a SVE-hez kapcsolódó ajánlástól), ami feltétlenül előrelépést jelent a SVE-hez viszonyítva, hiszen az ellenőrzött szállítás nem csupán a kábítószer-bűncselekmények felderítésében játszhat fontos szerepet.

Érdemes megjegyezni, hogy az Európai Unió keretében született, a vámszervek közötti kölcsönös jogsegélyről és együttműködésről szóló Nápoly II Egyezmény alapvetően a 2000-ben alkotott uniós jogsegélyegyezménnyel megegyező szabályokat foglal magában (24. Cikk). Az ellenőrzött szállítás végrehajtásával kapcsolatban azonban kimondja, hogy az ellenőrzés folyamatosságának biztosítása végett az ellenőrzést vagy a határ átlépésekor,

²⁵⁴ Az Európa Tanács keretében, 1957-ben a kiadatás tárgyában született egyezmény 2. Cikke szerint kiadatási bűncselekménynek minősül főszabályként minden olyan bűncselekmény, amely mind a megkereső mind a megkeresett állam joga szerint legalább 1 évi szabadságvesztéssel vagy szabadságelvonnással járó intézkedéssel büntetendő.

²⁵⁵ A korábban kifejtetteknek megfelelően az ellenőrzött szállítás vonatkozásában nem érvényesül a forum regit actum elve, így ezen eszköz tekintetében a végrehajtás helyszínéül szolgáló állam jogát kell alkalmazni (12. Cikk (3) bekezdés, továbbá lásd Vermeulen, Gert (2000), i. m., 61-62. o.).

²⁵⁶ Official Journal C 313, 23.10.1996.

vagy egy előre meghatározott helyen kell átvennie az adott hatóságnak²⁵⁷, valamint az ellenőrzést úgy kell végrehajtani, hogy az elkövetők elfogásának és az áruk lefoglalásának lehetősége mindig biztosított legyen (24. Cikk (3) bekezdés).

Az ellenőrzött szállítással kapcsolatos szabályozás kötelezővé tétele nem csupán a (szervezett) bűnözés elleni nemzetközi küzdelem hatékonysága szempontjából fontos, hanem figyelemmel annak veszélyére is, hogy e művelet sikertelensége esetén illegális áruk (például kábítószer, fegyverek) az állam felügyelete mellett kerülnek a piacra, ami továbbá felveti a korábbi beavatkozás lehetőségéből adódó etikai kérdéseket is (ez magában foglalja mindazon eseteket, amikor a hatóságoknak nem sikerül az összes árut lefoglalni).²⁵⁸ A fent kifejtettekből kitűnően egyik dokumentum sem tartalmaz részletes szabályozást az ellenőrzött szállítást tekintve. A már vizsgált megfigyeléshez és lehallgatáshoz viszonyítva kijelenthetjük, hogy ezen eszköz tekintetében az egyezmények csupán a nemzetközi bűnügyi együttműködés során történő alkalmazást lehetővé tévő szabályokat tartalmaznak, a tényleges végrehajtásra vonatkozó kérdéseket pedig ezzel a belső jog szabályozási körébe utalják. Bár így elkerüljük az állami szuverenitás kényes területébe való beavatkozást, egyúttal lehetővé teszik forum shopping alkalmazását: fennáll a lehetősége, hogy a műveletben résztvevő tisztek a kapcsolódó bűncselekmények vonatkozásában elnézőbb szabályozást (vagy a bizonyítás szempontjából szigorúbb rendelkezéseket) érvényesítő országok területén engedik áthaladni az árut, és a szigorúbb szankciókat (vagy számukra kedvezőbb bizonyítási szabályokat) alkalmazó állam területén avatkoznak be.²⁵⁹

²⁵⁷ Ebben benne foglaltatik annak lehetősége is, hogy az egyik állam ellenőrzést végző tisztviselői az átadási pont eléréséig a másik állam területén járnak el (vagy amennyiben az átadási pont a határ előtt fekvő területen található, az ellenőrzést átvevő tisztviselők járnak el az ellenőrzést ezt megelőzően folytatott állam területén). Ebben az esetben azonban nem saját jogszabályaik, hanem a művelet helye szerinti állam joga szerint kell eljárniuk.

²⁵⁸ Az ellenőrzött szállítással kapcsolatban említett problémákat hangsúlyozza: Van Traa, Maarten (1997), „The Findings of the Parliamentary Inquiry Viewed from an International Perspective”, In: den Boer, Monica (szerk.), *Undercover Policing and Accountability from an International Perspective*, European Institute of Public Administration, Maastricht, The Netherlands, 22.o.

²⁵⁹ V. ö. Joubert, Chantal – Bevers, Hans (1996), i. m., 134-135. o.

A fentiekben részletezettek szerint vállalt nemzetközi kötelezettséggel összhangban a bűnüldöző szervek nemzetközi együttműködéséről szóló 2002. évi LIV. törvény is lehetővé teszi az ellenőrzött szállítás alkalmazását a rendőri együttműködés során. Lefolytatásának feltételeit a magyar központi bűnüldöző szerv és a külföldi hatóság eseti megállapodása rendezi. A törvény alapján az ellenőrzött szállításról szóló eseti megállapodásnak tartalmaznia kell a szállítmány tartalmáról, várható útvonaláról és időtartamáról, a szállítás módjáról, a szállítóeszköz azonosítására alkalmas adatokat, az ellenőrzött szállítást irányító személyre vonatkozó információkat, a résztvevők kapcsolattartásának módját, a kísérés módját, a kísérésben résztvevő személyek számát, a szállítmány átadásának, átvételének körülményeit, az elfogás esetén alkalmazandó és a váratlan esemény esetén alkalmazandó intézkedésekre vonatkozó szabályokat.

Ezen megállapodás főszabályként a NEBEK-hez intézett megkeresésen alapul²⁶⁰, azonban ha a késedelem a bűnüldözés érdekeit veszélyezteti, megkeresés a bűnüldöző szervek között közvetlenül is történhet. Az ellenőrzött szállítás során a magyar bűnüldöző szerv jogosult a művelet irányítására és ellenőrzésére. A szállítmányt azonban külföldi hatóság tagjai is kísérhetik, fedett nyomozó pedig az Rtv-ben meghatározott feltételek szerint, az ügyész engedélyével alkalmazható.²⁶¹ Mindezekből következően tehát ebben az összefüggésben lehetőség van az ellenőrzött szállítás „monitored delivery”-kénti végrehajtására, minthogy a beavatkozás lehetősége - a fedett nyomozó részvétele folytán - folyamatosan adott lehet.

7.12 A bűnüldöző szervvel együttműködő személy igénybevétele

²⁶⁰ Lásd 4/2002. (I. 30.) BM-PM együttes rendelet a Nemzetközi Bűnügyi Együttműködési Központ jogállásáról, részletes feladat- és hatásköréről, valamint a magyar bűnüldöző hatóságok és az Európai Rendőrségi Hivatal közötti nemzetközi együttműködésről, 17. §

²⁶¹ A fedett nyomozónak az ellenőrzött szállítással összefüggő alkalmazására mindazonáltal nem a 2002. évi LIV. törvény 19. § (2) bekezdése által hivatkozott Rtv. 64. § (4) bekezdés, hanem az Rtv. 64. § (1) bekezdés f) pontja alapján van lehetőség.

A bűnüldöző szervvel együttműködő személy a bűnüldöző szerv részére információkat szolgáltat legtöbbször anyagi juttatás ellenében, illetve egyéb érdekeltség alapján (lásd a 5.2.2.1 alfejezetben írtakat). Az együttműködő személy igénybevétele a bírói engedélyhez nem kötött titkos információgyűjtési eszközök csoportjába sorolható (Rtv. 64. § (1) bekezdés a) pont). Az együttműködő személy személyazonosságának, illetve a bűnüldözéssel való együttműködésének leplezése kulcsfontosságú, éppen ezért az Rtv. lehetőséget biztosít meghatározott nyilvántartásokban fedőadatok elhelyezésére az együttműködő személlyel kapcsolatban. Az együttműködő személy fogalmába ehelyütt beleértendő az információkat eseti alapon szolgáltató informátor, illetőleg a rendszeresen együttműködő bizalmi személy, valamint egyéb személy. Megjegyzem, hogy több esetben az együttműködő személy, illetve a bűnüldöző szerv tagja között fennálló, az együttműködés alapját képező bizalmi kapcsolat a nemzetközi együttműködés kontextusában gyakorlati nehézségeket vethet fel, tekintettel arra, hogy az együttműködő személy érdeke, hogy minél kevesebben tudjanak tevékenységéről és minimalizálja a „lebukás” kockázatát.

A jelen együttműködési forma sokoldalú voltára tekintettel a 2002. évi LIV. törvény is csupán az alapvető szabályokat rögzíti, lehetővé téve az együttműködő államok között ezen kooperációs forma kölcsönös alkalmazását, melyet azonban kizárólag a közös büntető-csoport tevékenységéhez kapcsolódóan biztosít. Ennek keretében lehetőség van arra, hogy a hazánk területén működő közös büntető-csoportban részt vevő kihelyezett tag (seconded member), azaz a külföldi bűnüldöző szerv tagja a külföldi bűnüldöző szervvel együttműködő személyt Magyarország területén igénybe vegye. Ezen esetben tehát a csoport tevékenységét hazánk területén végzi, azonban a felderítendő bűncselekmény, bűnözői csoport nemzetközi kötődése folytán külföldi hatóság tagja a közös büntető-csoport keretében részt vesz a felderítésben, s ennek során a vele (illetve a külföldi hatósággal) kapcsolatban álló bizalmi személy, informátor által nyújtott segítséget is igénybe veheti.

A már korábban kifejtettekkel összhangban a törvény szabályozza azon esetet is, amikor a felderítő tevékenység külföldön zajlik, s az ebben a külföldi államban működő közös bünfelderítő-csoportban részt vevő magyar tag, mint kihelyezett tag vonatkozásában merül fel az igény a magyar bűnüldöző szervvel együttműködő személy igénybe vételére. Erre azon többlet-feltétel teljesülése esetén van törvényi lehetőség: ha az adott külföldi állam ezen személyt, valamint az általa rendelkezésre bocsátott információkat legalább a magyar jogszabályok által előírt védelemben részesíti. Ezen előírás kézenfekvő magyarázata, hogy az ilyen típusú adatoknak, sőt önmagában az együttműködés tényének nem jogosultak általi megismerése, felhasználása a már hivatkozott 5.2.2.1 alfejezetben írtaknak megfelelően részben a további együttműködést és a felderítés eredményességét veszélyeztetné, hiúsítaná meg, részben pedig a felderítésben résztvevők és az együttműködő személy(ek) élete, testi épsége is veszélybe kerülhet.

7.13 Fedett nyomozó alkalmazása

Az 5.2.2.2 alfejezetben már kifejtettekkel összhangban a fedett nyomozó a nyomozó hatóság azon tagja, aki felderítési tevékenységét ezen minőségét és valódi kilétét leplezve végzi. Tekintettel arra, hogy a hivatkozott alfejezetben a fedett nyomozó, a bizalmi személy és az informátor elhatárolását már elvégeztem, s a fedett nyomozóval kapcsolatban a belső jogot érintően felmerülő alapvető kérdésekre is kitértem, jelen alfejezet keretei között kizárólag a fedett nyomozó alkalmazásának transznacionális aspektusaira kívánok koncentrálni. Egyúttal itt kívánok ismételtlen utalni arra, hogy a tárgyalt együttműködési formák – különösen a titkos adatgyűjtés tereumát érintően – a gyakorlatban nem választhatók el élesen egymástól, így a fedett nyomozó kapcsán kifejtendők is szorosan kapcsolódnak például az ellenőrzött szállítással és a közös bünfelderítő- és nyomozócsoportokkal összefüggésben írtakhoz.

A titkos adatgyűjtés témakörében a fedett nyomozó alkalmazása kiemelkedő fontosságú, ugyanakkor több kérdést is felvet mind a belső jog,²⁶² mind pedig az uniós szabályok fényében. A fedett nyomozó határon túli alkalmazására vonatkozó szabályokat²⁶³ az Európai Unió tagállamai közötti jogsegély kérdéseit rendező 2000. május 29-i egyezményben, az Európa Tanács jogsegélyegyezményéhez fűzött második kiegészítő jegyzőkönyvben, valamint a vámügyi együttműködés vonatkozásában a Nápoly II Egyezményben találhatjuk meg, tehát kifejezetten a rendőri együttműködés területén multilaterális európai konvenció a fedett nyomozók határon átnyúló alkalmazását nem szabályozza. Tekintettel azonban arra, hogy a 2002. évi LIV. törvény ismeri ezt a titkos adatgyűjtési módszert, a fent felsorolt szerződések és ezen jogszabály rendelkezéseire is kitérek. A felsorolt dokumentumokat az uniós konvenció rendelkezéseiből kiindulva kívánom áttekinteni. A korábbiakban már említettekkel összhangban, az ezen eszköz alkalmazásával összefüggő bűnügyi együttműködés területén nem érvényesül az Egyezményben főszabállyá tett *forum regit actum* elv.²⁶⁴

Az Egyezmény 14. Cikke tartalmazza a vonatkozó rendelkezéseket. Bár e cikk címe „covert investigations” (titkos nyomozások), az (1) bekezdés, valamint a konvencióhoz fűzött jelentés értelmében a cikk csupán a fedett nyomozók határon túl történő alkalmazását fedi le.²⁶⁵ Az ellenőrzött szállítás körében érvényesülő szabályokkal ellentétben a fedett nyomozó alkalmazása esetén az Egyezmény nem korlátozza az együttműködést a kiadatási bűncselekményekre. Mindazonáltal korántsem biztos, hogy a gyakorlatban ez az együttműködés szélesebb körét jelenti, ugyanis míg az ellenőrzött szállítás lehetővé tételét kötelezettségként fogalmazza meg a konvenció, addig a fedett nyomozók esetében ilyen rendelkezést nem találunk, sőt a 14. Cikk (4) bekezdése kifejezetten feljogosítja a részes államokat, hogy e cikkhez

²⁶² Lásd például a bűncselekmények fedett nyomozó általi elkövetésének lehetőségét és az agent provocateur kérdéskörét.

²⁶³ V. ö. M. Nyitrai Péter (2002), i. m., 240-242. o.

²⁶⁴ Lásd 14. Cikk (3) bekezdés, M. Nyitrai Péter (2002), i. m., 230-231. o., valamint Vermeulen, Gert (2000), i. m., 62. o.

²⁶⁵ *Explanatory Report on the Convention 29 May 2000 on Mutual Assistance in Criminal Matters between the Member States of the European Union*, Official Journal C 379, 29.12.2000., 19. o.

fenntartást fűzzenek (ami vonatkozhat azon bűncselekmények körére is, amelyek tekintetében ezen eszköz jogsegély keretében alkalmazást nyerhet).²⁶⁶ Az együttműködés alapvetően háromféle formát ölthet.²⁶⁷ Az első megoldás értelmében a megkereső állam annak lehetővé tétele végett fordul a megkeresett államhoz, hogy annak területén a megkereső állam fedett nyomozója eljárjon. Ebben az esetben tehát a fedett nyomozó valójában egy másik állam területén végez felderítő tevékenységet. A második forgatókönyv szerint a megkeresés lényege, hogy a megkeresett állam saját fedett nyomozóját küldi a megkereső állam területére.²⁶⁸ Az utolsó variáció szerint a megkeresett állam fedett nyomozója teljesít feladatot a megkeresett állam területén. Ez utóbbi eszköz esetén – ellentétben a megelőzően említett két megoldással - nem hajtanak végre idegen állam területén felderítési cselekményeket, ekkor a transznacionális elem ott jelenik meg a műveletben, hogy a fedett nyomozó a másik tagállam megkeresésére fogantatosítja a megkeresésében foglalt, illetve azok alapján szükségessé vált cselekményeket.

A megkeresés teljesítése iránti kérelmet esetenként kell elbírálni és ezzel összefüggésben a tagállamoknak meg kell egyezniük egymás között a művelet időtartamáról, a részletes feltételekről, valamint a résztvevő tisztviselők jogállásáról. Ezzel a konvenció biztosítja a részes államok belső jogi szabályainak érvényesítését, továbbá az együttműködés feltételeinek az egyes műveletek sajátosságaihoz igazodóan történő lefektetését, ami elősegíti az eszköz rugalmas alkalmazását, azonban egyúttal előfeltételezi a két állam tisztviselői közötti rendkívül szoros együttműködést. Egyúttal a konvenció (a *locus regit actum* elv alkalmazásával) a másik államban működő fedett nyomozótól megkívánja – a saját államában érvényesülő jog tiszteletben

²⁶⁶ Dánia élt is ezzel a lehetőséggel és a maga vonatkozásában teljes egészében kizárta a 14. Cikk alkalmazását.

²⁶⁷ *Explanatory Report on the Convention 29 May 2000 on Mutual Assistance in Criminal Matters between the Member States of the European Union*, Official Journal C 379, 29.12.2000., 19. o. és Vermeulen, Gert (2000), i. m., 62. o.

²⁶⁸ Ilyen tartalmú megkeresés indoka lehet például, hogy a megkereső államban felmerült bűnözői tevékenység felderítéséhez ebben az államban nincsen megfelelően szakképzett személy, de alapul szolgálhat erre az is, hogy a célpontként szolgáló bűnszervezet etnikai alapon szerveződött és az azonos etnikumhoz tartozó, a megkeresett állam hatóságánál szolgáló személy alkalmazásától lényegesen jobb eredmény várható.

tartása mellett - nem csupán a vonatkozó megállapodásban foglaltak, hanem a művelet helye szerinti állam jogának ismeretét is. Ezzel a későbbi bizonyítást korántsem könnyíti meg, figyelemmel van azonban a megkeresett állam területi szuverenitásából fakadó igényekre egy olyan érzékeny területen, mint a fedett nyomozó alkalmazása.

Az Európa Tanács keretében 1959-ben, a kölcsönös jogsegély tárgyában született egyezményhez fűzött második kiegészítő jegyzőkönyv az előbbieken vázoltakkal megegyező szabályozást tartalmaz; ehelyütt is hangsúlyozni kívánom az egységes nemzetközi rendelkezések alkalmazhatóságából fakadó gyakorlati előnyöket.

A Nápoly II Egyezmény a fentieknél részletesebben szabályozza a fedett nyomozókkal kapcsolatos bűnügyi együttműködés kérdéskörét. Fontos azonban megjegyezni, hogy a vámügyi együttműködés keretében szűkebb körben van lehetőség ezen eszköz alkalmazására: a 23. Cikk kizárólag arra az esetre vonatkozik, amikor egy tagállam fedett nyomozója egy másik tagállam területén jár el.²⁶⁹ A 23. Cikk (1) bekezdése tartalmazza a szubszidiaritás elvét, amikor kimondja, hogy ezen eszköz alkalmazásának kizárólag abban az esetben van helye, amikor az információ egyéb úton való megszerzése rendkívüli nehézségekbe ütközik (megjegyzem, hogy a „rendkívüli nehézségek”, mint korántsem egyértelmű jelentéstartalmat hordozó kifejezés használata a titkos adatgyűjtés alkalmazása ultima ratio jellegének relativizálódására utal). Rendelkezik e konvenció arról az esetről is, amikor a fedett nyomozó alkalmazása során a hatóságok olyan deliktumról szereznek tudomást, ami eredetileg nem képezte az együttműködés tárgyát. Ebben az esetben az információ felhasználásának feltételeire a megkeresett állam joga irányadó.

A 2002. évi LIV. törvény 25. §-a a fedett nyomozó alkalmazásának csupán azon formáiról rendelkezik, amelyek esetén a művelet teljesítése azt eredményezi, hogy a fedett nyomozó egy másik állam területén jár el. Abban

²⁶⁹ *Explanatory report on the Convention drawn up on the basis of Article K.3 on the Treaty on European Union, on mutual assistance and cooperation between customs administration*, Official Journal C 189, 17.6.98, 11. o., 32. 1. pont

az esetben, ha a bűnüldözés alapvetően Magyarországon folyik és ennek keretében szükségessé válik, hogy magyar fedett nyomozó valamely másik állam területén végezzen felderítő tevékenységet vagy éppen külföldi nyomozó hazánk területén történő bevetése merül fel, ezen műveletek kezdeményezése a NEBEK hatáskörébe tartozik, így mint a rendőri kooperáció magyarországi „csúcsszerve”, a Nemzetközi Bűnügyi Együttműködési Központ keresi meg e célból a hatáskörrel és illetékességgel rendelkező külföldi hatóságot. Természetesen a törvény lehetőséget biztosít a fenti együttműködési forma alkalmazására azon esetben is, amikor ez valamely másik állam által folytatott bűnüldözés eredményességének elősegítése érdekében szükséges és evégett külföldi hatóságtól érkezik Magyarországra megkeresés. Ezen megkeresés teljesítéséhez - a hazai fedett nyomozó Magyarországon történő alkalmazásával egyezően – az ügyész engedélyére van szükség, amennyiben annak célja álvásárlás, bizalmi vásárlás, bűnszervezetbe való beépülés vagy ellenőrzött szállítás folytatása.

Mindezzel kapcsolatban két megjegyzést kívánok tenni. Egyrésztől számomra nem világos a törvény szabályozási logikája az utóbb említett kérdés tekintetében, hiszen amennyiben külföldi megkeresés alapján merül fel ezen együttműködési forma alkalmazásának szükségessége, akkor a törvény explicite megkívánja az ügyészi engedélyt az egyébként irányadó belső jogi előírásokra (Rtv. 64.§ (1) bekezdés f) pont) utalással, míg azon esetet tekintve, ha magyar megkeresés alapján kerül erre sor, a törvény effajta szabályt nem tartalmaz. Bár álláspontom szerint az Rtv., mint háttérjogszabály alkalmazása ezen esetben is kötelező, az egyértelműség kedvéért – különösen a külföldi fedett nyomozó magyarországi bevetése kapcsán, melynek feltételeit egyébként az Rtv. aligha rendezheti – szükséges lett volna erre az esetkörre tekintettel is rögzíteni az ügyészi engedély beszerzésének szükségességét. Másrésztől úgyszintén problémaként merülhet fel, hogy a törvény – a fentiekben hivatkozott nemzetközi szabályozással ellentétben – nem teszi lehetővé a kooperáció olyan formáját, amikor a Magyarországon folyamatban lévő bűnüldözés elősegítése érdekében külföldi állam területén ezen állam

fedett nyomozója jár el, továbbá külföldről érkező ilyesfajta megkeresések teljesítésére sem kínál lehetőséget.

Az ellenőrzött szállításhoz hasonlóan, a rendőri kooperáció keretében fedett nyomozó igénybevételére is eseti megállapodás alapján nyílik lehetőség. A megállapodás kötelező tartalmi kellékei a következők: a titkos információgyűjtés időtartama, az alkalmazás feltételei, a fedett nyomozó jogai és kötelezettségei, a fedett nyomozó lelepleződése esetén alkalmazandó intézkedés, valamint a fedett nyomozó által működési körében okozott károkért való felelősségének szabályairól szóló tájékoztatás.

7.14 Határon átnyúló megfigyelés

A megfigyelés hazai szabályozását taglaló 5.2.2.4 alfejezetben írtaknak megfelelően a megfigyelés mint titkos eszköz alkalmazása során az eljáró hatóság tagjai egy adott személyt, tevékenységét figyelemmel kísérik anélkül, hogy ez a személy minderről tudomással bírna. A megfigyelés folytatható technikai eszközök felhasználásával vagy anélkül.²⁷⁰ Mindez azonban elég tág fogalom ahhoz, hogy pontos képet adjon arról, mit is tehet a rendőrség „megfigyelés” keretében. A Schengeni Végrehajtási Egyezmény nem adja meg ezen eszköz definícióját, továbbá az alkalmazásával kapcsolatos ajánlások között sem található fogalom-meghatározást.²⁷¹ Mindazonáltal az említett konvenció rendelkezik az ellenőrzött szállításról, illetve a titkos nyomozásról²⁷² így ezen eszközök biztosan nem értendők bele a megfigyelés fogalmába. Tekintettel arra, hogy az egyezmény a bűnözés elleni harc határon átnyúló vonatkozásainak legfontosabb kérdéseit óhajtja rendezni és a nem

²⁷⁰ V. ö. Joubert, Chantal – Bevers, Hans (1996), i. m., 127. és 133-134. o., valamint Van Asbeck, Feico (1997), „Regulating Special Investigative Methods: National and International Requirements”, In: Den Boer, Monica (szerk.), *Undercover Policing and Accountability from an International Perspective*, European Institute of Public Administration, Maastricht, The Netherlands, 72. o.

²⁷¹ *Catalogue of recommendations for the correct application of the Schengen acquis and best practices: part on Police Co-operation*

²⁷² A titkos nyomozás kifejezést az angol „covert investigation” fordításaként használom, azonban itt is utalok arra, hogy ezen esetekben a nyomozás nem feltétlenül jelenti büntetőeljárás folytatását (tehát jelentése a magyar büntetőeljárás szakirodalomban használttól eltérhet), arra az adott állam belső jogának függvényében a büntetőeljárás megindítása előtt is sor kerülhet.

szabályozott kérdések tekintetében a belső jog alkalmazását kívánja meg, a megfigyelés fogalmának meghatározása (a fenti fogalom tartalommal való kitöltése) is a nemzeti jogszabályok feladata marad.

A titkos adatgyűjtés tipológiáját tekintve ezt az eszközt a nem megtévesztő titkos eszközök közé sorolhatjuk, tekintve, hogy a megfigyelés tárgya nem tud arról, hogy vele szemben ezt az eszközt alkalmazzák, azonban ez nem kíván meg a megfigyelést folytató személytől aktív tevékenységet.

Az e téma szempontjából releváns rendelkezések a Schengeni Végrehajtási Egyezmény 40. cikkében, valamint az Európa Tanács keretében 1959-ben született jogsegélyegyezmény második kiegészítő jegyzőkönyvének (Strasbourg, 2001.11.08) 17. Cikkében találhatóak. Tekintettel arra, hogy e két jogforrás rendelkezései nagymértékben megegyeznek egymással, valamint arra, hogy e kettő közül a schengeni joganyag képezi a tulajdonképpeni uniós szabályok részét²⁷³, ezen alfejezetben a schengeni *acquis*-t veszem alapul, az 1959-es egyezmény kiegészítő jegyzőkönyvében foglaltakat pedig az eltérések esetén veszem vizsgálat alá.

A Schengeni Végrehajtási Egyezmény az első nemzetközi szerződés, amely a bűnügyi együttműködés keretében szabályozza a határon átnyúló megfigyelést. Lefolytatására főszabályként egy előzetesen előterjesztett jogsegélykérelem alapján történt engedélyezést követően kerülhet sor, bizonyos feltételek fennállása esetén azonban előzetes engedély nélkül is végezhető megfigyelés egy másik állam területén. A megfigyelés végrehajtása történhet a megkereső állam tisztviselői által, valamint - a (2) bekezdésnek megfelelően – ez az állam megkeresheti az érintett szerződő államot, hogy annak tisztviselői végezzék el saját államuk területén a megfigyelést (ez utóbbi esetben azonban nincsen szükség az egyezménybe épített speciális rendelkezésekre annyiban, amennyiben a tisztviselők saját államuk területén kívül valójában nem járnak el, bár természetesen az együttműködést

²⁷³ Lásd *Treaty of Amsterdam amending the Treaty on European Union, the Treaties establishing the European Communities and certain related acts - Protocol annexed to the Treaty on European Union and to the Treaty establishing the European Community - Protocol integrating the Schengen *acquis* into the framework of the European Union*, Official Journal C 340, 10.11.1997.

szükségessé tevő transznacionális elem ebben az esetben is felfedezhető). Minthogy a SVE eltérő rendelkezéseket nem tartalmaz, a megfigyelés történhet földön, vízen vagy levegőben történő határátlépés esetén is,²⁷⁴ sőt ez magában foglalhatja például a műholdas eszközök használata során lefolytatott műveleteket is, tekintve, hogy az egyezmény sem a fenti vonatkozásban, sem pedig a felhasználható eszközöket tekintve nem korlátozza a végrehajtást.²⁷⁵

Minden esetben irányadóak azonban a következőkben ismertetendő feltételek. A konvenció szerint előfeltétel, hogy a megfigyelést végző tisztviselők²⁷⁶ saját országukban nyomozás keretében tartják megfigyelés alatt a vonatkozó személyt. Az egyezmény eredeti szövege e személy vonatkozásában a „feltehetőleg olyan bűncselekmény elkövetésében vett részt, amely miatt kiadatásra kerülhet sor” kitélt alkalmazta, a 2003-ban végrehajtott módosítás azonban már egyértelműen rögzíti, hogy a SVE alapján megfigyelésre kiadási bűncselekményben való részvétellel gyanúsított személlyel szemben kerülhet sor.²⁷⁷ Ugyanezen határozat azonban kifejezetten kiterjesztette a megfigyelés alá vonható személyek körét azokra, akikkel szemben az adott tisztviselők a saját államukban a nyomozás szükséges részeként alkalmazzák ezen eszközt, ugyanis alapos okkal feltételezhető, hogy ez a személy segítséget nyújthat kiadási bűncselekménnyel gyanúsított személy kilétének vagy tartózkodási helyének megállapításában. Mindezekből következően az egyezmény szabályai szerint határon átnyúló megfigyelésnek csupán a bűncselekményt követően van helye, proaktív felderítési eszközként

²⁷⁴ Ezt alátámasztandó lásd *Catalogue of recommendations for the correct application of the Schengen acquis and best practices: part on Police Co-operation*, 18. o.

²⁷⁵ V. ö. Joubert, Chantal – Bevers, Hans (1996), i. m., 134. o.

²⁷⁶ Azon tisztviselők körét, akik határon átvélő megfigyelést végezhetnek, a részes államok konkrétan lefektetik. Belgium, Hollandia, Luxemburg, Németország és Franciaország (az egyezményt létrehozó államok) tekintetében ezt a 40. Cikk (4) bekezdése rögzíti, a később csatlakozott államok vonatkozásában pedig az egyes csatlakozási megállapodások tartalmazzák a vonatkozó szabályokat. Ugyanez érvényes a SVE-ben említett hatóságokra is (az egyezményt létrehozó államok tekintetében a 40. Cikk (5) bekezdése irányadó).

²⁷⁷ „because he is suspected of involvement in an extraditable criminal offence”, *Council Decision 2003/725/JHA of 2 October 2003 amending the provisions of Article 40(1) and (7) of the Convention implementing the Schengen Agreement of 14 June 1985 on the gradual abolition of checks at common borders*, Official Journal L 260, 11.10.2003, 1. Cikk (1) bekezdés.

nem alkalmazható.²⁷⁸ Megjegyzendő, hogy a SVE rendőri együttműködésről szóló cikkeit érintő korábbi módosítás-tervezet²⁷⁹ elfogadása esetén a határon átnyúló megfigyelés és az ezzel szoros kapcsolatban álló forrónyomon üldözés fenti szabályainak alkalmazását nem csupán a fent ismertetett bűncselekmények, hanem valamennyi deliktum esetén biztosította volna.

További általános feltétel a Schengeni Végrehajtási Egyezmény 40. Cikkének (3) bekezdése szerint, hogy a megfigyelést végrehajtó tisztviselők kötelesek a SVE vonatkozó szabályai mellett annak az államnak a jogszabályait betartani, amelynek területén tevékenykednek, továbbá követniük kell az illetékes hatóságok utasításait. Tekintettel arra, hogy a határon átnyúló megfigyelés súlyos beavatkozást valósít meg az adott állam szuverenitásába – hiszen egy másik állam hatóságának képviselői folytatnak titkos adatgyűjtést a területén -, e rendelkezések célja az egyensúly megteremtése a hatékony bűnüldözés és az eljárás helyszínéül szolgáló állam érdekei között, biztosítván, hogy területén a saját jogát alkalmazzák, valamint, hogy a felderítés ne kerüljön ki az ellenőrzése alól. Az eljáró tisztviselőknek minden esetben képesnek kell lenniük bizonyítani, hogy hivatalos minőségükben járnak el, szolgálati fegyverüket maguknál tarthatják (a vonatkozó részes állam eltérő kikötése hiányában), azonban azt csupán jogos védelmi helyzetben használhatják. Ez utóbbi kérdéskörrel összefüggésben sem a szolgálati fegyver fogalma, sem annak használata tekintetében nem találkozunk egységes szabályozással a részes államokban, ami megnehezíti a vonatkozó rendelkezések gyakorlati alkalmazását.²⁸⁰ Különösen igaz mindez

²⁷⁸ V.ö. *Catalogue of recommendations for the correct application of the Schengen acquis and best practices: part on Police Co-operation*, 18-19. o. Ugyanerre a következtetésre jutott az eredeti egyezmény angol, német, francia és holland szövegváltozatának elemzésekor: Joubert, Chantal – Bevers, Hans (1996), i. m., 130-131. o.

²⁷⁹ *Proposal for a Council Decision on the improvement of police cooperation between the Member States of the European Union, especially at the internal borders and amending the Convention implementing the Schengen Agreement*, Brussels, 20 July 2005 (22.07)

²⁸⁰ Belgiumban és Franciaországban például a könnygáz is a rendőrök alapvető felszerelésének részét képezi, eltérően Németországtól, Hollandiától és Luxemburgtól, ahol ez nem tartozik a szolgálati fegyver fogalmi körébe. Hazánkban a vegyi eszköz rendőr általi alkalmazásáról az Rtv. mellett a Rendőrség Szolgálati Szabályzatáról szóló 62/2007. (XII. 23.) IRM rendelet tartalmaz rendelkezéseket a kényszerítő eszközök keretében, ugyanakkor az Rtv. 22.§-a és a Szolgálati Szabályzat 107-108.§-ai alapján nem tartozik a szolgálati fegyver fogalmi körébe. Ugyanígy eltérő a jogos védelemben részesíthető jogi tárgyak köre; míg egyes államokban (pl. Belgium) ez csupán a személyek testi

az előzetes engedély nélküli megfigyelés esetén, ahol a sürgősség szempontja is érvényesül. Mindez kevés lehetőséget ad az eljáró tisztviselők számára, hogy előzetesen tájékozódjanak az adott országban érvényben lévő szabályozásról, valamint problémaként jelentkezhethet a határon túl nem viselhető fegyverek elhelyezése, ami ismételten a sürgősséggel összefüggő hatékonyság kritériumát látszik gyengíteni. A vonatkozó probléma megoldásául kíván szolgálni a határon átnyúló rendőri együttműködéssel kapcsolatos schengeni kézikönyv, amely az egyes államok releváns belső jogi rendelkezéseit tartalmazza és folyamatos aktualizálása biztosítja, hogy a részes államok azonnal információt kapjanak a másik állam SVE-nyel kapcsolatos rendelkezéseiről és gyakorlatáról.²⁸¹

Szintén az általános feltételek közé tartozik, hogy a megfigyelést végző személyek nem léphetnek be magánlakásokba és a nyilvánosság elől elzárt területekre, a megfigyelt személyt nem foghatják el²⁸² és nem tartóztathatják le (erre csupán az eljárás helyszíne szerinti állam hatóságának képviselői jogosultak). Minden műveletről jelentést kell tenni a művelet helyszíne szerinti állam hatóságainak, amelyek kötelező megjelenést írhatnak elő a felderítést végző személyek számára. A későbbi bizonyítási eljárás lefolytatása szempontjából mind az információk, mind pedig beszerzésük módja pontos rögzítése kiemelkedő jelentőséggel bír, hiszen ezen adatok alapján képzelhető el az események későbbi rekonstruálása nem csupán a büntetőjogi felelősség, hanem a bizonyítékok elfogadhatósága, valamint hiteltérdemlősége aspektusából is (valamint természetesen korántsem elhanyagolható az adatbázisok és a későbbi műveletek alapjaként sem, a rendőri együttműködés ezen funkciója azonban nem képezi jelen dolgozat tárgyát). E hatóságok külön

épségének, életének védelmét foglalja magában, addig más országokban (pl. Hollandia) a jogos védelem kiterjedhet a javakkal szembeni támadások elhárítására is (Joubert, Chantal – Bevers, Hans (1996), i. m., 353-363. és 367-377. o.), mint ahogyan hazánkban is a Btk. 29.§-a alapján. A fenti állítás álláspontom szerint tehát igaznak tekinthető még akkor is, ha az egységes definíció megalkotására már korábban történtek kísérletek a vonatkozó schengeni munkacsoport részéről (lásd Joubert, Chantal – Bevers, Hans (1996), i. m., 327-328. o.).

²⁸¹ Az említett dokumentumok nyilvános részei elérhetők: www.eur-lex.europa.eu

²⁸² Mindazonáltal a belső jog által biztosított jogosítványként a tettenért elkövető elfogásának joga nyilvánvalóan megilleti az eljáró külföldi tisztviselőt ugyanúgy, ahogy minden egyéb személyt, letartóztatásra azonban ebben az esetben sem jogosult, az az eljárás helye szerinti állam hatáskörrel rendelkező tisztviselőjét illeti meg. (V. ö. a forráson üldözés kapcsán a 7.8. alfejezetben írtakkal.)

megkeresésére pedig a megfigyelő tisztviselők államának hatóságai a szóban forgó műveletet követő eljáráshoz kötelesek segítséget nyújtani, melybe beletartozik a bírósági eljárás során történő segítségnyújtás is.²⁸³

Értelemszerűen kizárólag az előzetesen engedélyezett műveletek esetén irányadó feltétel, hogy a tisztviselőknek maguknál kell tartaniuk az engedély megadását igazoló okmányt.

Az említettekkel összhangban, a másik állam területén végrehajtandó megfigyeléshez előzetesen előterjesztett, indokolt kérelem alapján megadott engedélyre van szükség, amelyben az engedélyező állam különböző feltételeket írhat elő.

Különleges sürgősség esetén mindazonáltal előzetes engedély hiányában is végrehajtható megfigyelés valamely másik részes állam területén, ehhez azonban további speciális feltételek teljesítése szükséges (SVE 2. Cikk): a megfigyelésre az egyezményben nevesített bűncselekményfajták valamelyike esetén van lehetőség,²⁸⁴ a határátlépésről azonnal értesíteni kell a terület szerinti állam hatóságát és haladéktalanul elő kell terjeszteni a jogsegély iránti megkeresést, ami tartalmazza az előzetes engedély nélküli határátlépés indokait is. A megfigyelést azonnal be kell fejezni, amennyiben a fent említett cselekményeket követően az érintett állam azt kéri, illetve, ha

²⁸³ E rendelkezés különösen jelentős lehet az angolszász típusú büntetőeljárás esetén, figyelemmel egyrészt bizonyítékok közvetlenségének fokozott követelményére (az ún. hearsay evidence tilalma), másrészt pedig például a keresztkérdés rendszerére, melyekre a 9. fejezet során kívánok részletesebben kitérni.

²⁸⁴ A SVE 40. Cikk (7) bekezdése szerint ezek a következők: emberölés súlyosabban minősülő esetei, emberölés, erőszakos közöszülés, gyújtogatás, pénzhamisítás, rablás, valamint lopás és orgazdaság minősített esetei, zsarolás, emberrablás és túszejtés, emberkereskedelem, kábítószeres és pszichotróp anyagok tiltott kereskedelme, fegyverekre és robbanóanyagokra vonatkozó jogszabályok megsértése, robbanóanyag vagy robbantószer felhasználásával elkövetett rongálás, mérgező és veszélyes hulladékok tiltott szállítása. Ezt a katalógust az egyezményt módosító határozat (Council Decision 2003/725/JHA of 2 October 2003 amending the provisions of Article 40(1) and (7) of the Convention implementing the Schengen Agreement of 14 June 1985 on the gradual abolition of checks at common borders, 1. Cikk (2) bekezdés) kiegészítette további bűncselekmény-fajtákkal: csalás súlyosabban minősülő esetei, embercsempészés, nukleáris és radioaktív anyagok tiltott kereskedelme, bűnszervezetben részvétel (Közös fellépés a bűnszervezetben részvétel bűncselekménnyé nyilvánításáról az Európai Unió tagállamaiban (98/733/JHA, 1998. december 21.) alapján), valamint a 2002. június 13-i kerethatározat (2002/475/JHA) alapján a terrorizmussal összefüggő bűncselekmények. (Megjegyzem, hogy a fentiek a jogforrások eredeti szövegének magyar fordításai, amelyek nem feltétlenül felelnek meg a magyar büntetőtörvénykönyv terminus technicus-ainak, azonban tekintettel ezen jogforrások nemzetközi alkalmazására, s így arra, hogy ezen bűncselekmények belső jogi elnevezése országonként eltérő lehet – s ezen túl figyelembe véve a nemzeti jogszabályok változásait is -, ezen fogalmi különbség álláspontom szerint semmiben nem akadályozza az értelmezésnek.)

engedélyét a határátlépést követő öt órán belül nem adja meg. E rendelkezések a megfigyelés helye szerinti államnak a területe felett gyakorolt szuverenitását biztosítják, az öt órás határidő beiktatásával pedig elkerülhetővé válik a bizonytalan jogi helyzet (egy állam tisztviselői egy másik állam területén folytatnak nyomozási cselekményeket annak előzetes engedélye nélkül, bizonytalan ideig) fenntartása.²⁸⁵

Az Európa Tanács 1959-ben született egyezményéhez csatolt második kiegészítő jegyzőkönyv nagyrészt a SVE-nyel megegyező szabályozást tartalmaz. Kivételt képez azonban az általános feltételek tekintetében, hogy míg a schengeni szabályozás csupán a megfigyelt személy elfogását és letartóztatását tiltja, addig a jegyzőkönyv (17. Cikk (4) bekezdés, f) pont) szerint az érintett személy feltartóztatása és kérdések feltétele, valamint letartóztatása tilos. Annak ellenére, hogy a feltartóztatás és az elfogás között lényeges fogalmi különbség van és a jegyzőkönyv ezzel a megfigyelést végző tisztviselők mozgásterét lényegesen szűkíti, a tettenért elkövető – minden személyt megillető - elfogásának joga (illetve ennek lehetősége) álláspontom szerint ez esetben sem zárható ki, minthogy az nem a hivatalos személyi minőséghez kapcsolódik.

Szintén fontos eltérés jelentkezik a két vizsgált dokumentum között az előzetes engedély hiányában folytatott országhatáron átnyúló megfigyelésre vonatkozó rendelkezéseket tekintve. Mind a schengeni szabályok, mind pedig a kiegészítő jegyzőkönyv szerint ennek csupán a taxatív felsorolt bűncselekményfajták esetén van helye. E bűncselekményfajták azonban eltérőek a két dokumentumban: a schengeni rendelkezések lényegesen több esetben adnak lehetőséget a sürgősségi megfigyelés lefolytatására. Ennek oka lehet az integráció sokkal magasabb foka a schengeni országok között, ami szorosabb együttműködést kíván, összehasonlítván az Európa Tanács tagországaival. Mindazonáltal a nagyrészt azonos szabályozás az Európai Unió és az Európai Tanács dokumentumait tekintve mindenképpen pozitív és

²⁸⁵ A fenti rendelkezések mögöttes logikája alapvetően ugyanazon alapra helyezhető, mint a titkos adatgyűjtés hazai szabályai keretében már tárgyalt sürgősségi, illetőleg halaszthatatlan elrendelés.

nagyban elősegíti a hatékony együttműködést azon országok tekintetében is, amelyek nem részesei a SVE-nek, viszont csatlakoztak az Európa Tanács említett egyezményéhez és annak kiegészítő jegyzőkönyvéhez.

Megjegyzést érdemel, hogy a vámszervek közötti kölcsönös jogsegélyről és együttműködésről szóló, az Európai Unió keretében született egyezmény (Nápoly II Egyezmény)²⁸⁶ szintén a schengeni acquis-val nagyrészt megegyező szabályozást tartalmaz a határon átnyúló megfigyelést tekintve (21. Cikk). A 11. Cikk azonban arra az esetre nézve, amikor a megkeresés arra vonatkozik, hogy a megkeresett hatóság folytassa le saját területén a megfigyelést, kifejezetten lehetővé teszi ezen eszköz alkalmazását bűncselekmény előkészülete esetén is, továbbá nem csupán a célszemélyre, hanem a bűncselekménnyel összefüggésbe hozható helyekre, szállítási eszközökre és javakra is alkalmazhatónak tekinti.

Bár mind a Schengeni Végrehajtási Egyezmény, mind az Európa Tanács keretében született 1959-es jogsegélyegyezmény második kiegészítő jegyzőkönyve, mind pedig a Nápoly II Egyezmény részletes szabályokat tartalmaz a határon átnyúló megfigyelést tekintve, egyik dokumentumban sem található speciális rendelkezések a nyilvános és a nyilvánosság elől elzárt helyek megfigyelésével összefüggésben (hiszen csupán az utóbbi helyekre való belépés tilos, azok megfigyelését egyik egyezmény sem korlátozza) vagy éppen a technikai eszközök (kamera, fényképezőgép, infravörös eszközök, távcső, mikrofon, jeladó, audio- és videofelvevő stb.) alkalmazására vonatkozóan. Hasonlóképpen problémát okozhat, hogy a SVE és a vizsgált kiegészítő jegyzőkönyv egyáltalán nem rendelkeznek például járművek megfigyeléséről. E szabályokat így nyilvánvalóan az egyes belső jogszabályokban kell keresnünk, amelyek azonban ezen a területen sem mondhatók egységesnek és több esetben hozzáférhetőségük is erősen korlátozott²⁸⁷, ez pedig a gyakorlati alkalmazás során komoly nehézségekhez

²⁸⁶ *Convention drawn up on the basis of Article K.3 of the Treaty on European Union, on mutual assistance and cooperation between customs administrations*, Official Journal C 24, 23.1.1998.

²⁸⁷ Ennek alátámasztására lásd Joubert, Chantal – Bevers, Hans (1996), i. m., 146-170. o. Megjegyzem továbbá, hogy ezen probléma kiküszöbölésére szolgálhatna az Európai Igazságügyi Hálózat honlapján keresztül elérhető Fisches Belges adatbázis (www.ejn.crimjust.europa.eu), amelynek pontossága és

vezethet. Mindazonáltal e probléma legalább részbeni megoldásaként szolgálhat bilaterális egyezmények megkötése, amint azt a SVE 40. Cikkének (6) bekezdése, valamint az Európa Tanácsi jogsegélyegyezmény második kiegészítő jegyzőkönyve 17. Cikkének (5) bekezdése, illetve a Nápoly II Egyezmény 21. Cikkének (4) bekezdése biztosítja. Ugyanakkor az együttműködés szabályai itt elméletileg egyezményenként eltérőek lehetnek, így a hatékony kooperációt gátolhatják, melynek egyfajta megoldásaként szolgálhat a bilaterális együttműködési szabályrendszerek összehangolása.²⁸⁸

A 2002. évi LIV. törvény teljes mértékben a Schengen II Egyezmény és a Nápoly II Egyezmény rendelkezéseire támaszkodva szabályozza a határon átnyúló megfigyelést. Ennek megfelelően a kapcsolódó hazai szabályozás szerint a külföldi hatóság az általa a saját területén folytatott bűnüldöző tevékenysége során a bűncselekmény elkövetésével gyanúsítható, illetve a vele kapcsolatban lévő személy megfigyelését Magyarország területén is folytathatja, ha ahhoz a NEBEK - határidő tűzésével - előzetesen hozzájárul. A külföldi hatóság kérelmére a Magyarország területén alkalmazott megfigyeléshez a megfigyelésre feljogosított magyar szerv segítséget nyújthat.

Minthogy a magyar bűnüldöző szerv külföldi állam területén történő eljárásának szabályozása részben nemzetközi szerződések, részben pedig a területi szuverenitást gyakorló állam feladatát képezi, a magyar jogszabály ebben a vonatkozásban csupán feljogosítja a magyar bűnüldöző szervet, hogy a Magyarország területén megkezdett megfigyelést külföldi állam területén nemzetközi szerződésben meghatározott feltételek szerint folytathassa. (Bár a törvény konkrétan nem említi, természetesen az eljárás kapcsán az adott külföldi állam vonatkozó belső jogi szabályozása is irányadó kell, hogy legyen.)

Veszéllyel járó késedelem esetén a 2002. évi LIV. törvény alapján nincsen szükség a NEBEK előzetes hozzájárulására, ekkor azonban a külföldi

megbízhatósága az egyes országok konkrét jogintézményekkel kapcsolatos szabályozása vonatkozásában személyes tapasztalataim szerint legalábbis kétségeket ébreszthet, így ezen adatbázissal kapcsolatosan a forráskritika jelentősége nem elhanyagolható.

²⁸⁸ V. ö. 6.2 alfejezet

hatóságnak a megfigyelést Magyarországon is folytató tagjának az államhatár átlépésével egyidejűleg értesítenie kell az államhatár átlépéséről a magyar hatóságot, valamint a késelem nélküli határátlépést indokoló körülményekről a NEBEK-et. A határon átnyúló megfigyelést a törvény a SVE-ben és a Nápoly II Egyezményben hivatkozott bűncselekmények, valamint az ötévi vagy ennél súlyosabb szabadságvesztéssel fenyegetett bűntettek vonatkozásában engedi meg.

7.15 Bírói engedélyhez kötött titkos információgyűjtés és titkos adatszerzés

A titkos információgyűjtés összefoglaló kategória, amely a 2002. évi LIV. törvény összefüggésében az Rtv.-ben és a Vptv.-ben szabályozott bírói engedélyhez kötött titkos eszközöket foglalja magában, melyekre az 5.2.3 alfejezetben tértem ki.

A releváns nemzetközi megállapodások a fent felsorolt eszközök közül a közlemények határon átnyúló kifürkészésére (lehallgatás) tartalmazznak szabályokat, így ehelyütt csupán erre kívánok koncentrálni.

Tágan értelmezve a lehallgatás fogalmába tartozik nem csupán a hírközlési, telekommunikációs rendszereken keresztül továbbított adatok megismerése, hanem a technikai eszköz használata nélkül történő szóbeli közlés kifürkészése, audioeszközzel történő rögzítése is. Ez utóbbi azonban a vizsgált uniós joganyagban nem nyert külön szabályozást, ennél fogva ezen alfejezetben csupán a telekommunikációs eszközök útján továbbított közlés megismerésére és rögzítésére vonatkozó szabályokkal kívánok foglalkozni és a lehallgatás fogalmi körét is erre a területre kívánom szűkíteni. Az ezen a körön kívül eső közlések akusztikai eszközökkel vagy anélkül történő kifürkészésére a megfigyelés szabályai irányadóak, megjegyezvén, hogy a részletkérdések tekintetében a belső jogszabályok rendelkezéseit kell figyelembe vennünk.

A már korábban is alkalmazott marxi tipológiát figyelembe véve a lehallgatás, közlemények kifürkészése szintén a nem megtévesztő titkos eszközök csoportjába sorolható.

A telekommunikációs eszközök útján továbbított közlések lehallgatásának szabályai először a 2000. május 29-én elfogadott, az Európai Unió tagállamai közötti kölcsönös bűnügyi jogsegélyről szóló Egyezményben (a továbbiakban: Egyezmény) kerültek megfogalmazásra.²⁸⁹ A jelen alfejezet alapját képező rendelkezések az Egyezmény III. Címében, a 17-22. Cikkekben található. Mindenképpen megjegyzést érdemel, s ezen eszköz vonatkozásában is irányadó, hogy az Egyezmény általános szabályai között, a 4. Cikk (1) bekezdése a forum regit actum elvet teszi főszabállyá, az addig uralkodó locus regit actum elv helyett. Mindez az egyes államok bizonyítási jogának eltérő voltát tekintve jelentős előrelépésként értékelhető, hiszen ebben az esetben a későbbiekben bizonyítékként felhasználandó információk eleve a felhasználás helye szerinti állam jogának előírásai alapján kerülnek beszerzésre.²⁹⁰

Az Egyezmény nem határozza meg a telekommunikáció fogalmát, azonban az Európai Unió Tanácsa által elfogadott, a konvencióhoz kapcsolódó jelentés²⁹¹ szerint nem csupán a telefonbeszélgetések során közölt információk értendők ide, hanem a kapcsolódó technikai adatok is, így a tárcsázott szám, a közlés időpontja és időtartama, valamint a hívás indításának, illetve fogadásának helye.

Tekintettel arra, hogy az Egyezmény csupán abban az esetben zárja ki a lehallgatás proaktív felderítési eszközként való alkalmazását, amikor végrehajtásához nem szükséges egy másik tagállam technikai segítsége (20.

²⁸⁹ Megjegyzendő, hogy az Európa Tanács Miniszteri Bizottságának R (85) 10 számú Ajánlása tartalmaz rendelkezéseket az 1959-es jogsegélyegyezménynek e tárgykörben való alkalmazásával kapcsolatban, azonban e jogforrás nem bír kötelező erővel.

²⁹⁰ A forum regit actum elv azonban - az Egyezménynek megfelelően - nem érvényesül az ellenőrzött szállítás és a titkos nyomozás tekintetében, így ezen titkos eszközök alkalmazására továbbra is végrehajtás helye szerinti állam joga az irányadó.

²⁹¹ *Explanatory Report on the Convention 29 May 2000 on Mutual Assistance in Criminal Matters between the Member States of the European Union*, Official Journal C 379, 29.12.2000.

Cikk (1) bekezdés), logikusnak tűnik, hogy egyéb esetekben lehetőség van erre.

A lehallgatás lefolytatása végett intézett megkeresés irányulhat egyrészt a megismert adatok azonnali, valós időben történő továbbítására, másrészt pedig az adatok rögzítését követő továbbításra. Ez utóbbi megoldás az Egyezmény alapján másodlagos az azonnali továbbításhoz képest, a 18. Cikk (7) bekezdése kifejezetten feljogosítja a tagállamokat olyan tartalmú nyilatkozat megtételére, mely szerint csupán akkor fogják a rögzítést követő továbbítás módszerét alkalmazni, ha az azonnali továbbítás valamely okból kifolyólag nem lehetséges (az Egyezmény tehát csupán kiegészítő jellegű, másodlagos megoldásként teszi kötelezővé e módszer alkalmazását). Ebben a körben lehetőség van arra is, hogy a megkereső tagállam a rögzített közlések leírásának (transcription of records) továbbítása iránt forduljon kérelemmel egy másik tagállamhoz (18. Cikk (8) bekezdés), mindehhez azonban a kérelemnek az erre okot adó tényezőket is tartalmaznia kell.²⁹² E kérelem teljesítését a megkeresett állam belső joga szerint ítéli meg (tehát az Egyezmény nem teszi azt kötelezővé). Az azonnali továbbítás módszere esetén az adatokat közvetlenül, azaz valós időben továbbítják a megkereső tagállamba, ahol azok megismerhetők és rögzíthetők.

Attól függően, hogy a lehallgatás tárgya²⁹³ hol található, a jogsegély iránti kérelem teljesítésének háromféle módja lehetséges. Amennyiben a lehallgatás tárgya a megkereső állam területén helyezkedik el, ezen állam technikai segítséget kérhet egy másik tagállamtól a lehallgatás lefolytatására. Ennek magyarázata a műholdas kommunikáció sajátosságaiban keresendő.²⁹⁴

²⁹² Ilyen lehet például, hogy a megkeresett államban könnyebb a beszélgetés várható nyelvének értő tolmácsot találni, mint a megkereső tagállamban.

²⁹³ A lehallgatás tárgya az Egyezménnyel összefüggésben elsősorban a megkereső állam által meghatározott célszemély, azonban távan értelmezvén (a 20. Cikk (2) bekezdése alapján) e célszemély telekommunikációs címe (például telefonszám) is ide tartozik, tekintettel egyrészt arra, hogy az adott címet használó személy kiléte a művelet megelőzően nem állapítható meg, másrészt pedig arra, hogy a lehallgatás kizárólag készülékhez vagy kizárólag telefonszámhoz sem köthető, hiszen például a GSM és a műholdas kommunikáció lehetőségeit felhasználó telefonok tekintetében egyedül az IMEI szám, illetve a SIM kártya alkalmas az azonosításra.

²⁹⁴ V. ö. *Explanatory Report on the Convention 29 May 2000 on Mutual Assistance in Criminal Matters between the Member States of the European Union*, Official Journal C 379, 29.12.2000, 20-21. o.

Az az állam, amely a műhold lefedettségi területéhez tartozik, azonban nem rendelkezik ún. átjáróval (gateway)²⁹⁵ saját területén, nem képes a műhold segítségével létesített kommunikációs kapcsolat lehallgatására, tartózkodják bár a célszemély ezen állam területén. Ebben az esetben kétféle megoldás lehetséges: az adott állam minden egyes lehallgatás végett külön kérelemmel fordul az átjárónak helyt adó állam felé, vagy a helyi szolgáltatónál létesített, távirányításra (vagyis az adatoknak az átjáróként szolgáló berendezésből való lekérdezésére) alkalmas technikai eszköz segítségével (19. Cikk (1) bekezdés) maga végezheti el a lehallgatást.²⁹⁶ Természetesen ez utóbbi esetben nincsen szükség a másik tagállam technikai segítségére,²⁹⁷ azonban ekkor is dönthet úgy a tagállam, hogy az átjárónak helyt adó tagállam felé fordul jogsegély iránt, ahelyett, hogy a helyi szolgáltató által biztosított lehetőséget használná fel a művelet végrehajtására (19. Cikk (4) bekezdés), ami különösen olyan esetekben egyszerűsítheti le az eljárást, amikor a célszemély várhatóan a megkereső tagállamon kívül több egyéb tagállam területén is előfordul, így folyamatos lehallgatása célszerűbben megoldható.

A második esetben a lehallgatás tárgya egy harmadik tagállam (olyan tagállam, amelyiktől nincsen szükség technikai segítségre) területén található. Ebben az esetben a fent leírt módon a lehallgatás lefolytatható egy másik tagállam technikai segítségével vagy anélkül. Mindkét esetben értesíteni kell azonban a harmadik tagállamot, hiszen a művelet érinti ezen állam területi szuverenitását. Annak ellenére, hogy – a megfigyeléssel ellentétben – ebben az esetben nem lépnek másik állam tisztviselői az adott állam területére, a lehallgatás helye szerinti állam érintettsége mindenképpen megállapítható. Az Egyezmény kifejezetten rögzíti (20. Cikk (1) bekezdés), hogy ebben az

²⁹⁵ Az átjáró a műhold és a földi kommunikációs eszközök közötti kapcsolat biztosítására szolgál. Jelentősége abban áll, hogy a műholdas rendszerben futó jeleket nem lehet elfogni, csupán akkor, amikor a műholdról érkeznek visszafelé, e művelet végrehajtásának optimális helye pedig az átjáró. (Vermeulen, Gert (2000), i. m., 60. o.)

²⁹⁶ Az Egyezmény 19. Cikkének (1) bekezdése szerint azonban szükséges, hogy mindez nyomozás keretében történjék, a belső joggal összhangban.

²⁹⁷ Amennyiben az adott állam területén található a lehallgatás tárgya és ezen állam saját technikai eszközeivel folytatja le a lehallgatást, e viszony nem tartalmaz releváns külföldi elemet, így az együttműködés intézménye nem jöhet szóba.

esetben a lehallgatás nem alkalmazható proaktív felderítési eszközként.²⁹⁸ A fent említetteknek megfelelően tehát, ha a művelet végrehajtásához nincsen szükség másik tagállam technikai segítségére, azonban a lehallgatás tárgya másik tagállam területén tartózkodik, ezt a tagállamot a lehallgatásról értesíteni kell. Ezt főszabályként előzetesen – a lehallgatás megkezdését megelőzően – kell megtennie a tagállamnak, azonban amennyiben erre nincsen lehetősége, mert az a körülmény, hogy a lehallgatás tárgya az adott államban tartózkodik csak később jutott tudomására, akkor a tudomásszerzést követően haladéktalanul kell értesíteni ezt az államot.²⁹⁹ Ez az értesítés a technikai adatok kivételével ugyanazon információkat foglalja magában, mint a lehallgatásra irányuló minden kérelem (a kérelem szükséges tartalmi elemeire a következőkben még kitérek). A tagállam köteles az értesítésre haladéktalanul, de maximum 96 órán belül válaszolni, ha pedig a döntés előreláthatólag nem hozható meg ezen határidőn belül, - a lehallgatást végző tagállammal való konzultációt követően – annak legfeljebb 8 nappal való meghosszabbítását kérheti írásbeli indokolás mellett. A hatékonyság és a gyorsaság szempontjaira figyelemmel az Egyezmény 20. Cikk (4) bekezdés d) pontja kötelezővé teszi a tagállamok számára napi 24 órás kapcsolat fenntartását. A jogbiztonság kritériumának érvényesülését szolgálja, hogy az Egyezmény rendelkezik az értesítés és a döntés meghozatala közötti időszakról is. Ekkor ugyan a művelet folytatható (feltéve, hogy már korábban folyamatban volt), az ennek eredményeként megismert adatok azonban csak akkor használhatók fel, ha a szóban forgó két állam így állapotott meg, vagy ha a közbiztonságot fenyegető súlyos és közvetlen veszély elhárítása végett sürgős intézkedés szükséges.³⁰⁰ Megjegyzem, hogy az adat fentiekben írt

²⁹⁸ Csupán bűncselekmény elkövetését követően folytatott nyomozás során alkalmazható, melynek célja az elkövető azonosítása, letartóztatása, vád alá helyezése, ellene büntetőeljárás lefolytatása, vagy ítélet meghozatala.

²⁹⁹ Ez az eset fordulhat elő, ha a célszemély telefonbeszélgetéseit már azelőtt is lehallgatták (akár a lehallgatást végző, akár másik állam területén), hogy átlépett volna az értesítendő állam területére és a lehallgatást ezután is tovább folytatják.

³⁰⁰ E kategória szélesen értelmezendő és magában foglalja például az élet elleni bűncselekményeket, vagy a súlyos kábítószer-bűncselekményeket (*Explanatory Report on the Convention 29 May 2000 on Mutual Assistance in Criminal Matters between the Member States of the European Union*, Official Journal C 379, 29.12.2000, 26. o.)

felhasználása nem felelthető meg a perrendszerű bizonyítás során bizonyítékként történő felhasználásnak, amely sajátos szabályok mentén külön vizsgálatot kell, hogy jelentsen eltérően a bűnüldözési célból történő felhasználástól.

Az értesített tagállam dönthet úgy, hogy feltétel nélkül beleegyezik a lehallgatás lefolytatásába, vagy csupán abban az esetben egyezik bele, ha a belső joga által a hazai ügyekben folytatandó lehallgatásokra irányadó feltételek ez esetben is teljesülnek. Abban az esetben, ha a lehallgatás lefolytatása belső joga szerint nem engedhető meg, vagy a jogsegély iránti kérelem teljesítését a tagállam politikai bűncselekmény, valamint ezzel összefüggő más bűncselekmény, vagy pénzügyi bűncselekmény esetén, illetőleg az állam szuverenitása, biztonsága, közrendje, egyéb alapvető érdekei védelme miatt³⁰¹ megtagadhatja, az értesített tagállam dönthet úgy, hogy a lehallgatás nem hajtható végre, illetve a folyamatban lévő lehallgatást szüntessék meg.

Azon esetekben, amikor a megkeresés az adatok közvetlen továbbítására irányul és a lehallgatás tárgya a megkereső vagy harmadik állam területén van, a megkeresett államnak minden további feltétel és formalitás nélkül eleget kell tennie e kérelemnek. Csupán azt kell ellenőriznie, hogy az Egyezmény rendelkezéseinek megfelelően folyik-e az eljárás, tekintet nélkül belső jogára. Mindez lényegesen meggyorsítja az eljárást egyrésztől figyelemmel arra, hogy a kérelmet ekkor nem kell a jogsegélykérelmeknek megfelelően megvizsgálni, másrésztől pedig az adatok a rögzítést követő továbbítás helyett azonnal megjelennek a megkereső állam hatóságánál, így az ezen információk alapján szükséges intézkedések is hamarabb foganatosíthatók. Amennyiben a megkeresés az adatok rögzítését követő továbbítására irányul, a megkeresett tagállamnak minden esetben figyelembe kell vennie belső jogszabályait, megvizsgálni, hogy azok alapján egy hazai eljárásban a lehallgatás lefolytatható lenne-e, ez a módszer azonban – a már

³⁰¹ Az Európa Tanács keretében 1959-ben született jogsegélyegyezmény 2. Cikke alapján.

kifejtetteknek megfelelően – csak akkor nyer alkalmazást, amikor az azonnali adattovábbításra nincsen mód.

Amennyiben a lehallgatás tárgya a megkeresett tagállam területén található és a lehallgatás e tagállamban elvégezhető, e tagállamnak meg kell vizsgálnia, hogy a művelet nemzeti joga szerint egy belső jogi ügyben lefolytatható lenne-e, akár közvetlen továbbításra, akár rögzítést követő továbbításra irányul a megkeresés. E döntés alapjául szolgálnak a valamennyi lehallgatás iránti jogsegélykérelem kötelező tartalmi kellékeként szolgáló információk: a megkereső hatóság megjelölése, annak megerősítése, hogy a megkereső tagállamban bűnügyi nyomozás keretében a lehallgatást engedélyező határozatot hoztak, a lehallgatás tárgyának azonosítására szolgáló információk, a szóban forgó bűncselekményre vonatkozó adatok, a lehallgatás célzott tartama és - amennyiben lehetséges – a szükséges technikai adatok.³⁰² Mindezeket túl a tárgyalt esetben a tényállás rövid összefoglalását is tartalmaznia kell a kérelemnek, sőt a megkeresett tagállam további információk rendelkezésre bocsátását is kérheti.

Az Egyezmény a telekommunikációs eszközök útján továbbított közlések megismerésével összefüggő bűnügyi együttműködés lehetőségeit szélesíti azzal, hogy lehetővé teszi e körben bilaterális és multilaterális megállapodások megkötését a tagállamok között (22. Cikk).

Az Európai Unió tagállamai közötti kölcsönös bűnügyi jogsegélyről szóló Egyezmény tehát rendkívül részletes szabályokat tartalmaz a telekommunikációs eszközök segítségével továbbított közlések lehallgatására, ideértve az ezekhez kapcsolódóan továbbított adatok megismerését is. Minthogy nem határozza meg a telekommunikáció fogalmát, biztosítja, hogy rendelkezései a technika folyamatos fejlődésével kapcsolatban felmerülő újabb és újabb eszközök révén megvalósított kommunikáció lehallgatására is alkalmazhatók legyenek, mindazonáltal az Egyezmény alkalmazási körének meghatározása végett hasznos lett volna a telekommunikáció fogalmának

³⁰² Erről a 18. Cikk (3) bekezdése rendelkezik és egyúttal felülírja a lehallgatás iránti kérelmek tekintetében az 1959-es jogsegélyegyezmény vonatkozó 14. Cikkének szabályait (valamint a Benelux Szerződés 37. Cikkét).

legalapvetőbb összetevőit e dokumentum keretei között megadni. Az Egyezmény szabályai a közlések továbbításának legújabb módszereivel is számolnak (műholdas rendszerek) és az ezek működéséből adódó vonatkozó problémák megoldását is kínálják. Mindazonáltal a lehallgatás széles értelemben vett fogalmát tekintve, a technikai eszközök igénybevétele nélkül végzett kifürkészés, lehallgatás szabályozásának nemzetközi sztenderdjei még nem lelhetők fel európai uniós jogforrásokban, habár igaz, hogy ezen esetekben a nemzetközi bűnügyi együttműködés legfeljebb valamely másik titkos adatgyűjtési forma, például fedett nyomozó igénybevétele kapcsán képzelhető el, másrészt pedig a megfigyelésre vonatkozó rendelkezések nyújthatnak eligazítást.

A hazai jogszabályi előírásokat vizsgálva, a bírói engedélyhez kötött titkos információgyűjtés területén a bűnüldöző szervek közötti együttműködést a 2002. évi LIV. törvény azt követően teszi lehetővé, hogy a titkos információgyűjtés lefolytatásához szükséges bírói engedélyt a magyar bűnüldöző szerv beszerezze. Külföldi hatóságtól származó megkeresést abban az esetben lehet teljesíteni, ha mind a külföldi hatóság, mind a magyar hatóság rendelkezik a belső joga szerinti engedéllyel a titkos információgyűjtés lefolytatásához. Mindez a titkos eszközök alkalmazásának természetéből fakadó logikus jogalkotói előírás a nemzetközi kooperáció területén is.

Megjegyzem, hogy a büntetőeljárás megindítását követően ezen területen (bírói engedélyhez kötött titkos adatszerzés) történő együttműködés hazai szabályrendszerét (is) tartalmazó 2003. évi CXXX. törvény vonatkozó rendelkezései megegyeznek a bűnüldöző szervek közötti kooperációra irányadó szabályozással az engedélyezés szükségessége tekintetében, azzal, hogy a tagállami igazságügyi vagy nyomozó hatóságtól érkezett megkeresés teljesítésével kapcsolatban a titkos adatszerzés engedélyezése tárgyában kizárólag a Fővárosi Bíróság elnöke által kijelölt bíró rendelkezik illetékességgel. A végrehajtáshoz kapcsolódó előírás – az ügyésznek a büntetőeljárásban, valamint az igazságügyi együttműködésben is betöltött

funkciójából fakadóan -, hogy a nyomozó hatóság folyamatosan tájékoztatni köteles az ügyészt a titkos adatszerzés lefolytatásáról.

A 2002. évi LIV. törvény az adatok továbbításával kapcsolatban kimondja, hogy a megfigyelt, illetőleg rögzített adat továbbítása mellett a magyar bűnüldöző szerv a távközlési hálózaton és távközlő eszközökkel továbbított közleményt:

- átirányíthatja (közvetlen továbbítás) a megkereső külföldi hatóság lehallgató eszközére,
- a kísérő és járulékos adatokat rögzítheti, illetőleg továbbíthatja,
- más államban folytatott titkos információgyűjtéshez technikai segítséget nyújthat.

A fenti szabályozás előképe úgyszintén az uniós jogsegélyegyezmény. A titkos lehallgatás teljesíthetőségével összefüggésben a 2002. évi LIV. törvény az engedélyek beszerzése mellett további feltételeket támaszt, amelyek megalapozzák Magyarország érdekelttségét az együttműködésben. Ezek alapján a titkos lehallgatásra irányuló megkeresés az alábbi három esetben teljesíthető:

- a titkos lehallgatás célszemélye Magyarország területén tartózkodik,
- a célszemély harmadik állam területén tartózkodik, azonban a titkos lehallgatás Magyarország területén működő távközlési szolgáltató közreműködését igényli,
- a titkos lehallgatást lehetővé tevő technikai eszköz Magyarország területén található.

A 2003. évi CXXX. törvény – szintén az uniós jogsegélyegyezmény szabályozásának mintájára – a fentiekkel gyakorlatilag megegyező rendelkezéseket tartalmaz, azonban a „titkos lehallgatás” kifejezés helyett - a Be. terminus technicus-ait használva – az „elektronikus hírközlő hálózat útján továbbított közlemény, illetve a számítástechnikai rendszer útján továbbított vagy tárolt adatok kifürkészése” fordulatot alkalmazza.

7.16 Bankszámlák ellenőrzése és adatkérés

Az ezen alfejezet tárgyát képező témakörrel összefüggő releváns szabályokat az Európai Unió tagállamai közötti kölcsönös bűnügyi jogsegélyről szóló Egyezményhez fűzött jegyzőkönyvben³⁰³ találhatjuk meg. E speciális rendelkezések a gazdasági bűncselekmények és a szervezett bűnözés keretében rendkívüli jelentőségű pénzmosás elleni küzdelem terén különösen fontosak. Az adatgyűjtés titkossága tekintetében megemlítendő, hogy a 4. Cikk kötelezi a tagállamokat olyan intézkedések megtételére, amelyek biztosítják, hogy akár az érintett, akár harmadik személyek ne szerezhessenek tudomást az adatok átadásáról, illetőleg a kapcsolódó nyomozás folytatásáról. Ennek megfelelően ezt az adatgyűjtési formát a titkos nem megtévesztő eszközök körébe sorolhatjuk.

A jegyzőkönyv alapvetően három „forgatókönyvet” tartalmaz a bankszámlákkal kapcsolatos adatok megismerésével összefüggésben. Az első alapján (1. Cikk) a megkeresett állam köteles adatot szolgáltatni arra vonatkozóan, hogy a kérelemben megnevezett természetes vagy jogi személynek a területén található bármely banknál bankszámlája van-e, rendelkezési jogot gyakorol-e ilyen bankszámla felett. (A Cikk értelmében a megkeresett államnak kötelessége minden olyan intézkedést megtenni, amely alapján lehetővé válik ilyen tartalmú kérelmek teljesítése.) Ebbe a körbe beleértendő az adott bankszámlával kapcsolatos minden információ átadása. Ez a kötelezettség azonban csupán a banknál már meglévő adatok szolgáltatására vonatkozik, tehát nem foglalja magában az újabb információ felkutatására tett intézkedéseket. Amennyiben a vonatkozó személy megbízotti jogokat gyakorol a bankszámla felett, a megkeresett állam csupán az ügy

³⁰³ *Protocol established by the Council in accordance with Article 34 of the Treaty on European Union to the Convention on Mutual Assistance in Criminal Matters between the Member States of the European Union*, Official Journal C 326, 21.11.2001. Hazánkban kihirdette az uniós jogsegélyegyezménnyel együtt a 2005. évi CXVI. törvény.

fontosságához, sürgősségéhez igazodó, arányos intézkedések megtételére köteles.³⁰⁴

A jegyzőkönyv további két feltételt is támaszt az együttműködés e körében. Az első szerint csupán azon természetes vagy jogi személyt érintően áll fenn a megkeresett állam adatszolgáltatási kötelezettsége, aki / amely ellen a megkereső államban nyomozás van folyamatban. A második feltétel szerint az említett nyomozásnak olyan bűncselekmény alapján kell folynia, amelyre kiszabható szabadságvesztés vagy szabadságelvonással járó egyéb szankció felső határa a megkereső államban minimum négy, a megkeresett államban pedig legalább két év, vagy amely az Europol Egyezményben,³⁰⁵ vagy az Európai Unió pénzügyi érdekeinek védelméről szóló, 1995-ben született egyezményben³⁰⁶ valamint annak első (1996)³⁰⁷ és második (1997)³⁰⁸ kiegészítő jegyzőkönyvében foglaltatik. Az 1. Cikk (6) bekezdése alapján azonban a Tanács határozatával e deliktumok körét bővítheti.

Az (5) bekezdés lehetőséget biztosít a tagállamoknak, hogy az e tárgyban született kérelmek teljesítését ugyanazon feltételektől tegyék függővé, amelyeket a házkutatás és lefoglalás kapcsán alkalmaznak. Ez jelentheti adott esetben a kettős inkrimináció követelményét is, vagy éppen bírósági kontroll alkalmazását.³⁰⁹

A fent ismertetett módon megszerzett információk alapját képezhetik a jegyzőkönyv alapján történő egyéb megkereséseknek, amelyek irányulhatnak egyrészt meghatározott bankszámlákkal és tranzakciókkal kapcsolatos adatok

³⁰⁴ *Explanatory report to the Protocol to the 2000 Convention on mutual assistance in criminal matters between the Member States of the European Union*, Official Journal C 257, 24.10.2002, 2. o.

³⁰⁵ *Convention based on Article K.3 of the Treaty on the European Union, on the establishment of a European Police Office (Europol Convention)*, Official Journal C 316, 27.11.1995., valamint lásd még *Council Decision of 3 December 1998 supplementing the definition of the form of crime "trafficking in human beings" in the Annex to the Europol Convention* (Official Journal C 26, 30.1.1999.), továbbá *Protocol drawn up on the basis of Article 43(1) of the Convention on the establishment of a European Police Office (Europol Convention) amending Article 2 and the Annex to that Convention* (Official Journal C 358, 13.12.2000.) és *Protocol drawn up on the basis of Article 43(1) of the Convention on the Establishment of a European Police Office (Europol Convention), amending that Convention* (Official Journal C 2, 6.1.2004.).

³⁰⁶ Official Journal C 316, 27.11.1995.

³⁰⁷ Official Journal C 313, 23.10.1996.

³⁰⁸ Official Journal C 221, 19.07.1997.

³⁰⁹ V. ö. *Explanatory report to the Protocol to the 2000 Convention on mutual assistance in criminal matters between the Member States of the European Union*, 4. o.

szolgáltatására, másrészt pedig bizonyos bankszámlákkal összefüggő műveletek ellenőrzésére. Az első esetben a megkeresés egy már ismert és megnevezett bankszámlával vagy meghatározott időszakon belül lefolytatott banki műveletekkel összefüggő információk átadására vonatkozik.³¹⁰ Minthogy ebben az esetben a jegyzőkönyv nem tartalmaz semmiféle követelményt a bankszámla felett rendelkező személy vonatkozásában, ez a megkeresés irányulhat harmadik személyek bankszámlájával kapcsolatos adatok megszerzésére, amennyiben a bankszámla kapcsolatba hozható a folyamatban lévő nyomozással.³¹¹ Mindezek mellett – annak érdekében, hogy a megkereső állam hatósága a pénzmozgást figyelemmel tudja kísérni – a vonatkozó 2. Cikk kiterjed a küldő és fogadó bankszámlákkal kapcsolatos adatok átadására is.

A harmadik forgatókönyv szerint a megkereső állam banki tranzakciók figyelemmel kísérése és ellenőrzése (monitoring) céljából fordul a megkeresett államhoz. A jegyzőkönyv kötelezettséget telepít a tagállamokra, amennyiben előírja, hogy azok kötelesek az ilyen tárgyú megkeresések teljesítéséhez szükséges feltételeket biztosítani, mindemellett kimondja, hogy az ellenőrzésre vonatkozó döntést eseti jelleggel, a megkeresett tagállam belső jogára figyelemmel kell meghozni. Ezen - a jegyzőkönyv által bevezetett - adatgyűjtési forma lényege, hogy a megkereső állam által meghatározott bankszámlákkal kapcsolatos műveleteket a megkeresett állam tisztviselői megfigyelik akár naponta vagy éppen folyamatosan, az így nyert információkat pedig átadják a megkereső államnak. Minthogy az együttműködés részleteit a két állam közötti megállapodás rögzíti, lehetőség van arra is, hogy az adatok valós időben kerüljenek továbbításra,³¹² lehetővé téve ezzel a hatóságok gyors reakcióját.

³¹⁰ Amelynek – az fent vázoltaknak megfelelően – alapját képezhette az 1. Cikk szerinti megkeresés, melynek során a megkereső állam hatósága azonosítani tudta az érintett személy bankszámláját.

³¹¹ Explanatory report to the Protocol to the 2000 Convention on mutual assistance in criminal matters between the Member States of the European Union, 5. o.

³¹² V. ö. 3. Cikk (4) bekezdés, illetve Explanatory report to the Protocol to the 2000 Convention on mutual assistance in criminal matters between the Member States of the European Union, 6. o.

A fentieknek megfelelően tehát a jegyzőkönyv lehetőséget biztosít arra, hogy az érintettek tudta nélkül a bankszámlájukkal kapcsolatos valamennyi információt egy állam a másik állam hatósága részére átadjon. Mindez nem csupán a bankszámla számát foglalja magában, hanem a kapcsolódó összes adatot, valamint a banki műveletek részleteit, sőt a 3. Cikk lehetőséget biztosít a bankszámla ellenőrzésére és az így nyert adatok akár valós időben való továbbítására. A 7. Cikk alapján az ezirányú megkeresések teljesítésének nem lehet akadálya a banktitok. Ezen adatgyűjtési forma esetén fokozottan jelentkezik az adatvédelem követelménye³¹³, amely az Egyezmény vonatkozásában a 23. Cikkben került lefektetésre.

³¹³ A bűnügyi együttműködés és az adatvédelem összefüggéseinek áttekintéséhez lásd Szabó Máté Dániel (2008), „Adatvédelem”, in: Kondorosi Ferenc – Ligeti Katalin (szerk.) (2008), *Az európai büntetőjog kézikönyve*, Magyar Közlöny Lap- és Könyvkiadó, Budapest, 354-369. o.

8. Az együttműködés legfontosabb problémái

A megelőző fejezetben igyekeztem több esetben kritikai szemszögből is bemutatni a titkos adatgyűjtés területén folytatott rendőri és igazságügyi típusú kooperációra irányadó nemzetközi és hazai szabályozást az egyes együttműködési formák aspektusából, valamint ezek összefüggéseit. Jelen fejezet célja, hogy a fentiek ismeretében immáron összefoglaló, általános jelleggel vázolja fel az ezen területeket érintően felvethető kérdésköröket, mely témakörökön belül a megelőző fejezetekben a releváns részletkérdéseket igyekeztem – a dolgozat tematikai keretei között maradván – maradéktalanul feltárni, s amely részletek álláspontom szerint a most kifejtendő generális témakörökbe (állami szuverenitás, a belső jogi szabályozás minősége, gyakorlati kérdések) illeszthetők. Egyúttal hozzá kívánom tenni, hogy ezen csoportosítás (is) alapvetően mesterséges jellegű, s mind a valóságban, mind az elméletben ezen kérdések egymással szoros összefüggést mutatnak.

A legelső olyan témakör, amely a titkos eszközökhöz kötődő nemzetközi kooperáció kapcsán megemlítendő, az állami szuverenitás.³¹⁴ A titkos adatgyűjtés területén folytatott bűnügyi együttműködés sok esetben jelenti azt, hogy egy művelet megkezdését követően annak egy másik állam területén történő folytatása válik szükségessé. Egy másik állam tisztviselői által az állam területén folytatott titkos adatgyűjtés mély beavatkozást jelent az érintett állam (amely területén a művelet zajlik) szuverenitásába. Ebből kifolyólag – a dolgozat során kifejtetteknek megfelelően – az egyes egyezmények a legérzékenyebb területeken (például fedett nyomozók alkalmazása) rendkívül kevés rendelkezést tartalmaznak, e kérdések szabályozását gyakorlatilag teljes egészében a belső jogszabályokra bízzák, tartalmilag csupán a legminimálisabb uniós szintű szabályozásnak engedve

³¹⁴ Az állami szuverenitás kérdésköréről általában lásd Nguyen Quoc Dinh – Patrick Daillier – Alain Pellet – Kovács Péter (1998), i. m., 206-209. o., 211-218. o., 223-224. o.

teret.³¹⁵ Eltérő a helyzet a megfigyelés és a telekommunikációs eszközök útján továbbított közlések lehallgatása terén, ahol az uniós egyezmények részletesebb szabályokat tartalmaznak, azonban a szuverenitás eszméjével összefüggésben egyrészt így is nagy szerepet hagynak a nemzeti szabályozás érvényesülésének, másrészt pedig az egyezmények szabályai több helyen is biztosítják, hogy a műveletnek helyt adó állam felügyelje a titkos adatgyűjtést és bizonyos esetekben aktívan közreműködjön.

Az állami szuverenitás megsértését eredményezi, ha egy másik állam tisztviselői az állam területén engedély nélkül járnak el vagy az engedély kereteit túllépik.³¹⁶ Az előbbi esetre szolgál kiváló példával az ún. Chinoy-ügy.³¹⁷ A tényállás lényege, hogy Chinoy a BCCI banknál dolgozott igazgatóként Párizsban, az Egyesült Államok pedig pénzmosás miatt kívánta felelősségre vonni. Minthogy az ezt megalapozó bizonyítékok jelentős része Franciaországban, a francia jog megsértésével folytatott lehallgatásból származott és ennek következtében a kiadatási kérelem teljesítését Franciaország megtagadta volna, az amerikai tisztviselők tevékenységének köszönhetően Chinoy-t az Egyesült Királyságba tett látogatása alkalmával az angol rendőrség elfogta, és mivel a szóban forgó lehallgatás az angol jog szerint megengedett lett volna, az Angliából történő kiadatásnak immáron semmi akadályja nem volt.

³¹⁵ Mindezzel összefüggésben ugyanakkor a rendőri együttműködés tereumát tekintve Stauber Péter rámutat arra, hogy bár a tagállami szuverenitás és a szubszidiaritás elvéből fakadóan a tagállamok feladata és kompetenciája marad még hosszú ideig saját területükön a közrend és közbiztonság védelme, az Európai Unió kialakított olyan minimumstandardokat a kooperáció keretében, amelyek minden tagállam rendőri szervére nézve irányadók. (Stauber Péter (2008), i. m., 257. o.)

³¹⁶ Megjegyzem, hogy az angolszász bizonyítási rendszerben a felek feladata begyűjteni a bizonyítékokat és amennyiben ez egy másik állam területén történik, sincsen szükség jogsegélykérelem benyújtására a védelem részéről. (Tak, Peter (2000), „Bottlenecks in International Police and Judicial Cooperations in the EU”, *European Journal of Crime, Criminal Law and Criminal Justice*, Vol. 8/4, 2000, 345. o.). Mindazonáltal meg kell jegyezni, hogy mindez a titkos adatgyűjtés területén nem érvényesül, hiszen ebben az esetben csupán a belső jog által felhatalmazott hatóságok járhatnak el.

³¹⁷ V. ö. Gane, C. – Mackarel, M. (1996), „The Admissibility of Evidence Obtained from Abroad into Criminal Proceedings – The Interpretation of Mutual Legal Assistance Treaties and Use of Evidence Irregularly Obtained”, *European Journal of Crime, Criminal Law and Criminal Justice*, 1996 (2), 113. o.

Figyelemmel arra, hogy jelen dolgozat keretei között a bűnügyekben folytatott igazságügyi és rendőri együttműködés témakörének vizsgálatát igyekeztem az Európai Unión belül érvényes rendelkezésekre koncentrálni, meg kell jegyeztem, hogy az állami szuverenitás témaköre nem csupán az államok közötti együttműködés, hanem az egyes tagállamok és az Unió egyes intézményei (Europol, Eurojust, OLAF, esetlegesen a jövőre tekintve az Európai Ügyészség) közötti kooperáció tekintetében, valamint az ún. „európai büntetőjog” kialakulása, bel- és igazságügy területét érintő uniós jogalkotás tekintetében is felmerül. Tekintettel arra, hogy a kormányközi együttműködés keretében jelenleg is léteznek büntetőjogi szabályok, a jövőre tekintettel bizonyos büntetőjogi szabályozás uniós hatáskörbe utalása, egységesítése vet fel alapvető kérdéseket. Az Európai Közösségek egészen a kilencvenes évek közepéig nem fordított különösebb figyelmet a büntetőjog körébe tartozó problémák európai szintű szabályozására. Ennek oka többek között abban is keresendő, hogy a büntetőjog az állami szuverenitás lényegi elemét, jellegadó részét képezi, így az államok nem kívánták e fogalmilag belső szabályozási körbe tartozó terület legkisebb szeletét sem átengedni a Közösségeknek. Ez összefügg azzal a ténnyel, hogy az állam a büntetőjogi normák mentén gyakorolja a legitim erőszak monopóliumát, valósítja meg az egyének jogaiba történő legmélyebb beavatkozást,³¹⁸ ebből következik, hogy a büntető anyagi jog és eljárásjog szabályai a jogállamiság alapvető mércéjeként szolgálhatnak. Napjainkban az európai integráció elmélyülésével párhuzamosan az állam fogalmának és funkciójának ártértékelődése zajlik³¹⁹, köszönhetően annak is, hogy az európai közösség – amint egyre inkább egységessé válik, közös célokkal, normákkal minél szélesebb területen – igényt támaszt érdekeinek önálló, egységes védelmére, megerősíteni óhajtván pozícióját.³²⁰

³¹⁸ Jung, Heike (1998), „L’Etat et moi’: Some Reflections on the Relationship between the Criminal Law and the State”, *European Journal of Crime, Criminal Law and Criminal Justice*, Vol. 6/3, 210-211. o.

³¹⁹ E folyamat elemzésére (nem csupán európai kontextusban) lásd Jung, Heike (1998), i. m.

³²⁰ Corstens, G. J. M. (2003), „Criminal Law in the First Pillar?”, *European Journal of Crime, Criminal Law and Criminal Justice*, Vol. 11/1, 131. o.

Az Unió büntetőjoggal kapcsolatos politikájának kialakításában két fő irányzat játszik szerepet. Az első az egységes európai büntetőjog mellett foglal állást, és azt megvalósíthatónak tartja (ez a kérdés egy speciális jogi tárggyal, az Unió pénzügyi érdekeivel kapcsolatosan vetődik fel), míg a második nézet elveti a jelenlegi - együttműködésen alapuló - rendszer megváltoztatását.³²¹ A büntetőjogi integráció mellett állást foglalók érvei szerint a határok Unión belüli eltörlésével a bűnözésnek is szabad utat nyitottak a tagállamok, ezzel párhuzamosan azonban ez nem történt meg a bűnüldözés területén, ahol viszont az államhatárok a hatékony fellépést megghiúsítják.³²² Az egységes európai büntetőjog mellett érvelők úgy látják, hogy az egyes tagállamok jogrendszerei között meglévő számottevő különbségek ellenére léteznek közös alapvető szabályok³²³, amelyekre felépíthető lenne egy egységes európai büntetőjogi térség. Erre azért is szükség van, mert a normák eltérő volta akadályát képezi a hatékony bűnüldözésnek. A másik nézet képviselői szerint azonban a büntetőjog mélyen gyökerezik az egyes államok történeti hagyományaiban, így egy egységes rendszer megvalósítása csupán utópia lehet. Gyakorlati ellenérvként pedig azt hozzák fel, hogy a jelenleg is működő jogsegély alapú együttműködési rendszer folyamatos modernizálásával a hatékonyságot biztosítani lehetne, sőt egyes szerzők szerint sem a szervezett bűnözés, sem pedig az Európai Unió pénzügyi érdekeinek védelme nem igényel ilyen radikális változtatásokat.³²⁴ Mindazonáltal napjainkban a kérdés már nem úgy vetődik fel, hogy szükséges-e a büntetőjog bizonyos részeire

³²¹ Farkas Ákos (2001), i. m., 22-24. o. Az európai büntetőjogi integráció kérdésköréről átfogóan lásd Karsai Krisztina (2004), *Az európai büntetőjogi integráció alapkérdései*, KJK-KERSZÖV Jogi és Üzleti Kiadó Kft., Budapest, 16-71. o.

³²² Például Doná, Gabriele (1998), „Towards a European Judicial Area? A Corpus Juris Introducing Penal Provisions for the Purpose of the Protection of the Financial Interests of the European Union”, *European Journal of Crime, Criminal Law and Criminal Justice*, Vol. 6/3, 284. o., Delmas-Marty, Mireille (1997), *Corpus Juris – introducing penal provisions for the purpose of the financial interests of the European Union*, Economica, Paris, 12-14. o., Delmas-Marty, Mireille – Vervaele, John A. E. (szerk.) (2000), *The Implementation of the Corpus Juris in the Member States, Volume I*, Intersentia, Antwerpen – Groningen – Oxford, 11-13. o.

³²³ Az egységesítés iránti igény éppen a tagállami szabályok sokszínűségéből származik.

³²⁴ Például Fijnaut, C.– Groenhuijsen, M. S. (2002), „A European Public Prosecutor Service: Comments on the Green Paper”, *European Journal of Crime, Criminal Law and Criminal Justice*, Vol. 10/4, 326-329. o.

egységes európai szabályokat alkotni, hanem sokkal inkább úgy: melyek legyenek pontosan ezek a szabályok.

A későbbiekben kifejtésre kerülő gondolatokat megalapozván, valamint kapcsolódván az uniós hatáskörök és az állami szuverenitás gondolatköréhez itt csupán röviden utalni kívánok a Corpus Juris-nak a vonatkozó tárgykörben betöltött kiemelkedő szerepére. E tervezet elkészítéséhez 1995-ben kezdett hozzá a Mireille Delmas-Marty vezette szakértői csoport, elsőként pedig 1997-ben látott napvilágot.³²⁵ Ezen első variáns több módosításon ment keresztül, míg a legutolsó szövegváltozatot 2000-ben, Firenzében fogadták el. A Corpus Juris célja az volt, hogy az Unió pénzügyi érdekeinek védelmére a büntető anyagi és eljárási jog olyan közös szabályait teremtsen meg, amely közös európai tradíciókon nyugodva az első pillérbe emeli az említett szabályozási kört, csupán a legalapvetőbb normákra koncentrálván. Annak ellenére, hogy a Corpus máig nem került elfogadásra, az Unió politikájában megfigyelhető az a tendencia, hogy annak részeit egymás után, némileg megváltoztatva, de a fő célokat, valamint tartalmat érintetlenül hagyva vitára bocsátják azzal a céllal, hogy ennek eredményeként mégiscsak létrejöhet az Unió pénzügyi érdekeinek önálló védelmére egy egységes európai büntetőjogi szabályrendszer.³²⁶

Fontos azonban megemlíteni, hogy az Európai Közösségeket alapító Szerződés Pénzügyi Rendelkezések cím alatt található 280. cikkének (4) bekezdése³²⁷ szerint:

„A Tanács – a 251. cikkben előírt eljárásnak megfelelően, a Számvevőszékkel való konzultáció után – meghozza a szükséges intézkedéseket a Közösség pénzügyi érdekeit sértő csalások megelőzése és ezen csalások elleni küzdelem tárgyában azzal a szándékkal, hogy hatékony és egyenértékű védelmet

³²⁵ Delmas-Marty, Mireille (1997), *Corpus Juris – introducing penal provisions for the purpose of the financial interests of the European Union*, Economica, Paris

³²⁶ A fentiek alátámasztására lásd például *Green Paper on criminal-law protection of the financial interests of the Community and the establishment of a European Prosecutor* (COM (2001) 715 final, Brussels, 11.12.2001), *Follow-up report on the Green Paper on criminal-law protection of the financial interests of the Community and the establishment of a European Prosecutor* (COM (2003) 128 final, Brussels, 19.3.2003), stb., és ide kapcsolódik továbbá az európai elfogatóparancsról szóló kerethatározat (Council Framework Decision of 13 June 2002 on the European arrest warrant and the surrender procedures between Member States (2002/584/JHA)), amelynek belső jogba való emelése hazánkban a 2003. évi CXXX. törvénnyel történt meg.

³²⁷ Az egyes szerződésekre történő hivatkozások természetesen az Amszterdami Szerződést követő tartalomra és szabályozásra vonatkoznak.

biztosítson a tagállamokban. Ezen intézkedések nem vonatkoznak sem a nemzeti büntetőjog alkalmazására, sem pedig a tagállamokban folyó igazságszolgáltatásra.”

E rendelkezés értelmezésére kétféle álláspont alakult ki. Az első szerint a Tanács nem avatkozhat be a tagállami büntető jogalkotásba sem (bár ez *expressis verbis* nem szerepel a Szerződésben), a másik nézet szerint pedig a fenti cikk alkalmazási köre a helyes értelmezés szerint a büntető jogalkotásra nem terjed ki, így a Tanács ennek körében alkothat kötelező szabályokat. Az első álláspont képviselői az Európai Bíróságnak Németországgal kapcsolatos határozatára (C-240/90, *Federal Republic of Germany v. Commission* [1992] ECR 5383) támaszkodnak. Ebben a Bíróság megerősítette a Tanácsnak azt a jogát, hogy a közös agrárpolitika végrehajtásának érdekében szükséges intézkedéseket meghozza, így büntetéseket írjon elő, továbbá kifejtette, hogy a büntetések körébe azért nem érti bele a büntetőjogi büntetéseket, mert a felek kérelme erre nem terjedt ki, nem pedig azért mert erre nincsen jogalap.³²⁸ Mindazonáltal a jogirodalomban napjainkban is jelen van a fenti értelmezést elutasító nézet. Corstens például úgy véli, hogy a *Corpus Juris* és az ehhez hasonló tervezetek elfogadása (melyek az uniós pénzügyi érdekek védelmére szolgáló büntetőjogi normákat az első pillérbe emelnék) csupán akkor rendelkezne megfelelő jogi alappal, ha ez egy teljesen önálló, a nemzeti büntetőjogoktól független szabályrendszer megteremtését eredményezné (és így nem jelentene beavatkozást a tagállami büntető jogalkotásba). Minthogy azonban erről szó sincsen, e tervezetek a jelenlegi jogi keretek között nem valósíthatók meg, a jogalkotás nem választható el élesen a nemzeti büntető jogalkalmazás és igazságszolgáltatás területeitől, azokat szükségképpen érinti.³²⁹

A korábbiakban hivatkozott *Chinoy*-eset felveti továbbá az egyes országok bizonyítási jogának különbségéből fakadó problémákat is.³³⁰ Utalni

³²⁸ A *Corpus Juris* elfogadásához szükséges jogi alap kérdését részletesen tárgyalja Doná, Gabriele (1998), i. m. 284-288. o.

³²⁹ Corstens, G. J. M. (2003), i. m. 139-144. o.

³³⁰ E témát érintően lásd Tak, Peter (2000), i.m., 346-348. o., az egyes európai országok bizonyítási jogának összehasonlító elemzésére Delmas-Marty, Mireille – Spencer, John R. (2002), *European Criminal Procedures*, Cambridge University Press, 11. fejezet, a nemzetközi bűnügyi együttműködés

kívánok egyúttal ismételtten arra, hogy a bizonyítékok beszerzése céljából alkalmazott titkos felderítési eszközök használatának jogszerűségét végső soron a büntetőeljárás során eljáró bíróság fogja megítélni azzal, hogy az adott bizonyítékot felhasználhatónak ítéli, vagy kirekeszti a mérlegelés köréből. Mindez azonban csupán abban az esetben irányadó, amikor a titkos adatgyűjtés olyan adatok beszerzését eredményezi, amelyeket utóbb bizonyítékként kívánnak felhasználni. Amennyiben az eszköz alkalmazása proaktív, ez a kontroll értelemszerűen nem érvényesül.³³¹

A második olyan témakör, amely a kooperáció során alapvető problémaként merülhet fel, a belső jogi szabályozás minősége, amely kapcsán ehelyütt csupán vissza kívánok utalni a 4. fejezetben kifejtettekre, hiszen a titkos adatgyűjtés nemzeti jogi szabályozásának minősége a bűnügyi együttműködés szempontjából is alapvető fontosságú, tekintettel arra, hogy az e dolgozat megelőző fejezetében ismertetett uniós szabályok a gyakorlatban csupán az egyes belső jogi rendelkezések alkalmazásával nyerik el értelmüket, mindazonáltal az ebben a témakörben általam irányadónak tekintett legfontosabb gondolatokat a hivatkozott fejezetben már kifejtettem, s – a vélhetően hosszúra nyúló tautológiát kerülendő – ezek megismétlését mellőzni kívánom.

A kooperáció gyakorlatával összefüggésben a titkos adatgyűjtés határon átvéelő alkalmazásával kapcsolatosan felmerülnek az alkalmazandó belső jogrendszerek eltérő voltából fakadó akadályok.³³² Ebbe a körbe nem csupán azon esetek tartoznak, ahol az adott eszköz alkalmazásának részleteire vonatkozóan különböző szabályokat találunk az egyes országokban. Ide sorolhatók a szabályozás hiányával vagy hozzáférhetőségével összefüggő, már

során beszerzett bizonyítékok felhasználhatóságának kérdését tekintve pedig Gane, C. – Mackarel, M. (1996), i. m., 98-119. o.

³³¹ Ebben az esetben nyernek kiemelkedő jelentőséget az adatvédelmi előírások és az adott szervezetrendszer felépítéséből fakadó kontroll-mechanismusok, mely témakörök azonban nem képezik jelen dolgozat tárgyát.

³³² Az egyes európai országok titkos adatgyűjtéssel kapcsolatos szabályai eltérő jellegét alátámasztandó lásd például Joubert, Chantal – Bevers, Hans (1996), i. m., 137-170., 195-232.o., valamint Tak, Peter (2000), i. m., 348-353. o., Tak, Peter (1997), i. m., 37-45. o., illetve Gropp, Walter, i. m., 25-36. o.

érintett kérdések, amelyekkel kapcsolatban érdemes megjegyezni, hogy a hozzáférhetőség nem csupán az emberi jogok védelme szempontjából alapvető fontosságú: a bűnügyi együttműködés során elengedhetetlen, hogy az eljáró tisztviselők megismerjék a másik ország belső jogát, ami adott esetben lényegesen különbözhet a saját államukban elsajátítottaktól.³³³ Példaként hozható fel, hogy míg Németországban és Hollandiában (mint ahogy Magyarországon is) főszabályként a titkos felderítéssel érintett személyt értesíteni kell arról, hogy vele szemben ilyen eszközt alkalmaztak, addig Angliában, Írországon és Svédországban e kötelezettség egyáltalán nem áll fenn, sőt nem szükséges a titkos adatgyűjtésre vonatkozó információkat az eljárás irataiba sem belefoglalni, így arról az érintett személy nem feltétlenül szerez tudomást, ami – a védelemhez való joggal kapcsolatban felmerülő kérdések mellett – felveti az eszközök alkalmazása feletti ellenőrzés problémáját is.³³⁴ Az alkalmazás köre is hasonló akadályokat rejt: az egyes európai országokban eltérő az a bűncselekményi kör, amely vonatkozásában a titkos adatgyűjtés megengedett. Például a francia jog szerint fedett nyomozó kizárólag kábítószer-bűncselekmények esetén alkalmazható, míg a portugál jog lehetővé teszi ezt szándékos emberölés esetén (amennyiben az elkövető ismeretlen), emberrablással kapcsolatban stb., a finn jog pedig egyáltalán nem szabályozza ezt a kérdéskört. Jelen dolgozat keretei között nem célom az egyes országok titkos felderítésre vonatkozó rendelkezéseinek összevetése, a fentiekben kiragadott példák sora azonban még sokáig folytatható lenne. Ezzel összefüggésben visszautalok a 4. fejezetben rögzítettekre, valamint azon gondolatra, hogy az Emberi Jogok Európai Bíróságának gyakorlata a közös szabályokat egy-egy államra vonatkoztatott értelmezésével, mintegy közvetett harmonizációs hatást fejt ki, ugyanakkor mindez csupán akkor nyer

³³³ A kölcsönös bizalom és az egymás jogrendszerei, jogi hagyományai különbözőségének tiszteletben tartása alapján történő együttműködés, s ezzel összefüggésben a közös képzések, munkacsoportok jelentőségét hangsúlyozza az uniós bűnügyi együttműködés és annak jövője kapcsán: Schalken, T.M. (1998), „Euro Justice: A Historic Initiative”, *European Journal of Crime, Criminal Law and Criminal Justice*, Vol. 6/3, 300. o.

³³⁴ V. ö. a fedett nyomozó alkalmazásával összefüggésben Joubert, Chantal – Bevers, Hans (1996), i. m., 235. o.

jelentőséget, ha minderre a belső jogalkotás is reagál.³³⁵ Több esetben a titkos adatgyűjtés szabályainak - különösen a strasbourgi joggyakorlat által támasztott követelmények mentén történő - lefektetése a konkrétan a nemzeti joghoz és az adott országhoz kapcsolódó „belső” okokból történik meg, mint például hazánkban és Németországban az Alkotmánybíróság döntései nyomán (ugyanakkor a hazai alkotmánybíráskodás e tekintetben nagyban támaszkodik a strasbourgi jogalkalmazásban kikristályosodott elvekre), vagy Hollandiában a már szintén említett IRT (Inter-Regional Police Team) botrány és az azt kivizsgáló parlamenti bizottság („Van Traa Bizottság”, elnöke, Maarten Van Traa családneve alapján) javaslatai, ugyanakkor Franciaországban és az Egyesült Királyságban az Emberi Jogok Európai Bírósága marasztaló döntései nyomán került sor a titkosszolgálati eszközökre vonatkozó szabályozás megalkotására és elfogadására.

A jogharmonizáció azonban önmagában nem biztosítja a bűnügyi együttműködés hatékonyságát,³³⁶ hiszen az államok jogi hagyományaiból és aktuális – elsősorban természetesen saját, belső társadalmi viszonyaikhoz igazított - kriminálpolitikai célkitűzéseiből fakadó eltérések is a hatékonyság gátjául szolgálhatnak, mindazonáltal harmonizációs intézkedésekkel nem oldhatók fel. Ide tartozik egyrészt a büntetőeljárás rendszerek eltérő volta. Az angolszász és a kontinentális rendszer különbségeinek illusztrálására e körben elegendő megemlíteni a például a keresztkérdezés rendszerét, a szóbeliség érvényesülését, ami összefügg a bizonyítási rendszerek között tapasztalható különbségekkel is.³³⁷

Másrészt ebbe a körbe tartoznak a bűnüldöző szervek strukturális különbségei is.³³⁸ A rendőrség feladatait több rendőri szervezet látja el például

³³⁵ V. ö. Fijnaut, Cyrill, i. m., 613. o.

³³⁶ V. ö. Anderson, Malcolm – Den Boer, Monica – Cullen, Peter – Gilmore, William C. – Raab, Charles D. – Walker, Neil (1995), *Policing the European Union – Theory, Law and Practice*, Clarendon Press, Oxford, 219. o.

³³⁷ Lásd Tak, Peter (2000), i. m., 353-356. o.

³³⁸ V. ö. Benyon, John – Turnbull, Lynne – Willis, Andrew – Woodward, Rachel (1994), „Understanding Police Cooperation in Europe: Setting a Framework for Analysis”, in: Anderson, Malcolm – Den Boer, Monica (szerk.), *Policing Across National Boundaries*, Pinter Publishers, London and New York, 48-49. o.

Franciaországban³³⁹, Németországban³⁴⁰ pedig – a szövetségi rendszernek köszönhetően – az egyes tartományok saját rendőrségei mellett létezik a szövetségi rendőrség szervezete is. Az ezzel kapcsolatos probléma megoldása egy központi szolgálat felállítása minden egyes országban (és a többi állam informálása erről),³⁴¹ amely a vonatkozó kérelmekkel foglalkozik, így elkerülhető, hogy a hatékony bűnügyi együttműködés gátját képezze az, hogy a kérelmek nem a hatáskörrel rendelkező szervhez futnak be.

Harmadrészt szükséges megemlíteni, hogy az egyes országok aktuális kriminálpolitikájában mutatkozó eltérések, valamint ezzel összefüggésben a források elosztása eredményezheti azt, hogy az egyik állam által jogsegély teljesítése iránt intézett megkeresést a másik államban azért nem teljesítenek, mert a vonatkozó bűncselekmény üldözése nem tartozik a prioritásaik közé. Ez azonban – különösen abban az esetben, ha többször történik meg, illetve, ha a megkereső állam hatóságai komoly forrásokat fordítottak korábban az ügyre – maga után vonhatja az addigi kapcsolat megromlását, a kialakult bizalom jelentékeny csökkenését vagy teljes megszűnését.

Mint ahogy maga a bűnügyi együttműködés, a jelen fejezetben jelzett problémák is szoros összefüggésben állnak a bizalom fogalmával. A fent kifejtett akadályok mind alkalmasak arra, hogy az együttműködés alapját képező, a hatóságok között fennálló bizalmat számottevően gyengítsék.³⁴² A bizalom különösen jelentős a titkos felderítés keretében való együttműködést tekintve, ahol például több ország területén keresztül folytatott ellenőrzött

³³⁹ Lásd Monjardet, Dominique – Lévy, René (1995), „Undercover Policing in France: Elements for Description and Analysis”, in: Fijnaut, Cyrill – Marx, Gary T. (szerk.), i. m., 195-212. o.

³⁴⁰ Lásd Busch, Heiner – Funk, Albrecht (1995), „Undercover Tactics as an Element of Preventive Crime Fighting in the Federal Republic of Germany”, in: Fijnaut, Cyrill – Marx, Gary T. (szerk.), i. m., 60-62. o.

³⁴¹ V. ö. Schengeni Végrehajtási Egyezmény 40. Cikk (5) bekezdés, valamint a csatlakozási okmányok vonatkozó részei.

³⁴² Az ezzel összefüggő további problémákat tekintve lásd Anderson, Malcolm (2002), „Trust and Police Co-operation”, in: Malcolm Anderson – Joanna Apap (szerk.), *Police and Justice Co-operation and the New European Borders*, Kluwer Law International, The Hague – London – New York, 41-42. o.

szállítás az egyes államok tisztviselői között a munka pontos megosztását, valamint a közös munkavégzés magas fokát kívánja meg.³⁴³

Mint ahogy a bizalom tekintetében, úgy a fentiekben jelzett valamennyi kérdéskör vonatkozásában megoldásként szolgálhatnak a következők.³⁴⁴ Igen fontos az oktatás, képzés,³⁴⁵ ami elősegíti az egyes államok jogrendszerének, vonatkozó szabályainak, bűnüldözési kultúrájának, nyelvének, továbbá az Európai Unió szabályrendszerének megismerését. Hasonlóképp kiemelendő a közös rendőri szervek létrehozásának lehetősége, főleg a határterületeken, ami a mindennapi együttműködés szempontjából rendkívül jelentős. A tárgyalt kérdéskör tekintetében mindenképpen meg kell említeni az európai bűnügyi együttműködés hatékonyságának növelése céljából létrejött szervek, elsősorban az Europol, az Eurojust, illetve az Európai Igazságügyi Hálózat (European Judicial Network) rendkívül fontos szerepét.

Végül megjegyzést érdemel, hogy a – többek között - titkos nyomozati eszközök alkalmazása során beszerzett információk tárolásával, feldolgozásával és továbbításával kapcsolatban felmerül az adattovábbítás ellenőrzésének témaköre – különösen a már említett Prümi Szerződés által is jelzett uniós jogalkotási irány figyelembe vételével -, ami a jogirodalomban több oldalról feldolgozásra került³⁴⁶, azonban szorosán ez a témakör nem kapcsolódik a titkos felderítési eszközök bűnügyi együttműködés körében történő alkalmazásához és a bizonyításhoz, valamint tekintettel arra is, hogy

³⁴³ V. ö. Tak, Peter (2000), i. m., 357-358. o.

³⁴⁴ V. ö. Anderson, Malcolm (2002), i. m. 42-43. o., Anderson, Malcolm – Den Boer, Monica – Cullen, Peter – Gilmore, William C. – Raab, Charles D. – Walker, Neil (1995), i. m., 285. o., De Ruyver, Brice – Vermuelen, Gert – Vander Beken, Tom, i. m., 146-147. o., Catalogue of recommendations for the correct application of the Schengen acquis and best practices: part on Police Co-operation, 25-30. o.

³⁴⁵ Uniós vonatkozásban itt kiemelendő az Európai Rendőri Kollégium (CEPOL) szerepe, lásd Farkas Ákos (2001), i. m., 108. o.

³⁴⁶ Többek között Benyon, John – Turnbull, Lynne – Willis, Andrew – Woodward, Rachel, i. m., 64. o., Anderson, Malcolm – Den Boer, Monica – Cullen, Peter – Gilmore, William C. – Raab, Charles D. – Walker, Neil (1995), i. m., 288-289. o., Fijnaut, Cyrill, i. m., 612-613. o., Storbeck, Jürgen (1997), „Coordinating the Flow of European Intelligence: Europol’s Accountability Mechanisms”, in: Den Boer, Monica (szerk.), i. m., 117-128. o., Walker, Neil (1997), „Deficient Weaponry, Reluctant Marksmen and Obscure Targets: Flaws in the Accountability of Undercover Policing in the EU”, in: Den Boer, Monica (szerk.), i. m., 205-216. o., Robertson, Kenneth J. (1994), „Practical Police Co-operation in Europe: The Intelligence Dimension”, in: Anderson, Malcolm – Den Boer, Monica (szerk.), *Policing Across National Boundaries*, Pinter Publishers, London and New York, 106-118. o., Joubert, Chantal – Bevers, Hans, i. m., 445. o.

kifejtése egy önálló tanulmány tárgya is lehetne, annak jelentőségét ehelyütt csupán jelezni kívántam.

9. A titkos adatgyűjtés során szerzett információk bizonyítékként történő felhasználása a büntetőeljárásban

Mint az az eddigiekben kifejtettekből kitűnik, a titkos adatszerzés mind hazánkban, mind pedig a nemzetközi együttműködés keretei között meglehetősen komplex szabályozás alapján folytatható. Habár felfedezhető koherencia a tematikailag összefüggő eszközökre vonatkozó rendelkezések között, mégis azt mondhatjuk, hogy a vonatkozó joganyag sokrétű. Úgyszintén rögzíthetjük, hogy mivel a titkos módszerek alkalmazása egyrészt minden esetben érinti valamilyen mélységben az egyén magánszféráját, másrészt pedig gyakran formailag bűncselekményt valósít meg (s a törvényi felhatalmazottságból eredő materiális jogellenesség hiánya folytán nem minősül bűncselekménynek az adott cselekmény), ezen eszközök bevetésére a nyomozás, felderítés nyílt eszközeihez képest lényegesen strukturáltabb szabályok mentén kínál lehetőséget a jogalkotó. Megjegyzendő azonban, hogy a szabályozás a művelet lefolytatását tekintve - ezen eszközök sajátosságaiból kifolyólag - nem lehet olyan részletes, mint a nyílt felderítés, nyomozás esetében. Mindezekből következően a titkosszolgálati módszerek felhasználásával beszerzett bizonyítási eszközökből származó bizonyítékok megbízhatósága, elfogadhatósága kapcsán különös figyelmet kell fordítani a beszerzés körülményeire, ezek ellenőrizhetősége pedig további problémákat vet fel a perrendszerű bizonyítás szemszögéből³⁴⁷ és emellett a bűnügyekben folytatott igazságügyi és rendőri együttműködés aspektusából is.

Jelen fejezetben a titkosszolgálati eszközök alkalmazásával kapcsolatos eddigiekben vázolt témáról áttérek a bizonyítás kérdéskörének tárgyalására. E fejezet célja, hogy a soron következő, a titkos adatszerzés során beszerzett bizonyítási eszközök büntetőeljárásban történő felhasználhatóságával kapcsolatosan kifejtendő megalkotásaként szolgáljon. Ennek keretében

³⁴⁷ A titkos műveletek során beszerzett adatok bizonyítékként történő felhasználásának megalapozása körében felmerülő gyakorlati kérdések, - így például a bűnjelkezelés - egyes aspektusait vázolja Dr. Lakatos István (1997), „A titkos információ, mint bizonyítási eszköz”, *Belügyi Szemle*, 1997/3. szám, 67- 74. o.

elsőként – mintegy bevezető jelleggel – a bizonyítás során érvényesülő alapelvekkel kívánok foglalkozni. Ezt követően a jogellenesen beszerzett bizonyítási eszközök felhasználásával kapcsolatos elméleti háttérre térnék ki, valamint ezzel összefüggésben az angolszász és kontinentális bírói gyakorlatban kialakult alapvető elveket ismertetem. Mindezeket követően sort kerítek a jogellenesen beszerzett bizonyítási eszközökből származó bizonyítékokkal kapcsolatos magyar szabályozás és a vonatkozó bírói gyakorlat bemutatására, valamint a titkos adatgyűjtés útján beszerzett információk bizonyítékkénti felhasználásának kérdéseire. Végül visszautalva az Európai Unió keretében folytatott bűnügyi együttműködés témakörére, a Corpus Juris bizonyítási szabályait, s az azok megalkotásának – és egyben a vonatkozó uniós jogalkotás – mögöttes elveit, a kölcsönös elismerés elvének a bizonyítás jogában történő alkalmazásának eredményeit kívánom vázolni.

*9.1 Alapelvek a bizonyításban*³⁴⁸

A bizonyítás tekintetében az alapelvek tárgyalásakor az ártatlanság vélelméből kell kiindulnunk. E vélelem minden modern büntetőeljárás rendszer alapját képezi³⁴⁹, az irányadó szabályok, alkotmányos és emberi jogi garanciák keretei között történő megdöntése, illetve ennek sikertelensége képezi az eljárás központi elemét. Tartalmilag ezen alapelv lényege, hogy senki nem tekinthető bűnösnek addig, amíg bűnösségét a törvénynek megfelelően meg nem állapították. Ez egyúttal azt is jelenti, hogy az állam büntetőhatalmi igényének érvényesítését végző hatóságok feladata a terhelt bűnösségének bizonyítása,³⁵⁰

³⁴⁸ Jelen alfejezet célja a bizonyítási eljárással összefüggő alapelvek rövid ismertetése, mindazonáltal tematikai szempontok miatt csupán a bizonyítási tilalmak körében óhajtok majd szólni a közvetlenség elve, a hallgatáshoz való jog és a tisztességes eljáráshoz való jog kérdésköréről, melyeknek ugyan ezen alfejezetben is helye lehetne, azonban oly szoros összefüggésben állnak a tárgyalandó bizonyítási tilalmakkal, hogy helyesebbnek látom ezen alapelvek áttekintését ott elvégezni.

³⁴⁹ V. ö. Farkas Ákos – Róth Erika (2004), *A büntetőeljárás*, KJK-KESRZÖV Jogi- és Üzleti Kiadó Kft., Budapest, 50-51. o., valamint Spencer, J. R. (2002), „Evidence”, in: Delmas-Marty, Mireille – Spencer, John R., *European Criminal Procedures*, Cambridge University Press, 596. o.

³⁵⁰ A bizonyítási teher kérdését e dolgozat keretei között csupán a büntetőjogi felelősség kérdését tekintve kívánom áttekinteni, minthogy a dolgozatnak nem célja a bizonyítási jog alapelveinek részletes elemzése. Ugyanakkor a bizonyítási tehernek egyrészt jogtörténeti, másrészt az eljárási funkciók megoszlása elvének aspektusából történő tárgyalására lásd Kardos Sándor (2010), „Kit

a terhelt nem kötelezhető ártatlanságának bizonyítására, továbbá ide kapcsolódik az önvádra kötelezés tilalma is, azaz, hogy a terhelt nem kötelezhető arra, hogy önmaga ellen bizonyítékot szolgáltatson. Mindez magában foglalja a vád tárgyát képező bűncselekmény elemeinek, a terhelt bűnösségének, a büntető és büntetőeljárás jogszabályok szempontjából releváns egyéb tényeknek, továbbá járulékos tényeknek a bizonyítását. A bizonyosság mértékével összefüggésben megemlítendő az *in dubio pro reo* elve, mely szerint a kétséget kizáróan nem bizonyított tényeket nem lehet a terhelt terhére értékelni.

Az Emberi Jogok Európai Egyezményének³⁵¹ 6. Cikk (2) bekezdése is deklarálja az ártatlanság vélelmét, csakúgy, mint az európai országok alkotmányai³⁵², s természetesen hazánk Alkotmánya is.³⁵³

A magyar Alkotmánybíróság a törvényességi óvás, mint rendkívüli perorvoslat megsemmisítése kapcsán foglalta össze az ártatlanság vélelmének a büntetőeljárásbeli bizonyítás területén releváns implikációit 9/1992. (I. 30.) AB határozatában, kifejtve, hogy az ártatlanság vélelmével összefüggésben a bűnüldözés és a bizonyítási eljárás sikertelenségének kockázatát – azaz, végső soron azt, hogy a jogszabályi előírások és alapvető emberi jogok szem előtt tartása mellett lefolytatott büntetőeljárás eredményeként minden kétséget kizáró módon nem állapítható meg a terhelt bűnössége – az államnak kell viselnie. Megjegyzem, az Alkotmánybíróság több esetben kiemeli a garanciális jellegű rendelkezések betartásának jelentőségét a büntetőeljárás egész folyamatát tekintve, ami egyébiránt a jogellenesen beszerzett bizonyítási

„terhel” a bizonyítási teher?”, <http://www.debreceniitelotabla.hu/doc/bunteto/Kardos/BizonyitasiTeher.pdf>

³⁵¹ Az emberi jogok és alapvető szabadságok védelméről szóló, Rómában, 1950. november 4-én kelt egyezmény (hazánkban kihirdette az 1993. évi XXXI. törvény).

³⁵² Anglia vonatkozásában az 1998-as Human Rights Act emelte az említett konvenciót a belső jogba és teremtette meg ezzel az ártatlanság vélelmének írott jogi alapját, mindazonáltal már ezt megelőzően is az angol büntetőeljárás alapelveként szolgált az említett vélelem (ezt bizonyítja, hogy a Lordok Háza évtizedekkel ezelőtt az angol büntetőjog szövegében futó aranyzálként azonosította, lásd *Woolmington v. DPP* (1935)).

³⁵³ Az 1949. évi XX. törvény 57.§ (2) bekezdésében az „Alapvető jogok és kötelességek” című XII. fejezetben rögzíti: „A Magyar Köztársaságban senki nem tekinthető bűnösnek mindaddig, amíg büntetőjogi felelősségét a bíróság jogerős határozata nem állapította meg”. Ezzel összhangban rendelkezik az ártatlanság vélelméről a Be. 7.§-a az „Alapvető rendelkezések” című I. fejezet körében.

eszközökből származó bizonyítékok „sorsával” foglalkozó alfejezet alapgondolata:

„A terhelt hátrányára emelt óvás - és a védelejtés miatti óvás - különösen súlyosan sérti a jogbiztonság alkotmányos elvét, valamint a jogállam büntető hatalmát jellemző azt az elvet, hogy a bűnüldözésnek szigorú anyagi jogi és eljárási korlátok és feltételek között kell folynia, s hogy a bűnüldözés sikertelenségének kockázatát az állam viseli. Ezt a kockázatosztást az ártatlanság vélelmének alkotmányos garanciája [57. § (2) bekezdés] külön szabályként is kifejezésre juttatja. A jogerős ítélet az eljárásnak azt az eredményét teszi a jogerő végső szakaszában megtámadhatatlanná és mindenki számára irányadóvá, amelyet az ártatlanság vélelmével szemben, az összes eljárási garancia betartásával a bűnüldöző hatóságoknak és a bíróságnak sikerült elérniük. A bizonyítás sikertelensége éppúgy az állam kockázati körébe tartozik, mint az eljárás során elkövetett hibák, sőt - eltérő törvényi rendelkezés hiányában - az eljárást akadályozó bármely körülmény is, amely folytán a büntető eljárás ideális célja, az igazságos és célját betöltő büntetés kiszabása nem teljesülhetett. Ha tehát a jogerős ítélet - a terheltnek kedvezően - törvényt sért, vagy egyébként igazságtalanul enyhe, ennek következményét nem viselheti a terhelt, annál kevésbé, mert a hatóságok hibáinak kijavítására nyitva álló és alkotmányos garanciákkal ellátott jogorvoslatokat, amelyek lehetőségével a terheltnek is számolnia kellett, már kimerítették. A törvényességi óvás az Alkotmánybíróság e határozata szerint eleve nem tartozik az alkotmányos jogorvoslatok közé. Különösen súlyosan sérti a jogbiztonságot, s a jogállami bűnüldözés kockázatmegosztási elvét, hogy a diszkrecionális jogkörben a terhelt hátrányára emelt óvás az elítéltek véletlenszerű körére nézve megfordítja a bűnüldözés kockázatát. Az eljárás sikertelenségének vagy hibás voltának kockázata ugyanis, amelyet a jogerősen befejezett eljárásban a bűnüldöző viselt, az óvás folytán a terheltre fordul át, s megnyitja annak lehetőségét, hogy súlyosabb büntetést kap. Mindezek a szempontok különösen indokoltá teszik a terhelt terhére való törvényességi óvás szabályainak azonnali megsemmisítését.”³⁵⁴

Mindez azonban nem jelenti azt, hogy az ártatlanság vélelme alól ne ismernénk kivételeket. Napjainkban megfigyelhető egy olyan tendencia, amelynek keretében a jogalkotók – különösen a szervezett és a korrupciós bűnözés területén – egyes bűncselekmények kapcsán az ártatlanság vélelmének megfordításával óhajtják a bűnözés elleni harc hatékonyságát fokozni, hivatkozván elsősorban arra, hogy ezen deliktumok bizonyítása egyébként rendkívüli nehézségekbe ütközik.³⁵⁵ Így például Angliában, Franciaországban, valamint hazánkban is törvényi vélelem szól a szervezett bűnözésben való részvétel ideje alatt szerzett vagyon bűnös eredete mellett, ebből kifolyólag ezen esetekben a terhelt köteles bizonyítani a szóban forgó

³⁵⁴ 9/1992. (I. 30.) AB határozat V. 10. pontja

³⁵⁵ V. ö. Farkas Ákos – Róth Erika (2004), i. m., 39-42. o.

vagyon jogszerű megszerzését.³⁵⁶ E megoldás megkérdőjelezhető voltát jelzi, hogy az ugyanilyen tartalmú, 1992-ben véghezvitt olasz büntetőtvénymódosítást az olasz alkotmánybíróság alkotmányellenesnek ítélte. Az Emberi Jogok Európai Bíróságának joggyakorlata szerint azonban a valóban megdönthető bűnösségi vélelmek ésszerű korlátok közötti alkalmazása (tekintettel a bűncselekmény súlyára és a védelem jogainak biztosítására) nem ellentétes az Egyezmény 6. Cikkében foglaltakkal.³⁵⁷

Az ártatlanság véelme mellett szintén a modern büntetőeljárás rendszerek alapvető ismérve a szabad bizonyítás elve, mely egyrészt a bizonyítási eszközök alkalmazásának szabadságát, másrészt pedig a bizonyítékok értékelésének szabadságát takarja.³⁵⁸

Mindazonáltal az általánosan elterjedt „szabad bizonyítási rendszer” kifejezés - a jogtudományi hagyományokra építvén - differenciált megközelítést igényel, hiszen azon bizonyítási elvek és szabályok összessége, melyre ezen fogalmat általában használják, a különböző bizonyítási rendszereknek formális, kötött (ezen belül pozitíve és negatíve kötött), szabad és vegyes rendszerek szerinti osztályozásának alapulvételével a modern büntetőeljárásbeli bizonyítás valójában a vegyes rendszer sajátosságait hordozza.

A szabad és a vegyes bizonyítási rendszer közös eleme a szabad bizonyítás és a bizonyítékok szabad mérlegelésének elve, melyek sem a formális, sem a kötött rendszerben nem érvényesültek. Míg az előbbi rendszer vonatkozásában mai értelemben vett bizonyításról nem is beszélhetünk, addig az utóbbi tekintetében a bíró mérlegelési szabadságának korlátozott volta - amely alapján született meg a rendszer elnevezése - ellentétben áll az említett elvekkel. A szabad bizonyítás elve tartalmilag azt foglalja magában, hogy a törvény nem határozza meg előre, hogy mely eszközök tekinthetők bizonyítási eszköznek, hanem bármi, ami az adott tény, körülmény bizonyítására alkalmas

³⁵⁶ Spencer, J. R. (2002), i. m., 597-599. o., Farkas Ákos – Róth Erika (2004), i. m., 40. o., valamint magyar vonatkozásban a Btk. 77/B.§ (4) bekezdése.

³⁵⁷ Salabiaku kontra Franciaország (1988) és Pham Hoang kontra Franciaország (1992)

³⁵⁸ Farkas Ákos – Róth Erika (2004), i. m., 108-109. o., illetve Spencer, J. R. (2002), i. m., 620-622. o.

lehet, erre a célra felhasználható. Ez az elv mind a szabad, mind a vegyes rendszerben megtalálható. Korántsem azonos mértékben jelentkezik azonban a szabad mérlegelés elve a két most tárgyalandó rendszerben. A szabad bizonyítási rendszer esetén a bírói mérlegelési jog egyáltalán nem szenved korlátozást, a bíró csupán saját meggyőződése alapján hozza meg az ítéletet, bár mindez nem mentesíti azon kötelezettségétől, hogy megvizsgálja a következő körülményeket: mi a bizonyítás tárgya, milyen bizonyítási eszközök állnak rendelkezésre és törvényes volt-e a bizonyítás felvétele. Ezen feltételek mindazonáltal nem korlátozzák a döntéshozót a bizonyítékok elfogadása, értékelése tekintetében. A vegyes bizonyítási rendszerben is érvényesül a szabad mérlegelés alapelve, itt azonban korlátként jelentkezik a bíróság indokolási kötelezettsége, melynek keretében köteles számot adni arról, hogy mely bizonyítékokat, miért fogadott el, illetve utasított el, továbbá ezek értékeléséről is.

Tekintettel arra, hogy a szabad és vegyes bizonyítási rendszerek a bírói szabad mérlegelésnek engedtek teret, az egyes jogrendszerekben szükségszerűen kialakultak olyan elvek, amelyek az ítélelhozatal alapjául szolgáló bizonyosság szintjét kísérelték meg meghatározni, azonban nem kötődtek konkrét bizonyítási eszközökhöz, sem azok mennyiségét, sem minőségét tekintve. Ennek megfelelően a XVII-XVIII. század során az angol jogrendszerben a „beyond reasonable doubt” (minden kétséget kizáróan), a francia jogban pedig az „intime conviction” (belső meggyőződés) kategóriája alakult ki, mint egyfajta iránymutatás a bizonyítás eredményeként kialakuló ismeret fokára vonatkozóan.

A szabad bizonyítás és a bizonyítékok szabad mérlegelésének elve elsőként a francia jogban jelent meg törvényi szinten (1791. és 1808. évi törvények). E jogszabályok megalkotásánál az angol akkuzatórius eljárás szabályai szolgáltak mintául, elterjedésük a német, osztrák és olasz törvényhozást is érintette, a XIX. század folyamán pedig egész Európa büntető

perrendtartásai a korlátozott vádelvre épülő és a vegyes bizonyítás szabályait tartalmazó rendszert léptettek életbe.³⁵⁹

Hazánk vonatkozásában a modern bizonyítási rendszerek kodifikálása szempontjából (is) mérföldkőnek tekinthető első jogforrás az 1896. évi XXXIII. törvényként életbe lépett első magyar büntető perrendtartás a kor elméleti vívmányainak megfelelő, az akkori Európa kódexeihez mérten is kiemelkedő munka volt. Tartalmazta jórészt mindazokat a garanciális szabályokat, amelyek napjainkban is a bizonyítási joggal kapcsolatos jogalkotás vezérelveiként szolgálnak. A vegyes bizonyítási rendszer követelményeire épült, túlnyomórészt akkuzatórius elemeket hasznosított, a terhelt jogainak messzemenő figyelembevételével. Érvényesült az ártatlanság vélelme, az *in dubio pro reo* elve, a közvetlenség elve, mindenféle testi, lelki kényszert kimondottan tiltott a törvény (135. §) és a bizonyítékok elégtelensége esetén alkalmazásban volt ún. engedetlenségi büntetéseket is eltörölte a jogalkotó. A törvény igyekezett összhangba hozni a vádelv, a hivatalbóli eljárás, az anyagi igazság kiderítése és az egyéni jogok kíméletének követelményeit, s a kapcsolódó kommentár külön kiemeli, hogy szem előtt tartották a törvényalkotók, hogy „az egyéni és az alkotmányos jogok a bűnösségnek jogerős megállapítása előtt csak annyiban csorbíttassanak, illetőleg vonassanak el, a mennyiben ezt az állam organumai a bűnper céljának elérésére mellőzhetetlennek ismerik fel”.³⁶⁰

A felhasználható bizonyítási eszközök körét a törvény - a szabad bizonyítás elvének megfelelően - nem határozta meg taxatív, bizonyítéknak volt tekinthető mindaz, ami a bizonyosság eléréséhez szükséges. Indokoltnak tartotta a jogalkotó egyes bizonyítási eszközök törvényi szabályozását, ami azonban nem kötötte meg a döntéshozó kezét a mérlegelés során, ugyanis a 324. § (3) bekezdése szerint „a bíróság a bizonyítékoknak egyenkint és

³⁵⁹ A bizonyítási rendszerek és a büntetőeljárás rendszerek történeti fejlődéséről lásd részletesen Balogh Jenő dr. – Edvi Illés Károly dr. - Vargha Ferencz (1898), *A bünvádi perrendtartás magyarázata*, Grill Károly, Cs. és Kir. Udvari Könyvkereskedése, Budapest, I. kötet, 1-196. o., továbbá III. kötet 486-496. o. valamint Puztai László (1994), *A modern büntetőeljárás jog kialakulása Magyarországon*, Nemzeti Tankönyvkiadó, Budapest, 5-20. o.

³⁶⁰ Balogh Jenő dr. – Edvi Illés Károly dr. – Vargha Ferencz (1898), i. m., I. kötet, 173. o.

egybefüggésökben való gondos mérlegelésével határoz”, s hasonlóképpen az esküdtek is a vádlott ellen és mellette felhozott bizonyítékok „egyenlő gondossággal és pártatlan lelkiismeretességgel” történő mérlegelésére tettek esküt (349. §). E mérlegelés nem az 1867. évi sajtórendeletben foglalt „belső meggyőződés” – aminek kizárólagos érvényesülése a már említettek szerint a szabad bizonyítási rendszer sajátja - érvényre jutását jelenti, hanem a konkrét bizonyítékok alapján, tényekre alapozottan megindokolható döntés meghozatalát.

Az 1896. évi XXXIII. törvény - az első hazai büntető perrendtartás - tehát mindenben megfelelt a felvilágosodás gondolkodói által lefektetett, és a XIX. században tovább finomított eszméknek, így a kor haladó szellemű, kiemelkedő büntetőeljárás kódexei között tartható számon. Az 1800-as évek végére hazánkban olyan törvény születhetett meg, ami - eltérően az osztrák birodalom által korábban az egység megteremtésére eszközül használt perrendtartásoktól - a bizonyítási jog máig mércéül szolgáló alapelveit (melyek korábban csupán javaslatok szintjén jelentek meg a magyar jogrendszerben) megvalósította, s melynek alapelvei máig hatóan érvényesülnek a büntetőeljárásban.

A bizonyítási eszközök alkalmazásának szabadságát deklaráló elv lényege, hogy a törvényi korlátok között bármi felhasználható a bizonyítás céljára, főszabályként a törvény nem írja elő (ellentétben a kötött bizonyítási rendszerrel, ami a XIII-XIV. századtól egészen a XVIII-XIX. század fordulójáig uralkodó volt Európában), hogy milyen bizonyítékok beszerzése esetén hozható döntés a terhelt bűnösségének kérdésében. Megjegyzendő azonban, hogy ezen elméleti megfontolások mellett a gyakorlatban a terhelti vallomás a bizonyítás során kiemelt, központi szerephez jut.³⁶¹ A bizonyítási

³⁶¹ Erről bővebben lásd Erdei Árpád (1991), „A trónfosztott királynő uralkodása avagy a bizonyításelmélet szent tehene”, *Magyar Jog*, 1991/4. szám, 210-216. o., a terhelti beismerő vallomás megbízhatóságával kapcsolatban felmerülő kételyekkel összefüggésben pedig Kassin, Saul M. - Wrightsman, Lawrence S. (1985), „Confession Evidence”, in: Kassin, Saul M. – Wrightsman, Lawrence S. (szerk.), *The Psychology of Evidence and Trial Procedure*, Sage Publications, Beverly Hills – London – New Delhi, 72-80. o. A személyi jellegű bizonyítékok megbízhatóságának, ezen belül többek között az észlelés és az észleltek rekonstruálása problémaköre, valamint ezzel összefüggésben a bizonyítékoknak a hazai büntetőeljárásbeli mérlegelése kérdését

eszközök alkalmazásának szabadsága mindazonáltal törvényileg is korlátozott, jó például szolgálhatnak erre hazai büntetőeljárás törvényünkben a szakértő alkalmazásának kötelező esetei, amikor is a bíróságnak, ügyészségnek, nyomozó hatóságnak nincsen lehetősége eldönteni, hogy kirendel-e szakértőt, vagy sem.

Ezen elvet kiegészítendő, a bizonyítékok értékelésének szabadsága lényegében azt fejezi ki, hogy a törvény nem határozza meg az egyes bizonyítási eszközökből származó bizonyítékok erejét, ellentétben a már említett kötött bizonyítási rendszerrel. Mindazonáltal ezen elv érvényesülésének is vannak korlátai, ide tartoznak a bizonyítékok kizárására vonatkozó szabályok, az indokolási kötelezettség és az *in dubio pro reo* elve. Minthogy a bizonyítási tilalmak a bizonyítási jog jelentős részét teszik ki, e szabályokkal az alapelvek tárgyalása körében nem kívánok foglalkozni, jelen fejezet tematikai egységét megőrizendő, csupán a jogellenesen beszerzett bizonyítási eszközökből származó bizonyítékok felhasználásával kapcsolatos szabályokat fejtem ki a következő alfejezetben, így ehelyütt a fent említett körből csupán az indokolási kötelezettségre és ezzel szoros összefüggésben az *in dubio pro reo* elvére óhajtok kitérni.

A német, az olasz és a magyar jog szerint is a büntetőeljárás során a döntéshozónak indokolnia kell döntését, erre vonatkozóan kifejezett törvényi kötelezettsége áll fenn. Ez általánosságban a felmerült bizonyítékok felsorolását, ismertetését és annak leírását jelenti, hogy mely bizonyítékot mely tényállás-rész vonatkozásában, miért, milyen súllyal tartott meggyőzőnek, illetőleg miért nem, valamint, hogy mely bizonyítékokat rekesztett ki akár a tényállás megállapítása, akár a szankcióalkalmazás keretében a mérlegelés köréből. Hasonló kötelezettséget az angol jog is ismer, azonban ahol esküdtzéki eljárásra kerül sor (a Crown Court előtt), a verdiktet sohasem kell indokolni (csupán a hivatásos bíró hatáskörébe tartozó büntetékiszabási kérdések eldöntését), amely szoros összefüggésben áll az

átfogóan taglalja: Elek Balázs (2008), *A vallomás befolyásolása a büntetőeljárásban*, Tóth Könyvkereskedés és Kiadó, Debrecen.

esküdtszék intézményének kialakulásával, természetével.³⁶² (Megjegyzendő, hogy a magisztrátusi bíróságok - amelyek tagjai a legtöbb esetben laikusok – azonban kötelesek döntéseiket mindkét rész tekintetében indokolni.) A francia jog szerint az esküdtszéki döntések (az ún. cour d’assises előtt), az angol hagyományoknak megfelelően, nem szorulnak indoklásra, sőt hivatásos bíró eljárása esetén (tribunal correctionnel, tribunal de police) is mindössze a bizonyítottnak talált tények felsorolására terjed ki ez a kötelezettség, ugyanis a francia jogi felfogás szerint a bizonyítékok értékeléséről való számot adás ellentétben állna a személyes meggyőződés (intime conviction) elvével³⁶³.

Az indokolási kötelezettség lényege abban áll, hogy a bíróságnak számot kell adnia arról, hogy döntését meggyőző bizonyítékokra, valamint ezekből levonható, logikai úton igazolható következtetésekre alapozva, a jogszabályi rendelkezések betartásával hozta meg. Minthogy a bizonyítás lényege múltbeli események felderítése, a bíróságokkal szemben nem fogalmazható meg követelményként a százszázalékos bizonyosság elérése a döntés során.³⁶⁴ Egy adott ténnyel kapcsolatban Carrara nyomán az ismeret négy szintjét különböztethetjük meg:³⁶⁵ nemtudás, kétség, valószínűség és bizonyosság. Büntetőjogi felelősség megállapítására csak az ismeret legmagasabb foka, a bizonyosság adhat alapot, amelynek három elemét különítette el Carrara: metafizikai, fizikai és erkölcsi.³⁶⁶ Az elsőként említett elem alatt a „puszta okoskodást”, a második alatt a testi érzékelést érti. Ez utóbbi a legszilárdabb bizonyosságot jelenti, de csupán akkor fordulhatna elő, ha közvetlenül az ítékezésben közreműködő döntéshozó részéről eljáró személy előtt követik el a bűncselekményt (amely esetben az ezen deliktum

³⁶² V. ö. Loh, Wallace D. (1985), „The Evidence and Trial Procedure: The Law, Social Policy, and Psychological Research”, in: Kassin, Saul M. – Wrightsman, Lawrence S. (szerk.), i. m., 16-18. o., valamint Davies, Malcolm – Croall, Hazel – Tyrer, Jane (1995), *Criminal Justice: An Introduction to the Criminal Justice System in England and Wales*, Longman Group Limited, London – New York, 184-189. o. és Williams, Glanville (1963), *The Proof of Guilt – A Study of the English Criminal Trial*, Stevens and Sons, London, 308-315. o.

³⁶³ Spencer, J. R. (2002), i. m., 622-624. o.

³⁶⁴ A nem teljes bizonyosság, a múltbeli történések megismerésének hiányosságai, valamint a büntetőügyek ésszerű időn belüli lezárásához, autoritatív megoldásához fűződő érdekek konfliktusáról lásd Loh, Wallace D. (1985), i. m., 29-31. o.

³⁶⁵ Carrara Ferencz (1879), *A büntető jogtudomány programja II. kötet*, A Magyar Tudományos Akadémia Könyvkiadó-Hivatala, Budapest, 418. o.

³⁶⁶ Carrara Ferencz (1879), i. m., 420-422. o.

miatt folytatandó büntetőeljárásban a tanúkenti közreműködés válik szükségessé, amely pedig a Be. 21.§ (1) bekezdés c) pontja alapján a bíró tekintetében kizárási ok). Mindehhez hozzá kívánom tenni, hogy még ebben az esetben is szóba jöhetnek az emberi észlelés megbízhatóságából, az érzékelt körülmények tudati leképezése és a valóságos események közötti esetleges eltérésekből fakadó problémák.³⁶⁷ Az esetek többségére nézve azonban a ténymegállapításhoz nem nyújt segítséget a közvetlen észlelés, így ekkor valamely múltban történt esemény utólagos rekonstruálására van szükség. Ebben az esetben beszélhetünk az ún. erkölcsi bizonyosságról, amely az egyes bizonyítási eszközökből származó bizonyítékok értékelése folytán állhat elő. Tekintettel arra, hogy a terhelt bűnösségének bizonyítása a vád, illetve a nyomozó hatóság feladata, továbbá arra, hogy a kétséget kizáróan nem bizonyított tény nem lehet a terhelt terhére értékelni, marasztaló döntés meghozatalához a bíróságban (illetve az esküdszékben) kialakult meggyőződésnek, bizonyosságnak³⁶⁸ nem elegendő a valószínűség fokát elérnie. Ebben az esetben figyelembe kell vennünk továbbá az érzékelés és a releváns körülmények³⁶⁹ eljárás során történő felidézése között eltelt idő hatását a rekonstrukció pontosságára, az észleltekről történő beszámolás sajátos környezetét (pl. bírósági tárgyalás) stb.

A common law országokban a meggyőződés megkívánt szintjének jelzésére a „beyond reasonable doubt” (minden ésszerű kétségen túl) kifejezést alkalmazzák, amely a XVIII. század folyamán vált általánossá azáltal, hogy a bírák e szavakat használták, mikor az esküdszéket tájékoztatták arról, mely

³⁶⁷ V.ö. például Kassin, Saul M. – Wrightsman, Lawrence S. (1985) (szerk.), *The Psychology of Evidence and Trial Procedure*, Sage Publications, Beverly Hills – London – New Delhi

³⁶⁸ A „meggyőződés” fogalom itt nem rendelkezik a „valószínűség”-gel összevethető értéktartalommal, csupán a bizonyítás során feltárt történeti tényállásnak és a valóságnak a döntéshozó elméjében megjelenő kapcsolatára utal. Azt, hogy e kapcsolatnak milyen szorosnak kell lennie a marasztaló döntés meghozatalához, a következőkben kívánom kifejteni.

³⁶⁹ Amelyek, megjegyzem, a valóság jogi szempontból fontos részeit jelentik, melyek nem feltétlenül azonosak a nem jogi végzettségű szemlélő által fontosnak ítélt körülményekkel, hozzátevé továbbá, hogy annak egyénileg történő meghatározása, hogy ki mit tart relevánsnak a valóság egy adott szeletéből, rengeteg szubjektív – egymással többé-kevésbé összefüggő - tényező függvénye is, így például szocializáció, egyéni preferenciák, időben közeli vagy éppen bár távoli, de nagyobb jelentőségű esemény. Természetesen ezen tényezők számát számottevően gyarapítja az a körülmény, ha az észlelő valamilyen kapcsolatban áll az adott eseményben részt vevő valamely személlyel, akár az eseményt megelőzően, akár azt követően, még akkor is, ha ezen tényezők köréből a szándékolt befolyást ki is zárjuk.

esetben hozhatnak marasztaló és mely esetben felmentő döntést. A fenti kifejezés hosszas magyarázatát az angolszász bírúk nem tartják szükségesnek, annyit azonban mondhatunk, hogy ésszerű kétség akkor merül fel, amikor logikailag indokolható magyarázattal lehet szolgálni a terhelt bűnösségével kapcsolatban felmerülő kétely mellett.³⁷⁰ Mindazonáltal a büntetőjogi felelősség kérdésének eldöntése esetén sem mindig irányadó a fenti mérce. Abban az egyetlen esetben, ha a vád elegendő tény felhasználásával alátámasztja a vádlott bűnösségének valószínűségét, tehát csupán annyit bizonyít: valószínűbb, hogy a vádlott elkövette a bűncselekményt, mint az hogy nem (ún. *prima facie case*, az első bizonyítékok alapján megoldhatónak tűnő ügy) és a védelem ezzel szemben semmit nem hoz fel (tehát gyakorlatilag nem történik védekezés a ténymegállapítás tekintetében), a büntetőjogi felelősség megállapítására ez a bizonyítás is elegendő.³⁷¹ Amennyiben az eldöntendő kérdés nem a vádlott bűnössége, hanem az ún. másodlagos kérdések (*secondary issues, secondary facts*) köréből a bizonyítékok elfogadhatósága vagy kizárása, szintén felmerül egy kivétel. Abban az esetben, amikor az egyik fél bizonyítékot óhajt a bíróság elé tárni, amelynek hitelességét a bíró - mintegy előzetes kérdésként - nem részletekbe menően, csupán felületesen (*on the face of it*) ellenőrizni kívánja, ezen fél feladata bizonyítani, hogy az adott bizonyítási eszköz hiteles bizonyítékot hordoz (ekkor tehát a bizonyíték értékelése még nem jön szóba), mindezt pedig elegendő a valószínűség fokát elérően bizonyítania (akár a polgári ügyekben az elsődleges tényeket).³⁷²

³⁷⁰ V. ö. Spencer, J. R. (2002), i. m., 600-602. o., részletesen Anglia vonatkozásában Williams, Glanville (1963), i. m., 186-194. o. és Murphy, Peter – Beaumont, John (1982), *Evidence – Cases and Argument*, Financial Publications Limited, London, 81-96. o., Birch, Diane – Fortune, Peter – Hirst, Michael – Keane, Adrian (1997), „Evidence”, in: Murphy, Peter – Stockdale, Eric (szerk.), *Blackstone’s Criminal Practice*, Blackstone Press Limited, London, 1845-1848. o., az Egyesült Államokkal kapcsolatban Rice, Paul R. (1987), *Evidence: Common Law and Federal Rules of Evidence*, Matthew Bender & Co., Inc., New York – Oakland – Albany, 23-24. o., Swanson, Charles R. – Chamelin, Neil C. – Territo, Leonard (1988), *Criminal Investigation*, McGraw-Hill, Inc., 576-578. o., valamint Loh, Wallace D., i. m., 27-33. o., Ausztráliát tekintve pedig Bates, Frank (1985), *Principles of Evidence*, The Law Book Company Limited, Sydney, 36-40. o.

³⁷¹ Murphy, Peter – Beaumont, John (1982), i. m., 82. o., Swanson, Charles R. – Chamelin, Neil C. – Territo, Leonard (1988), i. m., 576-578. o.

³⁷² Murphy, Peter – Beaumont, John (1982), i. m., 96-101. o. Mindazonáltal a fenti szabályok értelmezése, rendszertani elhelyezése kapcsán nem szabad megfeledkeznünk a túlnyomórészt a

A francia büntetőeljárásai gyökerekkel rendelkező országok (így Franciaország mellett például Belgium és Németország) esetében a „személyes meggyőződés” (intime conviction) kifejezéssel találkozhatunk a terhelt bűnösségének kimondásához szükséges bizonyosság fokának vizsgálatakor. E fogalom eredete a XVIII-XIX. század fordulójára vezethető vissza, amikor is a kontinentális Európa nagy részében az addig uralkodó kötött bizonyítási rendszert felváltotta a döntéshozó fentiekben már említett szabad mérlegelésének mind negatív, mind pozitív irányban teret adó vegyes bizonyítási rendszer. Az eredetileg szintén a kontinentális hagyományokat őrző, majd az 1988-as reform során büntetőeljárását túlnyomórészt az angolszász formához igazító és így egy sajátos (nem minden gyakorlati probléma nélkül való) rendszert létrehozó Olaszország joga a „szabad meggyőződés” (libero convincimento) kifejezést használja.³⁷³

Az ártatlanság vélelmén túl – melyre a fentiekben már kitértem – a magyar Be. rögzíti a szabad bizonyítás alapelvét, s mindkettővel összefüggésben az in dubio pro reo elvét is. A magyar büntetőeljárásai törvénynek a bizonyítékok értékelésére vonatkozó általános rendelkezései szerint (78.§):

„78. § (1) A büntetőeljárásban szabadon felhasználható a törvényben meghatározott minden bizonyítási eszköz, és szabadon alkalmazható minden bizonyítási eljárás. A törvény azonban elrendelheti egyes bizonyítási eszközök igénybevételét.

(2) A bizonyítás eszközeinek és a bizonyítékoknak nincs törvényben előre meghatározott bizonyító ereje.

(3) A bíróság és az ügyész a bizonyítékokat egyenként és összességükben szabadon értékeli, és a bizonyítás eredményét az így kialakult meggyőződése szerint állapítja meg.”

A fentiekből kitűnően tehát elviekben a bizonyítás során igénybe vehető eszközök és eljárások törvényben foglalt katalógusa nem zárt, a jogalkotó nem vállalkozott taxatív igényű felsorolásra, azonban kijelenthetjük, hogy a büntetőeljárásai kódexben e körben szabályozottak gyakorlatilag a szóba jöhető bizonyítási eszközöket és eljárásokat maradéktalanul lefedik, mely

common law specialitásait hordozó büntetőeljárásai rendszerek ügyféli jellemzőiről, a vád és védelem kontinentális szemmel nézve speciális helyzetéről és viszonyáról.

³⁷³ Spencer, J. R. (2002), i. m., 601-602. o.

szabályozási technika a vegyes bizonyítási rendszer sajátosságait hordozza magán azzal együtt, hogy a törvény kifejezetten rögzíti, hogy a bizonyítási eszközök és a bizonyítékok nem bírnak előre meghatározott erővel, az azokhoz fűződő bizonyító erő kérdésében az eset összes releváns körülményének figyelembe vételével az ügyész és a bíró értékelő tevékenységének eredményeként előállt meggyőződése szerint hoz döntést. Megjegyzem, hogy a szabad bizonyításnak a magyar büntetőeljárásban is korlátját képezi az indokolási kötelezettség³⁷⁴ a bizonyítékok értékelése tekintetében, továbbá a bizonyítási eszközök megválasztásának szabadsága kapcsán a Be. 77.§ (1) bekezdés második mondatában foglaltak, mely szerint „jogszabály elrendelheti a bizonyítási cselekmények teljesítésének, a bizonyítási eszközök megvizsgálásának és rögzítésének, valamint a bizonyítási eljárások lefolytatásának meghatározott módját”, s hasonlóképpen ide tartoznak azon rendelkezések is, amelyek körében a törvény meghatározott bizonyítás lefolytatását kötelezővé teszi (így például a szakértő kötelező igénybe vételének esetei, fiatalkorúval szembeni eljárás során beszerzendő speciális bizonyítási eszközként a pártfogó felügyelő által készítendő környezettanulmány).

A fentiekkel összefüggésben az *in dubio pro reo* elvét a Be. 4.§ (2) bekezdése rögzíti, amely kimondja, hogy a kétséget kizáróan nem bizonyított tény nem értékelhető a terhelt terhére. Ezen bizonyítási alapelv az ártatlanság vélelmében is megjelenő azon mögöttes álláspontnak a tényfeltérési, -rekonstrukciós bizonyítási eljárás eredményeként elérendő valószínűségi követelményben történő megjelenése, mely szerint a bűnüldözés kockázatát az állam köteles viselni, s ebből fakadóan büntetés kiszabására csupán a minden kétséget kizáróan bizonyított tényállás mellett van lehetőség.³⁷⁵ Ezzel szoros

³⁷⁴ Akkor is igaz ez, ha a Be. 259.§ (1) bekezdése lehetővé teszi ún. rövidített indokolású ítélet meghozatalát is.

³⁷⁵ Csupán megjegyzem, hogy a bíróságok büntetés kiszabási monopóliumát, a Be. 3.§ (2) bekezdése tartalmazza, mely ugyanakkor a büntetőjogi szankciók körén belül valóban csupán a büntetésekre korlátozódik, tekintettel arra, hogy büntetőjogi intézkedés alkalmazására az ügyész is jogosult: a Be. 174.§ (1) bekezdés c) pontja alapján, ha az ügyész a feljelentést elutasítja büntethetőséget kizáró ok miatt, valamint Be. 190.§ (1) bekezdés j) pontja szerint az ügyész a nyomozást határozattal megszünteti és megrovást alkalmaz, ha a gyanúsított cselekménye már nem veszélyes vagy oly

kapcsolatban áll a bizonyítási teher, melyet a Be. – logikus módon – ugyanezen paragrafus első bekezdésében fektetett le, mely kimondja, hogy a vád bizonyítása a vádlót terheli. Az ártatlanság vélelme, az in dubio pro reo elve, továbbá a bizonyítási teher és a szabad bizonyítás azon alapelvek, amelyek a bizonyítási eljárásra, a bizonyítási eszközök beszerzésére, a bizonyítási eljárások lefolytatására, s a bizonyítékok értékelésére vonatkozó szabályozás és jogalkalmazás alapvető kereteit adják, s ezt egészítik ki a generális és speciális bizonyítási tilalmak, melyek lefektetése, valamint a jogalkalmazás során történő értelmezése alapvetően befolyásolja egy adott ország bizonyítási rendszerének megítélését, s egyúttal képet ad – egyebek mellett - a titkos adatgyűjtés során beszerzett bizonyítási eszközökből származó bizonyítékok, valamint az e műveletek során a bűnüldözési / igazságszolgáltatási szervek tudomására jutott adatok perrendszerű bizonyítás során történő felhasználásáról / felhasználhatóságáról.

A fenti alapelvekhez kapcsolódóan elengedhetetlennek tartom, hogy utaljak a Be. 8.§-ában foglalt önvádra kötelezés tilalmára, mely úgyszintén szoros logikai összefüggésben van a magyar büntetőeljárásbeli bizonyítás kapcsán az ártatlanság vélelmével, s a bizonyítási teher kérdésével. Ezen alapelv szerint senki sem kötelezhető arra, hogy önmagát terhelő vallomást tegyen és önmaga ellen bizonyítékot szolgáltatson.³⁷⁶ Megjegyzem, hogy ezen alapelv logikai következményeként tartalmaz a büntetőeljárás kódex számos olyan rendelkezést, amely a bizonyítási eszközök beszerzésekor és a bizonyítás lefolytatásakor figyelembe veendő, hiszen ezen előírások megsértését külön bizonyítási tilalomként nem is minden esetben nevesíti a Be., azonban megszegésük alapelv sérelmét jelenti: így tartalmazza a 82.§ (1) bekezdés b) pontja a relatív tanúzási akadályok között, hogy a tanúvallomást

csekély fokban veszélyes a társadalomra, hogy a törvény szerint alkalmazható legenyhébb büntetés kiszabása vagy más intézkedés alkalmazása is szükségtelen, továbbá az ügyész a Be. 225.§ (1) bekezdése alapján a vádemelés elhalasztása esetén köteles elrendelni a terhelt pártfogó felügyeletét.

³⁷⁶ Megjegyzem, hogy bár az önvádra kötelezés tilalma a magyar bizonyítási szabályok alapvető, jellegadó ismérve, azért említtem meg külön bekezdésben, mert – a korábban említett alapelvekkel szemben – korántsem érvényesül minden európai ország büntetőeljárásában. Így például az osztrák büntetőeljárás törvény 199.§-a a terhelt kihallgatására vonatkozó szabályok körében rögzíti, hogy a terhelt figyelmét fel kell hívni arra, hogy a feltett kérdésekre a valóságnak megfelelően válaszoljon.

megtagadhatja - az ott feltüntetett kivételekkel -, aki önmagát bűncselekmény elkövetésével vádolná, az ezzel kapcsolatos kérdésben, továbbá ezzel összefüggésben a lefoglalás lefolytatására vonatkozóan a 152.§ (4) bekezdésében és a 153.§ (2) bekezdésében foglalt speciális előírások stb.; s megjegyzem, hogy általánosságban ide sorolható a terhelt kihallgatás azon alapvető szabálya, mely szerint a terhelt vallomásának tartalmi korlátja pusztán a hamis vád (Be. 117.§ (4) bekezdése), habár ez a bizonyítási tilalmakkal kapcsolatos implikációval közvetlenül nem bír.

Mind az ártatlanság véelme, mind a bizonyítási teher, s az önvádra kötelezés tilalma alapelveivel összefügg a bizonyítás tárgyával kapcsolatosan a Be. 75.§ (1) bekezdésében található azon előírás, mely szerint:

„75. § (1) A bizonyítás azokra a tényekre terjed ki, amelyek a büntető és a büntetőeljárás jogszabályok alkalmazásában jelentősek. A bizonyítás során a tényállás alapos és hiánytalan, a valóságnak megfelelő tisztázására kell törekedni, azonban, ha az ügyész nem indítványozza, a bíróság nem köteles a vádat alátámasztó bizonyítási eszközök beszerzésére, és megvizsgálására.”

Mindez összefüggésben áll azon alapelvvel mely szerint a vád – mely a Be. 2.§-ában foglalt vádhozkööttség alapelve szerint a bírósági eljárás alapja – bizonyítás a vádló kötelezettsége, ugyanakkor a második mondat első tagmondata a hiánytalan és pontos tényállás felderítésének kötelezettségét a bíróságra látszik telepíteni – melyet álláspontom szerint alátámaszt a Be. 12.§-a, mely szerint a bíróság feladat az igazságszolgáltatás, s a megalapozatlanság szabályozása is a Be. 351.§-a szerint -, mindazonáltal ugyanezen mondat nyelvtani értelme szerint a bizonyítás tekintetében a bíróság nem köteles „önálló szerepet” vállalni, s amennyiben - a bizonyítási teherrel összefüggésben – az ügyész nem terjeszt elő indítványt a vádat alátámasztó (alátámasztani látszó) bizonyítási eszközök beszerzésére és megvizsgálására, a bíróság nem köteles átvenni a vádhatóság szerepét, mindez pedig az eljárási feladatok megosztása (Be. 1.§)³⁷⁷ és a bírói függetlenség és pártatlanság alapelve tekintetében kulcsfontosságú előírás, annak ellenére is, hogy a jelenlegi Be. rendelkezéseinek tükrében nem teljesen egyértelmű, ennek ellenére fontos szerepet tölt be és helyes előírást tartalmaz a fenti

³⁷⁷ „1. § A büntetőeljárásban a vád, a védelem és az ítékezés egymástól elkülönül.”

jogszabályhely álláspontom szerint, annak ellenére, hogy a hivatkozott, Be.-n belüli anomáliák folytán e rendelkezés nem tekinthető feltétlenül egyértelműnek. Ezzel kapcsolatosan a Fővárosi Bíróság Büntető Kollégiuma 2006. június 12. napján tartott ülésén kialakított álláspontjában hangsúlyozza, hogy a bíróság nem veheti át a vádfunkciókat, a vád eredményességének kockázatát az ügyész köteles viselni, ugyanakkor azt is rögzíti az ezen ülésről készített jegyzőkönyv, hogy a bíróság csupán arra nem köteles a bíróság, hogy felderítse, felkutassa a vádat alátámasztó bizonyítékot, ugyanakkor a rendelkezésre álló, ismert bizonyíték megvizsgálása erre irányuló kifejezett ügyészi indítvány hiányában is a bíró kötelezettsége, melynek elmulasztása megalapozatlanság folytán hatályon kívül helyezést eredményezhet.³⁷⁸

A fent kifejtettek mellett megemlítem a büntetőjogi felelősség önálló elbírálásának elvét a bizonyítás trágáival kapcsolatos fenti rendelkezések kiegészítéseképpen, mely szerint abban a kérdésben, hogy a terhelt követett-e el és milyen bűncselekményt, a bíróságot, az ügyészt, a nyomozó hatóságot nem köti a más eljárásban, így különösen a polgári eljárásban, a szabálysértési vagy a fegyelmi eljárásban hozott határozat, illetőleg az abban megállapított tényállás (Be. 10.§).

Bár a fentiekből kitűnően a marasztaló döntés meghozatalához szükséges bizonyosságot az egyes országok joga eltérő fogalmak felhasználásával közelíti meg, tartalmilag e kifejezések nem hordoznak különbséget, mind a külső tényezőktől teljesen független belső meggyőződés kialakulását és a logikai úton indokolható kétségek hiányát követelik meg, meghatározván a bizonyítással szemben támasztott minőségbeli követelményeket.

Említést érdemel a már kifejtettek mellett - a bizonyítékok szabad értékelésének korlátai között –, hogy Angliában egészen 1994-ig törvény mondta ki, hogy egyes bizonyítási eszközök önmagukban nem rendelkeznek

³⁷⁸ Dr. Frech Ágnes (2006), *A 2006. június 12-i kollégiumi ülés alapján készült összefoglaló – az új Büntetőeljárás Törvény néhány alapvető rendelkezésének értelmezése*, Fővárosi Bíróság Büntető Kollégiumvezető 2006.El.II.C.6/10. szám,
<http://www.fovarosi.birosag.hu/szellelimuhely/osszefoglalo.pdf>, 3-7. o.

teljes bizonyító erővel (ezzel az archaikus kötött bizonyítási rendszer alapvető jellegzetességét felvállalva)³⁷⁹: az ún. corroboration (megerősítés) lényege, hogy az adott bizonyíték csupán akkor bír teljes bizonyító erővel, ha azt egy másik, tőle független bizonyíték is megerősíti.³⁸⁰ Törvény erejénél fogva tartozott ide például a gyermekkorúak esküvel meg nem erősített vallomása, a hamis tanúzás bűncselekménye. A megerősítés nem volt kötelező a gyakorlatban, a common law szabályaiként kialakult esetekben, ám a bíró köteles volt az esküdtszék figyelmét felhívni arra, hogy azon bizonyítékokat fokozott óvatossággal kezeljék, ezt követően azonban az esküdtszék szabadon eldönthette, hogy milyen súllyal veszi figyelembe az adott bizonyítékot, mérlegelésében nem kötötte a törvény. E körbe tartozott – többek között - a bűnsegédeknek, a nemi bűncselekmények áldozatainak vallomása.³⁸¹ A corroboration ezen utóbbi formája napjainkban is létezik: a bírák kötelesek az esküdtszék figyelmét felhívni a hamis vallomásokban és a szemtanúk általi pontatlan azonosításban rejlő veszélyekre.³⁸²

9.2 A jogellenesen beszerzett bizonyítási eszközök sorsa egyes külföldi államok büntetőeljárásában

Mielőtt rátérnék a titkos adatszerzés során szerzett információk perrendszerű bizonyítékként történő felhasználásának kérdéskörére, elengedhetetlennek tartom a tiltott/jogellenes módon beszerzett bizonyítási eszközök kizárásához kötődő elméleti háttér áttekintését, tekintettel arra, hogy az szorosan kapcsolódik az ezen problémákra különösen érzékeny titkos adatszerzés, titkos információgyűjtés témaköréhez. Ennek körében olyan téziseket találhatunk,

³⁷⁹ Megjegyzem mindazonáltal, hogy a kötött (törvényes) bizonyítási rendszer éppen az önkényes döntéshozatal kizárása céljából alakult ki és került széles körben bevezetésre Európában, s csupán az elmélet szempontjából nem is feltétlenül szükségszerűen velejáró – ám a gyakorlatban az eredményesség miatt mégiscsak rendszeressé vált - „visszaélések” (így a kínvallatás) folytán merült fel az igény egy eltérő alapelvek mentén lefolytatható büntetőeljárás iránt.

³⁸⁰ Bates, Frank (1985), i. m., 82-102. o.

³⁸¹ Murphy, Peter – Beaumont, John (1982), i. m., 422-448. o.

³⁸² Spencer, J. R. (2002), i. m., 621-622. o., a szemtanúk általi azonosítás megbízhatóságának vizsgálatára pedig Wells, Gary L. (1985), „The Eyewitness”, in: Kassin, Saul M. – Wrightsman, Lawrence S. (szerk.), i. m., 48-63. o.

amelyek megkísérik felvázolni annak indokait, hogy egy adott tény bizonyítására tartalmilag alkalmas bizonyítékot miért kell „formai” okokból kirekeszteni. Az egyes elméletek nem csupán a tudomány, az elméleti háttér szempontjából fontosak, hanem - mint a későbbiekben látni fogjuk - meghatározzák az adott országban a bizonyítékok kizárásával kapcsolatban érvényesülő gyakorlatot is, hiszen a bizonyítékok elfogadásáról vagy kizárásáról való döntés háttérében éppen ezen megfontolások állnak. Ezzel összefüggésben nem célozom az egyes bizonyítási rendszerekben honos valamennyi bizonyítási tilalom feltárása, sokkal inkább azok elméleti / gyakorlati háttérét kívánom bemutatni.

A tiltott módon beszerzett bizonyítási eszközökből származó bizonyítékoknak a mérlegelésből való kizárásával kapcsolatos kérdést tekintve két különböző érdek összeütközését figyelhetjük meg: az egyik az elkövető megbüntetéséhez fűződik és ebben az esetben azt diktálja, hogy a büntetőjogi felelősség bizonyítására alkalmas (adott esetben döntő jelentőségű) bizonyítékok ne kerüljenek kizárásra csupán azért, mert valamely előírás megszegésével szerezték be azokat. A másik érdek a törvényesség érvényesítéséhez kapcsolódik: a büntetőeljárás a vonatkozó jogszabályok, alapvető elvek és az emberi jogok tiszteletben tartása mellett folyjék le. E két érdek konfliktusának eldöntésekor számos olyan körülménnyel találkozhatunk, amely a kizárással összefüggő döntés meghozatalakor a mérleget vagy az egyik vagy a másik oldalra billenti.³⁸³ Csupán utalok ezzel összefüggésben Erdei Árpád azon megállapítására, melynek szem előtt tartása a bizonyítási tilalmak és azok érvényesítése kérdéskörének differenciált megítéléséhez álláspontom rendkívül hasznos lehet: „Az eljárást folytató hatóságok tagjai sok esetben úgy érzik, a tilalmak kezüket-lábukat megkötik, a bűnösök érdekeit szolgálják, és ellentmondásban állnak a bűnözők felelősségre vonásához fűződő társadalmi érdekekkel. Ám, mint ismert, a tilalmak éppen arra hivatottak, hogy az állampolgárok jogait védelmezzék, s

³⁸³ Erdei Árpád (1995), „Tilalmak a bizonyításban”, in: Erdei Árpád (szerk.), *Tények és kilátások*, Tanulmányok Király Tibor tiszteletére, 49. o.

ez ugyancsak társadalmi érdek.” Az egyes bizonyítási rendszerekben a tiltott módon beszerzett bizonyítékok kizárásával kapcsolatos döntések meghozatalakor szerepet játszó tényezők vizsgálata előtt azonban szükségesnek tartom, hogy áttekintsem, milyen általánosabb célok állhatnak e tényezők és az azok alapján hozott határozatok háttérében.

A kérdés tehát az, miért zárjuk ki a tiltott módon beszerzett bizonyítékokat a mérlegelésből akár akkor is, ha azok az ügy felderítéséhez, a büntetőjogi felelősség megállapításához (vagy éppen kizárásához) számottevően hozzájárulnának. Erre alapvetően háromféle választ ad a szakirodalom.³⁸⁴ Az első szerint a jogellenes módon beszerzett bizonyítékok kizárásának alapvető indoka, hogy biztosítsa a társadalmat arról, hogy az állam nem kíván előnyt szerezni saját jogsértő magatartásából, valamint megőrzi a bírói kar tekintélyét azzal, hogy igazolja: a bíróságok nem fogadják el a nyomozó hatóságok tagjai által elkövetett törvénysértéseket. A második érv lényege, hogy az elkövetett jogsértés áldozatai számára bizonyos mértékű kompenzációt nyújt a kizárásról szóló döntés azzal, hogy visszaállítja a jogsértő cselekményt megelőző állapotot, hiszen az annak során beszerzett bizonyítékot nem fogadja el. A harmadik célkitűzés a nyomozó hatóságokra koncentrál: e szerint a bizonyítékok kizárására abból a célból kerül sor, hogy visszatartsa a hatóságok tagjait a nyomozás során az esetleges jogsértésektől.³⁸⁵ Mindhárom nézettel szemben hozhatók fel ellenérvek.³⁸⁶ Így

³⁸⁴ V. ö. Penney, Steven (2003), „Taking Deterrence Seriously: Excluding Unconstitutionally Obtained Evidence Under Section 24 (2) of the Charter”, *McGill Law Journal* Vol. 49, 110-113. o., Embregts, M.C.D. (2000), „Similarities and Differences: the Operation of the Exclusionary Rule in the US, Germany and the Netherlands”, in: Breur, C.M. – Kommer, M.M. – Nijboer, J.F. – Reijntjes, J.M. (szerk.), i. m., 220-221. o., Traest, P. (2000), „The Putting into Perspective of the Exclusionary Rule: some General Remarks and the Belgian Experience”, in: Breur, C.M. – Kommer, M.M. – Nijboer, J.F. – Reijntjes, J.M. (szerk.), i. m., 650-651. o., Spencer, J. R. (2002), i. m., 603-604. o.

³⁸⁵ Hack Péter angolszász gyökerű tapasztalatok alapján rögzíti (hozzátéve, hogy mindezen megállapítások a hazai igazságszolgáltatás kapcsán is érvényesnek tekinthetők), hogy azon közvetett körülmények között, amelyek az igazságszolgáltatást hajlamossá teszik a hibás döntésekre, figyelembe veendő a hatóságok „jó szándékú korrumpálódása”, különösen a rendőrség tekintetében, amikor is „a cél szentesíti az eszközt” logika alapján valójában az a meggyőződésük, hogy a gyanúsított bűnös és ezzel összefüggésben a bűnösségének bizonyítására való törekvésük szentesíti számukra a jogellenes eszközök felhasználását. Ehhez kapcsolódóan a közvetlen körülmények között pedig figyelembe kell vennünk a rendőrség hibáin, törvénysértésin túlmenően az ügyészség eljárási hibáit, így a bizonyítékok kirekesztésének elmulasztását. (Hack Péter (2007), *Az igazságszolgáltatás kudarcai – Vizsgálatok és megoldások az angolszász jogrendszerben*, www.mbjt.hu/HackPeter20070419.pdf)

például a társadalom tagjai szemében egy egyébiránt a tényállás felderítésére kiválóan alkalmas bizonyítéknak a mérlegelés köréből való kirekesztése az igazságszolgáltatás tekintélyének sokkal nagyobb csorbulását eredményezheti, mint annak elfogadása. Egy döntő jelentőségű bizonyíték esetében pedig felvetődhet a kérdés, hogy annak kizárása nem jelent-e túlzott mértékű kompenzációt, amennyiben megszerzése során a terhelt valamely jogát megsértették, s ennek eredményeképpen az eredeti állapot helyreállítása következtében a büntetőjogi felelősséget alátámasztó egyetlen bizonyítékot nem lehet felhasználni a büntetőeljárásban. Ezekből kiindulva Steven Penney az egyetlen lehetséges indoknak a jogellenes cselekményektől való visszatartást fogadja el, amely azonban szintén vet fel problémákat. Így ide sorolható adott esetben a jogszabályok túlzottan bonyolult volta, az esetleges és legfeljebb távoli időpontban történő kizárás, ami ennél fogva nem jelent azonnali, s így hatékony prevenciós erőt, továbbá álláspontom szerint az egyébként a jogbiztonság alapvető követelményének érvényesülését is számottevően lerontó, sajnálatos módon a jelenkori hazai – különösen büntető – jogalkotásban is tapasztalható, nem minden esetben teljeskörűen átgondolt, átfogó, hosszab távú koncepciót nélkülöző jogszabály-módosítási, jogszabályalkotási lendület, amelynek köszönhetően a vonatkozó jog szinte a szakember számára is követhetetlen tempóban módosul, is jelentékenyen csorbítja az effajta visszatartó hatást. Penney a fenti indokokban fellelhető problémák orvoslására az ún. optimális elrettentést tartja megfelelőnek, melynek lényege, hogy a bizonyítékok csupán akkor nem képezhetik a bizonyítási eljárás alapját, ha a kizárásukkal járó visszatartó hatás jelentősebb, mint az abból származó negatív társadalmi következmények: a büntetőjogi felelősségrevonás hiánya, az igazságszolgáltatás hatékonyságának csökkenése.³⁸⁷ Érdeemes azonban figyelemmel lennünk arra, hogy Penney fent vázolt elmélete alapvetően amerikai gyökerű: az Egyesült Államokban a jogellenesen beszerzett bizonyítékok kizárásának valóban egyetlen mozgatórugója, hogy a

³⁸⁶ V. ö. Penney, Steven (2003), i. m., 111-113. o.

³⁸⁷ Penney, Steven (2003), i. m., 113-119. o.

nyomozó hatóságok tagjait visszatartsák a jogsértésektől, ahogyan ez az esetjogban is tükröződik.³⁸⁸ Mindazonáltal például Németországban a fenti kérdéskör differenciáltabb megközelítésével találkozhatunk: mindhárom ismertetett célt (együttesen) figyelembe veszik annak eldöntésénél, hogy az adott bizonyítékot fel lehet-e használni az eljárásban. Ezzel összefüggésben Embregts³⁸⁹ felhívja a figyelmet arra, hogy e kérdés vizsgálatánál a döntő szempont ne az legyen, hogy ki szerezte be a bizonyítékot,³⁹⁰ hanem, hogy hogyan, így egyrésztől biztosítható mindhárom elv érvényesülése, másrésztől a társadalom tagjai a harmadik személyek által elkövetett jogsértésekkel szemben is védelmet kapnak az államtól, végül pedig az így felhasznált bizonyíték következtében megőrizhető a büntetőeljárás integritása. Az egyes országokra jellemző szabályozás felvázolása előtt megjegyzem, hogy ebben a tekintetben nem különíthető el oly „élesen” az angolszász és a kontinentális bizonyítási rendszer, mint például a bizonyítási eszközök típusai esetén, így a könnyen erőltetetté váló kategorizálás helyett sokkal inkább arra kívánok koncentrálni, hogy bemutassam, mi lehet a jogi sorsa egy-egy jogrendszerben a hatóságok tagjai, illetve a harmadik személyek által jogsértő cselekmény útján beszerzett bizonyítási eszközökből származó bizonyítéknak.

Angliában korábban a common law irányadó rendelkezései alapján nem lehetett egy adott bizonyítékot a mérlegelés köréből kizárni pusztán azon az alapon, hogy beszerzése jogellenes úton történt,³⁹¹ sőt a bíró ezzel kapcsolatos diszkrecionális jogköre is csak arra az esetkörre terjedt ki, amikor véleménye szerint a bizonyíték lehetséges prejudikatív hatása veszélyezteti a tisztességes eljárást, valamint, ha a jogsértés érinti a bizonyíték megbízhatóságát, vagy - a

³⁸⁸ US v. Janis (1976), *Burdeau v. McDowell* (1921), v. ö. Embregts, M. C. D. (2000), i. m., 222-224. o.

³⁸⁹ Embregts, M. C. D. (2000), i. m., 223-224. o.

³⁹⁰ Hiszen az amerikai modell alapján a harmadik személyek által beszerzett bizonyítékot nem zárják ki a mérlegelés köréből (nem lévén ezeknek az említett körre vonatkozóan elrettentő hatása), csupán azoknál vizsgálják e problémát, amelyeket a hatóságok tagjai szereztek be.

³⁹¹ Crompton bíró szállóigévé vált szavaival: „It matters not how you get it; if you steal it even, it would be admissible in evidence.” (Nem az számít, hogyan szerzik be; még ha ellopnák is, bizonyítékként elfogadható lenne.), *R v. Leatham* (1861).

terhelti vallomás esetén - az önvádra kötelezés tilalmába ütközik.³⁹² Ennek megfelelően a titkos adatgyűjtés során provokációval megszerzett bizonyítékok (vagyis, ha a bűncselekmény elkövetéséhez szükséges döntő motívumot a hatóság tagja szolgáltatta, mely nélkül az elkövetésre nem került volna sor) is felhasználhatók voltak a bíróság előtt a bizonyítási eljárásban. Az 1984-ben hatályba lépett Police and Criminal Evidence Act (PACE) 78.§ (1) bekezdése az addig a common law alapján érvényesülő szabályokkal szemben kifejezetten kiemelte, hogy a bíróságnak figyelemmel kell lennie az adott bizonyíték kizárásánál megszerzésének körülményeire; a kizárás alapja változatlanul az eljárás tisztességes voltának megőrzése maradt.³⁹³ Mindez azonban korántsem jelenti azt, hogy a beszerzés jogellenessége a gyakorlatban egyértelműen döntő tényezővé lépett volna elő. A provokáció tekintetében irányadó döntés született a Smurthwaite ügyben (1994), melyben a bíróság az agent provocateur szerepet olyannak ítélte meg, ami megalapozhatja a bizonyíték kizárását, ezzel szembehelyezkedvén a korábban kizárólagosan érvényesülő common law elvekkel,³⁹⁴ s egyidejűleg komoly hangsúlyt fektetve a bizonyítási eszköz beszerzése körülményeinek vizsgálatára. Négy év elteltével azonban a Chalkley ügy kapcsán a Court of Appeal kifejtette, hogy a kizárás vonatkozásában a következő bizonyítékok jöhetnek szóba: amelyeket a terheltől szereztek be a bűncselekmény elkövetése után, a terhelt vallomása, valamint amelyeknek a megbízhatóságát a beszerzés jogellenes volta érintette. Bár a döntés hivatkozik a Smurthwaite-elvekre, azokat az említettek fényében teljesen eltérően, a korábbiakkal ellentétesen értelmezi. Kijelenthetjük tehát, hogy a bizonyítékok kizárásának kérdésében az angol bírói gyakorlat korántsem egységes – még a PACE Act törvényi szabályozása ellenére sem - ,

³⁹² V. ö. Murphy, Peter – Beaumont, John (1982), i. m., 12-17. o., 194-229. o., valamint a Lordok Háza véleménye a Sang ügyben (1980).

³⁹³ „In any proceedings the court may refuse to allow evidence on which the prosecution proposes to rely to be given if it appears to the court that, having regard to all the circumstances, including the circumstances in which the evidence was obtained, the admission of the evidence would have such an adverse effect on the fairness of the proceedings that the court ought not to admit it.”

³⁹⁴ Megjegyzendő, hogy a Latif ügy (1996) kapcsán ezen esetek vonatkozásában felmerült az eljárás felfüggesztése is a bizonyíték kizárásának alternatívájaként, a gyakorlatban azonban nem kristályosodtak ki azok az elvek, amelyek mentén eldönthető lenne, mikor melyik megoldáshoz célszerű folyamodni. (V. ö. Choo, A. L.-T. & Nash, S. (2000), i. m., 128-132. o.)

valamint visszatérni látszik a common law elveihez, melyek csupán akkor alapozták meg egy adott bizonyíték kizárását, ha annak megbízhatósága is kétségeket ébresztett, vagy ha beszerzése a terhelt jogainak sérelmével járt, ez utóbbi kategóriát azonban a terhelt vallomására és a házkutatások során beszerzett tárgyi bizonyítási eszközökre korlátozván. Mindebből levonható az a következtetés, hogy az angol bizonyítási rendszer vonatkozó szabályai alapján – az amerikaihoz hasonlóan, bár más indokokkal – a bizonyítékok beszerzése jogszerűségének megítélésékor annak módja önmagában korántsem játszik fontos szerepet.

Hozzáteszem – visszaulván a fentiekben hivatkozott Smurthwaite-ügyre is -, hogy az Egyesült Államokban a bizonyítékok beszerzésének módja ugyanakkor például a provokáció kapcsán rendkívül strukturált megközelítést kíván: így az objektív verzió szerint, - amely jogforrási alappal bír – a vizsgálendő körülmény ebben az esetben az, hogy a bűnüldöző hatóságok tagjainak magatartása teremtette-e meg annak komoly kockázatát, hogy olyan személy, aki egyébiránt törvénytisztelő életmódot folytat, bűncselekményt kövessen el (ilyenek tekinthető a bírói gyakorlat szerint például, ha szexuális kapcsolatot létesít a célszeméllyel, illetőleg, ha jelentős pénzüsszeget ajánl fel az elkövetés céljából). Ezen felfogás alapján az vizsgálendő, hogy az adott rendőri magatartás általában milyen hatással van a társadalom tagjára, nem pedig a konkrét terhelt szubjektív jellemzői képezik a vizsgálat tárgyát. A provokáció megítélésének objektív verziója tehát alapvetően a bűnüldöző hatóságok tagjainak magatartására koncentrál, a bizonyítási teher ebben a vonatkozásban a terheltén van. Ezzel szemben a szubjektív változat a bírói gyakorlatban alakult ki, jogforrási alapot nélkülöz, s a terhelt személyében rejlő sajátosságokra koncentrál az adott eset megítélése kapcsán. Ezen verzió eljárásjogi logikája is különbözik az objektív változattól: amennyiben a terhelt valószínűsíti (establish by the preponderance of the evidence), hogy a bűnüldöző hatóság tagja vette rá a bűncselekmény elkövetésére, a bizonyítási teher megfordul és az állam feladata bizonyítani immáron minden kétséget kizáróan (beyond reasonable doubt), hogy a terhelt enélkül is elkövette volna a

deliktumot (was „predisposed” to commit the crime). A korábban már írtaknak megfelelően pusztán a bűnelkövetés lehetőségének megteremtése nem eredményezheti a provokáció megállapítását, de nem is feltétlenül kell a bűnelkövetésre irányuló egyetlen kiváltó okot, motivációt hordoznia; minden esetre alkalmazható, általánosan érvényes, konkrét mértéket az amerikai bírósági gyakorlat sem dolgozott ki, azonban az ezen kérdéskör vizsgálatánál az alábbi szempontokat tekinti irányadónak: a terhelt jelleme, karaktere, hírneve, büntetőjogi előélete; a bűnüldöző hatóság tagja sugallta-e bűncselekmény elkövetését; haszonszerzés végett hajtotta-e végre a terhelt a bűncselekményt; a „felbujtás” természete, egyedi esetre vonatkozó sajátosságai; a terhelt kifejezte-e bármilyen módon, hogy nem kíván bűncselekményt elkövetni, mely elhatározásának megváltoztatását eredményezte az ismételt és kitartó tevékenység a hatóság részéről. A vizsgálat lényege annak megállapítása, hogy a terhelt készen állt-e és hajlandó volt-e a deliktum elkövetésére, amennyiben arra alkalom nyílt volna.

Mindazonáltal megjegyezni kívánom, hogy mindkét fentiekben vázolt felfogás közös eleme, hogy csak és kizárólag a bűnüldöző / igazságszolgáltatási hatóságok, szervek tagjainak, tehát az állam büntetőjogi igényének érvényesítésében közreműködő személyek magatartását vonják górcső alá, mint ahogy a kapcsolódó bírói gyakorlat is.³⁹⁵

Az Egyesült Államokban – a már említetteknek megfelelően – a jogellenesen beszerzett bizonyítékok kizárásának legfőbb célja, hogy ezzel visszatartsák a nyomozó hatóságok tagjait attól, hogy feladatuk teljesítése közben jogsértő cselekményeket kövessenek el. Ebből kifolyólag, amennyiben a jogsértő cselekményt harmadik személy követi el, nincsen semmiféle alap a kizárásra. Ezzel ellentétben, Németországban az alapjogok sérelmére hivatkozással ugyanúgy kizárják a harmadik személyek által tiltott módon beszerzett bizonyítékokat, mint ahogy teszik azt a hatóságok tagjai által

³⁹⁵ A provokáció nem csupán egyesült államokbeli felfogásáról, hanem jogelméleti vonatkozásairól is részletesen ír Dillof, Anthony M. (2004), „Unraveling Unlawful Entrapment”, *The Journal of Criminal Law and Criminology*, Northwestern University School of Law, Vol. 94, No. 4, 827-896. o.

elkövetett jogellenes magatartások esetén.³⁹⁶ Mindazonáltal a bíróságok e döntések során gyakorlatilag ugyanazon tényezőket mérlegelik, mint az angol bírák: a jogsértés, valamint az elkövetett bűncselekmény súlya, szándékos volt-e a jogsértés, csupán formai jellegű volt-e (azaz a bizonyíték törvényes eszközök felhasználásával is beszerezhető lett volna).³⁹⁷

A francia jog a tiltott módon beszerzett bizonyítékok kapcsán a semmisség (nullité) kategóriáját használja, melynek két változatát ismeri: a törvényi és a bírói semmisséget. Az első esetben maga a törvény határozza meg, hogy valamely előírásának megszegése a bizonyíték beszerzésével kapcsolatos cselekményt semmissé teszi. A második esetben ilyen törvényi rendelkezés nem létezik, azonban a bíróság olyan jelentősnek találja az adott jog sérelmét, hogy semmisnek mondja ki az adott cselekményeket, ami gyakorlatilag azt eredményezi, hogy a szóban forgó bizonyíték a büntetőeljárás során nem lesz felhasználható.³⁹⁸ Ennek kapcsán megfigyelhető a francia és az angol rendszer közötti azon alapvető különbség, amely általánosságban a francia gyökerű hierarchikus és az angolszász eredetű koordinatív büntető-igazságszolgáltatási rendszerekre³⁹⁹ jellemző, nevezetesen, hogy míg a francia jog középpontjában a szabály és az ahhoz való ragaszkodás áll, addig az angol jog az adott ügyet mint teljes egészet értékeli és elemeinek egymáshoz való viszonyát mérlegeli, mindig az egyedi esetre vonatkozóan. Ebből kifolyólag a francia megoldás túlzottan merevnek tűnhet, amely felvetheti a bírói mérleges szükségtelen mértékű korlátozásának gondolatát, míg Anglia esetén kritikaként felmerülhet az egységes ítélkezés és az általános érvényű, megismerhető szabályozás hiánya (mint az az előbbieken vázolt bírói gyakorlat alapján is tetten érhető).

³⁹⁶ V. ö. Embregts, M. C. D. (2000), i. m., 221-223. o.

³⁹⁷ Spencer, J. R. (2002), i. m., 605. és 608. o.

³⁹⁸ Spencer, J. R. (2002), i. m., 605-607. o.

³⁹⁹ V. ö. Damaška, Mirjan R. (1986), *The Faces of Justice and State Authority – A Comparative Approach to the Legal Process*, Yale University Press, New Haven and London, 16-46. o., valamint a fenti, jelen témakörhöz kapcsolódóan leegyszerűsített megállapítással kapcsolatban a szabály-, hierarchia és aktaközpontú, másrészt az ügyféli jellegű, közvetlen, tárgyalás-központú, egyedi esetre koncentrált eljárások részletes kifejtésére: 46-66. o.

Az eddigiekben vázolt megoldásoktól eltérően a belga jog szerint semmiféle mérlegelésre nincsen lehetőség abban az esetben, ha az adott bizonyíték jogellenesen került beszerzésre. A vonatkozó tétel a gyakorlatban alakult ki: a Semmítőszék 1923. március 12-i döntésében mondta ki, hogy a jogellenesen beszerzett bizonyítási eszköz nem használható fel a büntetőeljárásbeli bizonyításban, egy 1986. május 13-án hozott határozatában pedig kiterjesztette a fenti elvet. Ezen utóbbi esetben a kihallgatást végző vizsgálók a terhelt hallgatáshoz való jogát sértették meg azzal, hogy megígérték neki, amennyiben tényfeltáró beismerő vallomást tesz, nem folytatnak ellene eljárást. Amennyiben összevetjük ezt az esetet az angol jog kapcsán a provokáció vonatkozásában írtakkal, könnyen beláthatjuk, hogy a belga jog sokkal szigorúbb szabályok mentén értelmezi a jogsértő módon beszerzett bizonyítékok kizárását. A mérlegelés nélküli kizárás e döntés alapján azon esetekre terjed ki, amikor a bizonyíték beszerzése bűncselekmény elkövetésével, vagy a törvény által semmisség terhe mellett megkívánt előírások megszegésével, illetőleg az általános jogelvekkel ellentétes módon (így az Emberi Jogok Európai Egyezményének 8. cikkébe foglalt magánélethez való jog, illetőleg a védelem jogai, avagy az emberi méltóság megsértésével) történt.⁴⁰⁰ A jogsértést elkövető személyek oldalát nézve azonban elmondhatjuk, hogy a belga jog - a német megoldással szemben - a bizonyíték beszerzését végző személyek által tanúsított jogellenes magatartások szankciójaként csak akkor alkalmazza a bizonyíték kizárását, ha a cselekményt a hatóság tagja vagy a feljelentő követte el (a Semmítőszék 1994. január 4-i határozata).

Az előbbieken kifejtettek kapcsán felmerül az a kérdés, hogy mi a megoldás akkor, ha nem közvetlenül a felhasználni kívánt bizonyítási eszköz megszerzése során követtek el jogsértést, hanem a hollétének, vagy pusztán létezésének stb. felderítése során történt a jogellenes cselekmény, a bizonyítási eszköz beszerzése pedig önmagában már törvényes keretek között folyt le. A kérdésre adott válasz a vizsgált országok jogában egybeesik: az angolszász

⁴⁰⁰ V. ö. Traest, P. (2000), i. m., 651-652. o., valamint Spencer, J. R. (2002), i. m., 609-610. o.

eredetű „mérgezett fa gyümölcse” elv (fruit of the poisonous tree doctrine) szerint amennyiben egy jogellenesen beszerzett bizonyíték vezet újabb bizonyítékhoz, ez utóbbit is ki kell zárni. E doktrína a gyakorlatban azonban finomodott, így a fenti államok joga nem alkalmazza, amennyiben nem a terhelt jogai sérültek, vagy ha a jogellenes cselekmény és az adott bizonyíték között csupán esetleges kapcsolat van (így például, ha az eredetileg lopás útján harmadik személy által megszerzett tárgyi bizonyítási eszköz később, függetlenül a lopási cselekménytől, a nyomozó hatóság birtokába kerül). Természetesen a fenti doktrína minden esetben és minden további mérlegelés nélkül, valamennyi technikai jellegű, az ügy érdemére ki nem ható, csekély jelentőségű szabályszegés esetén történő alkalmazása sem az alapvető jogok és az eljárási garanciák, sem pedig az igazságszolgáltatás érdekeit nem szolgálja.⁴⁰¹ Látható tehát, hogy részben napjainkban is érvényesül Crompton bíró már idézett kijelentése a jogellenesen beszerzett bizonyítékok felhasználásáról (azonban a fentiek szerint szűkített keretek között), másrésztől megjegyzendő, hogy az esetleges, véletlenszerű kapcsolat elve a gyakorlatban sok veszélyt rejt magában (annak feltárása, ellenőrizhetősége nem feltétlenül oldható meg megnyugtató módon), továbbá a bizonyítékok kizárásának az igazságszolgáltatás tekintélyének fenntartásával összefüggő indokával szembehelyezkedik, hiszen ebben az esetben az eredetileg jogsértés útján megszerzett bizonyíték „tisztára mosásával” az állam eltekint annak bűnös eredetétől. Ugyanakkor, a valóság feltárása szemszögéből, elviekben nem lenne indokolt az ilyen bizonyíték felhasználásától – a véletlenszerű kapcsolat bizonyítottsága, bizonyossága esetén – eltekinteni. Ezen elv érvényesítése valójában a bizonyítékok kizárása melletti indokok és a bűnüldözés hatékonysága közötti mérlegelés eredményének előre történő rögzítése.

A tiltott módon beszerzett bizonyítékok között kiemelt helyet foglal el az az eset, amikor a terhelt vallomástételére úgy kerül sor, hogy előtte nem figyelmeztették a hallgatáshoz való jogára. Bár a hallgatáshoz való jogot az

⁴⁰¹ V. ö. Erdei Árpád (1995), „Tiltalmak a bizonyításban”, in: Erdei Árpád (szerk.), i. m., 52-54. o.

Emberi Jogok Európai Egyezménye kifejezetten nem tartalmazza, az Emberi Jogok Európai Bíróságának a Funke kontra Franciaország (1993) ügyben kifejtett álláspontja szerint az beleértendő a tisztességes eljáráshoz való jogba,⁴⁰² amelyet az Egyezmény 6. cikke rögzít.⁴⁰³ A terhelt kihallgatását megelőzően a hallgatáshoz való jogára történő kioktatás szükségességét és ennek körülményeit az Egyesült Államok Legfelsőbb Bírósága dolgozta ki a Miranda kontra Arizona ügyben (1966), mindazonáltal az amerikai, valamint az angol és német joggyakorlatban is megfigyelhető az itt kifejtett elvek eróziója.⁴⁰⁴ Anglia, Németország, Olaszország és Franciaország joga is előírja a hatóságok részére a hallgatáshoz való jogra figyelmeztetés kötelességét, Belgium jogrendszerében azonban ilyen rendelkezéssel nem találkozhatunk, ennek következtében fel sem merülhet ebben a körben a bizonyíték kizárásának kérdése.⁴⁰⁵ Franciaország vonatkozásában említést érdemel továbbá, hogy mivel törvény nem írja elő e figyelmeztetés elmaradása esetén szankcióként a cselekmény semmisségét, ezért ennek esetenkénti eldöntése a bíróság dolga. Valójában ugyanez a helyzet Németországban is: a figyelmeztetés elmaradása esetén a bizonyíték felhasználhatóságának kérdését az adott eset körülményei alapján kell eldönteni. Az angolszász jogban a terhelti vallomás bizonyítékként történő felhasználásának alapvető követelménye, hogy az önkéntes legyen. Ennek magyarázata a common law alapján az így nyert bizonyíték megbízhatóságának biztosításában rejlett, s csak a XX. század második felében merül fel az alapvető jogok védelme, a tisztességes eljárás biztosítása, mint a bizonyítékként elfogadható terhelti vallomás alapvető feltétele.⁴⁰⁶ A brit jogban korábban ismeretes volt olyan

⁴⁰² A tisztességes eljáráshoz való jog és a bizonyítás összefüggéseiről lásd: Bárd Károly (2003), „Demokrácia – tisztességes eljárás – megismerés a büntető perben”, in: Farkas Ákos (szerk.), *Emlékkönyv Kratochwill Ferenc (1933-1993) tiszteletére*, Bűnügyi Tudományi Közlemények 5., Bíbor Kiadó, Miskolc, 65-90. o.

⁴⁰³ Ebben a vonatkozásban lásd még: Murray kontra Egyesült Királyság (1996) és Saunders kontra Egyesült Királyság (1997).

⁴⁰⁴ Lásd Tóth Mihály (1995), „A ’magyar Miranda’ első néhány éve”, in: Erdei Árpád (szerk.), *Tények és kilátások (Tanulmányok Király Tibor tiszteletére)*, Közgazdasági és Jogi Könyvkiadó, Budapest, 62-67. o.

⁴⁰⁵ Spencer, J. R. (2002), i. m., 611-612. o.

⁴⁰⁶ V. ö. Murphy, Peter – Beaumont, John (1982), i. m., 194-229. o. és Kassin, Saul M. - Wrightsman, Lawrence S. (1985), i. m., 68-72. o.

megoldás, amely alapján törvény kötelezővé tette bizonyos esetekben a terheltnek, hogy a neki feltett kérdésekre válaszoljon, miután azonban az Emberi Jogok Európai Bírósága az Egyesült Királyságot a Saunders ügyben (1997) emiatt elmarasztalta, a releváns törvények módosítása során a hallgatáshoz való jogot sértő eme módszer eltűnt az angol jogból. Amennyiben a terhelt él hallgatáshoz való jogával, önmagában az a tény, hogy nem tesz vallomást, a francia és az angol jogban alapot adhat a terhelt bűnösségére vonatkozó következtetések levonására⁴⁰⁷. Habár a Murray kontra Egyesült Királyság ügyben az Emberi Jogok Európai Bírósága kifejtette, hogy ez a megoldás nem ütközik sem a hallgatás jogába, sem pedig az ártatlanság vélelmébe, részemről Tóth Mihály azon észrevételével értek egyet, amely szerint ilyen esetben a döntés szabadsága válik kérdésessé:⁴⁰⁸ azzal, hogy a terhelt nem tesz vallomást, bizonyítékot szolgáltat önmaga ellen, hallgatása is bizonyítékként értékelhető, így valójában nem döntheti el, hogy közreműködik-e a bizonyítási eljárás ezen részében vagy sem.

9.3 A hazai szabályozás

A hatályos magyar büntetőeljárás kódex meglehetősen szűkszavúan rendelkezik a bizonyítékok törvényességéről, a jogellenesen beszerzett bizonyítási eszközökből származó bizonyítékok sorsáról a bizonyításról szóló VII. Fejezetben, különösen pedig az általános szabályokat tartalmazó I. címben. A Be. 77. és 78. §-a szól a bizonyítás törvényességéről és a bizonyítékok értékeléséről. A 77.§ (1) bekezdése a bizonyítás törvényességével kapcsolatban kimondja:

„A bizonyítási eszközök felderítése, összegyűjtése, biztosítása és felhasználása során e törvény rendelkezései szerint kell eljárni.”

⁴⁰⁷ V. ö. Spencer, J. R. (2002), i. m., 613-614. o., az angol jogban érvényesülő szabályaira nézve lásd Birch, Diane – Fortune, Peter – Hirst, Michael – Keane, Adrian (1997), i. m., 2151-2166. o.

⁴⁰⁸ Tóth Mihály (1995), i. m., 75. o.

Ugyanezen paragrafus (2) bekezdésében rögzíti a törvény generális jelleggel azon jogokat és jogos érdekeket, amelyek mindenkori szem előtt tartásával kell lefolytatni a bizonyítási eljárást (ideértve tágabb értelemben a bizonyítási eszközök beszerzését is):

„A bizonyítási cselekmények végzésekor az emberi méltóságot, az érintettek személyiségi jogait és a kegyeleti jogot tiszteletben kell tartani, és biztosítani kell, hogy a magánéletre vonatkozó adatok szükségtelenül ne kerüljenek nyilvánosságra.”

A fenti előírások, bár adott esetben játszhatnak korlátozó szerepet a bizonyítási eszközökkel kapcsolatos eljárások lefolytatásának módját tekintve, s minthogy az általános szabályok között nyertek elhelyezést, összefüggésben állnak a Be.-ben egyébként az egyes bizonyítási eszközökkel és bizonyítási eljárásokkal kapcsolatban fellelhető szabályokkal, mégis sokkal inkább egyfajta orientációs szerep tulajdonítható nekik, tekintettel arra, hogy a fenti norma szerkezetét tekintve hiányos, szankciót nem tartalmaz, ekként *lex imperfecta*-ként értékelhető, azaz megszegése nem jár konkrétan azonosítható következménnyel. Jelen alfejezet tematikája szempontjából mindez annyit jelent, hogy a fenti – alapvető jogokat érintő – előírások megszegése nem feltétlenül eredményezi az ehhez köthető bizonyítékok kizárását.

A fenti rendelkezés a kifejtettekből következően csupán a Be. 78.§ (4) bekezdésében foglalt generális bizonyítási tilalommal összefüggésben nyerheti el teljes értelmét. A 78.§ (4) bekezdése szerint:

„Nem értékelhető bizonyítékként az olyan bizonyítási eszközökből származó tény, amelyet a bíróság, az ügyész vagy a nyomozó hatóság bűncselekmény útján, más tiltott módon vagy a résztvevők eljárási jogainak lényeges korlátozásával szerzett meg.”

A jogellenesen beszerzett bizonyítási eszközökből származó bizonyítékok elfogadhatóságával összefüggésben az egyes külföldi országokat érintően a megelőző alfejezetben kifejtettekhez kapcsolódva kívánom megjegyezni, hogy a fenti bizonyítási tilalmi klauzula is kifejezetten a bíróság, az ügyész vagy a nyomozó hatóság jogsértő cselekményeit szankcionálja, azaz az ezen a körön kívül eső személyek, szervezetek által beszerzett és a bűnüldözés, igazságszolgáltatás rendelkezésére bocsátott információk felhasználásával kapcsolatosan egyáltalán semmifajta előírást nem találhatunk

(itt egyúttal visszautalok a mérgezett fa gyümölcse doktrína gyakorlati alkalmazásának kérdéskörére is). Megjegyzendő ugyanakkor, hogy a felsorolt szervek által tiltott módon beszerzett információk további sorára vonatkozóan nem tartalmaz eligazítást a Be., hiszen amennyiben ezen információk továbbra is például az iratok között megtalálhatók, lehetővé válik azok indirekt felhasználása, hiszen, ha konkrétan megnevezett bizonyítékként nem is kerülne adott esetben felhasználásra, vitathatatlanul jelentőséggel bír ilyen esetekben egyfajta indíciumpként, a bizonyítás menetével kapcsolatos iránymutatásként, a múltbeli történések rekonstruálásával kapcsolatosan felállított elméleti verziók (szerencsés esetben ezekből kezdetben több is létezik, majd a büntetőeljárás előrehaladtával a szelekció egyre inkább lehetővé válik) közötti választás során figyelembe veendő tényezőként. Gyakorlatban azonban komoly esély van arra, hogy mindezen körülmények vizsgálatára kizárólag bírósági szakban kerüljön sor, így a nyomozás során a Be.-be ütköző módon (például kötelező védelem esetén a védő távollétében, értesítése hiányában történő gyanúsított kihallgatás esetén) beszerzett bizonyítási eszközök a nyomozás során szabadon felhasználásra kerüljenek – holott a bizonyítás törvényességére vonatkozó rendelkezések korántsem csupán a bírósági eljárásra irányadók -, s azok adott esetben a vádirat alapját képezzék. Ekkor a vád törvényességének vizsgálata jöhet szóba, azonban egyrészt ez nem megoldás a nyomozási szak tekintetében, továbbá a Be. 2.§ (2) bekezdése a törvényes vád fogalmi elemeként kifejezetten nem jelöli meg azt, hogy az törvényes bizonyítékokon alapuljon.

A jelenlegi magyar szabályozással kapcsolatosan Tremmel Flórián kiemeli, hogy a Be. fent ismertetett generálklauzulája speciális rendelkezések hiányában csupán *lex imperfecta*-nak tekinthető, a törvénnyel ellentétes bizonyítás fogalma túlságosan is tág ahhoz, hogy egyértelmű útmutatást adjon a bizonyítás jogszerűségére vonatkozóan.⁴⁰⁹ Egyetértvén Tremmel Flórián fenti álláspontjával, megjegyzem, hogy természetesen a tisztán speciális

⁴⁰⁹ Tremmel Flórián (2006), *Bizonyítékok a büntetőeljárásban*, Dialóg Campus Kiadó, Budapest-Pécs, 155. o.

tilalmakra építő kazuisztikus szabályozás sem felelne meg a jogszabályi előírásokkal ellentétes bizonyítás megítélésével kapcsolatos szabályozással szemben támasztott elvi követelményeknek, s a megfelelő szabályozási struktúra egyrészt a generálklauzula, másrészt pedig a speciális tilalmi rendelkezések⁴¹⁰ egymásra építő logikai rendszerének megalkotásával képzelhető el.

A bizonyítékok jogellenességének szintén Tremmel Flórián nyomán öt különböző szintjét különíthetjük el:

- perttechnikai jellegű előírások megszegése
- egyes eljárásjogi kellékek mellőzése (például kettő helyett egy hatósági tanú alkalmazása)
- a tartalommal is összefüggő szabálysértések (nem adhatta elő a kihallgatott személy vallomását összefüggően stb.)
- a Be.-ben kifejezetten vagy éppen burkoltan megfogalmazott bizonyítási tilalmak megszegése (például a Miranda-figyelmeztetések elmaradása, a tanúkihallgatás esetében a jogaira való figyelmeztetés⁴¹¹)
- a bizonyítéknak az Alkotmányba vagy a Btk.-ba ütköző módon történt beszerzése.

A releváns bírói gyakorlat a sokszínű képet mutat, ugyanakkor a bizonyítékokhoz kapcsolódó szabálysértések megítélése nem feltétlenül a fenti rendszer szerint strukturált. Így a BH 1998. 418. szám alatt közzétett döntésében a Legfelsőbb Bíróság kifejtette, hogy a sértettnek a nyomozás során tett vallomásáról felvett az a jegyzőkönyv, amelyet nem írt alá – alaki hiba folytán -, bizonyítékként nem értékelhető.⁴¹² Ugyanezen ügyben

⁴¹⁰ Megjegyzem, hogy ezen bizonyítási tilalmak a legtöbb esetben nem kifejezetten tilalmi klauzulaként jelennek meg a büntetőeljárás kódexben, sokkal inkább a bizonyítás-felvételre vonatkozó előírásokat tartalmazzák, melyek megszegése logikus módon felveti a törvényi előírásokkal szembeni bizonyítás kérdését, amelynek eredménye ekként a 77.§ (1) bekezdésében foglalt generálklauzulába ütközne. Erdei Árpád találóan jegyzi meg ezzel kapcsolatban, hogy „a büntetőeljárásban számos bizonyítási tilalom álrühában van jelen”. (Erdei Árpád (1995), „Tilalmak a bizonyításban”, in: Erdei Árpád (szerk.), i. m., 60-61. o.)

⁴¹¹ Ezen esetben a Be. 85.§ (3) bekezdés utolsó mondata kifejezetten kimondja, hogy a „figyelmeztetés és a figyelmeztetésre adott válasz szó szerinti jegyzőkönyvezésének elmaradása esetén a tanúvallomás bizonyítási eszközként nem vehető figyelembe.”

⁴¹² Az alapul fekvő esetben a sértett az öt ért bántalmazások következtében kórházi ápolásra szorult, kihallgatására a kórházban került sor, azonban tekintettel arra, hogy a keze sérült volt, a

kimondta továbbá a Legfelsőbb Bíróság, hogy a nyomozás során a felismerésre bemutatásról felvett jegyzőkönyv adatai bizonyítékként nem értékelhetők, ha az egyik hatósági tanú az eljárási cselekmény megtörténtekor nem volt jelen.⁴¹³ Ugyanakkor a sértettnek a felismerésre bemutatásról szóló jegyzőkönyvben rögzített, nem konkrétan a felismerésre vonatkozó nyilatkozatát a legfelsőbb bírói fórum bizonyítékként értékelte, figyelemmel arra, hogy – bár formailag annak rögzítésére is a felismerésre bemutatásról szóló jegyzőkönyvben került sor – az tartalmilag tanúvallomásnak tekinthető, mellyel kapcsolatban a törvény nem írja elő hatósági tanú közreműködését. Mindezzel kapcsolatban azonban röviden szeretnék utalni arra, hogy állásponatom szerint nem minden nyilatkozat értékelhető tanúvallomásként, hiszen a Be. VII. Fejezet II. Címe rendkívül fontos, garanciális jellegű szabályozást tartalmaz a tanú kihallgatására vonatkozóan, s az ezen szabályok megtartása mellett – a nyomozás során - felvett jegyzőkönyvben a gyakorlati tapasztalatok szerint mindezek (a tanúzási akadályok tisztázása, tanú jogairól és kötelességeiről történő felvilágosítás, az ezekkel kapcsolatos, a tanú által tett nyilatkozatok) mintegy 3-4 oldalt tesznek ki, s ezt követően találhatjuk meg a tanú vallomásának írásbeli rögzítését. Ezen rendelkezések azonban nem terjedelmük miatt fontosak természetesen, garanciális szerepük állásponatom szerint nem igényel ehelyütt további részletezést. Ugyanakkor differenciáltabb a kérdés megítélése, s elfogadható a fenti álláspont, amennyiben a sértettet korábban már tanúként hallgatták ki és ennek során a fenti szabályok megtartásával fogantatosították kihallgatását, s jogaira, kötelezettségeire kioktatták. Ez a következtetés vonható le közvetetten a BH 1997.432. számon közzétett eseti döntésből is, mely szerint a gyanúsítottnak a helyszínelés során tett vallomása bizonyíték lehet akkor is, ha a Miranda-figyelmeztetéseket tartalmazó jegyzőkönyvet ezen a helyen külön nem írta alá, de a nyomozás folyamán már ezzel kapcsolatos kioktatása a törvénynek megfelelően

jegyzőkönyvet nem írta alá, s az abban foglaltakat – miután a kórházban történtekekre nem emlékezett – megerősíteni nem tudta a tárgyaláson

⁴¹³ Mindezt a bíróság a hatósági tanúnak a tárgyalás folyamán tanúként történt kihallgatása útján tárta fel, a hatósági tanú kifejezetten akként nyilatkozott, hogy nem volt jelen, „amikor a felismerő személy rámutatott a képre, hogy ezt ismeri”.

megtörtént és ezt aláírásával igazolta is. Egyébiránt megjegyzem, hogy a Be. 117.§ (2) bekezdésében rögzített Miranda-figyelmeztetések jelentőségét a miniszteri indokolás is kiemeli:

„A vallomás felolvasásának feltétele, hogy azt az eljárási törvényben meghatározott körülmények között vegyék fel, azaz, amennyiben a nyomozás során nem figyelmeztették a terheltet arra, hogy a vallomástételt megtagadhatja, illetve, hogy amit mond, az a későbbiekben az eljárás során felhasználható vele szemben, akkor a bíróság az adott vallomást nem olvashatja fel.

(...)

A vádlottnak más büntetőügyben tett vallomása akkor olvasható fel, ha az adott ügyvel kapcsolatban a törvényi előírások betartásával beszerzett bizonyítékokról van szó – tehát a 117. § (2) bekezdésében írt figyelmeztetés megtörtént, és a vádlott erre adott válasza is egyértelműen kiderül a jegyzőkönyvből.”

Hozzáteszem, hogy a másodfokon eljáró ítélőtábla törvénytől beszerzett bizonyítéknak minősítette – ekként a bizonyítékok köréből a Be. 78.§ (4) bekezdése alapján kirekesztette-, amikor az elsőfokú bíróság a nyomozásban részt vevő rendőrt tanúként hallgatta ki arra vonatkozóan, hogy a II. r. vádlott az elfogása alkalmával neki milyen nyilatkozatot tett, figyelemmel arra, hogy ez a nyilatkozata nem a kihallgatása során hangzott el és nem figyelmeztették vallomásmegtagadási jogára (Szegedi Ítélőtábla Bf.I.172/2009/16. továbbá ehhez kapcsolódóan IH 2005.136., BH 1999.241.).⁴¹⁴

A pertechnikai jellegű előírások megszegése kapcsán megjegyzem, hogy fenti döntésében rögzítette a másodfokon eljáró bíróság, hogy bizonyítékként figyelembe vehető a nyomozás során jegyzőkönyvbe foglalt tanúvallomás, amelyet tolmács közreműködésével rögzítettek, de a tolmács a jegyzőkönyv valamennyi oldalát nem írta alá. Mindezekon túlmenően a BH 1998.117. számon közzétett bírósági határozat szerint nem akadály a gyanúsított kihallgatásról szóló jegyzőkönyv bizonyítási eszközként történő felhasználásának, ha az nem tartalmazza a tolmács figyelmeztetését a hamis tolmácsolás következményeire, sőt ugyanezen döntés alapján az sem akadály a felhasználásnak, ha a gyanúsított első kihallgatásánál nem volt jelen védője, annak ellenére, hogy az alapul fekvő esetben a védelem kötelező volt, ugyanis a gyanúsítottak a magyar nyelvet nem ismerték. Minderre az adott lehetőséget, hogy az ezen esetben alkalmazott 1973. évi I. törvény (régi Be.) 132.§ (2)

⁴¹⁴ Jelzem, hogy az ügyszám alapján hivatkozott bírósági határozatok forrása a www.birosag.hu

bekezdése akként rendelkezett, hogy kötelező védelem esetén fel kell hívni a gyanúsított figyelmét, hogy amennyiben három napon belül nem hatalmaz meg védőt, a hatóság rendeli ki. Mindez a bíróság álláspontjából következően gyakorlatilag biztosított három napot a nyomozó hatóságnak arra, hogy olyan esetben is védő távollétében hallgassa ki a gyanúsítottat, amikor a törvény szerint a védelem kötelező. Sajnálatos módon a jelenleg hatályos Be. 48.§ (1) bekezdése is csupán akkor teszi kötelezővé, hogy védő a gyanúsított első kihallgatásán már rendelkezésre álljon, amikor fogva tartása miatt kötelező a védelem. Számomra egyáltalán nem világos, hogy a kötelező védelem egyéb eseteit a jogalkotó miért zárta ki ebből a körből⁴¹⁵, mindazonáltal véleményem szerint egyrészt e szabályozás, másrészt a kötelező védői közreműködés fentiek szerinti bírói megítélése – és ennek a jelenlegi rendelkezések alapján is elméletileg fennálló lehetősége – a terhelti jogoknak,⁴¹⁶ s különösképpen a védelemhez való jognak a védői közreműködéshez való jogot magában foglaló részjogosítványa jelentőségének számottevő csökkenését jelzi, sőt az első terhelti kihallgatás alkalmával ez a részjogosítvány – különösen amennyiben a terhelt védőt, például anyagi okokból kifolyólag, nem hatalmaz meg – nem is érvényesül, ami különösen visszatetsző akkor, ha figyelembe vesszük, hogy ezen esetekben nem „csupán” maga a terhelt dönt úgy, hogy védőt kíván igénybe venni (mely egyébként szintén alapvető joga), de ennek kötelező voltát a jogalkotó előre rögzíti is, mely egyúttal szoros összefüggésben áll az alapvető jogokkal és büntetőeljárás alapelvekkel.

Ehelyütt kívánom megjegyezni, hogy – a gyakorlatban egyes esetekben megjelenő bírói álláspontokkal szemben, melyek szerint „okiratosítás” útján az egyes bizonyítási eszközök beszerzésével kapcsolatos jelentős szabályok

⁴¹⁵ Természetesen a védő kötelező közreműködésének egyes esetei, mint például a felülvizsgálati eljárás során e problematika nem értelmezhető, azonban álláspontom szerint a terhelti jogok tekintetében kulcsfontosságú például a fiatalkorúak elleni büntetőeljárás kapcsán, továbbá, ha a terhelt kóros elmeállapotú stb. éppen a terhelt fokozott „kiszolgáltatottsága” folytán, melynek jogalkotói értékeléseként rögzíti a törvény, hogy védő részvétele kötelező az eljárásban.

⁴¹⁶ Így nem csupán közvetlenül a védő igénybevételéhez való jognak, de közvetetten az indítványtételi, észrevételezési, jogorvoslati jognak, valamint annak a jognak, hogy a védelmére szolgáló tényeket az eljárás során bármikor előadja, hiszen ezen jogosítványok gyakorlását, illetve annak módját, tartalmát jogi szakképzettségű személy szakismeretének hiányában a terhelt álláspontom szerint lényegesen kevésbé, illetőleg kevésbé hatékonyan tudja gyakorolni (indítvány, panasz indokolása, lehetőségének felismerése stb.).

figyelmen kívül hagyása esetén adott esetben például a tanúvallomást tartalmazó jegyzőköny minden problémától mentesen felhasználható olyan okiratként, ami a tanú nyilatkozatát tartalmazza – határozott véleményem szerint a Be. egyetlenegy fent hivatkozott bizonyítási tilalom esetében sem arról szól, hogy a felsorolt garanciák (védelemhez való jog, önvádra kötelezés tilalma, Miranda-figyelmeztetések, tanú-figyelmeztetések) megsértése, illetőleg teljes figyelmen kívül hagyása csupán azt zárná ki, hogy az adott bizonyítási eszköz típusként felhasználható legyen, hanem általánosságban azt tilalmazzák, hogy a jogsértő módon szerzett bizonyítási eszközökből származó bizonyítékok bármilyen formában is egy, a törvényes előírások keretei között lefolytatott, perrendszerű bizonyítás anyagát képezhessék. Mindez teljesen logikus, tekintettel arra, hogy amennyiben például a kötelező védői részvétel, vagy éppen az önvádra kötelezés tilalma teljes figyelmen kívül hagyásával felvett terhelti vallomásról szóló jegyzőkönyv okiratként felhasználható lenne a büntetőeljárásban, az egyrészt teljesen feleslegessé tenné a jogellenes, törvénytörő módon szerzett bizonyítékok felhasználásával kapcsolatos bizonyítási tilalmakat, másrészt pedig korlátlan teret engedne bármiféle alapjog sérelmével járó eljárás eredményének írott formában történő felhasználásának, és ezzel bármilyen effajta eljárás „okiratosítása” valamennyi alapjog, alapelv, vonatkozó garanciális jelentőségű törvényi rendelkezés tartalmi kiüresítését tenné lehetővé, ezzel logikailag kiiktatva a garanciákat a bizonyításból. Ezzel összefüggésben megjegyzem, hogy a bizonyítékok felhasználhatóságának kérdése nem csupán az érdemi döntés meghozatala, hanem a bizonyítási eljárás mikénti lefolytatása – sőt már a nyomozás során folytatott tényfelderítő munka - szempontjából is komoly jelentőséggel bír,⁴¹⁷ az az eljárás további menetét is alapvetően befolyásolja. Az effajta jogsértő bizonyítékok okiratkénti felhasználása esetén tehát a törvényesség és a terhelték emberi jogai is csorbát szenvednének, mely körülmény az eljárás lefolytatására, az ügydöntő határozat meghozatalára lényeges kihatással lenne.

⁴¹⁷ V. ö. Erdei Árpád (1995), i. m., 54-58. o.

A büntetőeljárás törvény kommentárja az ún. meghallgatási jegyzőkönyvek – amelyek keretében a meghallgatott személy sem az igazmondási kötelezettségre, sem pedig a terhelteket megillető jogokra nincs kioktatva, hiszen sem nem tanúként, sem nem terheltként hallgatják meg – kapcsán kifejti, hogy amennyiben a meghallgatott személy utóbb a büntetőeljárás során gyanúsítottá válik, hivatkozhat arra, hogy a Be. 117. § (2) bekezdése szerinti meghallgatása során nem figyelmeztették a vallomás megtagadásának jogára, abban az esetben pedig, ha a büntetőeljárás során a meghallgatási jegyzőkönyvben szereplő személy tanúként kerül kihallgatásra, akkor arra hivatkozhat, hogy nem figyelmeztették a hamis tanúzás törvényes következményeire, vagy a vallomás megtagadásának a jogára. A kommentár szerint a bírósági eljárás során mindkét hivatkozás megalapozott, ugyanis a szóban forgó meghallgatási jegyzőkönyv eljárásjogi szempontból nem tanúvallomást és nem terhelti vallomást rögzít, hanem olyan nyilatkozatot, amelynek megtétele során az utóbb terheltté vagy tanúvá váló személy a törvényes jogait nem gyakorolhatta. Mindezeknek megfelelően – rögzíti a kommentár – a meghallgatási jegyzőkönyv, mint vallomást, illetve nyilatkozatot rögzítő okirat sem használható fel, ugyanis ez az eljárásban részt vevő személyek jogainak gyakorlását sértené.⁴¹⁸ Ehhez kapcsolódóan Dr. Frech Ágnes⁴¹⁹ úgyszintén arra az álláspontra helyezkedik, hogy az ún. meghallgatási jegyzőkönyvek, továbbá a büntetőeljárást megelőző más eljárásokban (vámügyi, adóügyi stb.) keletkezett – adott esetben az adózó nyilatkozatát, a tanú vallomását tartalmazó - jegyzőkönyvek ebben a formában nem használhatók fel a büntetőeljárásban, ugyanis ezek okiratként csupán az esemény (például kihallgatás) megtörténtét bizonyítják, de az azokat készítő személyeknek a büntetőeljárás során tanúként történő kihallgatása nélkül a jegyzőkönyvben, jelentésben stb. rögzített nyilatkozatok bizonyítékként nem

⁴¹⁸ Jakucs Tamás (szerk.) (2003), A büntetőeljárás törvény magyarázata I. kötet, Budapest, KJK-KERSZÖV Jogi és Üzleti Kiadó Kft., 149. o., a vonatkozó fejezet szerzője Varga Zoltán.

⁴¹⁹ Dr. Frech Ágnes, *A büntető eljáráson kívül beszerzett bizonyítékok felhasználása*, <http://www.fovarosi.birosag.hu/szellelimuhely/bizonyi.htm>

értékelhetőek.⁴²⁰ Hozzá kívánom tenni, hogy abban az esetben, ha a tárgyaláson ki nem hallgatott tanú a nyomozás során úgy nyilatkozott, hogy mentességi jogára tekintettel vallomást nem kíván tenni, a korábbi nyilatkozatait rögzítő okiratok (rendőri jelentések) sem szolgálhatnak bizonyítási eszközként, ekként a tárgyaláson nem olvashatók fel (EBH 2002.618)

Jelen tárgykörhöz kapcsolódóan, a büntetőeljárás megindítása előtt beszerzett bizonyítási eszközök felhasználhatóságával összefüggésben kifejti továbbá a kommentár, hogy a Be. 78. § (4) bekezdésében foglaltak tükrében a felhasználáshoz nem elegendő csupán a Be. 76. § (2) bekezdésében írt feltételek teljesülése (az adott igazságügyi szerv jogszabályban meghatározott feladatainak teljesítése során a hatáskörében eljárva szerezte be a bizonyítási eszközöket), ugyanis abban az esetben, ha az okiratok, vagy tárgyi bizonyítási eszközök beszerzése a büntetőeljárás szabályokkal ellentétes módon történt, azok a büntetőeljárás során bizonyítékként nem vehetők figyelembe. Ezzel kapcsolatosan rögzíti a kommentár továbbá, hogy az ügyben eljáró hatóságoknak, így különösen a bíróságnak a büntetőeljárást megelőzően beszerzett bizonyítási eszközök vizsgálata során a beszerzés körülményeit, törvényességét hivatalból kell vizsgálnia.⁴²¹

Jelen kérdést tekintve a fentiekkel egyező az Alkotmánybíróság álláspontja is, amely 940/B/2003. AB határozatának 2.5. pontja második bekezdésében kifejtette:

„A bizonyítékok értékelése, törvényes módon való beszerzésük és hitelt érdemlőségük, valamint a részt vevők jogainak indokolatlan korlátozásával való megszerzésük vizsgálata az ügyben döntésre jogosult bíró eljárásjogi és hivatásbeli kötelezettsége.”

⁴²⁰ Mindehhez csupán megjegyzem, hogy ilyen típusú, például gazdasági büntetőügyekben a megelőző eljárásban eljáró személyek csak évekkel később a bírósági tárgyalás alkalmával kerülnek tanúként kihallgatásra, amikor is már az adott konkrét ügyről általában nem a szükséges alapossággal és részletességgel képesek beszámolni, s több esetben nyilatkozatuk mindösszesen arra szorítkozik, hogy kijelentik: „ha akkor ezt írtam le, akkor biztos úgy történt”. Mindez azonban véleményem szerint ilyen esetben vajmi kevésbé alkalmas arra, hogy ez alapján a büntetőeljáráson kívül felvett jegyzőkönyvben, jelentésben foglaltakhoz komoly bizonyító erő fűződhessenek.

⁴²¹ Jakucs Tamás (szerk.), i. m., 149-150. o.

Fent hivatkozott határozatában – konkrétan a titkos adatgyűjtés során beszerzett adatok büntetőeljárásbeli felhasználása kapcsán - rögzíti továbbá az Alkotmánybíróság, hogy:

„A titkos eljárások során beszerzett bizonyítékok törvényességének, az Alkotmányban biztosított jogok megsértésével történő beszerzésének vizsgálata az ügyben eljáró bíró olyan kötelessége, amely a büntetőeljárás általános célján – a büntetőjogi felelősség tisztázásán – túl a büntetőeljárás tisztességességét, az Alkotmányban garantált alapjogok védelmét közvetlenül szolgálja.”

Megjegyzem, hogy a bizonyítás törvényességére, a jogsértő módon beszerzett bizonyítékok kizárására vonatkozó szabályok a büntetőeljárás törvény teljes egészét áthatják, így a jogalkotó a másodfokú bírósági eljárás szabályai között, ún. relatív hatályon kívül helyezési okként külön nevesítette a bizonyítás törvényességére vonatkozó szabályok megsértését, valamint az eljárásban részt vevő személyek törvényes jogainak korlátozását a 375. § (1) bekezdésében. Figyelemmel azonban arra, hogy a jogellenesen beszerzett bizonyítási eszközökből származó bizonyíték felhasználása önmagában nem képez abszolút hatályon kívül helyezési okot, az felülvizsgálat alapjául nem szolgálhat (v.ö. BH 2008.264.).

A titkos információgyűjtés, titkos adatszerzés kapcsán rögzíti a 74/2009. BK vélemény, hogy a küső engedélyhez kötött titkos eszközök csupán az engedély alapján, az abban megjelölt szoros időbeli korlátok között alkalmazhatók, ami azt is jelenti, hogy az erre vonatkozó írásbeli megkeresés alapján csak az engedély megadásával kezdheti meg a Nemzetbiztonsági Szakszolgálat a megkeresés végrehajtását, az ahhoz szükséges eszközök telepítését (kivéve az Rtv. szerinti sürgősségi elrendelés, az Nbtv. szerinti kivételes engedélyezés és a Be. szerinti halaszthatatlan elrendelés eseteit), az ezen időbeli korlátokon kívül eső titkos információgyűjtés, adatszerzés eredménye pedig a Be. 78.§ (4) bekezdése alapján, mint ún. más tiltott módon szerzett bizonyíték, nem értékelhető bizonyítékként.

A fentiekől eltérő a jogellenesen beszerzett bizonyítási eszközökből származó bizonyítékok megítélése az alapul fekvő felsorolás utolsó két esetében, amelyek már a legsúlyosabbnak tekinthető szabályszegéseket foglalják magukban. Míg a Be. szerinti speciális bizonyítási tilalmak esetén

fennállhat a bírói mérlegelés lehetősége, a bűncselekmény megvalósításával beszerzett bizonyítékok esetén a jogalkotó nem enged teret a bírói diszkréciónak. Tekintettel ugyanis arra, hogy a Be. 78.§ (4) bekezdése a jogellenes beszerzés szankcióját is megállapítja, kijelenthetjük, hogy a fentiekben írt módon beszerzett bizonyítási eszközök kizárásával kapcsolatban a bíróságok nem rendelkeznek mérlegelési jogkörrel, így amennyiben bűncselekmény elkövetésére került sor (így például kényszervallatás, jogosulatlan titkos információgyűjtés) vagy más tiltott módon szerzett be a bíróság, ügyészség vagy a nyomozó hatóság bizonyítékot, azt a bizonyítás során nem lehet figyelembe venni.

Ez alapján a titkos adatgyűjtés során alkalmazott provokáció – minthogy az adott személy felbujtói magatartását takarja – következtében beszerzett adat nem használható fel bizonyítékként a büntetőeljárás folyamán. A titkosszolgálati eszközök érzékeny területén azonban ennél kisebb szabályszegések is bűncselekményt valósítanak meg. A Btk. 227/A.§-a a jogosulatlan titkos információgyűjtést büntetni rendeli az alábbiak szerint

„Jogosulatlan titkos információgyűjtés

227/A. § (1) Az a hivatalos személy, aki bíró vagy az igazságügyminiszter engedélyéhez kötött titkos információgyűjtést, illetőleg a büntetőeljárás során bírói engedélyhez kötött titkos adatszerzést engedély nélkül végez, vagy az engedély kereteit túllépi, büntetést követ el, és öt évig terjedő szabadságvesztéssel büntetendő.

(2) Az (1) bekezdés szerint büntetendő, aki bíró vagy az igazságügyminiszter engedélyéhez kötött titkos információgyűjtést, illetőleg a büntetőeljárás során bírói engedélyhez kötött titkos adatszerzést elrendel vagy engedélyez, anélkül, hogy erre jogosult lenne.

(3) A büntetés két évtől nyolc évig terjedő szabadságvesztés, ha a bűncselekmény jelentős érdekséreelmet okoz.”

Mindezeknek megfelelően az engedély nélkül vagy annak túllépésével végzett titkos adatgyűjtés eredménye szintén nem használható fel a bizonyítás során. Ezzel összefüggésben utalok arra, hogy az engedélyezési eljárással, valamint annak utólagos ellenőrizhetőségével kapcsolatos részletes szabályozás a titkos adatgyűjtés során beszerzett információk bizonyítékkénti felhasználásának kérdésében hozandó megalapozott és minden szempontból megnyugtató döntés meghozatalának alapvető előfeltétele.

A fenti deliktum mellett a magánélet sérthetlenségéhez való jog kapcsán jöhet figyelembe a Btk. 178.§-ában foglalt, szubszidiárius levéltitok megsértése⁴²², továbbá a Btk. 178/A.§-a szerinti magántitok jogosultlan megismerése⁴²³ a nem hivatalos személyek cselekményei tekintetében. Megjegyzem ugyanakkor – ezen bűncselekmények bizonyításbeli implikációi körében -, hogy, amint arra már utaltam korábban, a Be. 78.§ (4) bekezdése explicite a bíróság, ügyészség, nyomozó hatóság tagjaira szűkíti azon személyek körét, akik bűncselekménye esetén az ekként beszerzett bizonyítási eszközök nem használhatók fel a büntetőeljárásbeli bizonyítás során.

A bűncselekménnyel ellentétben a „más tiltott módon” kifejezés mindenképpen értelmezésre szorul, annak ellenére, hogy ezen kategória egyértelműen nem határolható körül, ebbe sorolhatók az „álsruhába bújtatott” bizonyítási tilalmak. Ide tartoznak például az alábbi esetek: ha a gyanúsítottnak, illetve a tanúnak a választ, illetőleg nem bizonyított tény állítását magában foglaló, a törvénnyel össze nem egyeztethető ígéretet tartalmazó kérdést tettek fel, a gyanúsított előzetes beleegyezése hiányában

⁴²² „178. § (1) Aki másnak közlést tartalmazó zárt küldeményét, a tartalmának megismerése végett felbontja, megszerzi, vagy ilyen célból illetéktelen személynek átadja, úgyszintén aki távközlési berendezés útján továbbított közleményt kifürkész, ha súlyosabb bűncselekmény nem valósul meg, vétséget követ el, és pénzbüntetéssel büntetendő.

(2) A büntetés egy évig terjedő szabadságvesztés, közérdekű munka vagy pénzbüntetés, ha az (1) bekezdésben meghatározott bűncselekményt foglalkozás vagy közmegebízás felhasználásával követik el.

(3) A büntetés

a) két évig terjedő szabadságvesztés, ha az (1) bekezdésben meghatározott bűncselekmény,

b) büntett miatt három évig terjedő szabadságvesztés, ha a (2) bekezdésben meghatározott bűncselekmény

jelentős érdeksérelmet okoz.”

⁴²³ „178/A. § (1) Aki magántitok jogosultlan megismerése céljából

a) másnak a lakását, egyéb helyiségét vagy az ezekhez tartozó bekerített helyet titokban átkutatja,

b) másnak a lakásában, egyéb helyiségében vagy az ezekhez tartozó bekerített helyen történeteket technikai eszköz alkalmazásával megfigyeli, illetőleg rögzíti,

c) másnak közlést tartalmazó zárt küldeményét felbontja vagy megszerzi, és annak tartalmát technikai eszközzel rögzíti,

d) hírközlő berendezés útján, illetőleg számítástechnikai rendszeren másnak továbbított közleményt, adatot kifürkész, és az észlelteket technikai eszközzel rögzíti,

büntettet követ el, és öt évig terjedő szabadságvesztéssel büntetendő.

(2) Az (1) bekezdés szerint büntetendő, aki az (1) bekezdésben meghatározott módon megismert magántitkot továbbít vagy felhasznál.

(3) A büntetés két évtől nyolc évig terjedő szabadságvesztés, ha a bűncselekményt

a) hivatalos eljárás színlelésével,

b) üzletszerűen,

c) bűnszövetségben,

d) jelentős érdeksérelmet okozva

követik el.”

alkalmaztak kihallgatásakor poligráfot, fiatalokú terhelt kihallgatásakor alkalmaztak poligráfot, a poligráf alkalmazásakor szaktanácsadó nem működött közre, a vádlott, illetve a tanú korábbi vallomását anélkül olvasták fel, hogy ennek törvényi előfeltételei fennálltak volna, a szakértő kötelező igénybe vételének körébe tartozó esetben a különleges szakértelmet igénylő körülmény megállapításához nem vettek igénybe szakértőt, vagy éppen a halál okának megállapításához csupán egyetlen szakértőt vettek igénybe és természetesen ide tartozik az a széles értelemben vett esetkör is, ha a titkos adatgyűjtés során szerzett adatot nem a törvényben meghatározottak szerint használták fel (9.4 alfejezet).⁴²⁴ A fentiekből kitűnően a beszerzés módjára vonatkozó tiltásnak nem feltétlenül kell kifejezett tiltó rendelkezésben megnyilvánulnia, hanem a bizonyítás felvételével kapcsolatos valamely kötelező rendelkezés figyelmen kívül hagyása – így például szakértő, szaktanácsadó igénybe vételére vonatkozó kötelezettség elmulasztása – is megalapozza a bizonyíték kizárását.

Ezzel összefüggésben megjegyzem, hogy bár a magyar bizonyítási jog a fentiekből kitűnően a jogsértő módon beszerzett bizonyítási eszközökből származó bizonyítékok kizárása körében elsősorban a beszerzés módjára koncentrál, azonban a Be. 78.§ (4) bekezdés generálklauzulájából fakadóan, azt a körülményt, hogy ki szerezte be a bizonyítékot, a bírói gyakorlat úgyszintén releváns körülménynek tekinti, ami ismételten a mérgezett fa gyümölcse problematikáját veti fel. Ehhez kapcsolódóan a Legfelsőbb Bíróság EBH 2000.296. számon közzétett határozatában kifejtette, hogy a rejtett kamerával készített videofelvétel a büntetőeljárásban bizonyítási eszközként, illetve bizonyítékként felhasználható, polgári perben dönthető el, hogy a szóban forgó felvétel sérti-e valakinek a személyhez fűződő jogait.⁴²⁵ Mindemellett a Legfelsőbb Bíróság kijelentette, hogy a bíróságnak kell eldöntenie, hogy a felvétel szükséges-e a tényállás megállapításához, s

⁴²⁴ Lásd Berkes György, *Büntetőeljárás jog – Kommentár a gyakorlat számára*, HVG-ORAC Lap- és Könyvkiadó Kft., 78.§

⁴²⁵ Fontosnak tartom jelezni, hogy az alapul fekvő esetben a Legfőbb Ügyészség a videofelvételnek a bizonyítási eszközök köréből történt kirekesztését indítványozta, figyelemmel arra, hogy annak beszerzésére a jogszabályok többszörös megsértésével került sor.

hivatkozott az igazság érvényesüléséhez fűződő közérdekre, kifejtvén továbbá, hogy a büntetőeljárásban nem vizsgálható, hogy a rejtett kamerával készített videofelvétel az abban szereplők személyéhez fűződő jogait sértette-e vagy sem. Figyelemmel arra, hogy az ezen határozatban kifejtett gondolatmenet gyakorlatilag a bizonyítási tilalmak teljes skáláját feleslegessé teszi, s csupán a ténymegállapítás mindenek felettinek ítélt szükségességére koncentrál, ekként ellentétben áll a jelen dolgozatban kifejtettekkel, további részletes elemzését – a tautológiát elkerülvén – nem tartom szükségesnek.

Az „eljárásban résztvevők jogainak lényeges korlátozása” kitétel szintén figyelmet érdemel. A bizonyítékok kizárására ezen eset alapján akkor kerülhet sor, ha a bizonyíték beszerzése bár az előzőekben kifejtett tilalmakba nem ütközött, mégis annak során az eljárásban résztvevő valamely személy nem, vagy nem teljeskörűen érvényesíthette jogát. A törvényhez fűzött miniszteri indokolás kiemeli, hogy „résztvevők” alatt nem csupán a Be. V. fejezetébe foglalt személyek értendők - azaz e fogalmat itt nem terminus technicus-ként kell értelmezni -, hanem ezen esetben lényegesen szélesebb fogalmi körben kell gondolkodnunk: ide tartoznak például a tanúk vagy éppen a szakértők is. Amennyiben a korábban kifejtett nemzetközi összehasonlítás keretébe kívánjuk beilleszteni a magyar szabályozást, azt mondhatjuk, hogy a bizonyíték beszerzése során elkövetett jogsértéssel érintett személyek körét a német megoldáshoz hasonlóan széles körben vonja meg, míg az angol jogban leginkább a terhelt jogainak védelméhez kapcsolódik a bizonyíték kizárásának szankciója. Az idézett kitétel másik fontos eleme az eljárási jogok lényeges korlátozása. Ez valójában akkor alapozhatja meg a bizonyíték kizárását, ha az adott jog (pl. indítványtételi, iratbetekintési, jelenléti jog) korlátozása az eljárás lefolytatására, az ügydöntő határozat meghozatalára lényeges kihatással volt.⁴²⁶ Mindazonáltal például a védőhöz, vagy az anyanyelv használatához, a gyanúsítás és vád megismeréséhez való jog korlátozása megalapozza a kizárást. Ennek megfelelően nem zárható ki valamely bizonyíték technikai

⁴²⁶ Mint már korábban kitértem rá, mind az a körülmény, hogy az eljárásban részt vevő személyek a törvényes jogukat nem gyakorolhatták, vagy ezek gyakorlását korlátozták, mind pedig a bizonyítás törvényességére vonatkozó szabályok megsértése külön nevesített relatív eljárási szabálysértés.

jellegű szabálysértés miatt (BH 1996.246.), tehát az alapjogok, alapvető büntetőeljárásbeli szabályok sérelme hiányában a bűnüldözés hatékonysága nem szenved csorbát.

A jogellenesen beszerzett bizonyítási eszközökből származó bizonyítékok problémakörét áttekintvén, álláspontom szerint helytálló Tremmel Flórián azon megállapítása, mely szerint „a jogellenes bizonyítékok minél szélesebb körűvé tétele és kizárásuk minél hatékonyabb biztosítása az egyik legpregnánsabb kritériuma az adott ország jogállamisági szintjének, fokának”.⁴²⁷

9.4 A titkos adatgyűjtés során beszerzett adatok bizonyítékként történő felhasználása a büntetőeljárásban

Mint korábban említettem, a titkos adatgyűjtés alapvető célja egyrészt olyan információk begyűjtése, amelyek a bűncselekmény megelőzése, felderítése, megakadályozása, az elkövető azonosítása, elfogása szempontjából jelenőséggel bírnak, másrészt a titkosszolgálati eszközök alkalmazása bizonyítási eszközök beszerzését is célozza. Jelen alfejezetben azt kívánom felvázolni, hogy az ekként beszerzett információk milyen szabályok mentén használhatók fel perrendszerű bizonyítékokként. Ennek megfelelően közel teljes képet e témakörrel az ezt megelőző alfejezet és a dolgozatnak a bizonyításról szóló részében írtak összevetése során nyerhetünk.

Jelen alfejezetben először felvázolom a Be. azon szabályait, feltételeit, amelyek mentén lehetőség nyílik a titkos adatgyűjtés során beszerzett információk bizonyítékként történő felhasználására, majd ezt követően megvizsgálom, hogy milyen módon emelhetők be ezen adatok a bizonyítási eljárásba.

A 2006. évi LI. törvény, majd ezt követően a 2007. évi CLXXXIII. törvény jelentős módosításokat vezetett be a titkosszolgálati eszközök

⁴²⁷ Tremmel Flórián (2006), i. m., 152. o.

alkalmazásával nyert információk büntetőeljárásban való felhasználása terén. Jelen alfejezet keretei között az ezen jogszabályok által korrigált rendelkezéseket veszem alapul, egyúttal azonban utalok arra, hogy a bűnüldözési célú titkos információgyűjtés és titkos adatszerzés témakörében elkészült T/4192 számú törvényjavaslat kapcsán a terület várható szabályozása alapvonalainak tárgyalására a 10. fejezetben keríték sort.

A jelenleg hatályos Be. különbséget tesz a titkos adatszerzés és a bírói engedélyhez kötött titkos információgyűjtés eredményének felhasználása között,⁴²⁸ mindazonáltal mindkét esetben a szabályozás kiindulópontja a célhoz kötöttség elvének érvényesülése. Így a titkos adatszerzés eredménye főszabályként annak a bűncselekménynek a bizonyítására és azzal a személlyel szemben használható fel, amely miatt, és akivel szemben a titkos adatszerzést a bíróság engedélyezte. Azonban úgyszintén felhasználhatók ezen információk a célszeméllyel szemben olyan bűncselekményeinek bizonyítására, amelyeket az engedélyben nem jelöltek meg, de amelyek vonatkozásában szintén fennállnak a titkos adatszerzés törvényi feltételei. A Be. másik oldalról is szélesíti a felhasználható adatok körét, amikor kimondja, hogy azon bűncselekmény bizonyítására, amely miatt a titkos adatszerzést a bíróság engedélyezte, annak eredménye valamennyi elkövetővel szemben felhasználható. Így a Be. a célhoz kötöttség elvét – helyesen – nem az engedély konkrét tartalma, hanem – természetesen az engedély megléte esetén – a törvényi feltételek fennállása szemszögéből értelmezi. Mindezek alapján tehát a fenti feltételek megléte esetén nem zárható ki olyan bizonyíték, amely az engedély tartalmával csupán közvetett kapcsolatban áll. Ellenkező esetben a nyomozó hatóságok, illetve az ügyész által megszerzett olyan információk válnának a bizonyítás szempontjából használhatatlanná, amelyek megfelelnek a célhoz kötöttség generális alapelvének, azonban azok felmerülése az engedélyezéskor nem volt előre látható. Másik oldalról szemlélve, ez a

⁴²⁸ Habár a Be. nem szabályozza a külső engedélyhez nem kötött titkos információgyűjtés eredményének felhasználását, vitathatatlanul sor kerülhet erre például fedett nyomozó vagy egyszerű (azaz nem magánlakást célzó) megfigyelés stb. esetén is, így ez a mulasztás súlyos jogalkotási hibaként értékelhető.

szabályozás biztosítja, hogy a titkos adatszerzéssel érintett, azonban az adott bűncselekménnyel semmiféle kapcsolatba nem hozható személyekre vonatkozó adatok ne kerülhessenek felhasználásra. Mindazonáltal ehelyütt is hangsúlyozni kívánom, hogy a fenti szabályozás és logika érvényesülésének lehetőségét alapvetően, mintegy előfeltételként meghatározza az, hogy a titkos adatgyűjtés lefolytatásával kapcsolatos szabályozás mennyiben felel meg az azzal szemben nem csupán a bűnüldözés-igazságszolgáltatás hatékonysága, de ugyanúgy az emberi jogok és alapvető szabadságok, továbbá alkotmányos alapelvek érvényesülése tekintetében támasztott követelményeknek.⁴²⁹ Ehhez kapcsolódóan visszautalnék az 5.2.2.4 alfejezetben a megfigyelés szabályozása kapcsán az ezen titkos művelettel potenciálisan érintett személyi kör meghatározatlanságára.

Úgyszintén a bizonyítékkénti felhasználás kérdésköréhez kapcsolódóan, a Be. 206.§ (6) bekezdése alapján nem használható fel a titkos adatszerzés eredménye, amennyiben a titkos adatszerzés megszüntetésére azért került sor, mert halaszthatatlan elrendelés esetén a bíróság az indítványt elutasította, illetve mert nyilvánvalóvá vált, hogy további alkalmazásától sem várható eredmény, továbbá, ha az engedély kereteit túllépték.⁴³⁰

A titkos információgyűjtés eredményének felhasználása kapcsán a Be. különbséget tesz a bűnüldözési és a nem bűnüldözési célból folytatott, külső engedélyhez kötött titkos információgyűjtés között, ezen utóbbi gyakorlatilag a nemzetbiztonsági szolgálatok által végezhető külső engedélyhez kötött titkos információgyűjtést takarja (v.ö. 5.1 alfejezet). Az alapvető szabályok mindkét esetben azonosak. Ezek szerint a titkos információgyűjtés eredménye akkor használható fel a büntetőeljárásban, ha a titkos adatszerzésre vonatkozó Be.-beli feltételek a bizonyítani kívánt bűncselekmény tekintetében fennállnak és a

⁴²⁹ A célhoz kötöttség elve, az adatok megismerhetősége kapcsán a védelemhez való jog, valamint a tisztességes eljáráshoz való jog kérdéseinek összefoglalására lásd a Debreceni Ítéltábla Bf.II.81/2005/13. számú végzése (<http://www.debreceniitlotabla.hu/doc/bunteto/Kardos/ABeloterjesztes.pdf>).

⁴³⁰ Ennek kapcsán utalok arra, hogy ezen rendelkezések azon speciális bizonyítási tilalmi klauzulák – s ezeken belül is a kifejezetten a bizonyítékkénti felhasználás tiltását, mint szankciót is magukban foglaló normák –, amelyekre az előző alfejezetben utaltam, s amelyek léte a bizonyítás törvényességével kapcsolatos szabályok és azok alkalmazása vonatkozásában egyértelmű iránymutatásul szolgálhatnak, szemben a generálklauzulákkal.

büntetőeljárásban felhasználni kívánt információ megszerzését követően a titkos információgyűjtést végző szerv feljelentési kötelezettségének haladéktalanul eleget tett. Ezen utóbbi rendelkezés biztosítja, hogy a bűnüldöző szervek ne minden korlátozástól mentesen dönthessenek arról, hogy mikor kezdeményeznek büntetőeljárást, így a gyanú fogalmának meghatározatlanságával kapcsolatos, az 5.2.2.2 alfejezetben említett probléma indirekt megoldásaként szolgálhat a külső engedélyhez kötött titkos információgyűjtés körében, valamint ne történjék „készletre” adatgyűjtés. Ehelyütt jelezni kívánom azonban, hogy a „haladéktalanul” feltétel értelmezéséhez sem a büntetőeljárási kódex, sem pedig a háttéranyagok (kommentár, miniszteri indoklás) nem nyújtanak segítséget. Álláspontom szerint a haladékot nem tűrő cselekvés követelménye feltétlenül magában foglalja legalább azt, hogy a titkos információgyűjtést végző szerv a kívánt információ megszerzését követő első lépése a feljelentés megtétele kell, hogy legyen, azaz nincsen lehetőség újabb információszerzésre, történjék az akár nyílt, akár titkos kriminalisztikai módszerekkel, vagy bármely egyéb lépés megtételére az információ megszerzése és a feljelentés megtétele között.⁴³¹ Ehhez kapcsolódóan jelzem, hogy a Szabolcs-Szatmár-Bereg Megyei Bíróság egy eseti döntésében - melyet a másodfokon eljáró Debreceni Ítéltőtábla e tekintetben helybenhagyott - a fenti kritériumot teljesítettnek tekintette akkor, amikor a titkos információgyűjtést végző szerv feljelentési kötelezettségét egy héten belül teljesítette (Szabolcs-Szatmár-Bereg Megyei Bíróság 6.B.478/2008/8. számú ítélete, Debreceni Ítéltőtábla Bf. II. 22/2009/11. számú ítélete). Ugyanakkor megjegyzem, hogy ezen feltételt a bírói gyakorlat teljesítettnek tekinthető akkor is, ha nem konkrétan ezen szerv feljelentése alapján indult az eljárás, de az információ beszerzése és a büntetőeljárás megindulása között nem telt el hosszú idő, így amennyiben akár magánszemély bejelentése, akár elfogás előzte meg a nyomozás elrendelését, ugyanis ezen esetekben a még lehetőség lett volna a feljelentés megtételére,

⁴³¹ Hozzáteszem, hogy a jelen dolgozat 10. fejezetében tárgyalandó, már említett törvényjavaslat e vonatkozásban is változást hozhat.

azonban, ha büntetőeljárás már más módon megindult, a fejeletési kötelezettség értelmezhetetlen. (v.ö. Fővárosi Ítéltábla 1.Bf.68/2008/33. számú ítélete). Megjegyzem, hogy véleményem szerint helytelen az az álláspont, mely szerint abban az esetben, ha a feljelentés a titkos információgyűjtésre engedélyezett határidőn belül történt, akkor az minden további vizsgálat nélkül megfelel a „haladéktalanul” követelményének (v.ö. Fejér Megyei Bíróság 8.B.90/2008/25 számú ítélete), hiszen a feljelentési kötelezettség az ezen műveletekkel a felhasználni kívánt információ megszerzésének időpontjától számítandó.

A feljelentési kötelezettség és az ahhoz kapcsolódó időtényező kapcsán a 74/2009. BK vélemény rögzíti, hogy ennek meghatározására nem alkotható meg egy minden esetben alkalmazandó szabály, ugyanakkor a mérlegelendő szempontok rögzíthetők: a Nemzetbiztonsági Szakszolgálat által átadott információ-halmazból a titkos információgyűjtést megrendelő szervnek ki kell szűrnie a releváns adatokat (a titkos adatszerzés tekintetében erre a Be. nyolcnapos határidőt biztosít, így a nyolc napon túli feljelentés még megfelelhet a törvényi követelményeknek), majd ezt követően ezek alapulvételével, elemzésével állást kell foglalni a tekintetben (a rendelkezésre álló valamennyi információ alapján), hogy fennáll-e a nyomozás elrendeléséhez szükséges gyanú az engedélyben és a Be. 201.§-ában foglalt valamely bűncselekmény tekintetében, az adatok azzal a személlyel kapcsolatba hozhatók-e, akire nézve az engedélyezés történt (bűnüldözési célú titkos információgyűjtés esetén továbbá vizsgálandó, hogy az engedélyben nem szereplő más személy bűncselekményének kapcsolatos bizonyításra felhasználhatóak-e). Az ügy terjedelme, az elkövetőként szóba jöhető személyek száma, a nyílt eszközökkel beszerzett vagy beszerezhető bizonyítékok mennyisége stb. mind befolyásolja a feljelentés megtételének szükségessége megítéléséhez, így a fejeletés megtételéhez szükséges időtartamot. Ennek alapján a Pécsi Ítéltábla Bf.I.20/2009/4. számú végzésében kifejtette, hogy a haladéktalanság nem azonosítható az azonnali foglamommal, s az eset körülményeit mérlegelve megállapította, hogy az

alapul fekvő esetben az alapján, hogy az utolsó rögzített és a büntetőeljárásban felhasznált telefonbeszélgetés, valamint a feljelentés megtétele időpontja között kevesebb mint harminc nap telt el (s hozzátette, hogy „ekkor a titkosszolgálati eszközök alkalmazásának engedélyezett tartama sem járt még le”...), a törvényi követelmény teljesült.

Mindazonáltal, míg a bűnüldözési célú titkos információgyűjtés eredményének felhasználását a titkos adatszerzésből származó információk felhasználásával egyező széles körben teszi lehetővé a törvény, a nem bűnüldözési célból alkalmazott titkosszolgálati módszerek kapcsán erre kizárólag az engedélyben megjelölt személy bűncselekményének bizonyítása érdekében van mód, mely kapcsolható ahhoz a tényhez, hogy a nemzetbiztonsági célú titkos információgyűjtés alapvetően nem a bűnüldözés-igazságszolgáltatás érdekeinek érvényre juttatását szolgálja, s ezzel van összefüggésben az a körülmény, hogy a nemzetbiztonsági célú titkos információgyűjtésre vonatkozóan kiadott engedély a bűncselekmény meghatározását nem, csupán a célszemély megnevezését tartalmazza.

A titkos információgyűjtés mindkét fent említett csoportja vonatkozásában irányadó, hogy eredményének a büntetőeljárásban bizonyítékként történő felhasználását az ügyész indítványozhatja a nyomozás elrendelését követően, indítványáról pedig a nyomozási bíró jogosult dönteni. Ehhez kapcsolódóan a bírói engedélyhez kötött titkos információgyűjtés tényét a megyei (fővárosi) bíróság elnöke igazolja, mely igazolás tartalmazza a bíróság megjelölését, az engedéllyel érintett ügy számát és tárgyát, az érintett személy nevét, a titkos információgyűjtés engedélyezésére irányuló előterjesztés, illetőleg az engedély kereteit. Önmagában az a tény, hogy ez az iratok között nem áll rendelkezésre, nem érinti a titkos információgyűjtés törvényességét, hiszen az később, akár a másodfokú eljárás során is beszerezhető⁴³², ugyanakkor álláspontom szerint ezen igazolás a megalapozott döntéshozatalhoz elengedhetetlen információkat tartalmaz, így annak

⁴³² V. ö. például a Fővárosi Ítéltábla Katonai Tanácsa 6.Kbf.99/2008/13. számú ítélete, valamint a Pécsi Ítéltábla Bf.II.201/2008/40. számú ítélete.

mindenképpen rendelkezésre kellene állnia az ügy iratai között. Ezzel összefüggésben megemlítem, hogy a titkos információgyűjtés lefolytatásának módja, a beszerzett adatok teljes spektruma a továbbiakban is rejtve marad például a védelem előtt, hiszen a bizonyítékkénti felhasználással kapcsolatos indítvány csupán azokra az adatokra terjed ki, amelyet az ügyészség az ügy szempontjából relevánsnak ítél, s ebben a tekintetben a megyei (fővárosi) bíróság elnökének igazolása sem nyújt semmiféle eligazítást. Mindez éppen azért tűnik fontosnak, mert bár az ügyész feladata szerint nem csupán a vádat megalapozó bizonyítékok összegyűjtésére, bíróság elé tárására koncentrál, hiszen a büntetőeljárás során – különösen nyomozati szakában – egyfajta „törvényesség őre” funkciót is betölt, a védő számára az ügyben felmerült egyes információk nem ismerete számottevő hátrányt jelenthet, legyenek ezek az adatok bár olyanok, amelyeknek a nyomozó hatóság és az ügyészség nem tulajdonított jelentőséget. A fentiekre tekintettel arra sincsen lehetőség, hogy a terhelt (illetőleg védője) a büntetőeljárás kódexben a bírói engedélyhez kötött titkos információgyűjtés során szerzett adatok bizonyítékként történő felhasználásának feltételeit közvetlenül ellenőrizze. Hozzáteszem, hogy például a Békés Megyei Bíróság 12.B.213/2008/56. számú ítéletében a vádlottak közötti telefonbeszélgetések lehallgatásának anyagait kirekesztette a bizonyítékok köréből éppen arra hivatkozással, hogy ezen titkos információgyűjtés eredményének bizonyítékkénti felhasználásáról a titkos ügyintézésre kijelölt bíró és nem a nyomozási bíró döntött. Mindazonáltal minden egyes esetben a hatályos jogszabályi rendelkezésekre kell figyelemmel lenni, s a titkos információgyűjtés eredményének felhasználása tekintetében ez az időpont annak az eljárás során első alkalommal történő nyílttá tétele - ez alapvetően a nyomozás során a gyanúsított elé tárása (v.ö. Fővárosi Ítéltábla 1.Bf.68/2008/33. szám ítélete), s ennek hiányában a terheltnek a titkosan szerzett adatok alapján kérdés sem tehető fel, illetőleg az így folytatott kihallgatás eredménye nem használható fel bizonyítékként (tekintettel azok minősített adat jellegére is).⁴³³ Megjegyzem, hogy ismert a bíró gyakorlatból a

⁴³³ Balla Lajos (2007), i. m., 75.o.

fenti rendelkezések – sajnálatos módon – olyan sajátos értelmezése is, amely a nyomozási bírói kontrollt és a titkos információgyűjtés speciálitásaiból fakadó többlet-előírásokat gyakorlatilag feleslegessé teszi: a Fővárosi Ítéltábla 3.Bf.272/2008/14. számú ítéletében rögzítette, hogy „az ügyészi vádiratban foglalt indítvány esetén közömbössé válik az előzetes nyomozási bírói határozat, mivel a nyomozás feletti felügyelet az ügyész hatáskörébe tartozik, és amennyiben az ügyész a vádiratában indítványozza a titkos információgyűjtés eredményének bizonyítékként történő felhasználását, ennek az indítványnak az érvényessége nem kérdőjelezhető meg” (az ügyben nem volt nyomozási bírói határozat). Mindez éppen ellentmond az előbbieken hivatkozott, szintén a Fővárosi Ítéltábla által hozott ítéletben foglalt azon érvelésnek, mely szerint a nyomozási bírói határozat beszerzésének követelménye az egész eljárásra vonatkozó előírás.

Fontosnak tartom megjegyezni, hogy a büntetőeljárás törvény alapvetően a bírói engedélyhez és az igazságügyért felelős miniszter engedélyéhez kötött titkos információgyűjtés eredményének felhasználásáról rendelkezik ebben a körben, ekként az ilyen külső engedély nélkül végezhető titkos műveletek során beszerzett információk felhasználására ezen speciális előírások nem alkalmazhatók. Mindebből következően tehát a fedett nyomozó alkalmazása, megfigyelés, ellenőrzött szállítás stb. során az igazságszolgáltatási szervek birtokába jutott adatok bizonyítékkénti felhasználására a bizonyítás általános szabályai irányadók, melyeket a 9.1 és 9.2 alfejezetekben igyekeztem felvázolni.

A titkos adatgyűjtéssel beszerzett bizonyítékok felhasználásának módja kapcsán több probléma is felvethető. Elegendő ehelyütt ebben a körben általánosságban arra utalni, hogy egyrészt az adatforrás titkossága folytán a beszerzés jogszerűsége nehezen ellenőrizhető, másrészt ezzel összefüggésben az adott bizonyíték hitelt érdemlőségének vizsgálata is csorbát szenvedhet, harmadrészt a közvetett bizonyítékok értékelése is kérdéseket vet fel. Bár természetesen ezen kérdések nem minden eszköz esetében merülnek fel, tekintettel arra, hogy például a titkos megfigyelés során rögzített hang- és

képanyag éppen a történetek legdirektebb bizonyítására alkalmasak. Mindazonáltal ebben a körben felvetődik a forráskritika hiányának problémája azzal összefüggésben, hogy ezen felvételek utóbb elméletileg módosíthatók is, így ebben a körben fokozott jelentőséggel bír a bűnjelkezelésre, sőt az iratkezelésre vonatkozó szabályok megtartása.

A Be. 204.§ (5) bekezdése szerint a titkos adatszerzés végrehajtásáról jelentést kell készíteni, amely részletesen tartalmazza a titkos adatszerzés lefolyását, így különösen azt, hogy annak során milyen eszközt, illetőleg módszert, meddig és hol alkalmaztak, a titkos adatszerzés – a fedett nyomozó kivételével – mely természetes vagy jogi személyt, illetőleg jogi személyiséggel nem rendelkező szervezetet érintett, a titkos adatszerzés során milyen adatot, milyen forrásból, hol és mikor szereztek meg. Ezen jelentés a bizonyítás során okiratként használható fel. A titkos adatszerzés eredményének a büntetőeljárás során bizonyítékként történő felhasználása kapcsán az ügyész a titkos adatszerzés engedélyezésére irányuló indítványt, a bíróság határozatát és a titkos adatszerzés végrehajtásáról készített fentiekben említett jelentést csatolja a nyomozás irataihoz, így tehát a terheltnek és a védelemnek is lehetősége nyílik a titkos műveletekkel, azok engedélyezésének feltételeivel, lefolytatásával és eredményeként beszerzett információkkal kapcsolatos alapvető kérdések ellenőrzésére, így – a titkos adatgyűjtés sajátosságai által korlátozott körben – a védelemhez való jog gyakorlására nem csupán az iratbetekintés, másolatkészítés, de az indítványtétel, észrevétel benyújtása stb. körét érintően is.⁴³⁴

A törvény tehát a titkos eszközök jellegéből fakadó korlátok között igyekszik lehetőséget biztosítani a forráskritikára, a védelem jogainak érvényesülésére is hangsúlyt fektetve, mindazonáltal kérdésként felmerül, hogy vajon mennyire konkrétan és ellenőrizhetően fog a gyakorlatban megjelenni az ilyen jelentésekben például az adatforrás.

⁴³⁴ Ennek érdekében a Be. kifejezetten rendelkezik arról, hogy amennyiben ezen iratok csatolására a nyomozási iratok ismertetését követően kerül sor, a terheltet és a védőt erről értesíteni kell, és lehetőséget kell adni a csatolt iratok megismerésére.

A művelet lefolytatásáról szóló jelentés okiratkénti felhasználása tehát az egyik lehetőség a titkos adatgyűjtés eredményének a bizonyítás körébe való beemelésére, azonban álláspontom szerint korántsem az egyetlen. Így például nincs akadálya annak, hogy a megfigyelés során alkalmazott videokazetta (CD, DVD, egyéb adathordozó), amelyre a megfigyelés eredményét rögzítették, tárgyi bizonyítási eszközként kerüljön felhasználásra. Mindez nem csupán a titkos adatszerzésre, hanem a titkos információgyűjtés teljes spektrumára, így a nyomozás elrendelése előtt és azt követően lefolytatott műveletek eredményének bizonyítékkénti felhasználására is igaz, a Be. 76.§ (2) bekezdése szerint ugyanis a büntetőeljárásban fel lehet használni azokat az okiratokat és tárgyi bizonyítási eszközöket, amelyeket valamely hatóság - jogszabályban meghatározott feladatainak teljesítése során a hatáskörében eljárva - a büntetőeljárás megindítása előtt készített, illetőleg beszerzett. Természetesen a jelentés csatolására ebben az esetben is szükség van, hiszen ez az egyetlen eszköz, amelyen keresztül a beszerzés jogszerűsége valamilyen módon ellenőrizhető. Mindazonáltal nincsen lehetőség arra, hogy a tárgyalás során alapos és sokoldalú, valamennyi alapelv maradéktalan érvényesülésével járó vizsgálatnak vessék alá az adott bizonyítékot.⁴³⁵ Ebből következően kizárólag titkos bizonyítékok alapján nem lehet bűnösséget megállapító ítéletet hozni, ezt fejtette ki az Emberi Jogok Európai Bírósága is számos döntésében, tekintettel a tisztességes tárgyaláshoz való jog megsértésére.⁴³⁶

Az informátorok, bizalmi személyek, titkosan együttműködő egyéb személyek és különösen a fedett nyomozó közreműködése esetén a fentiekén túlmenően lehetőség van arra is, hogy ezen személyek a bírósági eljárás folyamán tanúként kerüljenek kihallgatásra. Jelenleg álláspontom szerint ezt jogszabályi rendelkezés nem zárja ki, így annak elvi lehetősége fennáll.⁴³⁷ Az

⁴³⁵ V. ö. Tremmel Flórián (2006), i. m., 175. o.

⁴³⁶ Lásd például Kostovski kontra Hollandia (1990), Edwards kontra Egyesült Királyság (1992), Lüdi kontra Svájc (1992), Doorson kontra Hollandia (1996), Van Mechelen és társai kontra Hollandia (1997). E jogesetek részletes elemzésére, a tisztességes eljáráshoz való jog és az anonim tanúk bizonyításban való részvételének strasbourgi bíróság általi értelmezésére lásd Tóth Mihály (1995), i. m., 176-180. o., valamint Berger, Vincent (1999), i. m., 313-317. o.

⁴³⁷ A „jelenleg” kifejezés használata a már hivatkozott törvényjavaslat szabályai tükrében tűnik indokoltnak. Egyúttal ehelyütt utalok arra, hogy a titkos adatgyűjtés során beszerzett adatok és a

azonban teljesen nyilvánvaló, hogy e személyek kiléte egyrészt a további nyomozás sikerét biztosítandó, másrészt e személyek, hozzátartozóik életét, testi épségét megoltalmazandó, nem kerülhet nyilvánosságra; a tanúként a büntetőeljárásba bevont titkosan együttműködő személyek valamilyen védettséget kell élvezzenek. Így ezen személyek általában különösen védett tanúként vesznek részt az eljárásban.⁴³⁸ Ekként biztosított védelmük, valamint a védelemnek is lényegesen szélesebb eszköztára van a vallomásukból származó bizonyítékok hiteltérdeplőségének vizsgálatára, mint ha csupán a titkos adatgyűjtésről készült jelenést használnák fel, noha ez összehasonlíthatatlan azzal a kontradiktórius jelleggel, ami a hagyományos tanúkihallgatások során biztosítható összefüggésben a közvetlenség elvének érvényesülésével.⁴³⁹ Hasonló problémákat vet fel a zártcélú távközlő hálózat alkalmazása is, különösen abban az esetben, ha a tanú védelme érdekében arcvonásait, hangját stb. technikai úton torzítják, ami szükségképpen lehetetlenné teszi a tanú mimikájának, testbeszédének, a hanghordozásában bekövetkezett változásoknak az észlelését.

Az anonim tanúk alkalmazása azonban sok kérdést vet fel a vallomásukból származó bizonyítékok megbízhatóságának ellenőrzése és ezzel összefüggésben a tisztességes eljáráshoz való jog kapcsán.⁴⁴⁰

mindezek érdekében lefolytatott eljárások minősített adat mivolta álláspontom szerint még az abszolút tanúzási akadályok tükrében sem lehet feltétlen gátja ebben a körben sem a tanúbizonyításnak, hiszen lehetőség van arra, hogy meghatározott körben felmentést kapjon az érintett személy a titkotartás alól, illetve az adatok bizonyos körét az arra jogosult feloldja a minősítés alól – mint ahogyan az valamennyi, a fentiek szerint beszerzett információ büntetőeljárásbeli felhasználásának egyébként is előfeltétele.

⁴³⁸ V. ö. Szalai Géza (2005), i. m., 29-32. o.

⁴³⁹ V. ö. Tremmel Flórián (2006), i. m., 176-177. o.

⁴⁴⁰ Az Emberi Jogok Európai Egyezményének 6. Cikke szerint:

„1. Mindenkinek joga van arra, hogy ügyét a törvény által létrehozott független és pártatlan bíróság tisztességesen nyilvánosan és ésszerű időn belül tárgyalja, és hozzon határozatot polgári jogi jogai és kötelezettségei tárgyában, illetőleg az ellene felhozott büntetőjogi vádak megalapozottságát illetően. Az ítéletet nyilvánosan kell kihirdetni, a tárgyalóterembe történő belépést azonban meg lehet tiltani a sajtónak és a közönségnek a tárgyalás teljes időtartamára vagy egy részére annyiban, amennyiben egy demokratikus társadalomban ez az erkölcsök, a közrend, illetőleg a nemzetbiztonság érdekében szükséges, ha e korlátozás kiskorúak érdekei, vagy az eljárásban résztvevő felek magánéletének védelme szempontjából szükséges, illetőleg annyiban, amennyiben ezt a bíróság feltétlenül szükségesnek tartja, mert úgy ítéli meg, hogy az adott ügyben olyan különleges körülmények állnak fenn, melyek folytán a nyilvánosság az igazságszolgáltatás érdekeit veszélyeztetné.

2. Minden bűncselekménnyel gyanúsított személyt mindaddig ártatlannak kell vélelmezni, amíg bűnösségét a törvénynek megfelelően meg nem állapították.

3. Minden bűncselekménnyel gyanúsított személynek joga van - legalább - arra, hogy

Mindazonáltal az Emberi Jogok Európai Bírósága az Egyezmény 6. Cikkével összeférhetőnek ítéli meg az olyan szabályozást, amely lehetővé teszi, hogy a védelem az anonim tanúknak kérdéseket tegyen fel, azonban nem alapozható marasztaló ítélet kizárólag ilyen tanúk vallomására, tekintettel arra, hogy ekkor a védelem nem csupán a tanúk személyazonosságát nem ismeri, de meg van fosztva attól, hogy a kérdései által a tanúknak kiváltott reakciókat (a tanú magatartását, testbeszédét, hanghordozását, a válaszadáshoz igénybe vett időt stb.) megvizsgálja, ezáltal szavahihetőségüket ily módon ellenőrizze.⁴⁴¹ Ezt az aggályt alátámasztja a magyar szabályozás is, amely a védelem számára csupán azt teszi lehetővé, hogy a különösen védett tanúhoz írásban intézzen kérdéseket. Ezen fajta rendelkezések – több fentiekben említett előnyük mellett – a már kifejtetteken túl, például azt is implicite kizárják, hogy a védelem a kérdezés módjára vonatkozóan észrevételt tegyen a kihallgatás során. A védelemnek ezen esetben csupán másodkézből származó információi vannak a tanú szavahihetőségéről, annak vizsgálata a nyomozási bíró feladatát képezi a Be. 213.§ (2) bekezdése alapján:

„A különösen védett tanú kihallgatásánál a nyomozási bírón, a jegyzőkönyvvezetőn és - ha szükséges - a tolmácson kívül csak az ügyész és a tanú érdekében eljáró ügyvéd lehet jelen. A különösen védett tanú kihallgatása során a nyomozási bírónak fel kell tárnia, és szükség esetén a nyomozó hatóság közreműködésével vagy más módon ellenőriznie kell a tanú szavahihetőségét, tudomásának megbízható voltát, és azokat a körülményeket, amelyek vallomása hitelt érdemlőségét befolyásolhatják. Az így szerzett adatokat a kihallgatásról készült jegyzőkönyvben fel kell tüntetni. A jegyzőkönyvről kivonatot kell készíteni, amely a jelenlévők közül csak a nyomozási bíró és az ügyész nevét, a tanú különösen védetté nyilvánításának tényét és a különösen védetté nyilvánított tanú vallomását tartalmazza. A nyomozási bíró gondoskodik arról, hogy a különösen védett tanú személyére és tartózkodási helyére a vallomásáról készült jegyzőkönyvi kivonat alapján ne lehessen következtetni. A jegyzőkönyvi kivonatot az ügyész részére át kell adni. A jegyzőkönyvi kivonatnak a

a) a legrövidebb időn belül tájékoztassák olyan nyelven, amelyet megért, és a legrészletesebb módon az ellene felhozott vád természetéről és indokairól;

b) rendelkezzen a védekezésének előkészítéséhez szükséges idővel és eszközökkel;

c) személyesen, vagy az általa választott védő segítségével védekezhessen, és ha nem állnak rendelkezésre eszközök védő díjazására, amennyiben az igazságszolgáltatás érdekei ezt követelik meg, hivatalból és ingyenesen rendeljenek ki számára ügyvédet;

d) kérdéseket intézzen vagy intéztesse a vád tanúhoz és kieszközölhesse, a mentő tanúk megidézését és kihallgatását ugyanolyan feltételek mellett, mint ahogy a vád tanúit megidézik, illetve kihallgatják;

e) ingyenes tolmács álljon rendelkezésére, ha nem érti vagy nem beszél a tárgyaláson használt nyelvet.”

⁴⁴¹ Lásd különösen Van Mechelen kontra Hollandia (1997)

vádirat benyújtásáig történő elkülönített, zárt kezeléséről az ügyész gondoskodik. A jegyzőkönyvi kivonatot a vádirat benyújtásáig az ügyészen kívül a nyomozó hatóság ismerheti meg.”

A zártcélú távközlő hálózat útján történő kihallgatás álláspontom szerint a védelem jogainak szélesebb körű érvényesülését is elősegíti, hiszen bár tanúvédelmi szempontok miatt ezen eszköz is csak a tanú hangjának és képmásának torzításával lenne alkalmazható, ami szintén csorbítja a közvetlenség elvének érvényesülését, ebben az esetben a terhelt és a védő is jelen lehet a tanú kihallgatásánál, így hozzá közvetlenül, a kihallgatás során történtek alapján is megválasztott stratégia, kérdezési technika alkalmazásával nyílik módja a védelemnek a bizonyítási eljárásba való bekapcsolódásra.

Elvileg nem zárható ki például a védelmi program alkalmazása sem, azonban ekkor természetesen már nincs lehetőség a bizalmi személy, fedett nyomozó stb. további alkalmazására, tekintettel arra, hogy ezen esetben – eltérően a különösen védett tanú kihallgatására vonatkozó szabályoktól – az érintett személy a büntetőeljárás folyamán az általános szabályok szerint köteles személyesen megjelenni tanúkihallgatása alkalmával, s így kilétéről a jelenlévők tudomást szerezhettek. Ez alól csupán az az eset képez kivételt, amikor a tanúvédelmi programban résztvevő személyt zártcélú távközlő hálózat útján hallgatják ki és személyazonosságának megállapítására alkalmas egyedi tulajdonságait a közvetítés során technikai úton torzítják.

9.5 A bizonyítékok elfogadhatóságának egységes európai szabályozására irányuló törekvések – a Corpus Juris Europae

Jelen alfejezetben a bizonyítékok elfogadhatóságával, illetve kizárásával kapcsolatban a kölcsönös elismerés (mutual recognition) elvéből kiindulva megalkotott európai uniós szabályokkal összefüggő, egységes szerkezetbe foglalt olyan dokumentum alapvető kapcsolódó rendelkezéseit kívánom áttekinteni, amely bár eredetileg az egységes európai büntető törvénykönyv igényével született meg, s napjainkban már valószínűsíthető, hogy mint ilyen nem kerül már elfogadásra, azonban a benne foglalt alapvető szabályok, a mögöttes megfontolások, valamint az általa kiváltott nemzeti jogalkotási törekvések, s mindenekelőtt az a körülmény, hogy részeiben az Unió egyes erre a területre vonatkozó jogforrásaiban tovább él, s egészen a legfrissebb jogforrás-tervezetekig – legyen az átfogó vagy az európai büntetőjogon belül is specifikus – megtalálhatók azon rendelkezések, amelyek először a Corpus Juris Europae-ben kerültek megfogalmazásra. Álláspontom szerint a Corpus Juris vizsgálata a vonatkozó jelenlegi és jövőbeni uniós jogalkotási törekvések, büntetőpolitika, valamint a kölcsönös elismerés alapelveinek a bizonyítékok elfogadhatóságára / kizárására vonatkozó, s a nemzetközi együttműködéssel szoros kapcsolatban álló kérdések tárgyalása szempontjából alapvető jelentőségű, s nem utolsósorban a Corpus és a mögöttes szakértői anyagok elemzése során egy sajátképpen európai bizonyításelmélet csírái is megjelennek, melyek egyaránt táplálkoznak a megelőző alfejezetekben felvázolt angolszász és kontinentális hagyományokból.

9.5.1 A Corpus Juris funkciója és alapelvei⁴⁴²

⁴⁴² Ehelyütt csupán a Corpus egészére vonatkozó alapelveket kívánom számba venni, nem térek ki olyan elvekre, mint például az Európai Ügyészeti Hivatal ideája kapcsán érvényesülő oszthatatlanság és kölcsönös függőség.

A Corpus Juris az Európai Unió pénzügyi érdekeinek védelmére megalkotott büntető anyagi- és eljárásjogi törvénykönyv, amely mind a mai napig nem lépett hatályba – s fentiekben már jelzetteknek megfelelően a vizsgált formában vélhetően már nem is fog – a létjogosultsága körüli heves vitáknak köszönhetően. Ezek lényege valójában nem is abban áll, hogy szükséges-e az Unió pénzügyi érdekei ellen elkövetett bűncselekményekkel szembeni egységes fellépés, háttérükben sokkal inkább az a megfontolás húzódik meg, hogy a tagállamok nem kívánják szuverenitásuk egy újabb szeletét átengedni az Uniónak. Ha végigtekintünk az európai integráció történetén, láthatjuk, hogy a Közösségek a büntetőjog tárgykörét illetően meglehetősen visszafogott politikát folytattak, azonban az integráció elmélyülésével párhuzamosan – ahogy a tagállamok egyre több hatáskört ruháztak át az uniós szervekre – felmerült az uniós érdekek önálló védelmének szükségessége.⁴⁴³ A tagállamok azonban a büntetőjogot szuverenitásuk végső bástyájának tekintik, amely az ország kulturális sajátosságait messzemenőig magán viseli és egyúttal reprezentálja, ebből kifolyólag nem óhajtják – még egy szűk jogtárgyi körre korlátozottan sem –, hogy az Unión belül a hangsúly a jelenlegi tagállamok közötti együttműködésről egy egységes büntetőjogra helyeződjék.⁴⁴⁴

Mindezek ellenére, a határokon átnyúló bűnözéssel szembeni hatékony fellépés szükségessége, illetve a pénzügyi érdekek sérelmére elkövetett bűncselekményekkel okozott kár nagyságrendje következtében felmerült az igény az említett érdekek egységes (az I. pillérben megvalósuló) büntetőjogi védelmére. A Mireille Delmas-Marty vezette szakértői csoport 1995-ben megkezdte a vonatkozó büntetőjogi szabályok kidolgozását. Ennek

⁴⁴³ E folyamattal összefüggésben lásd Farkas Ákos (2001), i. m., 16-20. o., továbbá Lévai Ilona (1998), *Corpus Juris Europae – Európai büntetőjog és ügyészség az EU pénzügyi érdekeinek védelmére?*, *Európai Tükör*, 1998. augusztus, 65-91. o.

⁴⁴⁴ Tekintettel arra, hogy a vázolt témakör önálló dolgozat tárgyát is képezhetné, ezúton csak utalok arra, hogy a fent említett vita középpontját jogi szempontból az EK Szerződés 280. cikk (4) bekezdése képezi, amely kimondja, hogy a költségvetési csalással kapcsolatban csak olyan intézkedéseknek van helyük, amelyek nem befolyásolják a tagállami büntetőjog alkalmazását és a tagállami igazságszolgáltatási rendszert. Az ezzel kapcsolatban véleményekről lásd Delmas-Marty, Mireille – Vervaele, John A. E. (szerk.) (2000), *The Implementation of the Corpus Juris in the Member States Volume I*, Intersentia, Antwerp – Groningen – Oxford, 369-394. o. és Corstens, G. J. M. (2003), *Criminal Law in the First Pillar?* *European Journal of Crime, Criminal Law and Criminal Justice* Vol. 11/1., Kluwer Law International, 131-144. o.

eredményeképpen jött létre a Corpus Juris, amelynek legutolsó, végső szövegét 2000-ben, Firenzében fogadták el, ez képezi jelen alfejezet alapját is.

A Corpus a klasszikus büntetőjogi, büntető-eljárásjogi alapelvek (a legalitás, az egyéni büntetőjogi felelősség, az arányosság és a bírói garancia elve) deklarálása mellett új alapelveket is bevezet, melyek a következők: az európai területiség elve, valamint a kontradiktórius eljárás elve. Míg az előbbi lényege az, hogy a Corpusban foglalt rendelkezések, illetve az azoknak megfelelően tett intézkedések az Unió egész területén azonos elismerést igényelnek (egységes európai igazságszolgáltatási térség), addig az utóbbi arra utal, hogy a Corpus nem kíván állást foglalni sem az inkvizitórius sem az akkuzatórius eljárási rendszer mellett, hanem azok előnyös tulajdonságait ötvözve létre óhajt hozni egy, a fegyverek egyenlősége elvére épülő új rendszert. Bár a Corpus bevezetése nem szól róla, meg kell említeni a szubszidiaritás elvét (35. cikk), amelynek értelmében a Corpus szabályozási körében a tagállamok joga nem alkalmazható, azok csupán kiegészítő szerepet töltenek be a nem szabályozott területekre vonatkozóan (kivételt képez az általános büntetőjogi rész, nem tekintve a halmazati szabályokat).

9.5.2 A bizonyítási teher

A Corpus Juris 31. cikkének (1) bekezdése definiálja az ártatlanság vélelmét, mint a büntetőeljárásbeli bizonyítás kiinduló tételét.⁴⁴⁵ A kapcsolódó Kommentár kiemeli⁴⁴⁶, hogy ezen elv deklarálása alapvető fontosságú: egyrészt a „kemény” kriminálpolitikát követő országok körében gyakori,

⁴⁴⁵ E definíció lényegében megfelel a Polgári és Politikai Jogok Nemzetközi Egyezségokmánya 14. cikkének 2. pontjában, az Emberi Jogok Európai Egyezménye (a továbbiakban EJEE) 6. cikkének 2. pontjában, illetve a magyar Alkotmány 57.§ (2) bekezdésében található meghatározásnak. Az említett két nemzetközi dokumentum viszonylatában azonban fontos megjegyezni, hogy – mivel önálló kódex szerepét kívánja betölteni - a Corpus, a törvényességre való általános utalás helyett, expressis verbis megkívánja a vélelem jogerős ítéletben való megdöntését, továbbá, hogy alkalmazási köre – ahogy az egész Corpus-é - természetesen csak a különös részben (1-8. cikkek) található tényállásokra terjed ki. Az ártatlanság vélelme garanciális jellegének hazai alkotmányos vonatkozásait tekintve lásd Halmi Gábor – Tóth Gábor Attila (szerk.) (2003), *Emberi jogok*, Osiris kiadó, Budapest, 719-722. o.

⁴⁴⁶ Delmas-Marty, Mireille (1997), *Corpus Juris – Introducing Penal Provisions for the Purpose of the Financial Interests of the European Union*, Economica, Paris, 132. o.

hogy a bűnüldözés hatékonyságának fokozására a bizonyítási terhet a terheltre telepítik bizonyos bűncselekmények tekintetében⁴⁴⁷ (és ez ellentétes az EJEE 6. cikk 2. pontjával), másrészt az in dubio pro reo alapelvébe is ütközik a bizonyítási teher eltérő szabályozása. Ez utóbbihoz kapcsolódóan érdemes megjegyezni, hogy a Corpus nem tartalmaz a döntéshozó bizonyosságának fokára (azaz az adott bizonyítékok bizonyítási erejéhez kapcsolódó meggyőződésére) vonatkozó szabályokat, így ebben a kérdésben a tagállami rendelkezések irányadók.⁴⁴⁸

Az ártatlanság vélelmének a bizonyításban játszott szerepével kapcsolatban az Emberi Jogok Európai Bírósága kimondta, hogy nem ütközik az EJEE 6. cikk 2. pontjába a bűnösségi vélelem, ha az eset összes körülményei azt alátámasztják⁴⁴⁹, így például, amikor a vámhatóság és a később eljáró hatóságok tiltott termék ellenőrzéskori pusztai birtoklására tekintettel vélelmezik csempészet bűncselekményét.⁴⁵⁰ Megfontolandó azonban, hogy ekkor elviekben mégis a terheltet kötelezi a felhívott szabály ártatlanságának bizonyítására, így az a körülmény, hogy bűnössége az adott esetben alátámasztást nyert az egyéb bizonyítékok által, még nem indokolja, hogy bármely bűncselekmény esetén a hatóságot felmentsük a bizonyítási teher alól, az ártatlanság vélelme és az in dubio pro reo elve által (is) meghatározott terhelti pozíciótól a marasztaló határozat nagyobb valószínűsége okán eltekintsünk és rá telepítsük a tényállási elemek hiányának bizonyítását.

A 31. cikk (2) bekezdése az önvádra kötelezés tilalmát tartalmazza, amely az ártatlanság vélelmének (a vádlói bizonyítási teher és az in dubio pro

⁴⁴⁷ Ez a megoldás a magyar büntetőjogtól sem idegen, példaként említhető a Btk. vagyonekobzásról rendelkező 77/B.§ (4) bekezdése, amelynek értelmében az ellenkező bizonyításig vagyonekobzás alá eső vagyonnak kell tekinteni a bünszervezetben való részvétel ideje alatt szerzett valamennyi vagyont. Ebben az esetben tehát a terheltre hárul a kötelezettség, hogy megdöntse a jogalkotó által az elkövetés alatt szerzett vagyon illegális eredetére vonatkozóan felállított vélelmet.

⁴⁴⁸ Ezek sokféleségét helyütt nem tartom indokoltnak taglalni. Az európai büntetőeljárások összehasonlító elemzése körében ezt a problematikát és az ártatlanság vélelmének bizonyításbeli szerepét részletesen tárgyalja: Delmas-Marty, Mireille – Spencer, John R. (2002), *European Criminal Procedures*, Cambridge University Press, 11. fejezet.

⁴⁴⁹ Elvi szempontból mindenképpen helyesebbnek tűnik a Nemzetközi Büntetőbíróság Statútuma által képviselt álláspont, amely semmilyen esetben nem engedi meg a bizonyítási teher megfordítását, sőt a vádlott jogairól szóló 67. cikk (1) bekezdésének i) pontjában kifejezetten tiltja azt.

⁴⁵⁰ Salabiaku kontra Franciaország (1988)

reo mellett) a harmadik - bizonyítással összefüggő - implikációja. A Corpus egy kivételt azonban tartalmaz ebben a körben: a tagállami vagy közösségi jog által megkívánt dokumentumok elkészítésének kötelezettsége alól ez az elv sem nyújt felmentést (szolgáljon az akár a terhelt felelősségének megalapozására).⁴⁵¹

9.5.3 A bizonyítási eszközök

A Corpus nem sorolja fel az eljárás során felhasználható összes bizonyítási eszközt, csupán a pénzügyi érdekek védelmére és a tagállamok szabályainak sokszínűségére tekintettel kiemelt fontosságúakat. A nem említett eszközök felhasználhatóságának kérdésében a 32. cikk (2) bekezdése alapján az adott ügyben eljáró bíróság államának joga az irányadó.

Mint azt jelen alfejezet elején említettem, a Corpus célja az Európai Unió pénzügyi érdekeinek védelmével kapcsolatos egységes fellépés jogi hátterének megteremtése, ami különös fontosságot nyer a bizonyítás minden tagállamra kiterjedő, azonos szabályainak kidolgozásakor. Ennek hiányában szembe kell nézni egyrészt a diszkriminációból, másrészt a hatékonyság hiányából eredő problémákkal. Az első kérdéskör attól függően jut szerephez, hogy melyik tagállamban szerezték be, illetve használják fel a bizonyítási eszközt, a második lényege pedig az, hogy a különbözőségekből fakadóan nagy a valószínűsége annak, hogy az „A” állam joga szerint jogszerűen beszerzett bizonyíték „B”, „C” stb. államban jogellenesen beszerzettnek minősül, így ott nem használható fel.⁴⁵² A külföldön beszerzett bizonyítékokkal kapcsolatosan az ún. Spencer-jelentés három problémakört különít el.⁴⁵³ Az első esetben a bizonyíték megfelel a beszerzés helye szerinti belső jognak, azonban a felhasználás helye szerinti jogba ütközik. Erre vonatkozóan a tagállamok nem rendelkeznek speciális szabályozással,

⁴⁵¹ E rendelkezés magyarázatára az iratokkal kapcsolatos bizonyítási szabályoknál kívánok kitérni.

⁴⁵² Delmas-Marty, Mireille – Vervaele, John A. E. (szerk.) (2000), i. m., 29. o.

⁴⁵³ Delmas-Marty, Mireille – Vervaele, John A. E. (szerk.) (2000), i. m., 28-29. o.

azonban a gyakorlat szerint ez csak akkor eredményezi az adott bizonyíték kizárását, ha alkalmazása valamely alapelv sérelmét valósítaná meg. A második esetben a beszerzés helyének szabályai alapján jogellenesen került sor a bizonyíték megszerzésére, azonban az eljárás helyén ez jogszerű lett volna. Ezt az esetkört tekintve a tagállami bíróságok a jelentés szerint nem fordítanak különösebb figyelmet a beszerzés helye szerinti jogra.⁴⁵⁴ A harmadik esetben mindkét állam joga sérelmet szenved. Ekkor a szabályozás egyértelmű: a bizonyítékot természetesen nem lehet felhasználni, a következmények tekintetében a büntetőeljárást lefolytató állam joga az irányadó.

A Spencer-jelentés mindazonáltal nem a törvényesség, hanem az ún. hearsay evidence⁴⁵⁵ problémakörét tartja a legjelentősebbnek a bizonyítási szabályok egységesítése tekintetében. A hearsay evidence (közvetett tudomásszerzésen alapuló bizonyíték) tilalmának az angol jogban két alapvető indoka van.⁴⁵⁶ Az egyik szerint, amennyiben a tanú nem tesz személyesen vallomást, a szakértő nem terjeszti elő szóban szakvéleményét stb., a keresztkérdés (amely az angolszász eljárásban kiemelkedő fontosságú) értelmét veszti. A másik fő indok, hogy a nem közvetlen észlelésen alapuló tények esetén a kommunikációs folyamatban fellépő „csatornazaj” miatt a nem saját észlelésen alapuló információ a valóságnak nem tartalmazza minden

⁴⁵⁴ Példaként hozható erre a már hivatkozott Chinoy-ügy: az Egyesült Államok pénzmosás miatt egy francia állampolgár kiadatását kérte Angliától, ahol fogva volt. A vád Franciaország területén amerikai ügynökök által a francia jog sérelmével, de az amerikai jognak megfelelően lefolytatott telefon-lehallgatás során beszerzett információkra épült. Minthogy az angol szabályozásnak az említett eljárás megfelelt, az angol bíró nem látta akadályát a kiadási kérelem teljesítésének (és így ebben a vonatkozásban teljesen mellőzte a külföldi jog alkalmazását). Ezzel ellentétben a belga szabályozás, ahol a locus regit actum elvét követve a bíróság kizárta volna az említett adatokat a bizonyítás köréből. Itt szeretném felhívni a figyelmet annak veszélyére, ha az eljárást lefolytató ország bármely olyan bizonyítékot hajlandó figyelembe venni, amelynek beszerzése a beszerzés helyének országában törvényt sértést valósít meg, hiszen ezzel mintegy kinyilvánítja a másik ország eltérő szabályozása iránti közömbösségét, amely - tekintettel az Unión belüli egységes fellépés szükségességére - nem szolgálja a büntetőjogi együttműködés érdekeit, valamint nemzetközi viszonylatban a felhasználható bizonyítékokra vonatkozó szabályok garanciális jellegét is megkérdőjelezi.

⁴⁵⁵ Ez a kizárási ok a common law jogrendszerek sajátja, ahol bizonyítékként kizárólag a bíróság által közvetlenül megismert tények szolgálhatnak. (Értve ezalatt például, hogy a bíróság által kihallgatott tanú nem közvetett értesülésekről tesz vallomást.)

⁴⁵⁶ Williams, Glanville (1963), i. m., 195-211. o.

szeletét, sőt azok egy részét jelentősen deformált formában jeleníti meg.⁴⁵⁷ A hearsay-szabály érvényesítése esetén azonban a kontinentális eljárásokban elfogadott bizonyítékok nagy részét nem lehetne felhasználni, így a Corpus e szabály alóli újabb kivételként kívánja az egyes bizonyítási eszközökre vonatkozó rendelkezéseket bevezetni az angol jogba, ami a vonatkozó jelentés alapján⁴⁵⁸ a jelenlegi angol jogi gondolkodással megegyezik.

A 32. cikk (1) bekezdés a) pontja ennek megfelelően rögzíti a tanúvallomás szabályait. Ez a bizonyítási eszköz akkor használható fel a Corpus szerinti eljárásban, ha vagy közvetlenül a bíróság előtt, vagy audiovizuális kapcsolat útján⁴⁵⁹ tette a tanú, illetve, ha a vallomást az Európai Ügyész ún. európai tanúvallomás formájában rögzítette. Ez utóbbi feltétele, hogy a tanút bíró előtt kell kihallgatni, kötelező védő részvétele (aki kérdéseket is intézhet a tanúhoz), továbbá a vallomástételről videofelvételt kell készíteni.

Hasonlóan a leírtakhoz, a terhelti vallomás tekintetében bevezeti a Corpus az európai kihallgatási jegyzőkönyvet, amelyet az Európai Ügyész vesz fel. Ennek feltétele, hogy a kihallgatás bíró előtt történjék, a terhelt által választott védő (aki az ügy iratait megfelelő időben, de legalább 48 órával a kihallgatás előtt megkapta)⁴⁶⁰ és - ha szükséges - tolmács jelen legyen, valamint a kihallgatásról videofelvétel készüljön.

A fent említett terhelti kihallgatáson kívül elhangzott terhelti kijelentésekkel összefüggésben is indokoltnak tartotta a Corpus elkészítését végző szakértői bizottság egységes szabályok felállítását. Annak érdekében, hogy ezek bizonyítékként legyenek felhasználhatók több feltételnek kell

⁴⁵⁷ Az észleléssel, valamint az észlelt körülmények rekonstruálásának megbízhatóságával kapcsolatos kérdésekre a megelőző alfejezetekben már utaltam.

⁴⁵⁸ Delmas-Marty, Mireille – Vervaele, John A. E. (szerk.) (2000), i. m., 359. o.

⁴⁵⁹ Erre példaként szolgálhat a hazai büntetőeljárásról szóló 1998. évi XIX. tv.-nek (Be.) a zártcélú távközlő hálózat útján tartott tárgyalásról szóló rendelkezése (244/A.-244/D.§§), amely speciális szabályokat tartalmaz a terhelt, illetve a tanú mozgóképet és hangot egyidejűleg továbbító készülék segítségével történő kihallgatására.

⁴⁶⁰ Ezzel kapcsolatban indokoltnak tűnik az ír szakértő részéről kifejtett aggály, mely szerint ez az idő korántsem elégséges a védelem számára a teljes felkészüléshez. [Delmas-Marty, Mireille – Vervaele, John A. E. (szerk.) (2000), i.m., 360. o.]. Különösen akkor igaz ez, ha figyelembe vesszük, hogy a Corpus Juris-beli bűncselekményekhez a gyakorlatban tipikusan igen bonyolult történeti tényállás társul, s a gazdasági bűnözés keretébe tartozó deliktumok háttérben – még nemzetközi elem hiányában is - sok esetben rendkívül összetett gazdasági, pénzügyi kapcsolatok rendszerét találjuk.

teljesülnie: a kijelentést a vádlott bíró vagy az Európai Ügyész előtt tette, azt követően, hogy hallgatási, valamint védőhöz való jogára kioktatták és mindezt a jogszabályoknak megfelelően rögzítették.⁴⁶¹

A szakértői vélemény akkor használható fel az eljárásban, ha a szakértőt a bíróság az Európai Ügyész által készített és a tagállamok által jóváhagyott listáról jelölte ki. Ebben a vonatkozásban tehát a Corpus megelégszik csupán alaki követelmények felállításával.⁴⁶²

A vádlott vagy harmadik személy által egy korábbi közigazgatási eljárásban készített dokumentumok szintén elfogadhatók bizonyítékként. Ez abban az esetben is igaz, ha a terhelt ezt bizonyos szankciók terhe mellett volt kénytelen megtenni. Ezzel kapcsolatban kiemelés érdemel, hogy a Corpus eredeti szövege tartalmazott egy kivételt: amennyiben ehhez a kötelezettséghez büntetőjogi szankció társul, a dokumentum nem fogadható el bizonyítékként. Annak ellenére, hogy ezt az álláspontot indokolt lett volna a jelenlegi szövegváltozatban is *expressis verbis* kifejezésre juttatni, a strasbourgi bírósági gyakorlattal (amely a rendelkezés alapját képezte, és amelyre a Corpus alkotói egyéb tekintetben is mindvégig figyelemmel voltak) összhangban álló értelmezés szerint a büntetőjogi szankciók kilátásba helyezésével „kicsikart” bizonyíték nem használható fel az eljárás során.⁴⁶³ A 32. cikk (1) bekezdés e) pontjába foglaltak azonban egyéb szankciók alkalmazását lehetővé teszik, így például uniós támogatások jövőbeni megtagadásával fenyegetés stb. Ennek megfelel a Corpus önvádra kötelezés tilalmát kimondó rendelkezésében megfogalmazott – a bizonyítási teher

⁴⁶¹ A Corpus itt nyilvánvalóan a bizonyíték beszerzésének helyén irányadó jogszabályokra utal.

⁴⁶² A jogrendszerek eltérő voltából fakadóan ezt a bizonyítási eszközt is szükséges volt egységesen szabályozni. Az angolszász eljárási rendszerben a szakértő is tanúnak minősül (ahogy például a vádlott is), továbbá nem egy független szakértőket tartalmazó listáról jelöli ki egy független szerv, hanem a vád és a védelem is rendelkezik „saját” szakértővel, ezekből fakadóan a kereszkérdezést velük kapcsolatban is lehetővé kell tenni. Szintén az angolszász rendszerre igaz, hogy az összes dokumentumot teljes egészében fel kell olvasni a tárgyalás során. A Corpus a francia-holland megoldást választotta ezzel szemben, ami lényegében a magyar szabályozással megegyező (az utóbbi kérdést tekintve: főszabályként elég az irat lényegének ismertetése) és jobban szolgálja az eljárás hatékonyságát. [Delmas-Marty, Mireille (szerk.) (1998), *Corpus Juris – der strafrechtlichen Regelungen zum Schutz der finanziellen Interessen der Europäischen Union*, Carl Heymanns Verlag KG, Köln – Berlin – Bonn – München, 77. o.]

⁴⁶³ Az Emberi Jogok Európai Bírósága a Funke kontra Franciaország (1993) ügyben elmarasztaló döntést hozott annak kapcsán, hogy a vámhatóság szabadságelvontást alkalmazott abból a célból, hogy a terheltet bizonyos okiratok átadására kényszerítse, amelyek rá nézve terhelő adatokat tartalmaztak.

kapcsán már említett - kivétel. Minthogy elvi szempontból az önvádra kötelezés lehetőségének megalapozásához felhasznált eszköz minősége irreleváns, a fenti szabályozás indoka az lehet, hogy a Corpus a bizonyítás megkönnyítése végett (tekintettel a pénzügyi érdekek elleni bűncselekményekkel szembeni fellépés során a dokumentumok fokozott jelentőségére) kivételt enged az alapelv alól⁴⁶⁴, azonban ennek alkalmazása köréből a jogsértések elkerülése érdekében kirekeszt bizonyos eszközöket.

9.5.4 Bizonyítékok kizárása

A Corpus rendelkezései szerint nem használható fel az Unió pénzügyi érdekeinek védelmére irányuló eljárásban az a bizonyíték, amit akár az Emberi Jogok Európai Egyezményének, akár a Corpus Juris bizonyítási szabályainak, akár az alkalmazandó tagállami jognak a sérelmével szereztek be, feltéve, hogy felhasználása aláásná a tisztességes eljárás követelményét.⁴⁶⁵ A tagállami jogszabályba ütközés esetén azonban mégis felhasználható a bizonyíték, ha a Corpus előbbieken ismertetett rendelkezései ezt lehetővé teszik.⁴⁶⁶ A bizonyítékok felhasználhatóságának kérdésében a 33. cikk (2) bekezdése értelmében a beszerzés helye szerinti ország joga irányadó. Amennyiben ezen szabályozás szerint a bizonyíték beszerzése jogszerűen történt, az abban az esetben is felhasználható a büntetőeljárásban, ha az elbírálás helyének joga szerint a bizonyíték beszerzése törvénysértő lett volna. Mindazonáltal a felhasználhatóság általánosan érvényesülő korlátja, hogy az adott bizonyíték beszerzése nem ütközhet az Emberi Jogok Európai Egyezményében illetve a Corpus Juris 31. és 32. cikkében lefektetett szabályokba. Ellenkező esetben a

⁴⁶⁴ Mint láttuk, ez a megoldás az ártatlanság véelmével kapcsolatban sem ismeretlen a belső jogrendszerekben, bár a Corpus azt nem alkalmazza. Megjegyzést érdemel, hogy valószínűleg szintén a bizonyítás megkönnyítésének szándékától vezérelve teszi lehetővé a költségvetési csalás tényállása a gondatlan elkövetést is, továbbá megelégszik a kár bekövetkezése helyett a veszéllyel, mint a tényállás konstitutív elemét képező eredménnyel.

⁴⁶⁵ E többletkövetelményt a Corpus eredeti szövege nem tartalmazta. Ezen feltétel egyes országok belső jogi szabályozásának is integráns részét képezi - a megelőző alfejezetekben már kifejtettek szerint -, s ehelyütt csupán utalnék az ezen feltétel alkalmazásával bevezetett jelentős diszkrecionális tényezőre a jogellenes bizonyítékok felhasználása kérdésében hozandó döntés kapcsán.

⁴⁶⁶ Az egységes fellépés igényét szem előtt tartva ez a kivétel szükségszerűnek tekinthető.

bizonyítékot ki kell zárni a felhasználható bizonyítékok köréből akkor is, ha az adott eljárás a beszerzés és a felhasználás helye szerinti ország jogrendszere szerint is jogszerűnek minősülne (bár ennek gyakorlati esélye az első eset tekintetében aligha számottevő).⁴⁶⁷

A bizonyítékok beszerzésére vonatkozó joganyag egységesítése az eredményes közös fellépés érdekében elengedhetetlen, hiszen az egyes országok rendkívül eltérően szabályozzák az ennek során szóba jöhető, az állampolgárok alapvető jogaiba való beavatkozással járó cselekmények foganatosításának feltételeit.⁴⁶⁸ A szabályozás sokszínűségét támasztja alá az is, hogy - a tagállamok jelentéseinek vizsgálatát követően - a Corpus Juris belső jogba integrálásáról szóló tanulmány kijelenti: a 33. cikk valószínűleg a gyakorlatban nehezen fog működni, továbbá felveti a cikk kiegészítésének lehetőségét is.⁴⁶⁹ A skót jelentés ezzel kapcsolatban kitér arra, hogy a Corpus 33. cikkének alkalmazása – amennyiben olyan bizonyítékok kizárását eredményezi, amelyeket a felhasználás helye szerinti állam belső joga felhasználhatónak minősít - azt eredményezheti, hogy a tagállami pénzügyi alapok hatékonyabb védelmet fognak élvezni, mint az uniós alapok.⁴⁷⁰ Mindezek mellett a gyakorlat tekintetében az a probléma is felmerül, hogy az adott bizonyíték felhasználhatósága kérdésének eldöntéséhez a bírónak nem csupán a saját belső jogát, a Corpust és az Emberi Jogok Európai Egyezményét, hanem a beszerzés helye szerinti állam jogát (ami potenciálisan az Unió összes tagállamának jogrendszere) alaposan ismernie kell. Mindazonáltal az ilyen gyakorlati akadályok áthidalására alkalmas lehet például az Európai Igazságszolgáltatási Hálózat (European Judicial Network),

⁴⁶⁷ Mindezek alapján nyilvánvaló, hogy a Corpus szabályozása - a belga, a francia és az olasz joghoz hasonlóan - a locus regit actum elvet követi. [Delmas-Marty, Mireille – Vervaele, John A. E. (szerk.) (2000), i.m., 361. o.]

⁴⁶⁸ Itt csak utalnék a titkos nyomozati eszközök alkalmazása kapcsán felmerülő, államonként alapvetően eltérő szabályozásra, melynek részletes kifejtése megtalálható: Fijnaut, Cyrille– Marx, Gary T. (szerk.) (1995), *Undercover – Police Surveillance in Comparative Perspective*, Kluwer Law International, The Hague – London – Boston, illetve Joubert, Chantal (1997), „A titkosrendészet holland és nemzetközi vonatkozásai”, *Belügyi Szemle*, 1997/5. szám, 5-19. o., továbbá Joubert, Chantal (1994), „Undercover Policing – A Comparative Study”, *European Journal of Crime, Criminal Law and Criminal Justice*, 1994 (1).

⁴⁶⁹ Delmas-Marty, Mireille – Vervaele, John A. E. (szerk.) (2000), i.m., 362. o.

⁴⁷⁰ Delmas-Marty, Mireille – Vervaele, John A. E. (szerk.) (2000), i.m., 362. o.

hiszen a fent jelzett követelmény teljesítése nem várható el egyetlen jogalkalmazótól sem.

Az előzőekben kifejtett, immáron egy évtizede megalkotott szabályozás jelentős előrelépést jelenthetne mind az európai integráció, mind a bűnözés elleni küzdelem vonatkozásában. Nem nehéz belátni, hogy a Corpus Juris szabályai azzal, hogy az államok közötti bűnügyi együttműködés hagyományos formái helyett egy, a tagállamok közös fellépésen alapuló, egységes büntetőjogi térség kialakítására helyezik a hangsúlyt, mérföldkövet jelenthetnek a nemzetközi bűnüldözésben – még akkor is, ha ezek a szabályok elsőként csak az Európai Unió pénzügyi érdekeinek védelmére terjednének ki -, és hozzájárulhatnak a tagállamok büntetőeljárási jogának számottevő közelítéséhez bizonyos területeken.

10. A hazai szabályozás várható jövője – gondolatok egy törvényjavaslat kapcsán

A titkos műveletek szabályainak törvényi szinten történő lefektetésére hazánkban elsőként a rendszerváltást követően, a különleges titkosszolgálati eszközök és módszerek engedélyezésének átmeneti szabályozásáról szóló 1990. évi X. törvénnyel került sor, melyet a nemzetbiztonsági szolgálatokról szóló 1995. CXXV. törvény helyezett végleg hatályon kívül, a nemzetbiztonsági területet tekintvén egységes szabályozást bevezetve. A bűnüldözési célú titkos információgyűjtésre vonatkozó alapvető rendelkezések lefektetésére pedig a Rendőrségről szóló 1994. évi XXXIV. törvényben került sor, s az 1998. évi XIX. törvény 2003. július elsején történt hatályba lépésével már a büntetőeljárás kódex is önálló címben foglalkozik a „titkos adatszerzés”-ként definiált műveletekkel. A fent felsoroltakon túl a titkosszolgálati eszközök alkalmazására felhatalmazott szervezetekre vonatkozó egyes jogszabályok úgyszintén tartalmazzák a titkos adatgyűjtésre vonatkozó rendelkezéseket, így az ügyészségről szóló 1972. évi V. törvény, a Vám- és Pénzügyőrségről szóló 2004. évi XIX. törvény és a Rendvédelmi Szervek Védelmi Szolgálatáról szóló 49/1995. (V.4.) Kormányrendelet, melyek alapvetően a rendőrségi törvény logikája mentén tartalmazzák a titkos eszközökre, módszerekre vonatkozó szabályokat. Mindazonáltal a jogirodalomban már régóta felmerült az igény arra, hogy a titkos adatgyűjtéssel kapcsolatos szabályrendszer alapvető elemei egységes formában, egyetlen jogszabályban kerüljenek lefektetésre, legfőképpen az áttekinthetőség, ezzel összefüggésben az indokolatlanul és célszerűtlenül szétagolt szabályozás megszüntetése érdekében. A jelen alfejezetben kifejtendő gondolatok vezérfonalául szolgáló törvényjavaslat⁴⁷¹ ezen kívánalomnak tehet eleget, s egyúttal igyekszik figyelembe venni a legfőképpen az emberi jogok és az alkotmányosság perspektívájából a titkos

⁴⁷¹ T/4192. számú törvényjavaslat a bűnüldözési célú titkos információgyűjtésről.

adatgyűjtés - ezen körülményekre rendkívül érzékeny - területén felmerült problémákat.

A szóban forgó törvényjavaslat megalkotásának közvetlen indokát – a javaslat indokolása alapján – egyrészt az ezen területen irányadó, az addigi szabályozást alapvetően befolyásoló és a titkosszolgálati eszközök alkalmazása emberi jogi, alkotmányossági implikációinak területén alapvető fontosságú 2/2007. (I.24.) AB határozat, másrészt az Alkotmány 2007. évi LXXXVIII. törvénnyel történt 2008. január 1. napjától hatályos módosítása képezi. Álláspontom szerint önmagában az a tény, hogy a tárgyalandó törvényjavaslat kísérletet tesz a titkos adatgyűjtésre vonatkozó, jelenleg – a fentiekben jelzetteknek megfelelően – több különböző jogszabályba foglalt rendelkezéseknek az alapvető szabályokat tekintve átfogó igényű, egyetlen törvényben történő lefektetésére, önmagában ezen jogalkotási kezdeményezés érényeként említendő. E megoldás egyrészt alkalmas arra, hogy megszüntesse az egyes jogszabályokban jelenleg fellelhető - vélhetően jogalkotói mulasztás folytán fennálló - fogalmi eltérésekből fakadó problémákat⁴⁷², melynek a törvényjavaslat részben eleget is tesz, másrészt pedig a jogbiztonság követelményét is szolgálja, amennyiben meghatározza a titkos eszközök és módszerek – bűnüldözési célból történő – alkalmazására jogosult szervezeteket, s ezekre vonatkozóan – a feladatkörük közötti különbségek figyelembe vételével – közel egységes szabályozást teremt, mely nem csupán a műveletek lefolytatása, de az azok eredményeként nyert információk perrendszerű bizonyítás során történő felhasználhatóságának megítélése kapcsán is – megfelelő szabályozás mentén – a jelenleginél homogénebb helyzetet teremthet.

⁴⁷² Így például a rendőrségi törvény 67.§ (1) bekezdésének hatályos szövege a nyomozás megtagadásáról rendelkezik, amely valójában – az új büntetőeljárási törvény 2003. július 1. napján történt hatályba lépése óta – nem létezik a magyar jogban, hiszen annak részletes szabályait a büntetőeljárási kódex tartalmazza, amely pedig immáron a korábban ezen a néven ismert lehetőséget a feljelentés elutasításaként nevesíti. Megjegyzem, hogy hasonló eltérés áll fenn a nemzetbiztonsági szolgálatokról szóló törvény és a büntetőeljárási törvény fogalom-használata között nem csupán a fentiek, de az Nbtv. „alapos gyanú” szóhasználata kapcsán is, melyet a jelenleg tárgyalt törvényjavaslat is elmulaszt helyesbíten. Megjegyzem egyúttal, hogy bár az imént jelzett fogalmi eltérések e jelen helyzetben is feloldhatóak, álláspontom szerint az áttekinthetőség követelménye érdekében az azonos jogintézmények kapcsán az azonos fogalmak használata feltétlenül indokolt.

A szóban forgó törvényjavaslat, amellet, hogy a bűnüldözési célú titkos információgyűjtés vonatkozásában az egységes szabályozás igényével lép fel, megszünteti az 1998. évi XIX. törvény hatályba lépésével előállt fogalmi kettősséget a titkos információgyűjtés és a titkos adatszerzés között, amennyiben egységesen a „titkos információgyűjtés” kifejezést alkalmazza, azonban az ezen két területre vonatkozó szabályozás differenciált voltát – helyesen – nem érinti. Mindazonáltal megjegyzem, hogy a törvényjavaslat indokolása helytelenül tartalmazza a titkos információgyűjtés és a titkos adatszerzés közötti különbséget, amennyiben előbbit a büntetőeljárást megelőzően alkalmazható, míg utóbbit a büntetőeljárás megindítását követően alkalmazható titkos műveletek megfelelőjeként használja (például 29. oldal első bekezdése). A jelenlegi szabályozás alapján ugyanis a Be. 200. § (4) bekezdése szerint, ha a nyomozás elrendelését megelőzően külön törvény alapján a bíró, illetőleg az igazságügyért felelős miniszter által engedélyezett titkos információgyűjtés végrehajtása során az ügyben a nyomozást elrendelik, a titkos információgyűjtést a továbbiakban csak a büntetőeljárás törvény szerint mint titkos adatszerzést lehet folytatni. Ebből következően bírói, illetőleg igazságügyért felelős miniszter engedélyéhez kötött titkos információgyűjtésnek kizárólag a nyomozás elrendelését megelőzően, a felderítési szakban van helye, ugyanakkor sem a Be, sem más jogszabály nem zárja ki a bírói engedélyhez nem kötött titkos információgyűjtés nyomozás elrendelését követően történő alkalmazását. Ehelyütt jelzem azonban, hogy a szakirodalomban ezzel ellentétes nézet is ismeretes. Fekecs Gyula szerint⁴⁷³ ugyanis titkos információgyűjtés alkalmazására mind a nyomozás elrendelését megelőzően, mind a nyomozás iratainak ismertetését követően, a büntetőeljárás ügyészi, illetve bírósági szakaszában sor kerülhet. Álláspontom szerint ez több okból sem helytálló. Egyrészt a Be. 200.§ (1) bekezdése bár valóban csupán a titkos adatszerzésre szűkítve jelöli ki az alkalmazás időbeli kereteit a nyomozás elrendelése és a nyomozás iratainak ismertetése között,

⁴⁷³ Fekecs Gyula (2005), „Titkos információgyűjtés, vagy titkos adatszerzés?”, *Belügyi Szemle*, 2005/6. szám, 52. o.

mégis, ugyanezen paragrafus már szintén hivatkozott (4) bekezdése kifejezetten rögzíti, hogy még abban az esetben is, ha a nyomozás elrendelését megelőzően az adott ügyben engedélyhez kötött titkos információgyűjtést folytattak és az ügyben a nyomozást elrendelik – azaz megindul a büntetőeljárás -, kizárólag titkos adatszerzésnek van helye. Amennyiben a jogalkotó ide is beiktatta volna a nyomozás iratainak ismertetéséig tartó időbeli korlátozást, logikailag nem lenne akadálya Fekecs Gyula álláspontja igazolásának. Tekintettel azonban a jelenlegi szabályozásra, úgy vélem, hogy a Be. 200.§ (4) bekezdésében foglaltak alapján, figyelemmel az (1) bekezdésben írtakra, az adott ügyben korábban folytatott engedélyhez kötött titkos információgyűjtés a büntetőeljárás megindulását követően kizárólag a Be.-ben rögzített, a titkos adatszerzésre vonatkozó szabályok alapján folytatható, e titkos tevékenység időbeli korlátja pedig a nyomozás iratainak ismertetése.⁴⁷⁴ Az ettől eltérő álláspont azt eredményezné, hogy a titkosszolgálati eszközök alkalmazása csupán a nyomozás során lenne többlet garanciákhoz kötve, míg például a büntetőeljárás bírósági szakaszában, ahol egyes büntetőeljárás alapelvek - mint például a védelem elve, a nyilvánosság elve – kiteljesednek, mások pedig kizárólag itt érvényesülnek – például a kontradiktórius eljárás elve -, az alapvetően titkos felderítési szakaszban irányadó szabályok szerint lenne lefolytatható például telefonlehallgatás, ami mind a fegyveregyenlőség, mind a védelemhez való jog szempontjából meglehetősen komoly aggályokat vetne fel, megkockáztatom, hogy ellehetetlenülésük potenciális veszélyét hordozná magában egy ilyen tartalmú szabályozás.

A fenti kérdés csak egyetlen azok közül, amelyek egyértelmű rendezését adhatja az egyetlen törvénybe foglalt egységes szabályozás. Ezen kodifikációs megoldás mindezek mellett az Emberi Jogok Európai Bíróságának gyakorlatában kialakult alapvető elveknek⁴⁷⁵ is megfelelhet,

⁴⁷⁴ Ezt az álláspontot támasztják alá a rendészeti és bűnügyi felderítés közötti különbségek is, v. ö. Finszter Géza (2004), „A titkos felderítés kriminalisztikája”, in: Bócz Endre (szerk.), *Kriminalisztika I-II.*, BM Duna Palota és Kiadó, Budapest, 981-983. o.

⁴⁷⁵ Megjegyzem, hogy a törvényjavaslat megalkotásakor vitathatatlanul iránytűként szolgáló 2/2007. (I. 24.) AB határozat logikájában is meghatározó strasbourgi ítélkezési gyakorlatban a törvényjavaslat

hiszen bár a Bíróság esetjoga a magánélethez való jog védelmében szigorú követelményeket állít az államok titkos felderítéssel kapcsolatos szabályai elé, mindazonáltal tekintettel van a hatékony bűnüldözés támasztotta követelményekre is. Mindezekből következően a Bíróság álláspontjával összeegyeztethetőnek tűnik a szabályozás egy olyan rendszere, ahol a titkos eszközökre vonatkozó alapvető szabályokat törvények tartalmazzák, ezzel nem csupán a megismerhetőség követelményének eleget téve, hanem biztosítván, hogy a legfontosabb szabályokat egy demokratikusan választott testület fogadja el. Másrésztől azonban az egyes eszközök alkalmazásának részletes szabályai lefektetésre kerülhetnek egyéb rendelkezésekben is (például miniszteri utasítások), amelyek a törvényekhez képest egyszerűbben módosíthatók, így a bűnüldözés kihívásaihoz könnyebben formálhatók, természetesen a törvényekben lefektetett garanciák betartásával.⁴⁷⁶ Álláspontom szerint a tárgyalt törvényjavaslat szabályozási köre a titkos információgyűjtés területén törvényben szabályozandó alapvető kérdésekre kiterjed, s a javaslat 34.§-a helyesen tartalmazza a rendészetért felelős miniszter és az adópolitikáért felelős miniszter felhatalmazását az ügyészi, illetve bírói engedélyhez kötött titkos információgyűjtés engedélyeztetésével kapcsolatos eljárási és ügyviteli szabályok rendeletben történő meghatározására, továbbá az ebbe a körbe tartozó eszközök, módszerek alkalmazása részletes szabályainak miniszteri utasításban való lefektetésére.

A törvényjavaslat 1.§-ában kimerítően felsorolja azon szervezeteket, amelyek bűnüldözési célú titkos információgyűjtést folytathatnak (Rendőrség, Vám- és Pénzügyőrség, Rendvédelmi Szervek Védelmi Szolgálat, ügyészség), s ezzel úgyszintén a jogirodalomban régóta jelen lévő igénynek

indokolása által egyedülként hivatkozott Lüdi kontra Svájc ügyön túl a magánélethez való jog és titkosszolgálati eszközök alkalmazásának kollíziója kapcsán alapvető jelentőségűnek tekinthető – többek között - a Malone kontra Egyesült Királyság, Huvig kontra Franciaország, Klass kontra Németország, Valenzuela Contreras kontra Spanyolország.

⁴⁷⁶ V. ö. Lensing, Hans (1997), „New Rules and Procedures for Investigative Methods: Relevant Factors”, in: Den Boer, Monica (szerk.), *Undercover Policing and Accountability from an International Perspective*, European Institute of Public Administration, Maastricht, The Netherlands, 79-81.o., valamint Koriath, Gerold (1997), „Normative Systems and Authorization Procedures: An Operational Perspective”, in: Den Boer, Monica (szerk.), i. m., 90-91. o.

tesz eleget.⁴⁷⁷ A javaslat a következő bekezdésben a titkos információgyűjtés általános fogalmát is megadja, mely az arra felhatalmazott szervek felsorolásával, s a bűnüldözési cél lefektetésével tekinthető teljesnek, mindazonáltal garanciális jelentőséggel ez a megoldás csupán a 2.§-nak a célhoz kötöttség elvét szem előtt tartó részletesebb szabályozásának függvényében bírhat. Ezen alapelv törvényi szabályozását megelőzően azonban a javaslat álláspontom szerint kiemelkedő jelentőségű szabályt fektet le a titkosszolgálati eszközök alkalmazásának feltételei között, amikor kimondja, hogy titkos információgyűjtés akkor alkalmazható, ha a megszerezni kívánt adat az elrendelés céljának eléréséhez elengedhetetlenül szükséges, továbbá más módon nem szerezhető meg és az nem jár az érintett vagy más személy alapjogának ez elérendő bűnüldözési érdekhez viszonyított aránytalan sérelmével. Mind az „elengedhetetlenül szükséges”, mind pedig a „más módon nem szerezhető meg” kitétel a titkos eszközök és módszerek alkalmazásának ultima ratio jellegét rögzítik. Mindez álláspontom szerint jelentős előrelépés a Be. jelenleg hatályos 202.§ (6) bekezdésében foglalt rendelkezésekhez képest, amelyek indokolatlanul széles diszkrecionális lehetőséget teremtenek azzal, hogy lehetővé teszik titkosszolgálati eszközök alkalmazását, amennyiben megalapozottan feltehető, hogy más módon a bizonyíték beszerzése kilátástalan vagy aránytalanul nagy nehézséggel járna. Ekként a szubszidiaritás és szükségesség-arányosság követelményéhez⁴⁷⁸ is közelebb áll a javaslat szövege, mint a büntetőeljárás kódex jelenlegi szabályozása. A szubszidiaritás értelmében ezen eszközök csupán abban az esetben alkalmazhatók, ha egyébként az adott cél nem érhető el, alaposan

⁴⁷⁷ Így például Tóth Mihály a – többek között - titkosszolgálati eszközökkel kapcsolatos emberi jogi és alkotmányossági kérdések tárgyalása keretében már 2001-ben a szabályozási rendszer komoly hibájaként róta fel, hogy az ezen eszközök, módszerek alkalmazására jogosult szervezetek köre rendkívül széles és meglehetősen nehezen térképezhető fel, s egyúttal kifejezte a szabályozás áttekinthetőségével kapcsolatos igényét. (Lásd Tóth Mihály (2001), *A magyar büntetőeljárás az Alkotmánybíróság és az európai emberi jogi ítélkezés tükrében*, KJK-Kerszöv, Budapest, 190-192. o.) Megjegyzem, hogy a jogszabályi környezet azóta természetesen valamelyest változott, azonban az ebben a vonatkozásban is egységes, egyértelmű szabályozást a bűnüldözési titkos információgyűjtés területén a tárgyalt törvényjavaslat adja.

⁴⁷⁸ Ezen követelményekkel kapcsolatosan utalnék arra, hogy az Emberi Jogok Európai Bírósága a titkos eszközök, módszerek alkalmazását a rendőrállamok jellemzőjének tekinti, s csupán azon esetekben fogadja el az emberi jogok ezen műveletekkel összefüggő korlátozását, amennyiben ezen titkosszolgálati eszközök feltétlenül szükségesnek tekinthetők (Klass kontra Németország).

feltételezhető, hogy nem érhető el, illetve rendkívüli nehézségekbe ütközne. Ez tehát azt jelenti, hogy amennyiben az adott feladat végrehajtására (bűncselekmény elkövetésének felderítésére, megelőzésére, az elkövető kézrekerítésére stb.) más módon is lehetőség van, nem lehet titkos eszközt alkalmazni.⁴⁷⁹ Amennyiben mégis szükséges titkos eszköz alkalmazása, akkor az arányosság kritériuma szerint annak csupán súlyos bűncselekmények esetén van helye. Ehelyütt csupán utalok arra, hogy ezen elvek alkalmazása az egyes országok jogszabályaiban számottevő eltéréseket mutathat.⁴⁸⁰ Jelen törvényjavaslat a titkos információgyűjtés további feltételeként határozza meg, hogy az nem járhat az azzal érintett vagy más személy (!) alkotmányos alapjogának az elérendő bűnüldözési érdekhez képest aránytalan korlátozásával.

A törvényjavaslat a Rendőrséget, a Vám- és Pénzügyőrséget, az ügyészséget, továbbá a Rendvédelmi Szervek Védelmi Szolgálatát a rájuk vonatkozó jogszabályok által kijelölt feladatkörükhöz igazodva hatalmazza fel bűnüldözési célú titkos információgyűjtésre. Ennek keretében a Rendőrségnek van kiemelt szerepe, hiszen ez az a szerv, ami valamennyi felsorolt esetben jogosult a titkos eszközök, módszerek alkalmazására.

E körben kiemelendő, hogy a javaslat a felderítés körében nem általánosságban bűnmegelőzési célból teszi lehetővé a titkos információgyűjtést, hanem „bűncselekmény tervezett elkövetésének gyanúja esetén annak megelőzése... érdekében”. Mindez az eddigi szabályozáshoz képest előrelépést jelent, amennyiben ezen feltétel vizsgálata során a fentiekből következően a Rendőrségnek vagy a Vám- és Pénzügyőrségnek konkrét adatokkal kell rendelkeznie, melyek adott bűncselekmény

⁴⁷⁹ A titkos eszközök konkrét esetben való alkalmazhatóságának megítéléséhez kapcsolódó szempontok tekintetében lásd Marx, Gary T. (1995), „Undercover: Some Implications for Policy”, in: Fijnaut, Cyrill – Marx, Gary T. (szerk.), *Undercover - Police Surveillance in Comparative Perspective*, Kluwer Law International, The Hague – London – Boston, 315-316. o., valamint Van den Wyngaert, Christine, (1997), „Organized Crime, Proactive Policing and International Cooperation in Criminal Matters: Who Controls the Police in a Transnational Context?”, in: Den Boer, Monica (szerk.), i. m., 173-176. o.

⁴⁸⁰ V. ö. Van den Wyngaert, Christine (1997), i. m., 170. o., valamint Tak, Peter (1997), „Should the Dutch Criminal Procedure Adopt Elements of Foreign Systems?”, in: Den Boer, Monica (szerk.), i. m., 43. o.

„megtervezését”, majdani elkövetésének gyanúját megalapozzák, s melyekből logikus következtetés vonható le a bűncselekmény jövőbeni elkövetésének konkrét (!) veszélyére.⁴⁸¹ Mindazonáltal álláspontom szerint a törvényjavaslat szövegében is szerepelnie kellene annak, hogy ebben a körben csupán konkrétan azonosítható bűncselekmény megelőzése céljából van lehetőség titkos információgyűjtésre. Az absztrakt bűnmegelőzési cél ugyanis önmagában egyfajta generálklauzulaként értelmezhető, tekintettel arra, hogy ennek igazolásához mindösszesen olyan személyi vagy tárgyi körülmény fennállása szükséges, amelyből bűncselekmény elkövetésének absztrakt veszélyére következtetni lehet, azaz a felderített körülmények bűncselekmény elkövetésének kockázatát hordozzák magukban.⁴⁸² A bűnmegelőzés fogalmának csupán ilyenén értelmezése mellett beszélhetünk arról, hogy ezen feltétel valamilyen módon kapcsolható a célhoz kötöttség elvéhez, tekintettel arra, hogy a bűnmegelőzés átfogóbb értelmezése esetén a titkos eszközök felhasználása semmiféle konkrét előfeltétel fennállását nem kívánná meg, ekként parttalanná válhatna, a gyakorlatban – a kulcsfontosságú törvényi garanciák hiányában – az ezen eszközök alkalmazásában résztvevők ezen határozatlan fogalom alkalmazásából fakadó korlátlan diszkrecionális jogkörére tekintettel a hatékonyság és az emberi jogok sérelme közötti egyensúly megteremtése – mindenféle normatív előírás hiányában – csak és kizárólag az egyes esetekben eljáró egyes jogalkalmazókon múlna, ami pedig semmiféleképpen nem felelne meg az egy demokratikus társadalomban szükséges korlátozás fogalmának az Emberi Jogok Európai Bírósága értelmezésében. Hasonlóképpen az Alkotmánybíróság is leszögezte már hivatkozott 2/2007. (I.24.) AB határozatában, hogy a „...megelőzés már önmagában is egy – legfeljebb stratégiai célként felfogható és a jog által körül nem határolt – olyan általános felhatalmazás, amelynek alapján a titkos információszerzés határai tetszés szerint kiszélesíthetők”.

⁴⁸¹ Ezzel összefüggésben megjegyzem, hogy a már hivatkozott Emberi jogok Európai Egyezménye 8. Cikk 2. bekezdése a bűncselekmény megelőzését kifejezetten olyan célként jelöli meg, amely érdekében – természetesen megfelelő garanciális szabályozás mellett – a magánszférához való jog korlátozható.

⁴⁸² Finszter Géza (2004), i. m., 985. o.

A vizsgát törvényjavaslat 3.§-a sorolja fel mindazon személyeket, akikkel szemben titkos információgyűjtés alkalmazható („érintett személy”). Ezen személyi kör meghatározása alapvetően a titkos információgyűjtés céljaihoz igazodik. Mindazonáltal a javaslat a 4.§ (1) bekezdés c) pontjában – a jelenleg hatályos szabályozással összhangban - lehetővé teszi bírói engedélyhez nem kötött titkos információgyűjtés keretében, hogy az arra feljogosított szerv nem csupán a bűncselekmény elkövetésével gyanúsítható, hanem a vele kapcsolatban lévő személyt is megfigyelje. Mindez azonban álláspontom szerint indokolatlanul széles körben vonja meg a személyek megfigyelésének körét, hiszen csupán azon az alapon teszi lehetővé titkos megfigyelés alkalmazását, hogy az adott személy valamilyen – meg nem határozott - kapcsolatban van egy olyan személlyel, akivel szemben bűncselekmény elkövetésére vonatkozó adatok állnak rendelkezésre. Egyáltalán nem feltétele ezen megfigyelésnek, hogy az ilyen „harmadik személy” kapcsán bűnelkövetéssel, annak megszervezésével, előkészítésével, tervezésével stb. kapcsolatos bármiféle adattal rendelkezzen a titkos felderítést végző szerv, s a gyanúsítható személyhez fűződő kapcsolata tekintetében sem feltétel annak bűnös, bűnözéshez kapcsolható volta. Természetesen a javaslat is tartalmazza azt a jelenleg is hatályos kitételt, mely szerint nem akadály a titkos információgyűjtésnek, ha az kívülálló személyt elkerülhetetlenül érint (3.§ (4) bekezdés), a vizsgált esetben azonban arról van szó, hogy egy olyan személy, akivel szemben egyáltalán semmiféle bűnözésre utaló adat nem merült fel, mindösszesen azon okból, hogy egy bűncselekmény elkövetésével gyanúsítható személlyel meg nem határozott kapcsolatban van, mintegy „saját jogon” alanyává válhat titkos megfigyelésnek.

Az érintett személy beleegyezésével folytatott titkos információszerzés lehetőségeit a jelenleginél több tekintetben is szélesebb körben vonja meg a javaslat, ebből ehelyütt csupán azt kívánom kiemelni, hogy a várható jövőbeni szabályozás már lehetőséget biztosít nem csupán a telefonbeszélgetés során továbbított közlés tartalmának megismerésére és rögzítésére, hanem – a technika fejlődése, s az ennek nyomán kialakult új bűnözési formák által

támasztott kihívásokhoz kapcsolódóan a bűnüldözés hatékonyságának fokozása céljából – az elektronikus hírközlési szolgáltatás keretében vagy elektronikus hírközlő hálózat, illetve számítógépes rendszereken folytatott kommunikáció megfigyelésén, lehallgatásán, tárolásán túlmenően a küldeménybe, közlésbe azok megfigyelése érdekében más módon történő beavatkozásra is,⁴⁸³ s lehetőség van a közlést lebonyolítók személyes adatainak megismerésére, rögzítésére is. Mindezek túlmenően nem csupán a kommunikáció tekintetében kínál a javaslat lehetőséget az adott személy írásbeli kérelme alapján titkos információgyűjtés folytatására, hanem – erre irányuló kérelem esetén – a kérelmező magánlakása,⁴⁸⁴ az általa használt egyéb helyiség, tárgy átkutatásának, technikai eszközzel történő megfigyelésének, s az ennek során észlelték rögzítésének is helye lehet.

Úgyszintén új szabályozást tartalmaz a jelen tanulmány tárgyát képező törvényjavaslat a jelenleg „adatkérés”⁴⁸⁵ néven ismert jogintézmény tekintetében, s egyúttal bevezeti az ún. feltételes adatszolgáltatást. Ennek alkalmazása ügyészi engedélyhez kötött, s két évig terjedő vagy ennél súlyosabb szabadságvesztéssel büntetendő szándékos bűncselekmény felderítése céljából van helye. Lényege, hogy az erre vonatkozó megkereséssel érintett közigazgatási szerv a feltételes adatszolgáltatási kötelezettség – legfeljebb kilencven napos – tartama alatt az érintett személyhez, tárgyhoz köthető, a megkeresésben meghatározott adatok tekintetében folyamatos ellenőrzést folytat, s az igénylésben meghatározott feltétel bekövetkezése esetén a szolgáltatandó adatokat megküldi az igénylő szervnek. A javaslat szerint minderre „legfeljebb kilencven napos időtartamra” van lehetőség, s

⁴⁸³ Ezzel lehetővé válik a titkos információgyűjtést végző szerv számára nem csupán az események passzív figyelemmel kísérése, hanem a körülmények alakítása is, amely a felderítés lehetőségeit számottevően bővíti, ugyanakkor a provokáció elkerülése érdekében fokozott figyelmet, körültekintést igényel. Ezzel összefüggésben a megtévesztő titkos eszközök kapcsán a rendőrségi eszközök tipológiájáról lásd Marx, Gary T. (1988), *Undercover Police Surveillance in America*, University of California Press, Berkeley – Los Angeles – London, 11-12. o.

⁴⁸⁴ Megjegyzem a törvényjavaslat a magánlakás fogalmát is bővíti, s ebbe a körbe vonja a nem magánlakás területén elhelyezett járművet: magánlakás a lakás, a lakás céljára használt egyéb helyiség, tárgy, a lakáshoz tartozó nem lakás céljára szolgáló helyiség, az ezekhez tartozó bekerített hely, továbbá a nyilvános vagy a közönség részére nyitva álló helyen kívül minden más helyiség vagy terület, a telephely, valamint a nem magánlakás területén elhelyezett jármű. (1.§ (5) bekezdés).

⁴⁸⁵ Lásd Rtv. 68.§

nem rendelkezik ezen időtartam meghosszabbításának lehetőségéről, ekként azt a következtetést vonhatjuk le, hogy ugyanazon alapon ugyanazon személy, tárgy kapcsán releváns ugyanazon adatok ugyanazon feltételek mellett történő igénylésére csupán egyetlen esetben, nem több mint kilencven napos időtartamra van lehetőség. Mindezt azonban szükséges lett volna a javaslatban is egyértelműen lefektetni.

A fedett nyomozó és az ellenőrzött szállítás szabályozása (11-12.§) kapcsán megjegyzést érdemel, hogy míg a fedett nyomozóra vonatkozó 11.§ lefektetésekor a jogalkotó szükségesnek találta a fedett nyomozó alkalmazásának eseteit – taxatív felsorolás látszatát keltve - ehelyütt mintegy összefoglalásképpen törvénybe iktatni, ezek között mégsem szerepel a fedett nyomozó ellenőrzött szállítás során történő szerepvállalása, melyet a 12.§ tesz lehetővé. Megjegyzem, álláspontom szerint is szükséges annak törvénybe foglalása, hogy fedett nyomozó ellenőrzött szállítás során is igénybe vehető. Mindezen túlmenően véleményem szerint a törvényjavaslat is túlzottan szűken vonja meg az ellenőrzött szállítás határait, amennyiben csupán a szállítmány folyamatos figyelemmel kísérését teszi lehetővé, elzárkózni látszik azonban attól, hogy kifejezetten felhatalmazza a titkos információgyűjtést végző szervet a szállítmányba történő beavatkozásra.⁴⁸⁶ Mindez azért jelentős, mert – a korábban már említetteknek megfelelően - ellenőrzött szállítás végrehajtására lehetőség van úgy, hogy az eljáró tisztviselők csupán figyelemmel kísérik a szállítmányt („monitored delivery”, nem megtévesztő titkos eszköz), valamint úgy is, hogy a szállításban fedett nyomozó is részt

⁴⁸⁶ Mindazonáltal előrelépésként értékelhető, hogy a javaslat az ellenőrzött szállítás jelenlegi törvényi fogalmából számúzi a „nemzetközi bűncselekmény” kitétel. A hatályos Rtv. által adott definíció a nemzetközi bűncselekmények körében teszi lehetővé az ellenőrzött szállítás alkalmazását, azonban napjaink nemzetközi büntetőjogi szakirodalmában a „nemzetközi bűncselekmény” kifejezés leegyszerűsítve azon deliktumokat takarja, amelyeket szupranacionális, nemzetközi jogforrások nyilvánítanak büntetendővé és amelyek elbírálására nemzetközi törvényszékek (is) hatáskörrel bírnak. Ezen bűncselekmények további jellemzője, hogy az emberiséget, az államok összességének érdekeit érintő cselekményeket takarnak (például népiirtás). Ezzel szemben az ellenőrzött szállítás a mai fogalmaink szerinti ún. transznacionális bűncselekményekkel kapcsolatosan alkalmazható, amelyeket a belső jog nyilvánít büntetendővé (azaz nincsen szűkebb értelemben vett nemzetközi jogi alapjuk) és kizárólag a nemzeti bíróságok bírnak hatáskörrel elbírálásukra (például embercsempészség, kábítószer-kereskedelem). Ezen bűncselekmények a határon átnyúló bűnözés legjellemzőbb megnyilvánulásai, azonban nem nemzetközi bűncselekmények a kifejezés modern büntetőjogi értelmében. V. ö. például M. Nyitrai Péter (2002), *Nemzetközi bűnügyi jogsegély Európában*, KJK-Kerszöv Jogi és Üzleti Kiadó Kft., Budapest, 24-25. o.

vesz, s módja van a szállítmányba való beavatkozásra („controlled delivery”, megtévesztő titkos eszköz).⁴⁸⁷ Ezen utóbbi eset kapcsán tehát lehetőség nyílik nem csupán arra, hogy a bűnüldöző hatóságok nyomon kövessék a szállítmányt és egy későbbi, előre eltervezett időpontban, összehangolt műveletek eredményeként „lecsapjanak” a szállítmányra, hanem arra is, hogy aktívan beavatkozzanak már a szállítás alatt, anélkül, hogy az ellenőrzés – és természetesen a beavatkozás - tényét fel kellene fedniük. Ezzel kiküszöbölhető annak veszélye, hogy az elkövetők elfogásának és a szállítmány megszerzésének sikertelensége esetén a hatóságok egy rendkívül költséges és veszélyes, rengeteg munkát és igen magas szintű koordinációt igénylő művelet eredményeként csupán annyit tesznek, hogy biztosítják, hogy az illegális áruk minden külső zavaró tényezőtől mentesen kerüljenek forgalomba a célállomáson,⁴⁸⁸ továbbá ekkor mintát is vehetnek a szállított anyagból, tárgyából, ami a későbbiekben, a bizonyítási eljárás során történő felhasználás szempontjából is fontos, ugyanakkor éppen erre tekintettel rendkívüli körülményt igényel.

A bírói engedélyhez kötött titkos információgyűjtés fogalmi körébe tartozó titkos kutatás körét is bővíti a javaslat, amennyiben azt lehetővé teszi az érintett személy használatában lévő tárgyra nézve is, továbbá mind a titkos kutatás, mind a magánlakásban történtek titkos megfigyelése kapcsán kifejezetten biztosítja az ehhez szükséges technikai eszközök magánlakásba történő be- és kivitelét, ezzel megalkotva a gyakorlatban megjelent igények törvényi alapját, továbbá egyértelműen meghatározva a titkos információszerzés folyamán eljáró szerv cselekvési lehetőségeit a fenti eszközök körében.

Az engedélyezés szabályai között a vizsgált törvényjavaslat kötelezően előírja, hogy az engedélyezés iránti kérelemnek kifejezetten tartalmaznia kell

⁴⁸⁷ Ezzel összefüggésben, különösen a nemzetközi együttműködés szemszögéből, lásd Joubert, Chantal – Bevers, Hans (1996), *Schengen Investigated – A Comparative Interpretation of the Schengen Provisions on International Police Cooperation in the Light of the European Convention on Human Rights*, Kluwer Law International, The Hague - London – Boston, 134-135. o. és 189-190. o.

⁴⁸⁸ V.ö. Van Traa, Maarten (1997), „The Findings of the Parliamentary Inquiry Viewed from an International Perspective”, in: Den Boer, Monica (szerk.), i. m.

az alkalmazás törvényben előírt feltételeinek meglétére vonatkozó részletes leírást, s például azan, ezek közül kiemelve felsorolja a következőket: az alapul szolgáló bűncselekmény megnevezése, a bűncselekmény gyanújára utaló adatok, a titkos információgyűjtés elengedhetetlen alkalmazását indokoló körülmények és az alkalmazás célja. Mindezt a büntetőeljárás kódex 2007. évi CLXXXIII. törvénnyel történt módosítása folytán 2008. január 1. napjától hatályos szövegváltozata is tartalmazza, s ezen szabályozás túllép a javaslaton, amikor a fenti részletes leírás kötelező tartalmi elemeinek sorába emeli annak valószínűsítését, hogy a bizonyíték a titkos eszközzel, illetve módszerrel beszerezhető. Mindez természetesen összefügg a büntetőeljárás során alkalmazható titkos adatszerzésnek a felderítéstől, a büntetőeljárás szakaszt megelőző titkos információgyűjtéstől különböző funkciójával, mindazonáltal az egységes szabályozás igényével fellépő törvényjavaslatnak is célszerű lenne tartalmaznia a fentieket, s adott esetben differenciálni a büntetőeljárás megelőzően és az annak során irányadó szabályok tekintetében (mint ahogy például a titkos kutatás esetében).

A törvényjavaslat a titkosszolgálati eszközök alkalmazásának engedélyezésére vonatkozó rendelkezéseknek a felderítési, bűnüldözési munka igényeihez igazodó rugalmasságát biztosítja azzal, hogy amennyiben az alkalmazás során az engedélyező végzésben foglaltakhoz képest az engedély szempontjából bármilyen lényeges ténybeli vagy jogi feltétel megváltozik és emiatt az engedélyben foglaltak az alkalmazás céljának eléréséhez nem elegendőek, nyolc napon belül ún. kiegészítő indítvány előterjesztésére kínál lehetőséget. Amennyiben a bíróság a kiegészítő indítvány alapján az engedélyező végzésben foglaltakat megváltoztatja vagy kiegészíti, a titkos információgyűjtésre nyitva álló, egy alkalommal meghosszabbítható kilencven napos határidőt az új engedélytől kell számítani azzal, hogy a teljes időtartam ez esetben sem haladhatja meg a kétszázhetven napot. A kiegészítő indítvány tekintetében a javaslat nem tartalmaz részletes szabályokat, így csupán következtetni lehet arra, hogy a fenti nyolc napos határidőt a ténybeli / jogi feltétel változásának, vagy például ezen körülménynek a titkos

információszerzést végző szerv tudomására jutásának időpontjától kell számítani. Mindezek mellett indokolt lett volna rögzíteni, hogy a határidő megtartásával kapcsolatos adatokat is tartalmaznia kell az indítványnak, mely egyrészt a megalapozott bírói döntéshozatal, másrészt a későbbi perrendszerű bizonyítás alkalmával történő felhasználás követelményei szempontjából történő ellenőrzés tekintetében is jelentőséggel bír.

A titkos információgyűjtés végrehajtására vonatkozó szabályozás keretében a javaslat egyértelművé teszi a Nemzetbiztonsági Szakszolgálat szerepét, amikor is lefekteti, hogy a postai küldemény, zárt küldemény, elektronikus hírközlési és a számítástechnikai rendszereken tárolt és továbbított adatok kapcsán a műveleteket ezen szerv végzi (a feljogosított szerv ezek végrehajtását a Nemzetbiztonsági Szakszolgálattól rendeli meg), míg a titkos kutatás és megfigyelés, továbbá a hírközlési rendszerekből és egyéb adattároló eszközökből történő információgyűjtés és az egyik érintett fél írásbeli kérelme alapján folytatott titkos információszerzés tekintetében a fenti szerv elsődlegességét rögzíti, s a többi eszköz tekintetében bízza a titkos információgyűjtésre feljogosított szerv döntésére, hogy a végrehajtás során a Nemzetbiztonsági Szakszolgálatot igénybe veszi-e.

A törvényjavaslat fontos újítása a jelenlegi szabályozáshoz képest, hogy az engedélyhez kötött titkos információgyűjtés keretében általános jelleggel biztosítja a folyamatos bírói kontroll lehetőségét azzal, hogy rögzíti: az engedélyező bíró megkeresésére az általa engedélyezett titkos információgyűjtés során a megkeresés időpontjáig beszerzett adatokat a feljogosított szerv köteles bemutatni, s amennyiben a bíró törvénytértést észlel, megszünteti a titkos információgyűjtést. Habár a jelenleg hatályos Be. 205.§ (3) bekezdése tartalmaz a fentiekkel lényegében azonos szabályozást, az természetesen kizárólag a titkos adatszerzés vonatkozásában érvényesül, s a jelenleg a Be. szabályozási körén kívül eső titkos információgyűjtés tekintetében ezen garanciális jelentőségű ellenőrzési lehetőséget a vizsgált törvényjavaslat teremtheti meg.

A titkos információgyűjtés eredményének büntetőeljárársban történő felhasználása kapcsán a fedett nyomozó birtokában lévő információk vonatkozásában a tárgyalt törvényjavaslat kifejezetten tiltja a fedett nyomozó tanúkénti kihallgatását, s helyette csupán azon személy kihallgatását teszi lehetővé, aki a fedett nyomozó konkrét feladat végrehajtására való felkészítéséért, a folyamatos kapcsolattartásért, valamint a védelméért felelős. Habár adott esetben indokolt lehet ezen személy tanúként történő kihallgatása a büntetőeljárás folyamán – különösen a fedett nyomozó igénybevételeből származó adatoknak a bizonyítás szempontjából való ellenőrizhetősége érdekében -, álláspontom szerint indokolatlan a fedett nyomozó tanúkenti kihallgatásának lehetőségét általános jelleggel, előzetesen, törvényben kizárni. A fedett nyomozó ugyanis elsőkézből származó információkkal bír a bizonyítás tárgyát illetően, a közvetlenség elve ezáltal biztosíthatóvá válna, s önmagában a fedett nyomozó védelme sem indokolhatja ezen lehetőség törvény általi kizárását, hiszen a tanúvédelem keretében lehetőség nyílik például különösen védett tanúként vagy éppen Védelmi Program keretében történő védelmére, vagy a nyomozási bíró előtti kihallgatására, zártcélú távközlő hálózat alkalmazására, abban az esetben pedig, amennyiben előreláthatólag a tanúvédelmi eszközök egyike sem lenne alkalmas a célok elérésére (figyelembe véve a bűnüldözés szempontjából azt a körülményt is, hogy a fedett nyomozó vallomástételekor és azt követően is adott esetben még mindig a bűnözői kör tagja, s a továbbiakban is értékes, másként be nem szerezhető információkhoz juthat), végső soron még mindig nyitva állna a javaslatban kizárólagosként megfogalmazott lehetőség. Mindezekre tekintettel véleményem szerint megfontolandó a fedett nyomozó tanúkenti szerepvállalása lehetőségének biztosítása.

Ehhez kapcsolódóan megjegyzendő, hogy a törvényjavaslat alapvetően továbbra is a titkosszolgálati eszközök alkalmazásából származó adatoknak a lehető legminimálisabb tartalmú okiratok útján történő bizonyítékkénti felhasználását tartja megfelelőnek, s a hatályos szabályozást annyiban egészíti ki, amennyiben előírja, hogy a bizonyítási eszközként történő felhasználásra

irányuló indítványához az ügyésznek csatolnia kell a titkos információgyűjtés eredményét tartalmazó iratot vagy annak felhasználni kívánt kivonatát (melyet a nyomozási bíró engedélye esetén csatolni kell a büntetőeljárás irataihoz). Mindazonáltal álláspontom szerint a javaslat komoly hiányossága, hogy nem sorolja fel a titkos információgyűjtés eredményét tartalmazó irat, illetve a bírói engedélyhez nem kötött titkos műveletek eredményének felhasználása kapcsán említett jelentés kötelező tartalmi elemeit, míg a hatályos Be. 204.§ (5) bekezdése – helyesen - meglehetősen részletességgel és megfelelő tartalommal szabályozza ezt a témakört, s erre tekintettel a titkos eszközök jellegéből fakadó korlátok között igyekszik lehetőséget biztosítani az okiratkénti felhasználás során a forráskritikára, a védelem jogainak érvényesülésére is hangsúlyt fektetve. Ilyen rendelkezések a vizsgált törvényjavaslatban nem lelhetőek fel.

Szintén a bizonyítási eszközként történő felhasználással függ össze a javaslat azon kiemelkedő jelentőségű rendelkezése, mely a nyomozás elrendelését megelőzően bíró által engedélyezett és a nemzetbiztonsági szolgálatokról szóló törvény alapján végzett titkos információgyűjtés eredményének büntetőeljárásban történő felhasználása körében a titkos információgyűjtésre feljogosított szerv feljelentési kötelezettségét - a hatályos szabályozástól eltérően⁴⁸⁹ – immáron nem a „haladéktalan”, hanem a konkrétan meghatározott, mérlegelést nem engedő harminc napos határidőn belüli feljelentéshez köti. Tekintettel arra, hogy a hatályos szabályozás a fenti kifejezésre tekintettel nem hordoz egyértelmű tartalmat, s így ezen feltétel fennállta gyakorlatilag kizárólag mérlegelés függvénye, az egyértelműen lefektetett határidő a bizonyítás során történő felhasználhatóság megítélése tekintetében alapvető jelentőséggel bír.

A fenti témakörhöz kapcsolódóan csupán röviden jegyzem meg - mintegy zárógondolatként -, hogy a törvényjavaslat valamennyi, a titkos információszerzésre vonatkozó, s azzal összefüggő szabályt száműzni óhajtja a büntetőeljárás kódexből, míg álláspontom szerint legalább az ilyen

⁴⁸⁹ Ebben a vonatkozásban sajnálatos módon a 2007. évi CLXXXIII. törvény sem hozott változást.

műveletekből származó adatok bizonyítás során történő felhasználásának kérdései és ezekkel együtt a kapcsolódó speciális bizonyítási tilalmak feltétlenül a Be. szabályozási körébe kell, hogy tartozzanak, így azoknak akkor is helye van a büntetőeljárás törvényben, ha az egyéb vonatkozó szabályok külön, egyetlen egységes törvényben – s a részletes rendelkezések egyéb jogforrásokban - való lefektetése helyeselhető.

Megjegyzem, hogy gondolataim fenti összegzése során a törvényjavaslatnak a kézirat elkészítésének időpontjában hatályos szabályoktól eltérő általam legjelentősebbnek ítélt rendelkezéseire kívántam kitérni, s így jelen alfejezetben figyelmen kívül maradtak azon – egyébként lényeges és a hatályos szabályozás tárgyalása kapcsán már kifejtett - részek, amelyek a titkos adatszerzés szempontjából fontos 2007. évi CLXXXIII. törvény folytán már a hatályos Be. részét képezik, hiszen célom nem a törvényjavaslat átfogó ismertetése volt, csupán a felmerült legfontosabb gondolatok felvázolása a titkos információgyűjtés hazai szabályozásának feltételezhető jövője kapcsán.

11. Záró gondolatok

A titkos adatgyűjtés témaköre mind szükségessége, mind szabályozása, mind pedig gyakorlati megvalósítása szempontjából rengeteg kérdést vet fel. Kiemelkedően fontos érdekek kollízióját figyelhetjük meg a bűnüldözés bizonyítékínségéből fakadó, a hatóságoknak minél szélesebb körű jogosítványokat biztosítani kívánó álláspont és a magánszféra, valamint a bizonyítás törvényessége megóvásának szükségességét hangsúlyozó nézetek között. Mindenképpen rögzíthetjük, hogy titkos eszközökre a modern bűnfelderítő munkában elengedhetetlenül szükség van, annak ellenére, hogy ezek alkalmazása a legtöbb esetben csupán a törvényi felhatalmazottságból eredő materiális jogellenesség hiánya folytán nem minősül bűncselekménynek, mindemellett pedig általában igen költségesek és kockázatosak. Mindazonáltal különösen a konspiratív bűnelkövetés, a természetes személy passzív alanyt nélkülöző deliktumok, így a gazdasági bűnözés legtöbb formája és a sok esetben ehhez szorosan kapcsolódó szervezett bűnözés elleni hatékony küzdelem elképzelhetetlen a titkos eszközök igénybe vétele nélkül. Figyelemmel kell lennünk azonban arra, hogy a titkosszolgálati módszerek alkalmazása több szempontból is rendkívül érzékeny terület, így mind annak szabályozása, mind pedig gyakorlati alkalmazása során fokozott gondosságot szükséges tanúsítani.

A titkosszolgálati eszközök alkalmazhatósága feltételeinek szabályozása tekintetében elsődleges fontosságú, hogy ezen eszközök – nem csupán a jogirodalom, de az Emberi Jogok Európai Bírósága és ehhez kapcsolódóan a magyar Alkotmánybíróság álláspontjából következően is – ultima ratio jelleggel alkalmazhatók, azaz azon bűnözési formák, bűncselekmények vonatkozásában azon konkrét esetekben, ahol a hagyományos eszközök egyáltalán nem alkalmasak a bűnüldözési, felderítési célok elérésére. Büntetőeljárás kódexünk korábbi e szempontból aggályosabb rendelkezését – a 2/2007. (I. 24.) AB határozat következményeként

megalkotott - 2007. évi CLXXXIII. törvény felváltotta a jelenleg hatályos szabályozással, ugyanakkor a titkos adatszerzés Be.-beli feltételrendszere korántsem feleltethető meg a kiszámítható, a következmények előreláthatóságát biztosító szabályozás követelményének, minthogy például a Be. 202.§ (6) bekezdése szerint az ebbe a körbe tartozó eszközök akkor alkalmazhatók, ha megalapozottan feltehető, hogy más módon a bizonyíték beszerzése kilátástalan vagy aránytalanul nagy nehézséggel járna. Mindez azonban álláspontom szerint indokolatlanul széles diszkrecionális döntési lehetőséget biztosít a jogalkalmazónak, különösen, ha figyelembe vesszük, hogy az elrendelés fázisában bármiféle jogorvoslat lehetősége a titkosság természetéből fakadóan kizárt. Megjegyzem, hogy a „kilátástalan” kitétel alkalmazása ezen szövegekörnyezetben teljesen felesleges is, hiszen a jogszabály szövege szerint az vagylagos kapcsolatban áll az „aránytalanul nagy nehézséggel járna” lényegesen enyhébb követelményével. Mindenképpen szükségesnek tartom annak egyértelmű rögzítését a Be.-ben, hogy titkos adatszerzésre csupán azon esetben kerülhet sor – az egyéb feltételek fennállása esetén is -, amennyiben a cél elérése (például az elkövető kilétének megállapítása) másként nem biztosítható, ugyanakkor az a titkos adatszerzéssel elérhető. Az egyértelmű normatartalom – ami éppen a külső kontroll hiányából vagy lényegesen kisebb szerepéből fakadóan kiemelkedő jelentőségű ezen a területen -, a jogbiztonság tekintetében hasonló aggályok vethetők fel a büntetőeljárás kódexnek a célszemély meghatározására vonatkozó rendelkezéseivel szemben, amennyiben a Be. lehetővé teszi például titkos adatszerzés alkalmazását olyan személlyel szemben, aki megalapozottan feltehető, hogy bűnös kapcsolatot tart fenn azzal a személlyel, aki bűncselekmény elkövetésével gyanúsítható. Figyelemmel egyrészt arra, hogy sehol nem találunk meghatározást arra vonatkozóan, hogy a kapcsolat „bűnös” volta mit takar valójában, másrészt azon körülményre, hogy elegendő e feltétel teljesüléséhez az, ha a potenciális másodlagos célszemély és a bűncselekmény elkövetésével gyanúsítható személy – mint elsődleges célszemély – között ezen meg nem határozott tartalmú kapcsolat fennállása megalapozottan

feltehető, álláspontom szerint ezen rendelkezés a már kifejtettek szerint – ezúttal a titkosszolgálati eszközök „célpontjainak” meghatározása tekintetében – rendkívül aggályos, szükséges lenne a kapcsolat minőségének pontos definiálása, például a közös bűnelkövetésre vagy ezzel összefüggésben egyes megelőző, előkészületi magatartások megvalósítására kiterjedően konkretizálni e feltételt.

A titkos információgyűjtés és a titkos adatszerzés terrénuma – az egyes szabályozási elemek átfedése, az eszközök és módszerek részbeni azonossága és a többhelyütt hasonlatos feltételrendszer mellett is – az alapvető sajátosságok tekintetében sok közös jellemzővel bír, mindazonáltal egymástól részben különböző célokat és eszközöket foglal magába. A titkos információgyűjtés vonatkozásában lehetőség nyílik a magánéletbe való beavatkozással járó egyes eszközök bírói engedély nélkül történő alkalmazására is (így például ellenőrzött szállítás, megfigyelés, fedett nyomozó igénybevétele), mely részben köthető a rendészeti felderítés jellegzetességeihez, amennyiben a jelenre és a jövőre koncentráló, proaktív tevékenységről van szó, amely hatékony elvégzése rugalmasságot igényel, ugyanakkor ebben a körben még nem dönthető el az egyes beszerezett információk jövőbeni jelentősége (ez az adatgyűjtés nem elsősorban bizonyításra fókuszált), így a bizonyítás szempontjait előtérbe helyező és a főként a múltbeni események rekonstruálását célzó bűnügyi felderítéshez képest a társadalmi viszonyok sokkal szélesebb körét öleli fel, mindazonáltal a magánszférát érintő legsúlyosabb, közvetlen beavatkozások (így például magánlakás megfigyelése, postai küldemények tartalmának megismerése, rögzítése, telefonlehallgatás) már bírói engedélyhez kötöttek. Ezen utóbbi csoportba tartozó eszközök és módszerek tekintetében bír relevanciával a titkos adatszerzés szabályozása, amely a büntetőeljárás alatt – a vádemelésig – végezhető titkos műveleteket takarja, s a büntetőeljárásbeli kódexben található szabályai alapvetően összhangban vannak a bírói engedélyhez kötött titkos információgyűjtésre vonatkozóan legnagyobb részben és átfogóan a rendőrségről szóló törvényben megfogalmazottakkal. Mindezek mellett is célszerű lenne

álláspontom szerint mind a szabályozás áttekinthetősége, mind az egyértelmű normatartalom követelményének szem előtt tartása mellett a titkos adatgyűjtésre vonatkozó alapvető szabályok egyetlen törvényben történő rögzítése (mint ahogyan arra a jelenlegi jogalkotás kísérletet is tesz), azzal, hogy az alkalmazásra vonatkozó részletszabályok természetesen változatlanul alacsonyabb szintű jogforrásokban nyerhetnének elhelyezést, míg a büntetőeljárást közvetlenül érintő kérdések (a titkos adatgyűjtés eredményének a perrendszerű bizonyítás során történő felhasználásának témaköre) változatlanul a büntetőeljárás kódex szabályozási körébe tartoznának.

A titkos adatgyűjtés szabályozása és a jogalkalmazás tekintetében is mindenképpen szükséges figyelmet fordítani a magyar alkotmánybírósági döntések mellett a strasbourgi emberi jogi bírósági gyakorlatra, amely az ezen alapvető jogok sérelmével járó eszközök alkalmazására vonatkozó rendelkezések garanciarendszerének meghatározásánál alapvető jelentőséggel bír – ezt bizonyítja, hogy a magyar Alkotmánybíróság is kiemelt figyelmet fordít az Emberi Jogok Európai Bíróságának döntéseire, s a jelen dolgozat témaköréhez kapcsolódóan átfogó jelleggel a 2/2007. (I. 24.) AB határozatban a jogbiztonság, a normavilágosság, az előreláthatóság követelményei kapcsán a korábbi AB határozatokban kifejtettek alapulvétele mellett a titkos eszközök ultima ratio jellegével és a szabályozás egyértelmű voltával, a jogalkalmazói diszkréció minimumra csökkentésének követelményével kapcsolatos álláspontja kifejtésekor jelentős mértékben támaszkodott a strasbourgi gyakorlatban kialakult elvekre. Mindezek figyelembe vételével jelen dolgozat 4. fejezete a konkrét hazai szabályozás bemutatását megelőzően felvázolja azon szempontokat, amelyek alapulvételel kerül sor az 5. fejezetben az egyes eszközökre és módszerekre vonatkozó rendelkezések elemzésére. A jelenlegi hazai szabályozás azonban - alapvetően az engedélyezés előfeltételei körében alkalmazott határozatlan fogalmaknak köszönhetően – még a fent említett alkotmánybírósági döntésnek megfelelő korrekciót követően is indokolatlanul széles döntési jogkört biztosít, így különösen az ezen a területen érvényesítendő ultima ratio követelményének nem felel meg.

A transznacionális bűnözés – és különösen a határokon átnyúló szervezett bűnözés – térhódításához kapcsolódóan a kezdetben alapvetően informális jellegű és eseti alapú rendőri együttműködés jelentősége számottevően megnőtt, különösen az európai integráció folyamatára tekintettel. Mindez természetesen a titkos adatgyűjtés területén is jelentőséggel bír, akár a személyek szabad mozgásához kötvén a határon átnyúló megfigyelés, akár önmagában az ellenőrzött szállítás, akár például a telekommunikációs eszközök segítségével továbbított közlések kifürkészésével kapcsolatos kooperáció területét tekintjük. A rendőri együttműködés alapvető sajátosságainak bemutatását követően jelen dolgozat 7. fejezete az európai büntetőjoghoz köthető együttműködésre koncentrál, melyen belül a hangsúly természetesen a titkos adatgyűjtési eszközökhöz köthető kooperáció szabályain van, ami magában foglalja mind a rendőri szervek (ideértve e tekintetben például a vámügyi szerveket is), mind az igazságügyi szervek közötti együttműködést. A hazai szabályozás – különösen a 2002. évi LIV. törvény és a 2003. évi CXXX. törvény – mellett kerül sor többek között a Schengeni Végrehajtási Egyezmény, a Nápoly II Egyezmény, valamint az Európai Unió jogsegélyegyezménye által alkotott rendszeren belül ezen területen folytatott kooperáció felvázolására. Az európai jogalkotás ugyanakkor – álláspontom szerint helyesen – nem egy önálló, egységes joganyag kialakítását tűzi ki célul ezen a területen (habár az alapvetően a felek mellérendeltségén alapuló együttműködési modellnek a hierarchikus megoldással történő felváltására egyes privilegizált területeken történnek kísérletek az Európai Unió részéről – például Európai Ügyészség -, ezek mindezidáig a szuverenitásukat és büntető igazságszolgáltatási rendszerük nemzeti sajátosságait e tekintetben őrző tagállamok ellenállása következtében megghiúsultak), hanem a hatékony kooperáció szabályainak lefektetését és ugyanakkor ezen szabályok működésének elősegítését. Ezen utóbbi terület legfontosabb eleme – a határokon átnyúló bűnüldözés tekintetében egyébként is alapvető jelentőségű – oktatás, képzés, az ismeretek folyamatos megosztása,

amely nélkül minden más feltétel fennállása esetén sem képzelhető el az államok közötti hatékony kooperáció.

Másrészről figyelemmel kell lennünk az együttműködésben résztvevő államok jogrendszereinek eltérő sajátosságaira – amely nem csupán a határokon átnyúló titkos adatgyűjtés lefolytatása, de a büntetőeljárás során a beszerzett bizonyítékok felhasználhatóságával kapcsolatos követelmények tekintetében is jelentőséggel bírnak -, s a kooperáció rendszerét mindezeknek megfelelően, a közös pontok és a közösen elfogadott célkitűzések szem előtt tartásával szükséges kialakítani minden esetben. Természetesen mindez a stratégiai célok elérése érdekében nem csupán uniós, de tagállami szinten is komoly terhet ró a jogalkotásra és – a kitűzött célok elérése végett folyamatosan egyre kiterjedtebb szabályozásra tekintettel – a jogalkalmazásra, különösen a rendőri együttműködés rendkívül széles területén. E tekintetben célszerűbbnek tűnik a létező szabályozás hatékonyságának és megvalósíthatóságának, valamint az egyes tagállamokban a kitűzött célokhoz igazodó végrehajtás során adódó problémák feltérképezését követően a további jogalkotási lépések megtétele. (A magyar szabályozás ezen a területen legnagyobb részben az uniós jogforrások szöveghű belső jogforráskénti beiktatását takarja.) A kooperáció gyakorlata vonatkozásában kiemelt jelentőséggel bír a bizalom, ami összefüggésben van egyrészt a többi tagállam jogának és gyakorlatának ismeretével, együttműködési hajlandóságával, melyet adott esetben számottevően gyengít a társadalmi sajátosságokból fakadóan kriminálpolitikai célok eltérő volta, annak ellenére, hogy az uniós célkitűzések területét érintően léteznek közös pontok, ugyanakkor jelentősen eltérőek lehetnek azok a bűnözési formák, amelyekkel szembeni küzdelem az adott tagállamban prioritást élvez. Az együttműködés fentiekben példaként jelzett problémái mellett ugyanakkor feltétlenül hangsúlyozni kell, hogy alapvetően az európai büntetőjog körébe sorolható regionális kooperáció vonatkozásában az uniós szabályozás és struktúra – akár a schengeni rendszert, akár például az Europolt tekintjük – lényeges előrelépést jelent a harmonizációval és közösen megfogalmazott

célkitűzésekkel együttesen, hozzátevé, hogy a rendőri kooperáció területén sokáig uralkodó informális együttműködés csupán elkerülhetetlen és szükséges esetekre történő visszazorítása a szabályozásnak köszönhetően, a formális keretek biztosításával, garanciális jelentőséggel is bír.

Jelen dolgozat alapvető célja a titkos adatgyűjtés büntetőeljárásban és ehhez kapcsolódóan az Európai Unión belüli együttműködésben betöltött szerepének bemutatása, így utolsó harmadában a titkos eszközök alkalmazásával begyűjtött információk perrendszerű bizonyítás keretében történő felhasználásának kérdésköre kerül tárgyalásra. Ennek kapcsán fontosnak tartottam a bizonyítékok kizárásával kapcsolatos nemzetközi kitekintést, a büntetőigény érvényesítése és a jogok tiszteletben tartása közötti egyensúly megteremtésére irányuló döntések során figyelembe vett körülmények áttekintését. Alapvetően ezen szemszögből kerítettem sort a hazai szabályozás és gyakorlat tárgyalására.

A magyar szabályozás indirekte magában foglalja a mérgezett fa gyümölcse doktrína kettős értelmezhetőségét és a jogellenesen beszerzett bizonyítékok kizárása vonatkozásában a hatóságok cselekményeire koncentrál, amikor is tiltja olyan bizonyítási eszközökből származó bizonyíték büntetőeljárásbeli felhasználását, amelyet a nyomozó hatóság, az ügyész vagy a bíróság bűncselekmény útján, más tiltott módon vagy éppen az eljárásban résztvevők jogainak lényeges korlátozásával szerzett be. Mindazonáltal ezen tilalom egyrészt nem foglalja magában az ilyen tiltott módon beszerzett információk sorsának rendezését, másrészt pedig nyitva hagyja annak lehetőségét, hogy a fenti módon a nem a nyomozó hatóság, ügyész vagy bíróság által beszerzett bizonyíték felhasználásra kerüljön. Mindez indokolható lehet, amennyiben figyelembe vesszük például, hogy a bizonyításra vonatkozó előírások a büntetőeljárás szereplőit kötik, másrészt pedig az akár bűncselekmény útján beszerzett „perdöntő” jelentőségű bizonyíték felhasználhatóságához fűződő érdeket, mindazonáltal a nem igazságszolgáltatási szerv tagja által tiltott módon, adott esetben a célszemély magánélethez való jogát súlyosan sértő cselekmény útján beszerzett

információ eredetének (például lehallgatás) büntetőeljárásbeli felhasználás útján történő egyfajta „legalizálása”, bár a tényállás teljesebb felderítését eredményezheti, felveti egyedi esetenként legalább az okozott sérelmek közti egyensúly kérdését is, így a fenti korlátozás álláspontom szerint átgondolandó. Ugyanakkor az igazságszolgáltatási szervek tagjai által jogellenesen beszerzett bizonyítási eszközök sorsáról is szükséges lenne a Be.-ben rendelkezni, hiszen jelenleg – különösen a nyomozati és vádemelési szakban – lehetőség van arra, hogy az egyébként jogellenesen beszerzett bizonyítási eszközökből származó információk, minthogy az iratok között fellelhetők, indirekte felhasználásra kerüljenek, ezzel mintegy megkerülvén a bizonyítás törvényességére vonatkozó törvényi előírásokat.

A bizonyítás törvényességére vonatkozó szabályozás a jogalkalmazói gyakorlat áttekintését követően a titkos adatgyűjtés során beszerzett információk bizonyítékkénti felhasználását tárgyaltam. Habár a titkos eszközök és módszerek alkalmazásának célja nem minden esetben a büntetőeljárásban felhasználandó bizonyítékok beszerzése – még az általam vizsgált, bűnüldözési célú titkos információgyűjtés és a titkos adatszerzés területén sem -, a dolgozat során, annak alapvetően büntetőeljárásjogi tematikáját is szem előtt tartva, végig a bizonyításban betöltött szerepük aspektusából igyekeztem vizsgálni ezen eszközöket és módszereket, melynek lezárásaként kerítettem sort a büntetőeljárásbeli bizonyítás során történő felhasználás kérdéseire. Ebben a körben a Be. jelenleg részletes szabályozást tartalmaz, ugyanakkor fontosnak tartom jelezni, hogy mindezen rendelkezések a büntetőeljárás kódex egésze, így különösen a bizonyítás törvényessége kapcsán lefektetett előírások fényében értelmezhetők a titkos adatgyűjtés során beszerzett információk felhasználása megítélésekor. Habár a Be. a célhoz kötöttség alapelvének szem előtt tartása és a hatékonyság érvényesülése széles törvényi értelmezése mellett teszi lehetővé, hogy ezen adatok bizonyítékként szerepet tölthessenek be az eljárásban, nem tartalmaz rendelkezéseket a bíró vagy az igazságügyért felelős miniszter engedélyéhez nem kötött titkos információgyűjtés tekintetében. Természetesen ezen esetben

nincs lehetőség arra, hogy a bírói engedély keretei alapján fektesse le a jogalkotó a vontakozó szabályokat, ugyanakkor a bírói engedélyhez nem kötött titkos információgyűjtés sem folyatható parttalanul (s természetesen engedélyre ilyen esetben is szükség van, csupán az ezzel kapcsolatos döntés az ügyész vagy az arra feljogosított szerv vezetőjének hatáskörébe tartozik), és feltételeinek fennállása, valamint a művelet lefolytatásának törvényessége természetesen ekkor is szerepet kell kapjon, s a jogbiztonság indokolná, hogy ezen, a titkosság folytán különös külső garanciákat igénylő területen a Be. szabályai erre a részterületre is – legalább a feltételek és lefolytatás törvényessége, valamint a konkrét ügygel fennálló kapcsolata tekintetében – kiterjedjenek. Megjegyzem, hogy nem csupán az engedélyhez nem kötött titkos információgyűjtés részterületét érintően, de a titkos adatgyűjtés teljes terepuma vonatkozásában az okiratok felhasználását tekinti egyeduralkodó megoldásnak a jogalkotó. Annak ellenére, hogy például a műveletekben résztvevő személyek védelme indokolhatja a közvetlenség elvének erodálódását ebben a vonatkozásban, álláspontom szerint a büntetőeljárás és a tanúvédelem jelenlegi eszköztára mellett sem indokolt kizárni annak lehetőségét, hogy a titkos adatgyűjtésben résztvevő személy tanúként vegyen részt a bizonyításban, különös tekintettel arra, hogy a jelenlegi szabályozásnak köszönhetően az egyébként más forrásból meg nem szerezhető információk büntetőeljárásbeli megvizsgálása csupán többszörösen közvetetten valósulhat meg, a műveletekben bármilyen módon is közvetlenül részt vevő személyek a bizonyítás során egyáltalán semmilyen szerepet nem töltenek be. A bizonyíték közvetlen megvizsgálása nem csupán tekintetben bírna jelentőséggel, hogy így az adott körülményről elsődleges tudomással bíró személy számolhatna be a bizonyítandó ténnyel kapcsolatos tudomásáról és ebben a körben kérdésekre válaszolna – akár különösen védett tanúként, írásban, akár például zártcélú távközlő hálózat alkalmazása mellett -, hanem ennek során a titkos adatgyűjtéssel beszerezett információk hitelérdemlőségének lényegesen alaposabb, megnyugtatóbb, közvetlenebb vizsgálatára is sor kerülhetne.

Összefoglaló

Jelen dolgozat alapvetően három, egymástól részben különálló, tematikailag és logikailag azonban összekapcsolódó részre tagolható, melyek együttesen fedik le a dolgozat címében jelzett témakört.

Az első rész a titkos adatgyűjtés összefoglaló névvel illelhető tárgykört igyekszik bemutatni. Ehhez kapcsolódóan a rendészeti és a bűnüldözési munka alapvető sajátosságainak felvázolása mellett tértem ki a titkos információgyűjtés és a titkos adatszerzés közös sajátosságaira és differentia specificaira. Figyelemmel arra, hogy a titkos adatgyűjtés szorosan kapcsolódik a felderítéshez, nyomozáshoz, mielőtt a konkrét vonatkozó szabályozás ismertetését megkezdtém volna, indokoltnak tartottam a fogalmi rendszer tisztasága végett a rendészeti és bűnügyi felderítés közötti eltérések ismertetését, majd pedig ennek alapján a titkos adatgyűjtés két alkategóriája, a titkos adatszerzés és a titkos információgyűjtés közötti különbségek feltárását, így reményeim szerint sikerült felvázolnom egy olyan rendszer alapjait, amelybe az egyes eszközök kapcsán kifejtendőik beleilleszthetők.

A konkrét hazai szabályozással foglalkozó fejezetet megelőzően elengedhetetlennek tartottam elemezni, hogy e titkosszolgálati eszközök és módszerek szabályozásával szemben az emberi jogok és ehhez kapcsolódóan az alkotmányosság tekintetében milyen elvárások fogalmazhatóak meg, melyek azok a sztenderdek, amelyek a jogalkotás (és egyúttal az egyedi eseteket tekintve, a jogalkalmazás) határait kijelölik. Ennek során a strasbourgi joggyakorlaton túlmenően a német és a magyar alkotmánybírósági joggyakorlatot vettem górcső alá.

Ezt követően kerítettem sort a titkos adatgyűjtésre vonatkozó hatályos rendelkezésekre. Ennek keretében felvázoltam, hogy mely szervek jogosultak ilyen titkos műveletek végzésére és ismertettem a vonatkozó hazai jogforrásokat, ezzel megalapozván a következő fejezetekben kifejtendőket. Ugyanakkor a logikai egység kedvéért a hazai szabályozás várható alakulásának tendenciáit a bűnüldözési célú titkos információgyűjtésről szóló

törvényjavaslat apropóján a dolgozat utolsó fejezetében tekintetem át. Habár nem tartozik dolgozatom szűkebb értelemben vett témájához, elengedhetetlennek tartottam a nemzetbiztonsági célú titkos információgyűjtésre vonatkozó alapvető szabályok ismertetését. A dolgozat ezen első részének gerincét mindazonáltal a bűnüldözési-igazságszolgáltatási célú titkos eszközökre – értve ezalatt a titkos információgyűjtés és a titkos adatszerzés módszereit is – vonatkozó törvényi szabályok bemutatása, kritikai szempontú elemzése képezi. A külső engedélyhez nem kötött titkos információgyűjtés keretében sort kerítettem az informátorok, bizalmi személyek, titkosan együttműködő egyéb személyek, a fedett nyomozó szerepének bemutatására (és ebben a körben a mintavásárlás, bizalmi vásárlás, álvásárlás szabályozását is górcső alá vettem), továbbá a puhatolás, a megfigyelés szabályainak ismertetésére. Habár az ellenőrzött szállítás a határon átnyúló bűnüldözés fontos eszköze, ehelyütt a magyar szabályozásra koncentráltam, ugyanakkor a vonatkozó uniós szabályozásra az együttműködéssel kapcsolatos fejezetben részletesen sort kerítettem. Nem mellőztem e fejezetben a csapda, a sértett bejegyzésével folytatott telefonlehallgatás bemutatását sem. Természetesen dolgozatomban foglalkoztam a fedőokirat, fedőintézmény, fedőadatok témakörével is, azonban minthogy ezek álláspontom szerint nem önálló titkos eszközök, ezeknek nem szenteltem külön alfejezetet. A bírói engedélyhez kötött titkos információgyűjtés keretében kitértem a titkos házkutatásra, a magánlakás megfigyelésére, valamint a telekommunikációs eszközök útján továbbított adatok megismerésére és rögzítésére, az ezen eszközök indokoltságával, alkalmazási körével kapcsolatos álláspontok ismertetésére, valamint a telekommunikáció területét érintően hatékony operatív rendőri munkához szükséges együttműködés szabályrendszerére. A titkos információgyűjtéssel kapcsolatos hazai szabályozást követően sort kerítettem a titkos adatszerzéssel kapcsolatos rendelkezések elemzésére, elsősorban a jogi feltételrendszer sajátosságait, a szükségesség és az ultima ratio követelményeit tartva szem előtt.

Mint ahogy az Európai Unión belüli szabad mozgás a bűnözés, különösen a határokon átnyúló szervezett bűnözés területén is érvényesül, és mindez fokozott együttműködést igényel az egyes tagállamok között, s a modern telekommunikáció által kínált lehetőségek ezt az igényt a bűnüldözés területén tovább hangsúlyozzák, a titkos eszközök és módszerek hazai szabályozásával kapcsolatos első rész után dolgozatomban tematikai szempontból második része az – elsősorban – az Európai Unión belül folytatott rendőri együttműködésre koncentrál, az egyes eszközök tekintetében azonban az igazságügyi kooperációval való – a gyakorlatban is fellelhető – átfedéssel.

Ehhez kapcsolódóan sort kerítettem a rendőri együttműködés sajátosságainak, alapvető intézményeinek bemutatására, az Európai Unió szabályrendszerére és a rendőri kooperáción belül a titkos adatgyűjtés terepére koncentrálni. Mindazonáltal fontosnak tartottam a rendőri együttműködés alapvető struktúráját bemutatni, kitérvén az informális kooperációra, az Interpol és az Europol szerepére, a schengeni térség keretében megvalósuló fokozott együttműködésre, továbbá a nemzetközi és hazai rendszer „kapcsolódási pontjaként” a Nemzetközi Bűnügyi Együttműködési Központ funkciójára és működésének szabályaira. Mindezeket követően a konkrét együttműködési formák tárgyalására kerítettem sort, figyelemmel egyrészt a vonatkozó uniós jogforrásokra másrészt a belső jogszabályokra. A dolgozat rendőri kooperációt tárgyaló részét az ebben a körben a legfontosabbnak ítélt problémák felvázolásával zárom.

Mint azt korábban is említettem, a titkos adatgyűjtés speciális területe a büntető eljárásjognak, illetve a rendészetnek és kriminalisztikának. Nem csupán módszertani és emberi jogi oldalról szemlélve igaz ez, hanem akkor is, ha a bizonyítás szabályainak szemszögéből nézzük. A titkos adatgyűjtés során beszerzett bizonyítási eszközökből származó bizonyítékok felhasználása sok esetben ütközhet a bizonyítás törvényességének elvébe. Mielőtt a vonatkozó hazai szabályozás és joggyakorlat ismertetésébe fogtam volna, szükségesnek éreztem, hogy megvilágítsam, a bizonyítás alapelveinek figyelembe vételével,

hogy milyen megfontolások alapján nyilvánítanak a bíróságok egyes bizonyítékokat kizártnak a kontinentális és az angolszász jogrendszerekben, így a magyar szabályokat egy tágabb kontextusba helyezvén, igyekeztem minél teljesebb képet nyújtani a jogellenesen szerzett bizonyítékok témaköréről.

Mindezek alapján az előzőekben kifejtettek felhasználásával azt mutattam be, hogy milyen szabályok mentén van lehetőség a titkos adatgyűjtés során beszerzett információk büntetőeljárásban történő felhasználására és a büntetőeljárás kódex milyen speciális bizonyítási tilalmakat állít fel a titkos információgyűjtéssel és titkos adatszerzéssel kapcsolatban, s egyúttal kitértem az Európai Unióban a bizonyításra vonatkozó szabályok közelítésével és egységesítésével, valamint az ezen a területen a kölcsönös elismerés elvéből fakadó követelményeknek megfelelni kívánó jogalkotás eredményeivel és törekvéseivel kapcsolatos gondolatokra, így remélem dolgozatomban sikerült közel teljesnek mondható képet nyújtanom a titkos adatgyűjtési eszközök büntetőeljárással és a tágabb értelemben vett európai büntetőjoggal kapcsolatos szerepét illetően.

Jelen dolgozat záró fejezete, mintegy exkurzusképpen, a titkos adatgyűjtés magyarországi szabályozásának a kézirat lezárásának időpontjában (2010. szeptember 25.) várható jövőjét – pontosabban, annak az általam leglényegesebbnek tartott elemeit – mutatja be egyfajta kritikai alapállásból, tekintettel arra is, hogy a fejezet alapjaként szolgáló jogalkotási produktum a kézirat elkészültének időpontjában még minimálisan is módosítások és pontosítások előtt álló, átfogó igényű törvényjavaslat, mely törvényerőre emelkedése esetén – a jelenlegi büntető jogalkotási tendenciákra figyelemmel, remélhetőleg - hosszú időre meghatározhatja a bűnüldözési célú titkos adatgyűjtéssel kapcsolatos szabályozást.

Summary

The present dissertation consists of three partially different, however logically and thematically connected parts, which together cover the topic indicated in the title.

The first part is aiming at describing the field of covert operations. Accordingly, on the basis of the basic features of law enforcement and criminal justice I showed the differences between the territory of covert operations concerning mainly law enforcement (“titkos információgyűjtés”) and that of covert investigation connected to criminal justice (“titkos adatszerzés”), I dealt with the *differentia specifica* of both fields. Taking into account the fact that covert operations are closely connected to law enforcement and criminal investigation, before analyzing the particular rules, I found it reasonable – in order to be able to clearly describe the differences and common points of the concepts of covert operations regarding law enforcement and covert investigation regarding criminal justice – to briefly show the differences between the intelligence work in these territories and I hope that I managed to sketch the basic parts of a system which can be completed with the data and thoughts on the specific methods and tools of covert intelligence. I found it important to analyze the constitutional and human rights demands regarding the rules on covert investigation, the standards that shall be taken into account when making (and as far as the individual cases are concerned, enforcing) the rules, before turning to the chapter on the specific Hungarian rules. In the afore-mentioned chapter I scrutinized the decisions of the European Court of Human Rights, Strasbourg, the German and the Hungarian constitutional courts.

On the basis of the above, I dealt with the current relevant rules on covert investigation, in the next chapter. I outlined the agencies which are empowered to conduct such undercover operations and described the sources of Hungarian law concerning this field which are to serve as a foundation to the following chapter of the present dissertation. At the same time - for the

sake of logical integrity – I showed the possible future tendencies of legislation when scrutinizing the draft act on criminal covert intelligence in the last chapter. Although it is not closely connected to the topic of this dissertation, I found it essential to include the basic rules of covert intelligence concerning the field of internal security. However, the central topic of this first part of the dissertation is the presentation and critical scrutiny of the Hungarian legislation on covert investigation regarding law enforcement and criminal justice. Regarding those covert tools and methods the use of which do not require external permission, I showed the role of informers (both with those who maintain contact with the law enforcement agencies on a regular basis and those who are willing to do so case-by-case), other cooperating persons, undercover agents (also analyzing the rules on different sting operations), undercover information-gathering and surveillance. Although controlled (and monitored) delivery is an important tool of cross-border operations, I hereby concentrated on the Hungarian rules and dealt with the details of the rules regarding cooperation in the EU in the field of controlled (monitored) delivery in the chapter on cross-border policing and cooperation. Furthermore I went into entrapment, interception of telephone communication with the consent of the injured party in this chapter. Of course in my dissertation I dealt with the topic of cover papers, cover institutions and cover data, however, since in my opinion these are not individual means of undercover work, I did not dedicate a separate sub-chapter to them. Within the framework of covert operations linked to law enforcement and subsequent to judicial permission, I dwelled on the rules of undercover search, surveillance of private houses and interception of telecommunications, the different opinions on their field of application and the rules of the – from the aspect of effective undercover police work – inevitable cooperation in the field of interception of telecommunications. Following the topic of covert operations linked to law enforcement, I turned to analyzing the rules on covert investigation in connection with criminal justice, taking into consideration

primarily the specific features of the legal conditions of the application from the aspect of the requirements of necessity and ultima ratio.

Since the freedom of movement inside the European Union also has its impacts on the field of criminality - especially cross-border organized crime -, which requires an enhanced cooperation between the member states and this need is further stressed by the possibilities of modern telecommunication, in the thematically second part of my dissertation – preceded by the first section on the Hungarian rules of covert investigation – I principally dealt with police cooperation in the European Union overlapping with the territory of criminal justice cooperation – just as in practice.

Inside this framework I went into the special features of police cooperation, its fundamental institutions concentrating on the questions of undercover operations within the legal rules of the European Union and police cooperation. Nevertheless I found it important to describe the basic structure of police cooperation, including informal cooperation, the role of Interpol and Europol, the enhanced cooperation within the schengen area and the function and operational rules of the International Criminal Cooperation Centre (“Nemzetközi Bűnügyi Együttműködési Központ”) as a “contact point” between the international and the Hungarian system. On the basis of the above-mentioned I dealt with the particular forms of cooperation taking into account both the law of the European Union and Hungary. I closed this second part of the dissertation with treating – from my point of view - the most important problems of police cooperation.

As I have already mentioned, covert investigation is a special field of criminal procedure law, law enforcement and forensics from the aspect of methodology, human rights and also evidence. Accepting data (proof) resulting from undercover operations as evidence may be against the requirement of the rule of law in the field of criminal evidence in many cases. I found it necessary to show the factors behind the judicial decisions on excluding evidence in the continental and Anglo-Saxon criminal justice systems – taking into account the significant fundamental principles in this

field -, before going into the relevant Hungarian regulation and practice, thus placing the Hungarian rules in a broader framework, I tried to describe a somehow full context of illegally obtained evidence.

On this basis I furthermore dealt with the regulations pursuant to which the information gathered by covert investigation methods can be acceptable as evidence in the criminal procedure, the special prohibitions in the field of evidence of the criminal procedure code according to undercover operations and at the same time I dwelled on the topic of both harmonizing, unifying the rules of evidence and the results and attempts of the legislation aiming at fulfilling the requirement of the principle of mutual recognition in the European Union. Thus I hopefully managed to describe a nearly full scheme of the role of undercover methods in criminal procedure and European criminal law.

The final chapter of this dissertation is scrutinizing the possible future of the regulation of covert investigation in Hungary – precisely: those elements that I consider the most significant – at the time of finishing the manuscript (25th September 2010), from a basically critical point of view regarding also the fact that the draft act in this field is at least subject to potential modifications and specifications, however it is a comprehensive draft, which might – and taking into consideration the present tendencies of criminal legislation, hopefully will - define the rules on covert investigation for a long time.

Felhasznált irodalom

1. Anderson, Malcolm (1989), *Policing The World - Interpol And The Politics of International Police Cooperation*, Clarendon Press, Oxford
2. Anderson, Malcolm – Den Boer, Monica – Cullen, Peter – Gilmore, William C. – Raab, Charles D. – Walker, Neil (1995), *Policing the European Union – Theory, Law and Practice*, Clarendon Press, Oxford
3. Anderson, Malcolm (2002), „Trust and Police Co-operation”, in: Malcolm Anderson – Joanna Apap (szerk.), *Police and Justice Co-operation and the New European Borders*, Kluwer Law International, The Hague – London – New York, 35-46. o.
4. Asp, Petter (1998), *Nordic Judicial Cooperation in Criminal Matters*, Författaren, Uppsala
5. Balla Lajos (2007), „Adalékok a titkos információgyűjtés, valamint a titkos adatszerzés kriminalisztikai és eljárási problémáihoz”, <http://www.debreceniitlotabla.hu/doc/bunteto/TitkosAdatgyujtes.pdf>
6. Balogh Jenő dr. — Edvi Illés Károly dr. - Vargha Ferencz (1898), *A bűnvádi perrendtartás magyarázata*, Grill Károly, Cs. és Kir. Udvari Könyvkereskedése, Budapest
7. Bárd Károly (2003), „Demokrácia – tisztességes eljárás – megismerés a büntető perben”, in: Farkas Ákos (szerk.), *Emlékkönyv Kratochwill Ferenc (1933-1993) tiszteletére*, Bűnügyi Tudományi Közlemények 5., Bíbor Kiadó, Miskolc, 65-100. o.

8. Bates, Frank (1985), *Principles of Evidence*, The Law Book Company Limited, Sydney
9. Benyon, John – Turnbull, Lynne – Willis, Andrew – Woodward, Rachel (1994), „Understanding Police Cooperation in Europe: Setting a Framework for Analysis”, in: Anderson, Malcolm – Den Boer, Monica (szerk.), *Policing Across National Boundaries*, Pinter Publishers, London and New York, 46-65. o.
10. Berger, Vincent (1999), *Az Emberi Jogok Európai Bíróságának joggyakorlata*, HVG-ORAC, Budapest
11. Berkes György, *Büntetőeljárás jog – Kommentár a gyakorlat számára*, HVG-ORAC, Budapest
12. Bevers, Hans (1997), „Intervention and Controllability of Proactive Policing”, in: Den Boer, Monica (szerk.), *Undercover Policing and Accountability from an International Perspective*, European Institute of Public Administration, Maastricht, The Netherlands, 101-108. o.
13. Birch, Diane – Fortune, Peter – Hirst, Michael – Keane, Adrian (1997), „Evidence”, in: Murphy, Peter – Stockdale, Eric (szerk.), *Blackstone's Criminal Practice*, Blackstone Press Limited, London, 1796-2167. o.
14. Bócz Endre (szerk.) (2004), *Kriminalisztika I-II.*, BM Duna Palota és Kiadó, Budapest
15. Brodeur, Jean-Paul, (1997), „A rendőrségi informátorok alkalmazásának jogi problémái Kanadában”, *Belügyi Szemle*, 1997/5. szám, 37-48. o.

16. Busch, Heiner – Funk, Albrecht (1995), „Undercover Tactics as an Element of Preventive Crime Fighting in the Federal Republic of Germany”, in: Fijnaut, Cyrill – Marx, Gary T. (szerk.), *Undercover - Police Surveillance in Comparative Perspective*, Kluwer Law International, The Hague – London – Boston, 55-69. o.
17. Carrara Ferencz (1879), *A büntető jogtudomány programja II. kötet*, A Magyar Tudományos Akadémia Könyvkiadó-Hivatala, Budapest
18. Corstens, G. J. M. (2003), „Criminal Law in the First Pillar?”, *European Journal of Crime, Criminal Law and Criminal Justice*, Vol. 11/1., Kluwer Law International, 131-144. o.
19. *Catalogue of recommendations for the correct application of the Schengen acquis and best practices: part on Police Co-operation*, URL: www.eur-lex.europa.eu
20. Choo, A. L.-T. – Nash S. (2000), „The Exclusion of Improperly Obtained Evidence in England & Wales: a Continuing Saga”, in: Breur, C.M. – Kommer, M.M. – Nijboer, J.F. – Reijntjes, J.M. (szerk.), *New Trends in Criminal Investigation and Evidence Volume II*, Intersentia, Antwerpen – Groningen – Oxford, 127-140. o.
21. Damaška, Mirjan R. (1986), *The Faces of Justice and State Authority – A Comparative Approach to the Legal Process*, Yale University Press, New Haven and London

22. Davies, Malcolm – Croall, Hazel – Tyrer, Jane (1995), *Criminal Justice: An Introduction to the Criminal Justice System in England and Wales*, Longman Group Limited, London – New York
23. Delmas-Marty, Mireille (szerk.) (1998), *Corpus Juris – der strafrechtlichen Regelungen zum Schutz der finanziellen Interessen der Europäischen Union*, Carl Heymanns Verlag KG, Köln – Berlin – Bonn – München
24. Delmas-Marty, Mireille (1997), *Corpus Juris – Introducing Penal Provisions for the Purpose of the Financial Interests of the European Union*, Economica, Paris
25. Delmas-Marty, Mireille – Vervaele, John A. E. (szerk.) (2000), *The Implementation of the Corpus Juris in the Member States Volume I*, Intersentia, Antwerp – Groningen – Oxford
26. Delmas-Marty, Mireille – Spencer, John R. (2002), *European Criminal Procedures*, Cambridge University Press
27. De Ruyver, Brice – Vermuelen, Gert – Vander Beken, Tom (1997), „Schengen and Undercover Policing Methods: Should National Laws Follow Suit?“, in: Den Boer, Monica (szerk.), *Undercover Policing and Accountability from an International Perspective*, European Institute of Public Administration, Maastricht, The Netherlands, 143-148. o.
28. Dillof, Anthony M. (2004), „Unraveling Unlawful Entrapment“, *The Journal of Criminal Law and Criminology*, Northwestern University School of Law, Vol. 94, No. 4, 827-896. o.

29. Doná, Gabriele (1998), „Towards a European Judicial Area? A Corpus Juris Introducing Penal Provisions for the Purpose of the Protection of the Financial Interests of the European Union”, *European Journal of Crime, Criminal Law and Criminal Justice*, Vol. 6/3, 282-297. o.
30. Elek Balázs (2008), *A vallomás befolyásolása a büntetőeljárásban*, Tóth Könyvkereskedés és Kiadó, Debrecen
31. *Emberi Jogi Füzetek – A Bírósági Határozatok melléklete*, 1997. 4. szám, HVG-ORAC Lap- és Könyvkiadó Kft., Budapest
32. Embregts, M.C.D. (2000), „Similarities and Differences: the Operation of the Exclusionary Rule in the US, Germany and the Netherlands”, in: Breur, C.M. – Kommer, M.M. – Nijboer, J.F. – Reijntjes, J.M. (szerk.) *New Trends in Criminal Investigation and Evidence Volume II*, Intersentia, Antwerpen – Groningen – Oxford, 219-224. o.
33. Erdei Árpád (1991), „A trónfosztott királynő uralkodása avagy a bizonyításelmélet szent tehene”, in: *Magyar Jog*, 1991/4. szám, 210-216. o.
34. Erdei Árpád (1995), „Tilalmak a bizonyításban”, in: Erdei Árpád (szerk.), *Tények és kilátások – Tanulmányok Király Tibor tiszteletére*, Közgazdasági és Jogi Könyvkiadó, Budapest, 47-61. o.
35. *EU Schengen Catalogue Vol. 2 – Schengen Information System SIRENE: Recommendations and Best Practices* (The Council of the European Union, General Secretariat DGH, December 2002)

36. *Explanatory report to the Protocol to the 2000 Convention on mutual assistance in criminal matters between the Member States of the European Union*, Official Journal C 257, 24.10.2002
37. Farkas Ákos (2001), *Büntetőjogi együttműködés az Európai Unióban*, Osiris Kiadó, Budapest
38. Farkas Ákos – Róth Erika (2004), *A büntetőeljárás*, KJK-Kerszöv Jogi és Üzleti Kiadó Kft., Budapest
39. Farkas Ákos (szerk.) (2005), *Az Európai Csalás Elleni Hivatal (OLAF) az Európai Unió bűnügyi együttműködési rendszerében*, KJK-KERSZÖV Jogi- és Üzleti Kiadó Kft., Budapest
40. *Federal Rules of Evidence (USA) (2004)*, Legal Information Institute, www.law.cornell.edu/rules/fre
41. Fekecs Gyula (2005), „Titkos információgyűjtés, vagy titkos adatszerzés?”, *Belügyi Szemle*, 2005/6. szám, 46-55. o.
42. Fenyvesi Csaba (2004), „A titkos adatgyűjtés és a nyomozási bíró”, *Ügyészek Lapja*, 2004/4. szám, 5-21. o.
43. Fijnaut, Cyrill, (1994), „International Policing in Europe: Present and Future”, *European Law Review*, Vol. 19, No. 6, 599-619. o.
44. Fijnaut, Cyrill – Marx, Gary T. (szerk.) (1995), *Undercover - Police Surveillance in Comparative Perspective*, Kluwer Law International, The Hague – London – Boston

45. Fijnaut, C. – Groenhuijsen, M.S. (2002), „A European Public Prosecution Service: Coments on the Green Paper”, *European Journal of Crime, Criminal Law and Criminal Justice*, Vol. 10/4, 321-336. o.
46. Finszter Erika (1997), „A telefonlehallgatás az Emberi Jogok Európai Bírósága gyakorlatának tükrében”, *Belügyi Szemle*, 1997/5. szám, 20-27. o.
47. Finszter Géza (2002), „A rendészet rendszere”, in: Irk Ferenc (szerk.), *Kriminológiai Tanulmányok 39.*, Országos Kriminológiai Intézet, Budapest, 37-71. o.
48. Finszter Géza (2003), *A rendészet elmélete*, KJK-Kerszöv Jogi- és Üzleti Kiadó Kft., Budapest
49. Finszter Géza (2003), „A rendőrség elmélete és a kormányzat gyakorlata”, *Belügyi Szemle*, 2003/1. szám, 91-110. o.
50. Finszter Géza (2003), „A titkos felderítés kriminalisztikája”, in: Farkas Ákos (szerk.), *Emlékkönyv Kratochwill Ferenc (1933-1993) tiszteletére*, Bűnügyi Tudományi Közlemények 5., Bíbor Kiadó, Miskolc, 123-142. o.
51. Finszter Géza (2004), „A titkos felderítés kriminalisztikája”, in: Bócz Endre (szerk.), *Kriminalisztika I-II.*, BM Duna Palota és Kiadó, Budapest, 969-1002. o.
52. Frech Ágnes, *A büntető eljáráson kívül beszerzett bizonyítékok felhasználása*,
<http://www.fovarosi.birosag.hu/szellelimuhely/bizonyi.htm>

53. Frech Ágnes (2006), *A 2006. június 12-i kollégiumi ülés alapján készült összefoglaló – az új Büntetőeljárás Törvény néhány alapvető rendelkezésének értelmezése*, Fővárosi Bíróság Büntető Kolégiumvezető 2006.EI.II.C.6/10. szám, <http://www.fovarosi.birosag.hu/szellemimuhely/osszefoglalo.pdf>
54. Gerspacher, Nadia (2005), „The Roles of International Police Cooperation Organizations – Beyond Mandates, Toward Unintended Roles”, *European Journal of Crime, Criminal Law and Criminal Justice*, Vol. 13/3., 413-434. o.
55. Grád András (1998), *Kézikönyv a strasbourgi emberi jogi ítélkezésről*, HVG-Orac Lap- és Könyvkiadó Kft., Budapest
56. Grmela Zoltán (1993), „A titkos információgyűjtésről”, *Belügyi Szemle*, 1993/3. szám, 43-50. o.
57. Gropp, Walter (1997), „A Variety of Normative Systems: Undercover Policing in Europe from a Comparative Perspective”, in: Den Boer, Monica (szerk.) *Undercover Policing and Accountability from an International Perspective*, European Institute of Public Administration, Maastricht, The Netherlands, 25-36. o.
58. Hack Péter (2007), *Az igazságszolgáltatás kudarcai – Vizsgálatok és megoldások az angolszász jogrendszerben*, www.mbjt.hu/HackPeter20070419.pdf
59. Halmai Gábor – Tóth Gábor Attila (szerk.) (2003), *Emberi jogok*, Osiris kiadó, Budapest

60. Holé Katalin (2008), „Az Europol”, in: Kondorosi Ferenc – Ligeti Katalin (szerk.) (2008), *Az európai büntetőjog kézikönyve*, Magyar Közlöny Lap- és Könyvkiadó, Budapest, 286-298. o.
61. Horváth Zoltán (2007), *Kézikönyv az Európai Unióról*, HVG-ORAC Lap- és Könyvkiadó Kft., Budapest
62. Jakucs Tamás (szerk.) (2003), *A büntetőeljárás törvény magyarázata I. kötet*, Budapest, KJK-KERSZÖV Jogi és Üzleti Kiadó Kft.
63. Joubert, Chantal (1994), „Undercover Policing – A Comparative Study”, *European Journal of Crime, Criminal Law and Criminal Justice*, 1994 (1), 18-38. o.
64. Joubert, Chantal (1995), „A titkosrendészet holland és nemzetközi vonatkozásai”, *Belügyi Szemle*, 1997/5. szám, 5-19. o.
65. Joubert, Chantal – Bevers, Hans (1996), *Schengen Investigated – A Comparative Interpretation of the Schengen Provisions on International Police Cooperation in the Light of the European Convention on Human Rights*, Kluwer Law International, The Hague - London – Boston
66. Jung, Heike (1998), „L’Etat et moi’: Some Reflections on the Relationship between the Criminal Law and the State”, *European Journal of Crime, Criminal Law and Criminal Justice*, Vol. 6/3, 208-215. o.
67. Kardos Sándor (2010), „Kit „terhel” a bizonyítási teher?”, <http://www.debreceiitlotabla.hu/doc/bunteto/Kardos/BizonyitasiTeher.pdf>

68. Karsai Krisztina (2004), *Az európai büntetőjogi integráció alapkérdései*, KJK-KERSZÖV Jogi és Üzleti Kiadó Kft., Budapest
69. Kassin, Saul M. - Wrightsman, Lawrence S. (1985), „Confession Evidence”, in: Kassin, Saul M. – Wrightsman, Lawrence S. (szerk.), *The Psychology of Evidence and Trial Procedure*, Sage Publications, Beverly Hills – London – New Delhi, 67-94. o.
70. Kis László (2003), „A Corpus Juris bizonyítási szabályai”, *Doktoranduszok Fóruma*, Novotni Alapítvány, Miskolc, 154-162. o.
71. Kis László (2003), „The rules of the European Convention on Human Rights according to covert investigation”, *4th International Conference of PhD Students - University of Miskolc, Hungary, 11-17 August 2003*, Miskolc, 91-95. o.
72. Kis László (2003), „Beszámoló 'A szervezett bűnözés elleni küzdelem Magyarországon' c. konferenciáról (Budapest, 2003. február 15.)”, *Magyar Jog*, 2003/7. szám, 446-448. o.
73. Kis László (2003), „M. Nyitrai Péter: Nemzetközi bűnügyi jogsegély Európában” (recenzió), *Magyar Jog*, 2003/5. szám, 316-318. o.
74. Kis László (2004), „A bizonyítási rendszerek fejlődése a magyar jogban a XIX. század végéig”, *Miskolci Doktoranduszok Jogtudományi Tanulmányai – Studia Iurisprudantiae*, Tomus 4/1., Bíbor Kiadó, Miskolc, 329-350. o.
75. Kis László (2004), „A titkos bűnügyi felderítés szabályai a magánélet sérthetlenségéhez való jog szempontjából”, *Doktoranduszi Acta – Studia Irisprudantiae*, Tomus 5/1., Bíbor Kiadó, Miskolc, 301-321. o.

76. Kis László (2004), „Bűnügyi együttműködés az Európai Unióban a titkos adatgyűjtés területén”, in: Lévay Miklós (szerk.), *Az Európai Unióhoz való csatlakozás kihívásai a bűnözés és más devianciák elleni fellépés területén*, Bűnügyi Tudományi Közlemények 7., Bíbor Kiadó, Miskolc, 224-265. o.
77. Kis László (2005), „Az európai büntetőjog vázlata az Európai Unió Alkotmánytervezete tükrében”, *Doktoranduszi Acta – Studia Iurisprudentiae*, Tomus 6/1., Miskolc, 323-345. o.
78. Kis László (2005), „A jogellenesen beszerzett bizonyítási eszközök sorsa az angolszász és a kontinentális büntetőeljárás rendszerekben”, *Doktoranduszok Fóruma*, Miskolc, 143-149. o.
79. Kis László (2005), „A jogellenesen beszerzett bizonyítási eszközök sorsa néhány külföldi állam és hazánk jogrendszerében”, *Büntetőeljárás*, Debrecen, 57-65. o.
80. Kis László (2005), „Az Európai Unióban a titkos adatgyűjtés területén folytatott bűnügyi együttműködés legfontosabb problémái”, *Collega*, IX. évfolyam 2. szám, 86-89. o.
81. Kis László – Nagy Anita (2006), *Büntető Eljárásjog*, Assistentia Iuris 7., Bíbor Kiadó, Miskolc
82. Kis László (2008), „A bűnüldözési célú titkos információgyűjtésről szóló törvényjavaslatról”, *Rendészeti Szemle*, 2008/10. szám, 46-59. o.

83. Kis László (2009), „A titkos adatgyűjtés szabályozására vonatkozó követelmények az emberi jogok aspektusából”, (megjelenés alatt a győri Széchenyi István Egyetem tanulmánykötetében)
84. Kommers, Donald P. (1997), *The Constitutional Jurisprudence of the Federal Republic of Germany*, Durham and London, Duke University Press
85. Koriath, Gerold (1997), „Normative Systems and Authorization Procedures: An Operational Perspective”, in: Den Boer, Monica (szerk.) *Undercover Policing and Accountability from an International Perspective*, European Institute of Public Administration, Maastricht, The Netherlands, 87-94. o.
86. Kukorelli István (szerk.) (1999), *Alkotmánytan*, Osiris, Budapest
87. Lakatos István (1997), „A titkos információ, mint bizonyítási eszköz”, *Belügyi Szemle*, 1997/3. szám, 67- 74. o.
88. Lensing, Hans (1997), „New Rules and Procedures for Investigative Methods: Relevant Factors”, in: Den Boer, Monica (szerk.) *Undercover Policing and Accountability from an International Perspective*, European Institute of Public Administration, Maastricht, The Netherlands, 77-86. o.
89. Levi, Michael (1997), „Undercover Policing in Europe: Fraud and Money Laundering”, in: Den Boer, Monica (szerk.), *Undercover Policing and Accountability from an International Perspective*, European Institute of Public Administration, Maastricht, The Netherlands, 151-161. o.

90. Lévai Ilona (1998), *Corpus Juris Europae – Európai büntetőjog és ügyészség az EU pénzügyi érdekeinek védelmére?*, *Európai Tükör*, 1998. augusztus, 65-91. o.
91. Ligeti Katalin (2004), *Büntetőjog és bűnügyi együttműködés az Európai Unióban*, KJK-KERSZÖV Jogi- és Üzleti Kiadó Kft., Budapest
92. Loh, Wallace D. (1985), „The Evidence and Trial Procedure: The Law, Social Policy, and Psychological Research”, in: Kassin, Saul M. – Wrightsman, Lawrence S. (szerk.), *The Psychology of Evidence and Trial Procedure*, Sage Publications, Beverly Hills – London – New Delhi, 13-39. o.
93. Makai Lajos (2005), „A bírói engedélyhez kötött titkos információgyűjtés és a bírói engedélyhez kötött titkos adatszerzés az új büntetőeljárás jogi törvény tükrében”, in: Gál István László – Köhalmi László (szerk.), *Emlékkönyv Losonczy István professzor halálának 25. évfordulójára*, Studia Iuridica, Auctoritate Universitas Pécs Publicata, Pécs, 222-234. o.
94. Marx, Gary T. (1988), *Undercover – Police Surveillance in America*, University of California Press, Berkeley – Los Angeles – London
95. Marx, Gary T. (1995), „Undercover: Some Implications for Policy”, in: Fijnaut, Cyrill – Marx, Gary T. (szerk.), *Undercover - Police Surveillance in Comparative Perspective*, Kluwer Law International, The Hague – London – Boston, 313-321. o.
96. McClean, David (2002), *International Co-operation in Civil and Criminal Matters*, Oxford University Press

97. Monjardet, Dominique – Lévy, René (1995), „Undercover Policing in France: Elements for Description and Analysis”, in: Fijnaut, Cyrill – Marx, Gary T. (szerk.), *Undercover - Police Surveillance in Comparative Perspective*, Kluwer Law International, The Hague – London – Boston, 195-212. o.
98. Murphy, Peter – Beaumont, John (1982), *Evidence – Cases and Argument*, Financial Publications Limited, London
99. M. Nyitrai Péter (2002), *Nemzetközi bűnügyi jogsegély Európában*, KJK-KERSZÖV, Budapest
100. Nguyen Quoc Dinh – Patrick Daillier – Alain Pellet – Kovács Péter (1998), *Nemzetközi közjog*, Osiris Kiadó, Budapest
101. Nyíri Sándor (1993), „Gondolatok a titkos információgyűjtésről”, *Rendészeti Szemle*, 1993/8. szám, 11-20. o.
102. Nyíri Sándor (1996), „A rendészeti igazgatás elvi kérdései”, *Belügyi Szemle*, 1996/7-8. szám, 3-11. o.
103. Nyíri Sándor (2000), *A titkos adatszerzés*, BM Duna Palota és Kiadó, Budapest
104. Nyíri Sándor (2005), „A titkosan szerzett adat felhasználása a büntetőeljárásban”, *Belügyi Szemle*, 2005/6. szám, 34-45. o.
105. Penney, Steven (2003), „Taking Deterrence Seriously: Excluding Unconstitutionally Obtained Evidence Under Section 24 (2) of the Charter”, *McGill Law Journal* Vol. 49, 106-144. o.

106. Plachta, Michael (2005), „Joint Investigation Teams – A New Form of International Cooperation in Criminal Matters”, *European Journal of Crime, Criminal Law and Criminal Justice*, Vol. 13/2, 284-302. o.
107. Pusztai László (1994), *A modern büntetőeljárás jog kialakulása Magyarországon*, Nemzeti Tankönyvkiadó, Budapest
108. Rice, Paul R. (1987), *Evidence: Common Law and Federal Rules of Evidence*, Matthew Bender & Co., Inc., New York – Oakland – Albany
109. Robertson, Kenneth J. (1994), „Practical Police Co-operation in Europe: The Intelligence Dimension”, in: Anderson, Malcolm – Den Boer, Monica (szerk.), *Policing Across National Boundaries*, Pinter Publishers, London and New York, 106-118. o.
110. Santiago, Michael (2000), *Europol and Police Cooperation in Europe*, Criminology Studies Volume 11, The Edwin Meller Press, Lewinston – Queenston – Lampeter
111. Schalken, T.M. (1998), „Euro Justice: A Historic Initiative”, *European Journal of Crime, Criminal Law and Criminal Justice*, Vol. 6/3, 298-300. o.
112. Simon Ferenc (1996), „A határőrség titkos információgyűjtő tevékenysége a bűnüldöző szervek működési rendszerében”, *Belügyi Szemle*, 1996/12. szám, 58-63. o.

113. Spencer, John R. (2002), „Evidence”, in: Delmas-Marty, Mireille – Spencer, John R., *European Criminal Procedures*, Cambridge University Press, 594-640. o.
114. Sólyom László (2001), *Az alkotmánybírászkodás kezdetei Magyarországon*, Osiris Kiadó, Budapest
115. Soós Ildikó (1997), „Titkos állományú nyomozók és különleges eszközök”, *Belügyi Szemle*, 1997/5. szám, 28-36. o.
116. Stauber Péter (2008), „Rendőri együttműködés”, in: Kondorosi Ferenc – Ligeti Katalin (szerk.) (2008), *Az európai büntetőjog kézikönyve*, Magyar Közlöny Lap- és Könyvkiadó, Budapest, 235-259. o.
117. Storbeck, Jürgen (1997), „Coordinating the Flow of European Intelligence: Europol’s Accountability Mechanisms”, in: Den Boer, Monica (szerk.), *Undercover Policing and Accountability from an International Perspective*, European Institute of Public Administration, Maastricht, The Netherlands, 117-128. o.
118. Swanson, Charles R. – Chamelin, Neil C. – Territo, Leonard (1988), *Criminal Investigation*, McGraw-Hill, Inc.
119. Szabó Győző – Nagy Gábor (szerk.) (1997), *Emberi Jogi Füzetek – A Bírósági Határozatok Melléklete 1997/4*, HVG-Orac Lap- és Könyvkiadó Kft., Budapest
120. Szabó Máté Dániel (2008), „Adatvédelem”, in: Kondorosi Ferenc – Ligeti Katalin (szerk.) (2008), *Az európai büntetőjog*

- kézikönyve*, Magyar Közlöny Lap- és Könyvkiadó, Budapest, 354-369. o.
121. Szalai Géza (2005), „Gondolatok a titkos információgyűjtésről, az ügyészről és a fedett nyomozóról”, *Belügyi Szemle*, 2005/6. szám, 21-33. o.
122. Szamel Lajos (1990), *A rendészet és a rendőrség jogi szabályozásának elméleti alapjai*, Magyar Tudományos Akadémia, Államtudományi Kutatások Programirodája, Budapest
123. Szamel Lajos (1992), „Jogállamiság és rendészet”, *Rendészeti Szemle*, 1992/3. szám, 3-21. o.
124. Szilágyi Roland (2008), „Vámügyi együttműködés”, in: Kondorosi Ferenc – Ligeti Katalin (szerk.) (2008), *Az európai büntetőjog kézikönyve*, Magyar Közlöny Lap- és Könyvkiadó, Budapest, 260-271. o.
125. Tak, Peter (1997), „Should the Dutch Criminal Procedure Adopt Elements of Foreign Systems?”, in: Den Boer, Monica (szerk.) *Undercover Policing and Accountability from an International Perspective*, European Institute of Public Administration, Maastricht, The Netherlands, 37-45. o.
126. Tak, Peter (2000), „Bottlenecks in International Police and Judicial Cooperations in the EU”, *European Journal of Crime, Criminal Law and Criminal Justice*, 2000 (4), 343-360. o.

127. Tóth Mihály (1995), „A ’magyar Miranda’ első néhány éve”, in: Erdei Árpád (szerk.), *Tények és kilátások (Tanulmányok Király Tibor tiszteletére)*, Közgazdasági és Jogi Könyvkiadó, Budapest, 62-77. o.
128. Tóth Mihály (2001), *A magyar büntetőeljárás az Alkotmánybíróság és az európai emberi jogi ítélkezés tükrében*, KJK-Kerszöv, Budapest
129. Traest, P. (2000), „The Putting into Perspective of the Exclusionary Rule: some General Remarks and the Belgian Experience”, in: Breur, C.M. – Kommer, M.M. – Nijboer, J.F. – Reijntjes, J.M. (szerk.), *New Trends in Criminal Investigation and Evidence Volume II*, Intersentia, Antwerpen – Groningen – Oxford, 649-656. o.
130. Tremmel Flórián (2006), *Bizonyítékok a büntetőeljárásban*, Dialóg Campus Kiadó, Budapest-Pécs
131. Tromp, Ruud (1998), „The Inner Workings of SIRENE”, in: Den Boer, Monica (szerk.), *Schengen’s Final Days? The Incorporation of Schengen into the New TEU, External Borders and Information Systems*, European Institute of Public Administration, Maastricht, The Netherlands, 163-168. o.
132. Van Asbeck, Feico (1997), „Regulating Special Investigative Methods: National and International Requirements”, in: Den Boer, Monica (szerk.), *Undercover Policing and Accountability from an International Perspective*, European Institute of Public Administration, Maastricht, The Netherlands, 71-76. o.

133. Van den Wyngaert, Christine (1997), „Organized Crime, Proactive Policing and International Cooperation in Criminal Matters: Who Controls the Police in a Transnational Context?”, in: Den Boer, Monica (szerk.), *Undercover Policing and Accountability from an International Perspective*, European Institute of Public Administration, Maastricht, The Netherlands, 163-177. o.
134. Van Lancker, Anna (1997), „Transparency and Accountability of Schengen”, In: Den Boer, Monica (szerk.), *Schengen, Judicial Cooperation and Policy Coordination*, European Institute of Public Administration, Maastricht, The Netherlands, 61-69. o.
135. Van Traa, Maarten (1997), „The Findings of the Parliamentary Inquiry Viewed from an International Perspective”, in: Den Boer, Monica (szerk.), *Undercover Policing and Accountability from an International Perspective*, European Institute of Public Administration, Maastricht, The Netherlands, 15-24. o.
136. Van Reenen, Pieter (1989), *Policing Europe After 1992: Cooperation and Competition*, European Affairs, Vol. 3, No. 2
137. Varga Zoltán (2001), *Tanú, tanúvállomás, tanúvédelem*, Mobil Kft., Budapest
138. Vermuelen, Gert (2000), „Mutual Legal Assistance in Schengen and the EU: An Update”, in: Den Boer, Monica (szerk.), *Schengen Still Going Strong: Evaluation and Update*, European Institute of Public Administration, Maastricht, The Netherlands, 51-69. o.

139. Vervaele, J.A.E. (1999), „Towards an Independent European Agency to Fight Fraud and Corruption in the EU?”, *European Journal of Crime, Criminal Law and Criminal Justice*, Vol. 7/3, 331-346. o.
140. Vervaele, J.A.E – Klip, A.H. (2002), *European Cooperation between Tax Customs and Judicial Authorities*, Kluwer Law International
141. Walker, Neil (1997), „Deficient Weaponry, Reluctant Marksmen and Obscure Targets: Flaws in the Accountability of Undercover Policing in the EU”, in: Den Boer, Monica (szerk.), *Undercover Policing and Accountability from an International Perspective*, European Institute of Public Administration, Maastricht, The Netherlands, 205-216. o.
142. Wells, Gary L. (1985), „The Eyewitness”, in: Kassin, Saul M. – Wrightsman, Lawrence S. (szerk.), *The Psychology of Evidence and Trial Procedure*, Sage Publications, Beverly Hills – London – New Delhi, 43-66. o.
143. Wiener A. Imre (1993), *Nemzetközi bűnügyi jogsegély*, Közgazdasági és Jogi Könyvkiadó, Budapest
144. Williams, Glanville (1963), *The Proof of Guilt – A Study of the English Criminal Trial*, Stevens and Sons, London

NYILATKOZAT

Ezennel kijelentem, hogy a doktori fokozat megszerzése céljából benyújtott értekezésem kizárólag saját, önálló munkám. A benne található másoktól származó, nyilvánosságra hozott vagy közzé nem tett gondolatok és adatok eredeti leőhelyét a hivatkozásokban (lábjegyzetekben), az irodalomjegyzékben, illetve a felhasznált források között hiánytalanul feltüntettem.

Kijelentem továbbá azt is, hogy a benyújtott értekezéssel azonos tartalmú értekezést más egyetemen nem nyújtottam be tudományos fokozat megszerzése céljából.

E kijelentésemet büntetőjogi felelősségem tudatában tettem.

Miskolc, 2010.

.....